

Tünel Andre Lacaze

1. Baskı

Altın Kitaplar Matbaa* - May* / 1979

Andre Lacaze Tünel

(Le Tunnel)

Türkçesi: Hüseyin BOYSAN

BİRİNCİ BÖLÜM

Paulo törenin önemini hemen kavrayıvermişti. Jüri üyeleri önünden geçerken adalelerini kasarak Apollonvari bir poz aldı. Ama ne jüri! Elleri kırbaçlı, ayakları çizmeli SS subayları... Üç kişi başına çöküp orasını burasını mıcıklamaya başladılar. Kollar, baldırlar, kaslar. Sıra ağza gelince Paulo kırbaç darbesinden önce davranıp ağzını açiverdi. Bembeyaz, pırl pırl, eksiksiz dişleri olanca güzellikleriyle ortaya çıktı.

«Gut, iyi,» dedi mıcıklayan SS'lerden biri jüri başkanına dönerek.

«Rechts, sağa,» diye karşılık verdi Mauthausen toplama kampının şefi olan albay.

Sağa, bu sözcük 1943'ün bu ilkbahar sabahında pek önemli bir anlam taşııyordu, ama links, sola, dendi mi, istikamet doğru firmaydı. Kurtuluş yok!

Ne yazık ki, kafaları kazınmış, uzun donlu, sabahın dördünden beri esas duruşta bekleyen 2 500 Fransızın çoğu, Paulo gibi, bu esir pazarının ne anlama geldiğinin farkında değildi. Bu kılıkta bir araya getirilmeleri onları zaten yeterince şaşırtmıştı. Mahallelerinde bir Alman vuruldu diye rastlantı sonucu toparlanmış masumlar, bir sayın muhbir Kommandantur'a mektup yazdığı için tutuklananlar, okla altına gitmiş direnişçiler, komünistler, pezevenkler, kabadayılar, sahte polisler, karaborsacılar, bunların tümü hapisanelerde yer açılıns diye toplanıp buraya getirilmişlerdi.

Paulo Chastagnier son gruba dahildi.

Mesleğinin başlangıcında nerede karar kılacağını bilemeden her boyaya boyanmış, ne karı satma, ne üçkâğıtçılık, ne de hırsızlık zanaatlarında aradığını bulamamış,

sonunda karaborsanın tam kendine uygun bir dal olduğuna inanmıştı. «Tam kafama göre iş,» derdi hep. Ama kafasında son günlerde bir boşluk meydana gelmiş olmalı ki, tutuklanmasının nedenini bir türlü anımsayamıyordu: Cherche-Midi tutukevinde noktalanan karanlık bir tungsten hikâyesi.

Tungsten sahteydi. Nazi asıllı uydurma bir Belçikalı olan alıcı da öyle. Aslında böyle acemice yürütülmüş bir dümen Mauthausen bitirimlerinin hoşlanacağı türden değildi, ama serserilerin çoğu Paulo'ya karanlık yaşamlarının bir yerlerinde rastlamış olduklarından yine de onu kendilerinden kabullendiler. Boyun eğerek, «Paulo sapına kadar erkektir,» diye onayladılar. Ve tabii bu ağızdan ağza yayıldı. Bitirimler arasında 23 yaşında böyle bir üne erişmek az buz iş değildi. Paulo kampa geldiğinde bu kabadayılık unvanıyla pek övünüyordu. Meslek yaşamı öylesine hızlı ve öylesine kolay geçmişti ki, hayatta başarıya ulaşmak için biraz pervasız olmanın, biraz da atıp tutmanın yeterli olacağına inanmıştı. Bu kamp yerinde bile! Üstelik gücü kuvveti, sağlığı yerinde ve kendini de cin gibi zeki sandığından, milyonlarca Fransızın bozgunculuk bedel; o-lan bu tutsaklığı ilk gün pek ciddiye almadi. Bu oldubittiden de kısa zamanda sıyrılmaya inandığından kampın kapısından içeri adımını atarken bile morali yerindeydi.

Ama bu iyimserlik ancak bir gün sürdü. Paulo'nun dayılığı kimselere sökmeymiş, Mauthausen'deki kalabalığın arasında eriyip gidivermişti.

«Deli bunlar,» diye söyleniyordu. «Deliler ardsına düştük. Üstelik bakıcılar zirdeli.»

Oysa buraya gelirken durumla dalga geçmesini bilmişti.

«Ne hınzır herifler şu Almanlar! Bize karılarımıza mektup yazıp yiyecek, giyecek dolu bavullar göndermelerini söylememizi istediler. Oysa gelir gelmez, kemerimizden başka herşeyi alıp bizi ciscibıldak bırakiverdiler.»

Ya bavullar? Hepsi karmakarışık, etiketsiz, adsız, bir kenara yığılmıştı. Ayrılığın acısını hafifletmek için gönül alma zamanı geçmişti. Cepleri dolar ve altın dolu pardösü-ler, saatler, alyanslar, şövalye yüzükler, çalışacakları yerdeki zavallılara koklatmak için en gizli yerlere saklanan elmaslar, hepsi yok olmuştu. En sulugözlüler bile yok olan hazinelerinin, sevgiyle hazırlanan bavullarının ardından ağlayamıyorlardı. Şaşkınlıktan donakalmışlardı! Paulo gibi birkaçı gülüşmeye başladılar, bu taşkınlık neredeyse duş yapmakta olan herkese yayılacaktı. Aslında bu garibanlar, Mauthausen'de duşla gaz odasının bir olduğunu bilmiyorlardı. Kafası çalışan bir SS canlı cenazeleri fırına çıplak göndermek için bu yolu bulmuştu. Gazı açmadan önce, lütfen giysilerinizi düzgün koyun ki sizden

sonra gelecekler yararlınsın. İstatistiklere göre aynı giysiyi on kişi kullandı. Ama o gün Mauthausen'e Yahudi ya da Rus dağıtımı olmamıştı. Duşlar da gerçekten yıkanmak için kullanılıyordu. Yıkanmaktan da öte, aslında Fransızları kahkahaya boğan ilk kez bit avına tanık olmalarıydı. Uzun bir dizinin başlangıcı... Eine Lcius... dein To<f: Bir Bit... Ölüm Demek, yazılıydı duvardaki pankartta. Ne bir bit, ne bir pire girmeliydi mabede. Nazilere göre Fransızlar pis ve mikropu bir ulus olduklarından o geceki bit avı büyük bir titizlikle yapıldı.

Kırpma makinası her yanı dolanıyordu. Kafa, kık, cinsel organ, göğüs, koltuk altları, hatta kaşlar bile, bit yuvası olabilecek her yer kazınıyordu. Bu tüysüzler pazarında insan arkadaşını zor tanıyordu. Yalnız dazlakların çehresi değişmemişti.

Paulo keyifle gülüyordu, ilk kez bir acemi çaylak gibi sahte Belçikalıya enselendiğine bozulmuyordu. Doğrusu bu manzara görülmeye değerdi. Böyle matrak bir sahneye filmlerde bile rastlanmaz, Paris'e döndüğünde arkadaşlarına bunu anlatacağı. Tahta papuçlar, çizgili donlar, ortaklaşa kafa göz yarma seanslarında kullanılmak üzere

sıralanmış kaldırım taşları, Schwine Fronzosen. Domuz Fransızlar küfürleriyle her yandan inen sille, tekme yağmuru, kısacası projektörlerle aydınlatılan gerçeküstü bir dekor önünde tam bir hoşgeldin töreniyle karşılanmışlardı. Gece olunca tımarhane büsbütün çılgınca bir görünüm aldı. Blok başına 500 kişi, balık istifi tıkıldılar. Hesaplar eski siyasi sürgünlere göre yapılmış olmalıydı. Karaborsadan şişmiş göbeklilerle, çam yarması gibi köylülerden oluşan Fransızlar doluşunca hesap tutmadı. Ama yine de sığdırıldı. Kapolar (*) çaresiz kalınca SS'leri yardıma çağırdılar. Tosunlar önlerine gelene kemerlerinin tokalarını yapııştırarak, yerdekileri çivili topuklarıyla çiğneyerek işe giriştiler. Sonunda kamp rekoru kırıldı, metrekareye beş kişi, herkes uykuya daldı. Bu insan şiltesinden düşmemek için birbirlerine sıkı sıkı sarılmaları gerekiyordu.'

Ertesi sabah Paulo, Mauthausen'i pek o kadar matrak bulmamaya başlamıştı. Başının altında iki ayaktan oluşan bir yastık, sırtında insandan bir yorganla iyi uyuyamamıştı. İşte o gün, o tatlı gülümsemesi silindi, üç ay sonra toplanma yerinde at tüccarı SS'lere gösterdiği sırtımaysa, müşteri beğensin diye gülümseyen bir sokak kızmından farksızdı. Ama Paulo utanmıyordu. İçgüdüğü bu elemenin son fırsat olduğunu ve bu tımarhaneden çıkabilmesi için bütün hünerini dökmesi gerektiğini söylüyordu. Şatonun tüm omzu kalabalıklarının hazır bulunduğu bu toplantının sonunda çalıştırılacak adamları seçeceklerdi. Çalışmak demek, dışarı çıkmak demektir.

Paulo sağ tarafa gençlerin, çam yarmalarının ayrıldığını fark etti. Soldaysa ihtiyarlar, sıskalar, içi geçmişler, boyuı guatrdan şişmiş, kafası yalancıkdan davula dönmüş-

(•) Kapo (Kamerad PoBztot) : Yönetimin işgüzar mahkûmlar arasından seçip, mahkûmları yönetmekle görevlendirdi^

ler. Aslında Almanlar en güçlüleri bile fırına atacak kadar sapıktılar. Hedef, doğru duşlar!.. Bu iş bu kadar basitti, duman olanların kaydını tutmaya yazı yetiştirmiyordu. İspanyollar, Macarlar, Çekler, Ukraynalılar, kadınlar, çocuklar, gençler, ihtiyarlar, trenler dolusu insan. Ama yıl 1943'dü. Alman gençleri Sovyetler'le savaşa gitmişler, Re-ich'a çalışacak kol gerekiyordu.

Bu siyasete Paulo'nun aklı eriyordu. Birkaç sivri zekâ ve tüm bitirimler de aynı yolu tutmuşlardı. Göğüsler şişiriliyor, pazılar sıkılıyordu. Sürünün çoğunluğu numarayı anlayamamış ve binbaşığı açındırarak tavlayacaklarını sanarak göğüslerini çökertiyor, öksürüp tıksırıyorlardı. Links, Sola. Sille tokat alanın sol tarafına itiliyorlardı. Bu gerçek ya da yalancıkdan hastalar artık şanslarını yitirmişlerdi. Paulo ve üç yüze yakın ötekiler sıraya girmeleri için kamçıyı yediler. Önde kısalar, arkada uzunlar, herkes yerini çabucak buluverdi. Paulo'nun tahmini doğru çıkmış, kazınmış kelleler Mauthausen'i terk etmeye hak kazanmışlardı.

Bir tercüman söylenenleri Fransızcaya aktarıyordu: «Büyük Reich'i daha da yüceltmek için çalıştırılmak üzere seçildiniz. Gideceğiniz kampın yanında Mauthausen sanatoryumdan farksız sayılır. İcinizden biri kaçmaya kalkışrsa on arkadaşı anında kurşuna dizilecek. Bundan böyle artık X komando birliğine mensupsunuz.» Bu sözlerin oldukça sert söylenmiş olmasına karşın herkes derin bir soluk aldı.

Çıplak kafalar bakıştılar, gözler parlamış, hayal güçleri olanca hızlarıyla çalışmaya başlamıştı bile. Paulo için tam zamanında olmuştu bu iş. Çünkü artık sınırları kopmak üzereydi. «Hepimizi gebertecekler.» Üç aydır bu cümle ağzından düşmüyordu. Geldiğinin ertesi günü konunun farkına varmıştı. Burun deliklerinden süzülüp gırtlığa, tene, üste başa sinen bir garip koku. Bunu ilk kez iki kilometre kadar uzakta, kampa ulaşmak üzere

yokuşu tırmanırken hissetmiş, ama o zaman ne olduğunu anlamamıştı. Bu koku yüzlercesi peşpeşe yakılan dostların kokusu; krematoryumdan geliyordu. Bir fabrikanın-ki kadar geniş olan bacadan gündüzleri koyu, kara bir duman, geceleri de ürkütücü kırmızılıkta bir alev yükselirdi.

Girenlerin sayısına göre duman incelir, kalınlaşır, baca iyi çektiği günler alevler dev bir yangını andırırlardı.

On yedinci bloğun şefi yeni gelenlerin morallerini yükseltmek için olacak, «1941'de İspanyolların gelişiyle kampı büyüttüğümüzden beri bu ateş hiç sönmedi,» diye açıklamada bulundu.

Paulo önce adamın dalga geçtiğini sanmıştı ama arabayı görünce gerçeği anladı.

Pencerenin önünde durmuş, ılık mart güneşinden yararlanmaya çalışırken mutfaktan çıkan arabaya gözü ilişti.

«Akşam çorbada et var,» diye seslendi odadakilere,

Sonra birden sustu, bakışları sabitlemiş, gözleri fırlamıştı. Beş mahkûmun ite kaka sürükledikleri yığın, çırılçıplak insan cesetlerinden oluşmuştu. Yakılmaya götürülen kanı çekilmiş, bembeyaz cesetler.

Paulo yemyeşil oldu, hayatında ilk kez korkudan titriyordu.

Koku, duman, alev, cehennem arabası, bu ölüm dansıyla dönüşte arkadaşlarını şaşırtamazdı.

Çünkü böyle bir atmosferde geriye dönüş fikri artık çok uzak kalmıştı. Hem Montmartre'lı dostları da böylesine saçmalıklara inanmazlardı. Paulo ilk günler anlatılanları boş vererek dinlemiş, çoğuna inanmamıştı: insan derisinden abajurlar - dövmeliler tercih edilir, frengi mikrobi aşılama, karşıdaki 186 basamakla çıkılan taş zemin... Orada SS'ler mahkûmlar arasında itiş kakış partileri düzenliyorlardı. Oyunun kurallarına göre güçlüler zayıfları ittikleri gibi zavallılar çığlık çığlığa taş zeminde kafalarını kırıyorlardı. Eğer kazara cılızın teki umutsuz bir saldırıyla

,-13 —

güçlü olanı aşağı atarsa, çalışacak elemana zarar verdiği için sabotaj suçlamasıyla asılıyordu. Oyunun en önemli inceliği babayla oğul arasındaki itişmeler oluyordu. Müm-kümse Yahudi olmaları kaydıyla. Paulo artık bu hikâyelere de inanır olmuştu. Bizzat tanık olduğu bir olay gözlerinin iyice açılmasına neden oldu. Küçük bir Polonyalı, sırık gibi bir başka tutsakla karavana taşımaya çabalarken biraz çorba dökmüştü, durumu gören bir SS derhal kurşunu yapıştırmıştı. Sabotaj. Tam öğle vakti, korkudan dilleri tutulmuş bin tanığın önünde enseye sıkılmış tek kurşun.

Üç ay boyunca her sabah Paulo bloktan çıkarılıp kaskatı kesilmeden önce soyulan, sonra da düzenli bir şekilde sıralanan cesetleri izledi. Gece uyuyabilmek için yer açılıyordu, ama moraller de sifira iniyordu tabii. Paulo gibi bir profesyonel, bir eski kabadayı bile duruma zor dayanıyordu. Kırka yakın idama tanık oldu. Toplanma, bando, Lili Marlene ve kik! Nedeni? Yemek dağıtımında açgözlülük, ceket yakasında bir bit, hoş gitmeyen bir surat ya da önünden bir SS geçerken çabuk çıkarılmayan bir kep. Bir metre ötesinde ölesiye coplananları, sopa zoruyla elektrikli tellere koşturulanları da izlemişti. Çırılçıplak, esas duruşa geçirilen buz gibi geçeler, arasına ateşi düşsün diye sırta boşaltılan bir kova soğuk su da cabası. Revire gidenin sonu yine fırın oluyordu. Ama onu en çok etkileyen, elbiseleriyle kampa gelen on kadar papazın başına gelenler oldu. Nazi okulundan yeni çıkmış, genç SS'ler Yahudi yokluğundan hemen din adamlarının peşine düştüler. Papazların eline birer dua kitabı tutuşturulup diz çöktürüldüler. Başlarında eli ccplu bir kapo, dua kitabını düşürene basıyordu sopayı, adamlar gece gündüz o durumda kaldılar.

Çağlar ötesinden kalma bu işkence yöntemleri Pau-io'yu deliler arasında kaldığına bir kez daha inandırdı. Kimse bir şey anlatmasın diye görevleri herkesi öldür-

mek olan deliler.

İşte bu nedenle yemeden, içmeden, uyumadan, donarak geçirilen üç aya ve yitirilen otuz kiloya karşın, Pau'o paçayı kurtarmış sayıyor ve kendini formda buluyordu. Artık X komandolarındandı. Eski serseri, tarihin tanıklarından biri olacaktı. O an gelene dek yaşama sıkı sıkı bağlanmalıydı. Bu pek zor olmadı, çünkü hayvanlarını kaybetmek istemeyen Almanlar, onları derhal karantina bloklarına tıkıştırılan uyuzlardan, tüyü bozuklardan ayırdılar. Her on beş dakikada bir yoklamaya çağırılıyorlardı. Paulo numa-rasını Almanca haykırmayı bir çabuk öğrenivermişti. Aslında Almanca konuşmaya hiç yeteneği yoktu, ama bir kenarda unutulmak korkusundan, kısa zamanda inanılmaz gelişmeler gösterdi.

«Acht und zwanzig tausend zwei hundert vterzefm,»

28 214 demek bir hayli zaman alıyordu, ama bunu söylerken yapacağı en ufak bir dikkatsizlik sonucu yumruk ağzında patlıyordu. Tabii patlak dudaklarla bunu söylemek daha da zor olmaktaydı.

Yoklama, ikinci yoklama, X komandolarının soluk almaya vakitleri yoktu. Duşlar, bit ayıklama fasılları, saç kırpmalar, usturalar, kampın eskilerinden İspanyol berberler durmaksızın çalışıyorlardı. Saatte üç yüz sakal traş edilmekteydi. Gidecekleri yerde Mauthausen adını kirletmemeleri gerekiyordu.

Eski gömlekler ve delik donlar kalanlara bırakılmış, yerlerine yenileri dağıtılmıştı. Tabii bunlar da boyuna çizgiliydiler. Sağlam kumaştan KLM (*) harfleri işlenmiş gri ve mavi çizgili giysiler. Önce iç çamaşırları dağıtıldı, sonra kapolarınki gibi kaba kumaştan, çizgili ceket, pantolon ve enine çizgili kepler.

Sonunda da aynı kumaştan, aynı çizgileri olan uzun

1

(*) KLM (Konzentrationslager Mauthausen) : Mauthausen Toplama Kampı.

bir kaput. Derken deriden, hem de gerçek deriden ayakkabılar ve Wehrmacht modeli çanaklar. Hani insan az daha SS'lerin bu komando birliğini propaganda için paro-şütle atacıklarını sanırdı.

Paulo yerinde duramıyordu. Bu onun ilk üniformasıydı ve elinden gelen özeni gösteriyordu. Her yoklamada sıçrayarak çabucak arka sırada uzunlar arasındaki yerini eliyordu. Esas duruş, tekrar esas duruş, tercümanlar rahat sözcüğünü bilmiyorlardı herhalde. Birliğin morali yerinde olup karantina bloklarına atılanların gözlerindeki haset, hayranlığa dönüşüyordu.

Yarı çıplak, soğuktan ve açlıktan tirtir titreyen, sınavı veremeyenler, avlunun ortasında birbirlerine iyice sokulup top gibi olarak ısınmaya çalışıyorlardı. Ancak bu yolla vücut ısılarını 37'ye çıkarmaya çabalyorlar, bazı benciller ne yapıp yapıp ortada bir yer kapıyorlardı. Bu geçici rahatlıkları kamçı darbeleriyle sona eriyordu. Toplar irileşikçe kapolar bu mikrop yuvalarını dağıtmak için ayakta uyuyanlara basıyorlardı kamçıyı. Ölmüş olanlar bile paylarına düşen sopayı yemiş oluyorlardı.

Bu arada dünyadan el etek çekmişlerin bakışları altında X komando birliğinin antrenmanları sürüp gidiyordu. Toplu hareket eğitimi saatler saati bitmek bilmiyordu. «Önce, «Mützen ab, kep çıkar:» Tüm işgal altındaki Avrupa'da günde yüz kez tekrarlanan, bir SS önlerinden geçerken ya da kapo konuşurken milyonlarca traşlı kafanın yapması gereken en önemli hareketti bu. Cellada bakmadan onu görmek gerek. Mauthausen'de yasağın anlamı ölüm cezasıydı ve kampta verilen ilk emirlerden biri de bir SS'in gözlerinin içine bakmanın yasak olduğuydu.

İkinci eğitim, «Sağa bak, sola bak,» X komandolarının en çabuk öğrendiği hareket oldu. Çeşitli yaşlardan, çeşitli zümrelerden oluşan bu topluluktakiler, hayatlarının herhangi bir döneminde, gerek ilk savaşta, gerek askerlikte, gerekse gençlik kamplarında zaten bu egzersizi çok

İKİNCİ BÖLÜM

Tutuklular Mauthausen yokuşunu sille, yumruk, dipçik zoruyla bir solukta tırmanmışlardı. İnişleri daha da çabuk oldu, sanki X komando birliği kanat takmıştı. Çam ormanına inen yamaç, kurtulduklarını sanan tutukluları sevince boğuyor, kafasına güneş çarpmış bazı hayalperestler kollarının altında ekmekleriyle pikniğe gittiklerini sanıyorlardı.

Paulo su başına örtü serip yemek yiyeceklerini sananlardan değildi. Ciğerlerine çektiği serin hava, karayı gören bir kazazedenin gayretli soluklarıydı. Ayaklarının altında uzanan kara da öylesine güzeldi ki... Birkaç metre ötedeki Cehennem'e hiç uygun düşmüyordu. Böyle bir operet dekoruna öyle bir tımarhaneyi kondurmak acaba kimin aklına gelmişti? Paulo üç aydır bu güzelim manzaralara uzak kaldığına hayıflanıyordu. Ama yukarıda, tutukluların elektrikli tellere yaklaşmaları kesinlikle yasaklanmıştı. Civar hakkında tek bildikleri, tepelerindeki her zaman puslu, her zaman kurşunu renkteki gök oluyordu. Bugün Paulo bir çırpıda tüm güzelliği görebilmişti. Ta dipte, ufuk çizgisinde tepeleri karla kaplı Alpler sıralanıyor, çam ormanlarının ortasından uzun bir cıva şeridi gibi Tuna, cellatların senfoni orkestralarının gözdesi olan, güzel mavi Tuna uzanıyordu.

Bu anı Paulo'nun tüylerini ürpertti, ama yine de geriye bir göz atmaktan kendini alamadı. Az ötede küçük bir ormana girecekler ve Mauthausen gözden kaybolacaktı, oysa kampın dıştan görünüşünü belleğine kazımak istiyordu. Paulo kendi kendine bu şatonun fotoğrafının satılıp satılmadığını soruyordu. Eğer bir tane satın olabilse onu göstererek açıklamalarda bulunmak daha kolay olacaktı.

«Bak, şu şatoyu görüyor musun? İşte o Mauthausen,^

Mörderhausen de denir, yani caniler evi, yüz bin cesetti ev. Ben orada yaşadım.»

Çıkalı henüz on dakika olmuştu ki, hayal gücü onu Paris'e sürüklemişti bile. İncelen bileğine bol gelen teneke bilezik ona tutsaklığının bitmediğini anımsatmaya yetti. Üzerinde 28214 yazılıydı, piyango bileti numarası gibi. Belki de kazanan bir numaradır, kim bilir, diye düşündü. Komplo aynı adı taşıyan Mauthausen köyünün ilk evleri görününce piknikçiler de koşaradım ilerlemeye başladılar.

«Zu fünf,» diye haykırdı kapolar. «Beşerli.»

Hep beşli grup, bu aydınlar için sayım daha kolay oluyordu. Eins, zwei, uygun adım, köy sakinlerine yukarıdaki şatoda anarşistleri nasıl yola getirdiğimizi gösterelim. Bu çalışma yöntemleri

Avusturyalıların pek hoşuna gidiyordu. Manzaranın iyice tadına varabilmek için, kaledeki SS'ler gibi, kaldırımlara ya da pembe beyaz evlerinin pencerelerine sıralanmışlardı. Üç ay önce tirolyen pantolonlu, çapur suratlı bu yağ tulumu tutsakları taş ve tükürük yağmuruna boğmuşlardı; oysa üniforma tutkunu bu salaklar, şimdi mahkûm giysilerine bile hayranlık duyup, adımlarını oralara uydurmaya çalışarak ems, zwei diye yanlarırsa yürüyorlardı.

Paulo yanbaşımda giden kızıl saçlıya, «Bok çuvalı,» diye mırıldandı.

«Ruhe, kesin sesinizi, schnell, çabuk olun.»

SS'ler zebra sürüsünü sessiz sedasız ve alelacele gara götürdüler. Demiryolunun ucundaki tabelâda Mcsuthau-sen fertig yazılıydı. Fertig, bitti sözcüğünün yukarıda stajlarını tamamlayanlar için özel bir anlamı vardı. Üç ay önce Compiègne treninden inen yolcuların onda dokuzu bu levhanın mezar taşları olabileceğini fark etmemişlerdi. Onlar için yaşam, Hitler'in doğduğu kent olan Linz hattında durmuştu.

Bu fikirlerin muhafız kütasını oluşturan SS'lerin materyalist beyinlerinde yeri yoktu. Schnell, loş, aceleleri vardı.

heyecanlı hallerinden X komando birliğinin Rus cephesini takviyeye gönderilmeyeceği sonucu çıkıyordu. Bu iyi diye düşündü Paulo. Muhteşem bir tekme, bu kafa cimnasti-ğine son vererek bir vagona tıklmasına neden oldu.

Yönetmeliğe göre yine bir hayvan vagonu. Sekiz at, kırk insan, yüz tutuklu. Kapı, tekme SS tarafından kapandıktan sonra Paulo içeridekileri saydı, bir daha saydı, içeride yalnızca kırk kişi vardı: Beş kere sekiz kırk, sekiz sıra, bir de kapo.

«Bu iyiye işaret,» dedi. «Bizi hâlâ adamdan sayıyorlar.»

Ve sonra etrafındaki 'adamları' incelemeye koyuldu. Yabancı bir göz bunların arasında hiçbir fark göremezdi. Komik, çizgili giysileri, traşlı kafaları, kül rengi benizleri ve şaşkın bakışlarıyla hepsi birbirinin eşiydi. Paulo hemen hepsini tanıyordu, ama üç ay boyunca onları görmeksizin aralarında yaşamıştı. Yukarıdaki, tımarhanede, her birinin resmini teker teker belleğe kazımanın imkânı yoktu. Her şey, Birinci Dünya Savaşı öncesi sessiz filmleri gibi çok hızlı geçip gitmişti. Sadece bulanık bir izlenim kalmıştı. Hem o sıralar Paulo'nun kafasında tek bir fikre yer vardı: Fırına gönderilmemek. Üç ay boyunca dostlar, yurttaşlar var olmamıştı onun için. Tek başınaydı. Kamçı darbelerinden sağa sola koşuşarak kurtulmaya çalışan bu çizgili hayaletler birden canlanmaya başladılar. Kendi ırkından, kendi ülkesinden insanlardı bunlar, kuşkusuz onlar da fırının önünde titremişler, arabayı gördüklerinde umutsuzluğa kapılmışlardı. Ama üç ay boyunca hepsi korkularını kendilerine saklamışlardı. Bugün ilk kez, soykırımdan kurtulmanın verdiği sevinçle diller çözülüyordu.

Duygulan uyuşmuş olan Paulo, uzun bir süredir hayalet gözüyle baktıklarının konuşmalarını dinliyordu. Ama toplu halde yakarmalar, duygusal patlamalar sinirine dokunmaya başlamıştı. Karşısındaki ağlamış suratlı durmadan sızlanıyordu. «Daha beter bir kampa, bir ceza kam-

pına gidiyoruz, artık orada toptan gebeririz.»

Paulo dayanamayıp herife bağırırmaya başladı. «Kes sesini be salak, zırvalarını kendine sakla...»

Bu sert çıkış köylüyle yanındakileri etkilemiş olmalı ki, birden vagona bir sessizlik çöktü. Sarsıla sarsıla giden tren, belleklerde başka bir yolculuğun anılarını uyandırmaya başlamıştı: Vagon başına yüz kişi, tıklım tıkış Mauthausen'e yapılan yolculuk, Paulo önce vagonun kapısını kırıp kaçmayı düşünmüş, sonra bunu varacakları yerde uygulamanın daha kolay olacağına karar vermişti. Şansı yokmuş, varacakları yer Mauthausen'di ve Paulo programında bunu düşünememişti. Mitralyöz takırtılarına karşın atlamadığına lanet ediyordu bugün.

Bu kaçırılmış fırsatın anısı aynı programı bugün uygulayabileceğini aklına biie getirmede. Fanatikler diyarında kazanmış kafası ve Mauthausen plakasıyla dolaşmaya kalkması çılgınlıktan başka bir şey olamazdı. Beş dakika için hayal gücünü kapıp koyveren Paulo hemen toparlanıp gerçekler dünyasına donuverdi. Vakit geçsin diye yol arkadaşlarını incelemeye koyuldu.

Önce kapodan başlayalım: Tam bu işin adamı. Bundan daha alçak bir insan müsveddesi düşünülemez. İt, hırsız, haJn, cani, cinsi sapık, hepsi aynı kasketin altında buluşmuşlar. Herif tek başına bir hapisane gibi. İnsan kafası yerine, yelken kulaklı, kapkara dişli ve tek gözlü, e-vet tek gözlü, kıpkırmızı bir et yığını. Fransızların hemen Neunoeil adını taktıkları bu yaşı başı belirsiz tek gözlü canavarın sesi bile berbattı. Adam konuşmuyor, havlıyordu. Gerçek bir masal canavarı. Eh! Böylesine kozlara sahip iğrenç köpek herkesi korkutuyor ve vagonu kaplayan karanlık, dehşet duygusunu daha da artırıyordu.

Samanlar üzerine düzgünce sıralanmış oturan kırk kelle susuyordu. Neunoeli üç kez, «Ru'he, susun,» diye bağırıyordu. Millet Mauthausen'de emirden önce sopaya a-tışmış olduğundan bu yetip de artıyordu. Aslında vagonda-

kiler belki de bu korkunç görüntünün altında iyi bir tip o-labileceğini düşünüyor, ama ilk adımı atmaya çekmiyorlardı. Paulo kader arkadaşlarını şöyle bir gözden geçirdikten sonra her dört tutukludan birinin kopuk takımından olduğunu anladı. Toplam bir düzine kadar. Compieg-ne hapisanesinde karaborsacılık yaptığı sıralar kendisiyle alışveriş yapan küçük serseriler ve şimdiki kılıklarından utanan kabadayılar.

Önce Korsikalı Campana kardeşlere gözü takıldı. On iki kez takipsizlik kararı, yedi kez cinayetten tahliye, belleği yanıımıyorsa Mauthausen bu meleklerin ilk kodesiydi.

Sağ yanlarında Montparnasse'li Riton, Gaitte sokağı pezevenklerinden, yanında bir başka meslekdaşı: Pierrot Martin, kâğıt üzerindeki mesleği profesyonel boksör.

Riton'un arkasında Strasbourg'lu Berck. Önemsiz ama tehlikeli, çünkü az buçuk Almanca bilir.

«Bu çirkeften uzak durmalı,» diyen Paulo incelemesini sürdürdü.

Pezevenklerin hepsi bu kadardı. Aynı vagonda üç satıcı yeter de artardı bile. Yasa dışı iş tutanların geri kalanları iki gruba ayrılıyordu: Hırsızlar ve eşkiyalar. Sonuncular özellikle silâhı dayayıp para kazanma yolunu tutmuş, zihinsel faaliyetten yoksun gençlerden oluşuyordu. Meslek yaşamları kısa sürmüştü. Compiegne'e geldiğinde kendisine tanıştırlan üç bitirim karşısında oturuyorlardı: Marco, Gegene ve Roland, Boulogne Emniyet Sandığı soygunundan sağ kurtulanlar yani. Çetenin geri kalanları Mauthausen'de kül olmuştu. Hapishanede durmadan ona yaşamlarını anlatan iki serseri daha: Sahtekâr Aime Vica-ire ve yirmi yaşında bir gangster taslağı olmasına karşın epey yetenekli olan Ange Belloni. Bu yumurcak da seçim günü pazılarını şişirip durmuştu. Aslında hiç de ağır işe gidebilecek çapta değildi, ama ufak tefekliğine rağmen tipi SS'lerin hoşuna gitmiş olacak ki, onu da X komando birliğine dahil edivermişlerdi.

Gittikçe hızlanmakta olan trenin gürültüsüne karşın vagonun içindeki sessizlik iyice ezici bir hale gelmişti. Kırk usturalı kafa, havlamaya başlayan kopoya korkuyla baktılar. Neunoel kendine bir dost bulmuştu. Paulo'nun az önce gözünden kaçmış olan Pozzi, tek gözlü canavarın karşısına oturmuş, gevezelik ediyordu. Namussuz herif, kırık dökük Almancasıyla Paris'teki Gestapo'yla iyi ilişkilerinden söz ediyor, Almanlara hiç de düşman olmadığını, tersine onları beğendiğini belirtiyordu.

Tutuklanmasının nedenini yanılığ olarak niteliyordu

«Nicht politik, ich bin e in Berufsverbrecher. Zwcnrig Jahr© prison. Politiker «ile ins Krematorium. Siyasal değil adi suçluyum. Yirmi yıl hapis. Politikacıların hepsi kre-matoriuma.»

Canavarın ses tonu yükseliyor, ulumaları şiddetleniyordu.

«(Crematorium, çille pclitiker. Bütün politikacılar fırına.»

Bu kez havlamalar tüm vagondakilere, kırk usturalı kafaya hitap ediyordu.

«Krematorium, Krematorium, Scheisse politiker. Fırına, fırına bok politikacılar.»

Vagondaki on serseri, «Biz de senin gibi kopuk takı-mındanız, politikacı değiliz,» diye haykırmak istediler, ama sonunda susmayı yeğlediler. Nem Neunoel sözlerini, «Ruhe, susun,» diyerek noktalağından vagon yine tefekküre dalmıştı.

Politikacılar, politika dışı olanlar, serseriler, namuslu kişiler... Bu çizgili halıda kimin ne olduğunu çıkarabilmek için insanın Paulo gibi dünyayı tanıması gerekirdi. O bile bazı çehreler karşısında kararsızlığa düşüyordu. Örneğin şu koca kafalı, genç Brötanyalmanın hiç de korkmuşu benzer bir hali yoktu, tersine neden burada olduğunun bilincinde gibiydi. Yanındaki babası yaşındaki adam gibi direnişçilerden olmalıydı. Bu iki tip kayıtsızlıklarıyla Paulo'-

nun sinirine dokunuyorlardı. Onları ilk kez Compiegne'de fark etmişti, hep birlikte dolaşırlardı; sonra da Mauthau-sen'de de Campana kardeşler gibi birbirlerinin peşinden ayrılmaz, yoklamalarda, dayaklarda hep birlikte olurlardı. Bu sürpriz yolculuk hoşlarına gitmiş gibi gülümsüyorlardı.

«Herhalde o biçim değiller ya canım,» diye söylendi kendi kendine. Sonra az önce terslediği aptal suratlı köylüye döndü. Bu herif Mauthausen'den kurtuluşunu yağ stoklarına borçlu olmalıydı. Hâlâ da idare ediyordu, ama ilk geldiği günkü pancar gibi, kanlı canlı suratı şimdi gül pembesine dönüşmüştü. Yine de yeşil suratların yanında sağlıklı bir görünümü vardı. Yanındaki genç köylüsüyse erimiş, bitmiş, safi omuz kalmıştı.

Vagonda kırsal kesim temsilcileri de çoktu. Paulo'-nun tahminlerine göre beş, altı kişi. İncelemesini sürdürürken, ne garip savaş, diye düşünüyordu Paulo. Köylüler, pezevenkler, puştlar, her cinsten savaşçı var... Tam yerli yerine oturtamadığı on beş kişi kalmıştı. İki, üç öğrenci, yirmi yaşın altında, herhalde lise öğrencisi olmalıydılar. Sonra kırkılık, ellilik, bakımlı burjuvalar, ilk kamçı darbesiyle kendilerine güvenlerini yitiren bir iki subay. Ve birkaç önemsiz kişi. Direnişçiler mi, işsiz güçsüzler mi, sokaktan toplananlar mı? Paulo artık kafa yormuyordu. Bıkılmış, usanmış, bunca ahalinin arasında kendini yapayalnız hisseder olmuştu, fçlerinde dost edinelebileceği bir kişi yoktu. Serserileri küçümsüyordu, aptallara zaten tahammülü yoktu. Galiba şatodaki kür etkisini göstermişti. Kamp kapısından girerken yaşama onca bağlı olan Paulo çıkışta kendini bomboş, çökmüş hissediyordu. Oysa umutsuzluğa kapılmamalıydı. Herhalde ölüme gönderecekleri adamları sıkıca giydirip kuşatacak değillerdi ya. Paulo artık bir şey anlamaz olmuştu. O da diğerleri gibi bir bilgi bekliyordu. Kaponun durumu bilmesi gerekirdi, ama herif yeni görevini kutlamak amacıyla adamakıllı kafayı çekmişti. Ağız

açık, gözler sabit, durduğu yerde kaykılmış, horluyordu.

Tren dört saattir gidiyor, sessizlik bitip tükenmiyordu. Sert bir makas değiştirmeye Neunoel uyandı.

Canavar suratını şiddetle tahtaya çarpmıştı. Tek gözlü, önce Almanca, sonra Fransızca, «Scheissdreck, bok,, bok,» diye homurdandı. Sonra da bu acılı uyanışı gülünç bulan bir cüretkâr olup olmadığını anlamak için tek gözüyle tüm vagonu taradı.

Neyse ki Pozzi kalkışta başlattığı yağcılığını sürdürmek için ortaya atıldı.

«Ganiniz mı yandı, şef?»

«Kapoların canı yanmaz,» dedi Neunoel. Sonra da hayatını anlatmaya koyuldu. Her olay sanki müthiş ilginç-miş gibi Pozzi'nin gözleri hayretle açılıyordu. Gayrete gelen çivardakiler de aralara hayranlık dolu sedalar yerleştirmeye başladılar. Hava yumuşamış, az sonra vagonun içi arı kovanına dönmüştü. Herkes yanındakine şefin maceralarını naklediyordu.

«Şansı varmış,» dedi Aime Vicaire, Paulo'ya «Hitler olmasaymış, Düsseldorf hapisanesinde çürüyecekmiş. Ö-mür boyu hüküm giymiş.»

«Bu suratla dikkatleri üzerine çekmemesi olanaksız zaten,» diye karşılık verdi Paulo.

Burjuvalardan biri alçak sesle, «Almanların kamplarda disiplini sağlamak için hırsızlardan, katillerden medet umması inanılır gibi değil,» diye mırıldandı. «Tüm savaş yasalarına aykırı bu.»

«Hâlâ anlamamışsın,» diye sözünü kesti Riton. «Amca, sen politikayı nerede öğrendin? İnan bana, daha çok şeyler öğreneceksin. Zaten sizin gibiler yüzünden buralara düşmedik mi?»

Kasa soyguncularının arasında sessiz sedasız oturan, kibar tipli, sırık gibi bir herif söze girişti. «Ağır olun çocuklar, tartışmak işe yaramaz, Hepimiz aynı çirkefin içindeyiz. Bizi nereye götürdüklerini anlamaya bakalım. Bence,

kuzeye, Polonya'ya, tanksavar birliklere verecekler bizi. Sıcak giysiler dağıtmalarının nedeni de bu. Siz ne fikirdesiniz, dostum?»

Dostum, diye hitap ettiği Brötanyalının yapışık kardeşiydi. Herif hâlâ sırtıyordu.

«Ben aynı kanıda değilim. Bizim birlik Mauthausen'e bağlı, garnizondaki SS'leri o kadar uzağa göndermeleri mantık dışı. Bence yolculuk kısa sürecek ve kampımız Avusturya'da ya da sınıra çok yakın bir yerde olacak.» Konuşma gittikçe yüksek bir düzeye ulaşıyordu. Bu herifler adam olmaz, diye düşünüyordu Paulo. Mübarekler sanki tayini çıkmış albaylar, yaşlandıkça salaklaşıyorlar.

Birden kibcr konuşmalar kesiliverdi. «Essen, yemek,» diye haykırdı kapo. Ve herkes ekmek somunlarına saldırdı. Saygıdeğer kurmaylar kodes kuşlarına dönüvermişlerdi. Hayvanlar gibi kuru ekmeklerini dişliyorlardı. Kapo cebinden bir sustalı çıkarmış, ekmeğinin arasına koymak için incecik salam dilimleri doğramaya başlamıştı. Mengene gibi çeneleri Rozzi'nin aç bakışları altında sandviçi öğütmeye koyulmuştu.

Ekmekler çoktan yarılanmıştı ki, Neunoel dolu ağızıyla, çevirmesi için Pozzi'ye yeni bir emir buyurdu, «Haberiniz olsun, bu ekmek üç günlük yiyeceğiniz.»

Piknik birden duruverdi. Herkes elindeki kaputunun bir köşesine tıktırmaya çabalarken konuşmalar yine başladı.

«Yanılmışsın,» dedi küçük Brötanyalı arkadaşına. «Üç günde Avusturya'nın dışına çıkılır.»

«Yine de pek uzaklara gideceğimizi sanmıyorum. Bu hızla üç günde çok yol alınmaz.»

Yalnızlıktan bezen Paulo, «Tımarhaneden ne kadar uzak olursak o denli iyi,» diye söze karıştı. «Sen Parisli misin?»

•27 —

«Hayır, Bask bölgesindenim,» dedi Brötanyalının dostu.

«Ne iş yapardın?»

«Tarih öğretmeniyim.»

«Ya arkadaşın, o da mı senin memleketten?» Aslında gencin Brötanyalı olduğunu pekâlâ anlamıştı, ama domuzuna soruyordu.

«Hayır, o Brötanyalı. Saint-Malo'dan.»

«O da mı öğretmen?»

«Evet, beğenemedin mi?» diye söze girdi küçük. «Meraklanma, ben aydınlardan değilim, cimnastik öğretmeniyim.»

Bu sözlerde saldırgan bir hava vardı, ama Paulo anlamazlıktan geldi.

«Neden tutuklandınız? Direnişçi miydiniz?»

«Beraber değildik,» dedi yaşlısı. «Beni ihbar etmişler, tutuklandım. Nedeni yok.»

«Ben de öyle.»

«Epey oldu mu?»

«Bir buçuk yıl.»

«Bir buçuk yıl mı? Nasıl dayandın bu kadar? Compi-egne'den önce neredeydin?» Paulo, kafadarların kendinden çekindikleri duygusuna kapılmıştı.

«Fresnes'de, hücrede.»

«Ve neden tutuklandığınızı bilmiyorsunuz ha? Sizi beni budala yerine mi koyuyorsunuz, yoksa muhbir filan mı sandınız? Palavralarınız bana vız gelir. Ben serseri takımın-danım, sizi de umursadığım yok. Hepiniz aynı bokun so-yundansınız benim için, direnişçiler, kızıklar, Amerikalılar, hatta Almanlar. Şimdi de kahramanlık oyunu ha! Şu halinize bakın. Sizin gibiler yüzünden...»

«Bana bak pezevenk, sana soran olmadı.»

Küçük cimnastik hocası yumruklarını sıkışmış, karşısına dikilmişti. Mavi gözlerinden ateşler çıkıyordu. Paulo da doğruldu.

«Hafif gelirsin, yavru. Dayak yemek istersen her zaman hazırım. Az bekle, varacağımız yere gelelim, o zaman neşeni bulursun.»

Sesler yükseliyor, Neunoeil'in tıknasını izlemekten bıkanlar tartışmaya karışıyorlardı.

«Şişir kafasını,» diye seslendi dayılardan biri Paulo'ya.

Kibar iskelet, «Utanmıyor musun, aynı vatanın, evlatlarınsınız,» demeye kalktı.

«Susun ulan. Şimdi hepimiz sopa yiyeceğiz.» Neunoeil üçüncü sandviçini bir kenara bırakmış, elinde sopası, ayağının altına gelen kemikleri eze eze, sağa sola sopa indirerek yaklaşıyordu. Bröanyah'nın önüne dikildi.

«Ayağa kalk, sermeli, çabuk Scheisskübei, bok kovası. Wc*s willst du? Ne istiyorsun? Boks mu? Gut, mein Herr. Tamam efendim.»

Sonra gerilip gerilip yumruğunu gencin suratına patlattı. Hayrettir, küçük beden öğretmeni sarsılmadı bile. Tüm gücünü deneyen Neunoeil bile şaşırılmıştı bu işe. Hırsından kudurup kamçısını gencin yanaklarına indirmeye başladı, bir kez, iki kez, üç kez. Kan sızmaya başlayınca canavar sakinleşti.

«Kiminle dalaşmak istiyordun, pis Frarisiz. Hadi, söyle, yoksa yapıştırırım.»
. «Hiç kimseyle, şef.»

«Kimseyle mi, kimseyle, ha?» Bu kez canavar kamçı-sıyla sağı solu taramaya başladı. Paulo da ötekiler gibi kulağının arkasına bir tane yedi.

İşi biten şef açıklamalarda bulunuyordu, «Hâlâ Mauthausen'de sayılırsınız frengili köpekler ve Mauthausen'de dövüşmek yasaktır. Cezası da ölümdür.»

Sonra yaptıklarından memnun kalarak yarım bıraktığı sandviçine girişti. Ama dayak faslından tıkanmış olacak, yiyemedi ve Pozzi'ye dönerek elindekini uzattı.

«Du, Mensch, essen. Sen ye.»

Reddedilir gibi değil bu. Pozzi sandviçi havada yakaladı, ama herkesin gözü önünde, şefin diş izlerini taşıyan bu artığı yemek pek hoşuna gitmemişti.

İçinden, aynı durumda olsaydı nasıl davranacağını kendine soran Paulo, «Pis herif, hiç öğrenmeden yiyor,» diye söylendi. Ama herhalde kendi de aynı şeyi yapardı. Vicdan muhasebesi yeni havlamarla yarım kaldı.

«Aile schiöufen, schneiü Herkes hemen uyusun.»

Kırk tutuklu lahzada kaputlarının içinde yok oluver-diler. Bir çeyrek sonra hepsi horluyordu. Üç aydır ilk kez fırının alevlerinin ışığı kâbuslarını etkilemez olmuştu.

Uyandıklarında gün ışığı vagon tahtalarının aralarından içeri sızıyordu. Uyudukları sürece tren ölüm kampından biraz daha uzaklaşmıştı. Gerinirken ilk akıllarına gelen aralarına 100 kilometreye yakın bir mesafe girdiği düşüncesi oldu. Neunoel de aynı şeyleri düşünmüş olmalı, Çünkü birden herif daha az çirkin, daha az zalim görünür olmuştu. Tek gözü gülümsüyordu bile denebilirdi.

«İçerisi bok kokuyor,» dedi ayağa kalkarken. «Sch-nel!, zwei Matın. Çabuk siz ikiniz kovayı başaltın.» Gidip vagon kapısının sürgüsünü açtı. Vagonun içine düşüveren güneş, tutukluların gözlerini kamaştırdı. İki metre ötelerinde, tel örgüsüz, nöbetçi kulesiz, enfes bir manzara uzanıyordu. Özgürlük iki adım ötelerindeydi. Atlamak yeter. Kırkının da aklından aynı şey geçti.

«Hadi dayı, atlasana! Sırasıdır...»

«Bu söz Paulo'yaydı, söyleyen de küçük Brötanyalı. Dayağa eyvallah diyor, ama hakareti kaldıramıyordu.

«Unut beni,» diye karşılık verdi Paulo bezgin bir sesle.

Silâh namlusunun vız geldiği kavgacıyı çizgili üniforma yola getirmişti. Vagondaki tüm yürekliler, soyguncular, direnişçiler, subaylar, tedhişçiler aynı durumdaydılar. Hepsi de duraksamasına bir kulp buluyordu: Hangi ülkedeyiz? Ne hızla gidiyoruz? Bu yemyeşil kırlarda koşan ma-

vili bir zebra tam bir hedef olur, vb... Gerçek neden bu kahramanların korkuyor olmalarıydı. Hepsi de yakalandıkları takdirde kendilerini, enseye sıkılacak bir düzine kurşundan çok daha başka ölümlerin beklediğini biliyordu. SS'ler bunu eski Roma'ya uygun bir gösteri haline dönüştürmek ve sille tokat, tüm tutuklulara izlettirmek amacın-daydılar. X komando birliğindekiler de kamptan ayrılmadan önce böyle iki üç olayı izlemek zorunda kalmışlardı.

İşte bu nedenden ötürü ardına kadar açılmış vagon kapısının önünden kır manzaraları geçip gidiyor, fakat içe-ridekiler hiçbir girişimde bulunmuyorlardı. Tren bazen yavaşlıyor, hatta arasına duruyordu bile. Neunoel müthiş keyiflenmekteydi. Tutsaklarının birer ikişer kapı yanındaki kenef kovalarına gitmelerini izliyordu. Kendine güveni tamdı. SS'ler tarafından yönetilen kurumlarda on yıldır tek bir firar olayı görülmemişti.

Boş karınlarına rağmen yine de tenekeler doluyor ve onları boşaltmakla görevli Ange Belloni bu kenef bekçiliğinden hiç hoşlanmıyordu. Bitirim dostlarının, hele salak köylülerin sidiğiyle, bokuyla oynamak, onun gibi genç ve hırslı bir yeni yetmeye ağır geliyordu. Üstelik Neunoel de ona kancayı takmışa benzerdi. İki kenef görevi arası anlaşılmasız bir dille çocuğa küfürler yağdırıyor, yerli yersiz tokadı yapıyorlardı. Ange Belloni hırstan ve utançtan titriyor, ama kimse ona acıymıyordu.

Konvoy Mauthausen'i terkedeli 24 saat olmuştu.

Hâlâ fikrinde direnen tarihçi, «Güneşin durumuna bakılırsa güneşe doğru gidiyoruz,» dedi.

Mızmız köylü, «Hepsi aynı kapıya çıkar,» diye karşılık verdi.

Manzaranın güzelliği birliğin moralini etkilemiyordu. Aslında bu bitirimler tek kişinin kırk kişiyi susta durdurmasını hazmedemiyorlardı. Gücsüzlüklerinin bilincine varmaları bu kabadayıları en çok etkiliyor ve özgürlük görüntüsü önlerinden kayıp geçtikçe büsbütün huzursuz oluyorlardı.

Neunoel bir kez daha ortalığı topladı.

«Essen, yemek,» diye haykırdı. Karınlar emirle doyuruluyordu. Ekmek parçaları ortalığa çıktı. Gece bazılarının ki yok olmuştu. Uyurgezerin biri de tarih öğretmenininkini yürütmüştü. Paulo önce ihtiyarın ağlayacağını sandı, ama adam gözyaşlarını içine akıtarak, bağırıp çağırmak yerine Brötanyalı arkadaşının kulağına fısıldamakla yetindi.

«Uyurken ekmeğimi çalmışlar. Zararı yok, aç değilim. Hem zaten şunun şurasında az yolumuz kaldı.»

Delikanlı hiç ses etmeden elindeki ekmeği ikiye böldü ve iri parçayı arkadaşına uzattı. Açık renk, gülen gözleri, hiç tartışma kabul etmeyeceğini belirtiyordu. İhtiyar öğrenmen hem çok duygulanmış, hem de çok acıkmıştı, ekmeği kaptığı gibi yemeye koyuldu.

Olayın tek tanığı Paluo'ydu. Gördüklerinden çok etkilenmişti. Aynı durumda olsa herhalde ekmeğini geri alabilmek için cinayet bile işleyebilirdi. Bu iki sırtık çehre onu sinirlendirmemiş, şaşırtmıştı. Herifler vagondaki on bitirime bedeldiler. Üstelik ekmeği yürüten mutlaka dayılardan biriydi. Örneğin, tam yanıbaşlarında uslu uslu ekmeğini kemiren Riton.

Tren yavaşladığında, açlıktan ölenler son lokmalarını çiğniyorlardı. Az sonra durdu. Ormanın ortasındaydılar. Kapıda beliren bir SS tüm manzarayı bozdu. Silâhının namlusunu tenekelere doğrultmuştu.

«Schweine Frcinzosen! Domuz Fransızlar!» diyerek önündeki tutsağa tükürdü.

Her olay bir öncekini bastırıyordu. Paulo iyiden iyiye bezmişti. Her şeyden. Ama özellikle kendinden, korkaklığından, arkadaşlarının cesaretsizliğinden tiksiniyordu.

«Amma boktan heriflermişiz.»

Tren hareket etti.

•Dekor değişikliği yine kara düşünceleri dağıtmaya yaramıştı. Yokuş çıkıyorlardı, lokomotif zor çekiyordu. Çok geçmeden çayırlar, ormanlar yerlerini kapkara, sarp kayalara bıraktılar. Dağa tırmanıyorlardı. Manzaradan etkilenmeyen tek kişi Neunoeil'dü. Domuz herif esrarengiz kampın yerini biliyordu mutlaka. Pozzi de durumu çakmış olmalı ki, biraz kendi merakından, biraz da arkadaşlarına yaranmak amacıyla hafiften sorgu suçle girişti.

«Hâlâ Avusturya'da mıyız, şef?»

«Avusturya diye bir şey yok, cahil herif. Reich var yalnız, Büyük Reich. Her tarafta bitiveren toplama kamplarıyla tüm Avrupa Reich'a dönüştü. Hepsinde bulundum.»

«Ya bizim gitmekte olduğumuz? Orasını da bilir misiniz, şef?»

«Hayır, salak herif, orası daha kurulmadı.»

«Acaba disiplin Mauthausen'dekinden daha mı sert olacak?»

«Yeni kurulan kamplarda disiplin cezası verilmez, a-nında infaz edilir. Mauthausen'deki İspanyollara yapıldığı gibi. Aile koputt. Hepsinin işi tamam.»

Yaptığı şakaya gülmekten az daha boğuluyordu. Tüm vagon kulak kesilmiş, onları dinliyordu. Suratlar iyice asıldı. Biraz toparlanmış olan Paulo bu umutsuzluğu gidermeye çalıştı.

«Saçmıyor bu puşt, o da bizim gibi bilgisiz. Geldiğimiz yerden daha beteri olamaz. Ağzımıza sıçılacak, ama yine de Mauthausen'den iyidir.»

«Ben de aynı kanıdayım,» dedi tarih öğretmeni; Pau-lo'nun amacını anlamıştı. «Hem artık Avusturya'da olmadığımızdan eminim. Ya Macaristan'dayız, ya da Yugoslavya'da. Almanlar yabancı bir ülkede kitlesel cinayetlerden çekinirler.»

Bu umut dolu sözcükler vagonu bir baştan bir başa, kulaktan kulağa dolaştı. Heyecan yatışmış, herkes gözünü dağa dikmişti. Birden buz gibi bir rüzgâr içeriye alabora

00
^^ \j\j ^^

etti, Neunoeil ayağa fırlayıp kapıyı kapattı. Yuvayı karanlık basmış, sesler duyulmaz olmuştu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Neunoeil yalan söylemişti. Yolculuğun üç gün sürmeyeceğini çok iyi biliyordu, kapıyı da yavruları soğuk almasın diye kapamamıştı. SS'ler ona yolculuğun akşam üzeri biteceğini haber vermişlerdi, tarih öğretmenin tahmin ettiği gibi varacakları yer yabancı bir ülkeydi. Bu koşullar altında firar pek de çılgınca bir olasılık görünmüyordu. SS'ler yardımcılarını uyarmışlardı: Bir firar durumunda kapo da, pijamalı dostları gibi doğru ipe gidecekti. Neunoeil'in eli ayağı boşanmıştı. Tek gözünü açması gerekiyordu. Sırtını kapıya dayayıp karanlıkta oluşabilecek hareketleri izlemeye koyuldu. Tren yavaşlamış ve durmuştu.

«Ruhe! Susun!» diye haykırdı. «Kimse kıpırdamasın.» Kırk tutsak önemli anın gelip çattığını anlamışlardı. Koşuşan ayak sesleri bekleyişi sona erdirdi.

«Aile raus.»

Herkes dışarı, Nazi kamplarının kilit sözcükleri. Günün ya da gecenin herhangi bir saatinde barakaları boşaltan, Avrupa'nın her yanından gelen ölüm trenlerini karşılayan sözcükler.

Bir saniyede vagondakilerin hepsi ayağa fırlamıştı. Neunoeil kapıyı açtığında itiş kakış dışarı çıktılar, çünkü geç kalanların sopa yediğini öğrenmişlerdi. Ama hesaplarında yanıldılar, çünkü karşılama töreni herkesi kapsıyordu. Tez canlılar perona atlar atlamaz sopayı da yediler. Enselerine,

Tünel

F: 3

bellerine, kaburgalarına inen can yakıcı darbeler. Muhafızların dipçikleri işlemeye başlamıştı. Ama, hayrettir, dayağa bu kez küfür dolu haykırışlar eşlik etmiyordu. SS'lerin sch-neil'leri, ics'ları, geh möi'ları âdeta fısıltı gibi çıkıyordu.

Öğretmen haklıydı, beyler burada kendilerini anavatan-larındaki kadar rahat hissetmiyorlardı. Anlaşılan Macaristan'a mı, Yugoslavya'ya mı ait olduğu bilinmeyen esrarengiz köy, gardan pek

uzakta değildi. Birkaç dakikada tüm tutuklular boşalmış, Neunoel de rahat bir soluk alabilmişti. Sorumluluktan kurtulduğuna göre bu gece asılmaktan da kurtulmuştu.

«Z« fûnf» diye haykırdı. «Beşerli ol.» Emin olmak için bir kez daha saydı.

Boyu dolayısıyla her zamanki gibi son sırada yer alan Pauio, av köpeği gibi sağa soia göz atıyordu. Sirtına yediği bir dipçikle keşif çalışmaları sona erdi. Alçak sesle verilen yürüyüş komutuyla beraber X komando birliği harekete geçti. Eins, zwei, feks, rechts, birlik ışıklı gar binasına doğru uygun adım ilerliyordu. Ama bu geçit törenini kimse izlemiyordu, istasyon bomboştu. Birlik barakaları geçti ve on beşe yakın, eski gazojenii kamyonların farlarıyla aydınlanan bir açıklığa vardı.

Araçların birkaç metre ötesinde, elliye yakın SS, yüz kadar kadın, erkek, çocuktan oluşan sivillere engel oluyorlardı. Köylülerin kılık kıyafetinden ve davranışlarından Alman olmadıkları belliydi. Peki kimdi bunlar? Macarlar mı? Yugoslavian mı?

«Halt! Durun!» diye bağırdı birliğin başındaki omzu ka-kabalık ve bu komut saftan safa yayıldı.

«Hazır ol, beşeri! sıralanın.» Hep aynı oyun, sayım, bir sayım daha.

«Drei huna'ert Stücken, Kcmimcndoführer,» diye haykırdı genç bir assubay topuklarını şaklatarak.

«Üç yüz parça!» İyi demişti assubay. Akşamın bu geç saatinde, dağ yoluna sıralanmış, çizgili pijamalı bu garip

yaratıklara başka ne denebilirdi? Gördükleri karşısında şaşkına dönmüş siviller de öyle düşünüyor olmalıydılar. Sakin köylerinde bu forsaların isi ne? Bu kılıklara bürünmek, kafalarını usturalatmak için ne yapmışlardı acaba bu haydutlar? Eşkiyaların bir prangaları eksikti! Tutsaklar kadar nöbetçi vardı. Her üç kişiye bir SS düşmesi Paulo'nun canını sıkıyordu. Eli silahlı, sansın çocuklar da rahat görünmüyorlardı. Bu kahramanca görevlerinin bunca izleyici toplamasına şaşırılmış, bir an önce kamyonların hareket etmesini bekliyorlardı. Utançlarını gizlemek için. Ama geç kalmışlar, siviller araçların arasına adamakıllı sokulmuşlardı. Dikkatli ve dost bakışlı bu izleyiciler arasında mahkûmları dipçik darbeleriyle kamyonlara tıkıştırmak zor olacaktı. Solgun, bezgin çehreler köylüleri korkutmuyor, tersine bazıları el sallıyorlardı. İçlerinde taş olmayan dost eüer.

X komando birliğinin Reich sınırlarının dışında olduğu kuşkusuzdu. Birden tutukluların orasından bir ses yükseldi

«Hangi ülkedeyiz?»

«Trzic, Yugoslavya,» diye bağırdı siviller. «Fransız mısınız?»

«Evet.»

«Yaşasın Fransızlar.»

Üç metre ötelerindeki meçhul dostlardan yükselen bu haykırış hepsini duygulandırmıştı. Omuzlar dikleşti, gözler buğulandı, serseriler, subaylar, öğrenciler, burjuvalar, hepsi bir hoş olmuştu. Zebra sürüsünü garip bir titreşim sarmıştı. Paulo'nun tüyleri diken diken oldu.

Gördüklerinden biraz utanmış gibi, «Bu adamlar kimleri alkışladıklarını bir bilseler!..» diye söylendi. Gerçekçi düşünceleri gerek arkadaşlarının, gerekse hayranlarının umutlarını kıracağından sesini yükseltmedi ve etrafdakilere, «Sağolun, delikanlılar, sağolun, beyler, haklarından geleceğiz,» diye seslendi.

Ama söylediklerine inanmıyordu. Gördükleri bu sıcak

ilginin gardiyanların hatasından ileri geldiğini anlamıştı. Alçak herifler, onları gece vakti, kimse görmeden esrarengiz kamplarına götürmek istemişlerdi. Yanılmışlardı, ama gidecekleri yerde, tel örgüler ardından onlara sevgi gösterisinde bulunacak kimseler çıkacağını da hiç sanmıyordu, Durumdan yararlanmalıydı. Boyu hepsinden uzun olduğundan küçük bir çocuğun attığı ekmeği gördü.

Ama SS'in biri de durumu fark etmişti. Karnı guruida-yanların umutsuz bakışları altında hırsla ekmeği çiğnedi ve yürüdü gitti. Bu arada başını çevirmemişti bile. Endişeli bakışları kamyonun kasasına takılmıştı. Uygurlukla ilişkileri sona ermiş bulunuyordu. SS'lerle kapclar, gözlerden uzakta eğitimlerini sürdürebilirlerdi.

Cesur köyü geçiş Mauthausen'in seçkin birliklerini yeterince tedirgin etmişti. SS'ler gecenin karanlığına gömülüp bir an önce hesaplarını görmek istediklerinden, tutsaklar harekete geçen kamyonlara koşarak yetiştiler. İlk dönemde dipçikler çalışmaya başladı. «Herkes otursun, yola bakmak yasak!» Bunlar ikinci kez tekrarlanmayacak talimatları. Gülünç bir önlem, çünkü yolun zaten seyredilecek bir yanı yoktu. Sağda dağ, solda uçurum, hepsi de kapkara, ne bir ev, ne bir işaret levhası, ne de bir hayat belirtisi.

Çok geçmeden dönemecten dönemece girmeye başladılar, tutuklular birbirlerinin üzerine yıkılıyor, kemiği çıkmış kıçlarının üzerinde zıplıyor, kafalarını ve omuzlarını sağa sola çarpıyorlardı.

Eğlenceye son vermek amacıyla1 Paulo yamndakinin koluna girdi. Çok geçmeden hepsi aynı şeyi yapmışlar ve acıklı durum sona ermişti. Durumu fark eden SS'ler müdahale etmediler. Onların akli, namlularını doğrulttukları dağdaydı.

Bu ayrıntı Paulo'nun gözünden kaçmamıştı. Sağındaki komşusunun kulağına eğilerek, «Yol güvenli değil,» diye fısıldadı. «Biri bu salaklara bu çölde posta soyguncuları olduğunu söylemiş, bunlar da inanmışlar.»

07__

o/

«Öyleye benzer, ama kovboyların yerini çeteciler almış galiba.» Komşusu meğer tarih öğretmeniymiş!

«Zırvalama,» a'ye başlayan Paulo, SS'lerin kuşku doiu bakışlarla yolu süzdüklerini görünce sustu. Herhangi bir olasılığa karşı ilk silah sesinde yerinden fırlayabilmek için yanındaki kolundan sıyrıldı.

Paulo gerçek kişiliğini bulmuş, ölmeye ve öldürmeye hazır, olanca gaddarlığını takınmıştı. Kendi sıralarında iki SS vardı; iki efe kamyonun arkasında. Çeteciler yanlarına gelse bile atlayıp kaçamayacak kadar yakındılar. Paulo'nun hayal gücü ileri gitmişti. Elinde olmadan öğretmenin koluna yapıştı. Gerçeklere dönmüş, sürüsüne katılmıştı. Yine de sormadan edemedi.

«Civarda çeteciler olabileceğini nereden çıkardın?» -

«Mantiğa yakın bu. Dağlık bir bölgedeyiz, Makedonya' dan Dalmaçya'ya dek bu dağlar çetelerle doludur. Kanıtı da, tırmandıkça muhafızlarımızın tedirginliklerinin artması. Adamlar bizlerle pek ilgilenmiyorlar, geçeceğimiz haber alınmışsa, partizanların baskın yapabileceğinden korkuyorlar. Kampa varıp, tel örgüler ardına atıldığımızda baskın olasılığı da azalır.»

«Bizim gibi garibanların geçişini neden önemsesinler?»

«Trzic'de halkın davranışını görmedin mi? Bunlar Sloven, Fransızları severler. Bizden önce Napolyon da buradan geçmişti, biz de aynı yol üzerindeyiz. Viyana yolu.»

«Yani bizi tekrar Avusturya'ya mı götürüyorlar?»

«Şaşarım buna, böyle bir durumda bizi Yugoslavya'da dolaştırmalarının hiçbir anlamı yok. Korumucu melekler bizim ortalık yerde görünmemize pek sevinmediler. Dağ geçitlerinden birinde duracağız sanırım", ama neresi olabileceğini kestiremiyorum. Şu anda Karawanken Dağlarından geçiyoruz, ama Trzic'le sınır arasında önemii bir yerleşim merkezi anımsayamıyorum.»

«Neunoeil yeni bir kamp kurulacağından söz etti ya!..»

Zamon geçtikçe Paulo'nun partizanların müdahalesi konusundaki umutları da azalıyordu. Yol, boyuna dönüyor, kamyonların motorları zor çekiyordu. Doruğa yaklaşıyorlardı, Paulo sonunda o gece bir saidırı olmayacağına karar verdi. Öğretmenin kulağına eğilerek, «Senin şu tarihi yol da pek tenhaymış,» diye fısıldadı.

Tarihçi karşılık vermedi. O da çetecilerden bir şeyler ummuştu. Birkaç saate kadar özgürlükle aralarına yepysni dikenli teller girecekti.

Dağdaki gezinti uzadıkça uzuyor ve yeni emirler veril-meyişi bir panik havası yaratıyordu. İnanılması zor, ama bu cehennem kaçınlarının günlük tayınları olan küfürlerin ve dayakların eksikliği onları rahatsız etmekteydi. Kendilerine düşünme fırsatı verilmesi hiç hoşlarına gitmiyordu. Bu gece nerede yatacaklardı? Akşam yemeği yiyecekler miydi? Ne gibi işlerde çalıştırılacaklardı? Yoksa ıssız dağ-başında hepsini temizleyecekler miydi? Bu daralmış beyinler için ne çok sorun! Bir an önce gidecekleri yere varıp işbaşı yapmak istiyorlardı. Dilekleri çok geçmeden gerçekleşti, konvoy durdu, seslere bakılırsa karşılama alışıldığı gfoi coplarla oluyordu. Esrarengiz kamp karanlıkta zorla seçilen üç dört tahta barakadan ibaretti. Koşuşan gölgeler de SS'lerin dipçik vurarak barakalara soktukları ilk kamyonun inenlerdi. Projektörler yandı.

Şimdilik SS'lerin görevi en kısa zamanda kamyonları boşaltıp üç yüz tutukluyu kampa yerleştirmektir. Görevlerini saat gibi yapıyorlardı. Her adama bir dipçik, kafasına, ellerine, neresine gelirse, «Aile raws, schnell, Herkes dışarı, çabuk.» Kamyon başına on saniye ve koşar adım ışıklı bölgeyi geçiş. Bir grup asker baraka kapısında durmuş, girenleri sayıyorlardı: «Eims, zwei, zehn, hundert.» Beylerin hesapları doğru çıkacaktı, çünkü sopa yağmuru sürgünlere göz açtırmıyordu. Paulo da ötekiler gibi küçük koşusunu başarıyla bitirdi. Girdiği baraka adamakıllı karanlıktı. Neu-

39

noeii bir düzineye yakın meslekdaşıyla basamaklarda duruyordu. Karanlıkta kamçıların sakladığı duyuluyor, ama pek isabet görülemedi. Barakaya dalan bir ot minder alıyor, sonra yine aynı hızla dışarı fırlıyordu. Kapıda yine dayak faslı. Akıllılar minderleri kafalarına koyarak darbeleri hafifletiyorlardı.

Kapıdaki sıkışıklığa karşın minder harekâtı çabuk bitti. Beş dakika içinde üç yüz sürgün, koltuklarının altına minareleriyle hazırolda bekliyorlardı. Kapılarda SS'ler konuklarını bir an önce yatağa göndermek istediklerinden, sürüyü birkaç kez saydıktan sonra üçe ayırıp, başına çağırarak barakalara kovaladılar. Paulo ve Neunoel'irv vagonundaki-lerin çoğu, kendilerini üç numaralı blokta buldular, ama tek-göz onları karşılamaya gelmemiş, iki numaralı bloğa atanmıştı. Onun yerine kasketli bir dev, ustalıklarla kullandığı co-puyla karşılama törenini sürdürüyordu.

«Bu da eski kulağı kesiklerden,» diye tahmin yürüttü Paulo.

Herkes içeri girdiğinde dev, çatlak sesiyle, «Schneif aile schcfüien, Schweinerei Çabuk, herkes uyusun, pis herifler!» diye bağırdı.

Neunoel'le aynı okulda okumuş olmalılar. Aynı bitirim dilini kullanıyorlardı, ama bunun eli dayağa daha yatkındı, copuyla yatakhane yerini gösteriyordu.

Her giren az ya da çok nasibini aldı, ama içeride onları başka bir sürpriz bekliyordu. Karyolar, evet, gerçek karyolar. Düş gördüklerini sandılar. Üstelik ilk hesaba göre, herkese bir yatak. Üç ayhık Mauthausen eğitimi sonunda Nazilerin bu burjuva âdetini kamplarından kaldırdıklarını sanmışlardı. Moralleri birden yükseldi. Eii sopalı kapo olmasa, kendilerini kışlarında sanıp yastık kavgasına tutu-şuvereceklerdi neredeyse. Ama devin, «Ruhe, susun!» diye haykırmasıyla herkes sessiz sedasız minderini yaymaya

koyuldu. Paulo dipte, pencere kenarında bir yatağa yerleşti. Kazağım, kasketini ve çizgili giysilerini dertop edip yastık yaptı. Otuz saniye sonra koca vücudu sırtüstü uzanmış, kafası derinlere dalıp gitmişti. İlk kez güzel şeyler düşünebiliyordu. Bir yatak! Üç aydır midesini kazıyan açlığa rağmen, kızarmış tavuk yerine yatak düşlemişti hep. Yağmur altında beş saat esas duruşta beklemek ya da eksi beş derecede çıplak bir gece geçirmek bile ona balık istifi, üst üste uyumak kadar kötü gelmemişti. Bu dudak dudağa uyuyuşlarda veremlilerin mikroplarından ödü kopar, kollarının arasında ölenler ya da uyurken altına kaçırınlar onu dehşetten dehşete düşürürdü. İlk kez, Mauthausen'deki 17 numaralı blokta, bu durumda uyurken ölümü arzulamıştı. X komando birliğine katıldığına şükrediyordu; öyle ya, hiç SS'ler gebertecekleri adamlara yatak verirler mi?

«İyi trene binmişiz,» diyen Paulo hemen uyuyuverdi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kafasına yediği bir darbeyle düşlerinden uyandı. Yatağın yumuşaklığı, ılıkılığı onu çok uzaklara sürüklemişti. Yere indiğinde bir süre kendini toparlayamadı.

«Aufsteben, ayağa kalk,» diye haykırıyordu kapo.

Uydurma düşleri yok etmenin ilacı dayak olmalıydı. Kafasını toparlayan Paulo arkadaşlarını izledi. Bir grup donlu herif yatakhane kapısının önüne yığılmıştı. O zaman Paulo tümüyle ayıldı, saat daha gecenin 1 Tiydi, bit muayenesi için uyandırılmışlardı. Baş kapo tüm haseraım Mauthausen'de kaldığından emin olmak istiyordu. Bir taburenin üstüne kurulmuş, yanına da kendi gibi yeşil üçgenler taşıyan iki yardımcısını almıştı. Birinin sol pazusundd, üzerinde

"Sehreifaeer" (*) yazılı siyah bir kolluk vardı. Yazıcı harıl ha-.nl bir şeyler yazıyordu, gören de bitler üzerine bir istatistik hazırladığım sanırdı, ama yanına yaklaştığında adamın herkese adını, soyadını, yaşını ve mesleğini sorduğunu fark etti. Bu formaliteler tamamlandıktan sonra ava başlanacaktı.

Yazıcı düzgün Fransızcasıyla mesleğini sorduğunda Paulo bir an duraksadı. Üç aydan beri ilk kez numarasından başka bir şeyiyle ilgileniliyordu, hazırlıksız yakalanmıştı, iyi bir karşılık vermeliydi. Mauthausen'de bazı zibidilerin kuaför, şoför, elektrikçi, aşçı ya da hastabakıcı olduklarını ileri sürerek iyi yerler kaptıklarını biliyordu. Ama kimi yalancıların bunu pahalıya ödediklerini de duymuştu. Oysa Paulo'cuğun karı satmak, safları boğuntuya getirmek, mano tcp'omak dışında elinden bir şey gelmezdi. Sorgu sual eden kasketli puştta kaldırım serserisi olduğunu söyleyemezdi ya. Daha iyisi aklına gelmediğinden sonunda, «Şoförüm,» deyiverdi. Kim bilir, belki ormandan odun getirmeye, ya da kasabandan erzak almaya gönderirler, diye düşünüyordu. Yazıcı adını bir sütuna yazdı, Paulo da sırtarak arkadaşlarının yanına gitti.

«Hepiniz soyunun, gömleğinizi, donunuzu sol kolunuza alın, birer birer bit kontrol kurulunun önünden geçeceksiniz.»

Kurul güçlü bir lambanın altında toplanmıştı. Neunoel de Gralarındaydı. Beyler böyle gece vakti toplantılara göre herhalde heyecanlı anlar yaşanacaktı.

En arkadaki Paulo ağır ağır ilerliyordu. Gömleğinin kolunda kanlı canlı bir bit bulmuştu. Hırsla tırnakladı, gözleri etrafta gezinirken el yordamıyla başka bit olup olmadığına 'ö akıyordu.

Kapoları ve yazıcıyı şaşırtan bir durum Paulo'yu da

(*) Yazıcı.

hayrete düşürdü. Çırlıçplak geçit töreni yaptırmakla alçal-tılacakları sanılan doksan çıplak kafalı, hiç de çaresiz ve zavallı durmuyorlardı. Her yaştan, her çevreden, her boydan bu adamların ortak noktaları, zayıflıklarına, kuruluklarına, gergin derilerin altından fırlayan kemiklerine karşın hepsinin güzel vücutlu olmalarıydı. Üç aylık Mauthausen rejimi bile kolları, kalçaları, omuzları saran kasları tümüyle eritememişti.

Mauthausen'de Almanların çoğunun sapık olup gençleri, iri yapıları koruduklarını, ihtiyarlarla siskaları ezdiklerini öğrenmişlerdi. Bit heyetinin önünden geçerken ufak tefekler de omuzlarını kaldırıp gülümseyerek daha genç ve dinç görünmeye çabıyorlardı. İnsan kendini, zor beğenir müşterilerin doldurduğu bir kerhanede sanırdı. Herifler Marki de Sade rolü oynamaya bayılıyorlardı. Dayak fırtınası üçüncü sıradaki orta yaşlı Fransızın başında patladı. Ne köylüye, ne de hayduta benzeyen, sıradan bir vatandaştı bu, Kapolardan biri adamın donunun kıvrımları arasında bir bit bulmuştu.

«Knie nieöer, diz çok. Scheisskübel, bok kovası, uyuz köpek,» diye haykırdı kurul başkanı. «Kampa bit soktuğun için asılacaksın.» Sonra da dört numaralı bloğun sorumlusuna dönerek, «Fünf imö zwanzig, Karl!» diye ekledi.

Fünf u rid zwoinzig, yirmi beş, yani yirmi beş sopa. Ama öyle sıradan bir dayak faslı değil, görkemli bir tören. Kar! ağır ağır ayağa kalktı, odanın ortasına bir tabure koydu.

Başkan töreni izlemek için muayeneye ara vermişti, Neunoeil bitliyi kulağından tuttuğu gibi tabureye sürükledi Karnı taburenin üstüne, ayakları ve eüeri yere degecek şekilde yerleştirdi. Adamın kafasını dizlerinin arasına alan tek-göz, çelik gibi kollarıyla adamınki'eri tutuyordu. Kurbanın kığı iyice gerilmiş olduğundan fasıl başlayabilirdi. Rahatça dövebilmek için Kari da soyundu, ama celladın asıl amacı, göbeğinden gırtlığına dek, yarı belinden yukarisini kaplayan dövmesini göstermekti. Göğsünde, sırtında, kollarında

hiç bos yer kalmamıştı. Göğüs kısmını pupa yelken bir İspanyol kadırgası kaplamıştı. Sırtını koca memeli bir sürü çıplak kız işgal etmişti. Tümüyle zevksizliğin doruğundaydı.

İlk darbe kaygı a'olu sessizliği yırttı. Fransız kıpırdamamıştı. Dördüncüde dudaklarından bir yakarış yükseldi. Blok şefleri birlikte sayıyorlardı:

«V;er, fünf, seehs, s'eäen.» Dövmeli yorulduğundan bir başka kapo arkadaşı da devreye girdi.

Birinin sopası kurbanın sırtından kalkarken öbürünün-ki iniyordu. Adamın sırtı ve kığı mavili kırmızılı iri çizgilerle donanmıştı. Deri yarıyor, kanlar sızıyordu. Neunoeil dizlerinin arasındaki kafayı bırakıp, «Fünf ursci zwanzig,» diye seslendiğinde, zavallı olduğu yerde kaldı. Bayılmıştı.

Çaresi kolay. Tekgöz onu üç sillede kendine getirdi, sonra da beline tekme yapıştırdığı gibi dehşet içindeki arkadaşlarının arasına fırlattı.

Bu sadizm seansı sıradakileri öylesine etkilemişti ki, fırsattan yararlanıp giysilerini bir kez daha gözden geçirmeyi akıl edemediler. Ona yakın bit bulundu ve bunları taşıyanlar sıradan taburenin üstünden geçtiler. Kontrol, tokat sesleri, çığlıklar, inlemeler arasında sürüp gidiyor, bitlerin sayısı da azalıyordu. Saygıdeğer kapolgr buraya eğlenmek için toplanmışlardı, bit faslı sona erdiğinden tutsaklarını tabureye yatırmak için yeni bir şeyler bulmaları gerekiyordu. Sonunda çıkar yolu yine Neunoeil buldu. Yeni oyunun adı temizlik teftişiydi. Sırayla yazıcının önüne gelen tutuklulara cinsel organlarının tepesini göstermeleri emrediliyordu. Ucunda fazla deri olup, başı da belirgin olmadı mı, basıyorlardı sopayı.

«Sshwe'ns, dornuz,» diye haykırarak üstüne saldıranlara karşı zavallı kurbanın tek çaresi önünü kapamak oluyordu.

Paulo mahcup delikanlılardan sayılmazdı, ama gördükleri onu da hayrete düşürdü. Bu ayrıntı kabarmış heriflerden oluşan jüri karşısında organlarını göstermek zorunda

kalma ne kadar alçalttı bir durumdu. İşte bu olayı Pigal-le'ii arkadaşlarına anlatamazlardı. Ama o da ötekiler gibi organını tutarak kurulun önünden geçti. Dayak cezasına çarp-tırılmamıştı.

Üstatların canları sıkılmış, gitmeye hazırlanıyorlardı. Dövmeli, sopasını sallaya saiiyca çıplakları yatakhanelerine soktu.

«SchLcifen ios, und ırcrgen früh çile cufsiehen vîer Uhr. Ruhe Haydi herkes uyusun, yarın sabah saat dörtte ayakta olacaksınız.»

«Susun!» Bu son emir yataktan yatağa fisıldeşmaian engelledi. Hem zaten mideleri bulanmış, konuşacak takatleri kalmamıştı. «Boşuna anlamak için kafa yormamalı.» ilk gece tüm tutuklular aynı kamdaydılar.

Paulo uyumadan önce durum muhakemesi yapıyor ve hep aynı sonuca varıyordu: Onları bu dağ başına, bilmem nerelerini seyretmek için toplamamışlardı herhalde. Çalıştırmak için getirmişlerdi. Ama ne gibi bir işde? Bu kılıkta ancak taş kırmaya yararlardı. Tüymek için feno değil, diye düşündü. Ve bu umutla uykuya daldı.

Yine dayakla uyandı o güzelim düşlerinden. Ama bu kez nerede olduğunu keşfetmek için vakit harcamadı, hemen yataktan fırladı. İçtimaya donla mı, yoksa üniformayla mı gideceklerini tartışanlar sopayı yiyince toparlandılar. Dövmeli, pis kokan tutuklulardan hoşlanmadığını ve her sabah yıkanmalarını izleyeceğini haykırıyordu.

Aile Waschrcum, schneMS Herkes banyoya çabuk!»

Yıkanmak da ayrı bir âlem! İlk dört kişi, dağ pınarlarının sularıyla doldurulmuş kocaman kovalan sonra gelenlerin sırtına boşaltarak yıkıyorlardı. Kaytırmaya çalışan yiyordu copu. Doğrusu bu kampta gelenekler kaybolmamıştı. Sabahın dördünde buz gibi duş, sonra dayakla ısınma, iyi valla! Tek gömlekleriyle kurulandıktan sonra, beşerii olarak kahvaltıya iniliyordu. Kaffee. Bir çanak açık renk, sidik gibi su. Neyse ki bu bulaşık suyu sıcaktı da, midelere ver-

diği hararet ekme yemediklerini unutturuyordu.

Son yudumunu üfleyerek içerken, eh, kısmet öğie çorbasına, diye düşündü Paulo.

Sabahın dördünde içine çektiği dağ havası iyice iştahını açmıştı. Öğleye kadar daha sekiz saat vardı. Nasıl bekleyecekti?

Sandığından da zor oldu. Açlıktan mideleri kazınanların gözlen önünde üç dilim tereyağlı ekmele bir paket çi-ko'atayı midesine indiren Dövmeli, günlük programı bildirmek üzere susmalarını emretti. Önceleri Almanca nutuk-atmaya çalıştı, sonra sopanın dilinin daha kıvrak olduğunda karar kılarak elini copuna attı.

«DcSmeîsGher! War spricht cîeuisch eterin? İçinizde Almanca konuşan var mı?»

Pozzi iki adım öne çıktı. Almancasma pek güveneme-diğinden sallanıp duruyordu. Alsaslı küçük pezevenk Berck ileri atıldı.

«leh spreche dautch, Chef! Ben konuşurum, şef.»

«Guî! iyi!» Şu köpeklere söyleyeceklerimi ilet. İki kez söylemeyeceğim.»

Berck arkadaşlarına dönerek güç bela şefin emirlerini tekrarlamaya çalıştı. Bu alçağın Almancası Fransızcasmdan iyiydi.

«Şimdi derhal yatakhaneye gidip giyineceksiniz. Ama kaputlarınızı almayın, katlayıp başucunuza koyun. Üç dakika sonra yoklama için, beşerii olarak toplanacaksınız. Yoklamadan sonra öğleye kadar çalışma. Sonra yanın saat yemek molası ve tekrar işbaşı. Saat altıda dönüş ve ekmele kahve.»

Programın ürkütücü bir yanı yoktu, ama Dövmeli'nin copu kötü kötü sallanıyordu. Şefin sözleri bitmemişti, Berck çevirisini sürdürdü.

«Şef, akşam kahvesinden sonra gidip yataklarını sananları acı bir sürpriz bekliyor, diyor. O saatten sonra bizlerle özel olarak ilgilenecekmiş. Dışarıdaki çalışmadan son-

ra saat sekizdeki akşam çanına kadar içeride çalışacak-rnışız. Bu kez de Kari için. Şef bloğunun en güzel blok olmasını istiyor. Bu konuda bize güvenmek istiyormuş, ama tüm Fransızlar miskin olduğundan sopasına daha çok gü-venecekmiş. Şimdi dağılın. Üç dakika sonra herkes giyinmiş olarak toplanacak.»

Sopaya gerek kalmadan herkes yatakhaneye koştu. Anlaşılan bu küçük kampta her iş koşaradım görülecekti.

Paulo kaputunu devşirirken hesap yapıyordu: Sabah beşten akşam sekize kadar, bir saatlik yemek molası dışında günde on dört saat çalışacağız, demek... Onun gibi hiç çalışmamış biri için bu dert değildi, ama sendikalı proleterler için haftada kırk saatlik çalışmadan sonra ne büyük değişiklik! Peki, böylesine bir çalışmaya karşı bizi nasıl besleyecekler acaba? Eğer 'Mauthausen'deki gibiyse sekiz güne kalmaz, hepimiz gebeririz. Galiba şu Tanrının cezası Neunoeil yalan söylememiş: «Alte kaputt Franzo-sen... Fransızların hesabı tamam.» Mauthausen'in öncüleri İspanyollar gibi.

Gelecek hakkındaki bu karamsar tahminler hızını kesmedi. Koşarken giyinerek içtima yerine yetiştii. Güneş henüz doğmuştu, erken geldiğinden, Mauthau-sen'den çıktıklarından beri kapolarla SS'lerin esrarengiz ta-vsrlarla sözünü ettikleri bu dağ kampının ne biçimi bir yer olduğunu keşfe çalıştı.

İlk aklına gelen, kimse görmeden işkence ve adam öldürmek için bundan iyi bir yer olamayacağıydı. Dünyanın hiçbir hapisanesinde böyle doğal duvarlar yoktu. Kuzeyde, güneyde, doğuda, batıda, her tarafta dağlar, hem de ne dağlar!.. Koyun otlatılacak tatlı yamaçlar değil. En usta dağcıların büe yüreklerini hoplatacak dimdik, sipsivri kayalar. Bu tuzağın tek çıkışı Paulo'nun

gece çıkmaz sandığı, 1e! örgülerin yüz metre ilerisinden geçip tepelere tırmanan .zikzaklı yoldu. Paulo bulunduğu yerden yolun büyük bolü-

münü görebildiğine göre, kulelerdeki nöbetçiler, yolun bir metresini bile gözden kaçırmıyorlardı.

«Tüymek için bu yoldan başkasını bulmalı.» Umutlan kırılmıştı.

Kamp gerçekten pek küçüktü. Yüz metreye yüz, eğimli bir alana beş, altı tane baraka kondurulmuş, hepsi de elektrik direkleri ve sipsivri dikenli tellerle çevrilmişti. Her elli metrede bir kule, her kulede de bir mitralyöz ve bir projektör. En iyi örgütlenmiş başkaldırlar bile bastırılmaya mahkûm! Ama tüm bunlar kahraman SS'ler için yeterli bulunmamış, kendi barakalarını da hemen dikenli telin ardına kurmuşlardı. Yattıkları yerden bile tutsaklarını gözleye bileceklerdi. Toplu bir başkaldırıdan bu derece korktuklarına göre X komando birliğini yaman günler bekliyor demek t L Belirsiz bir süre içinde yaşayacağı bu dünya Paulo'nun hiç hoşuna gitmemişti. Buradan tüymek, Mauthausen'den kaçmak kadar zordu, yani olanaksızdı.

Morali bozulmuş, düşleri yıkılmış, bir an önce yoklamanın yapılmasını bekliyordu. Belki bir yenilik olur da düşünmeye zamanı kalmazdı. Düşünmek çok acı veriyordu.

Yoklama yine dayakla başladı. Şefler kendilerini pek tanımayan SS'lere yaranmak amacıyla bir esas duruş için basıyorlardı yumruğu, copu. Üç yüz tutukludan canı yanmayan kalmadı, ama sonunda öyle mükemmel bir kare oluşturdular ki, kamp komutanı, gururdan kulaklarına dek kızaran başefendiye, «Aferin!! Adamlarınız sağlama benzer, umarım şirket memnun kalır. Mauthausen'de iyi seçim yapmışlar,» demekten kendini alamadı.

Sonra süs köpeği gibi etrafında dönenip duran genç assubaya dönerek, «Komutan Ziweis'a bir teşekkür mektubu hazırlayın,» dedi.

Esrarengiz kampın yöneticisi işini biliyordu. Bu esir tüccarı için elindeki adamların uzman işçiler olmalarına ge^ rek yoklu. Deneylerine göre Mauthausen'in rasyonel yöntemleri sayesinde en beceriksiz bir aydın bile maden iş-

çışinden daha yüksek randıman veriyordu. Teslim edilen hayvan sürüsü içindeki öğrencilerin, pezevenklerin, bürokratların ve işsiz güçsüzlerin yüzdesini bilmek bile istemiyordu. Nasıl olsa sopa kimin neye yetenekli olduğunu ortaya çıkarırdı.

Bu kel kafalı kazıkların görüntüsü hoşuna gidiyordu. Etraflarında üç tur atıp, hiçbir kamburun, göbeğin, işçilerinin atletik görüntüsünü bozmadığı kanısına varınca, koça karnına rağmen bir sıçrayışta kürsüye çıktı.

«He;I Hitler, Arbeit,» diye haykırdı komutan sağ kolunu kaldırarak.

«Hell Hitier,» diye bağırdı yardımcıları.

Hepsi bu. Efendilerin hoşnutluğundan rahatlayan ka-polar işi daha ileri götürmek istediler. Hoşgörülü komutana herkesin bir an önce çalışmak istediğini göstermeleri gerekiyordu, «im Gleich Schritt Morseh, links, zwo, drei, vier, links... istikamet kamp kapısı.»

Dikenli tellerden oluşan kapılar iki yana açıldı. Ama yol tıkalıydı. Tepeden tırnağa silahlı yetmiş SS yola dizilmişlerdi. Anlaşılan bu iş günü Hitler yönetimine pahalya mal olacaktı.

Yanlarında, her iki metrede bir silahlı bir SS'le tutuklular beşerli sıralar halinde bilinmeyene giden küçük yolu tırmanmaya başladılar. Önlerinde Kommandoführer ve birkaç assubay, on metre kadar gerilerinde de genç Nazilerden c'uşan bir grup, ellerinde makineliyle yürüyorlardı. En arkıda buğdaylar gibi sapsarı bir genç altı tane dev gibi Alman çoban köpeğini sürüklüyordu. Böyle bir kafile kırlara papatya toplamaya gidiyor olamazdı. Yana doğru en ufak bir kayma, derhal bir dipçik darbesiyle düzeltiliyordu. Dümdüz gitmek zorundaydılar, ama manzaraya göz atmaları yasak değildi. Sandıklarından çok daha vahşi ve ıssız bir yöredeydiler. Tırmadıkça dağlar daha yüksek, daha umut kırıcı, çamlar daha dev gibi ve iç kapatıcı görünüyorlardı. Yolun bile düşmanca bir havası vardı. Öncelikle her

yüz metrede bir, uçurum kenarına konmuş taşlardaki numara: 333. Bu mendebur ülkede 333 tane numaralı yol olamayacağına göre, bu da SS'lerin bir uydurmasıydı. Ufukta ne bir ev, ne bir dağ kulübesi vardı. Havanın son derece temiz ve berrak olduğu böyle bir yörede kimsenin oturmaması ne garipti. Belki de SS'ler gizli kamplarına tanık olmasınlar diye buradakilerini sürmüşlerdi.

Yokuş gittikçe dikleşiyor, soluklar zorlaşıyor, kimsede takat kalmıyordu. Neyse ki yaklaşmışlardı. Dağın yamacındaki ağaçsız alan şantiye olmalıydı, bir grup üniformalı da işçilerin gelişini bekliyordu, iki yüz metre sonra tutuklular ne için buralara taşındıklarını öğreneceklerdi.

Ama daha önce bir olay, dağ başı olsun olmasın yine Mauthausen atmosferinde olduklarını onlara anımsattı.

Yolun sağ tarafında, kayalar arasında küçük bir kilise vardı. Haç çıkaranların yanında gözcüler bitiverip başladılar dipçiklemeye.

«Scheisse Keitolsks, pis Katolikler,» diye haykırıyorlar-dı. Sonra da kıyamet gününün yıldırımlarından korkmadıklarını belirtmek istercesine kiliseye doğru tükürmeye başladılar.

Pek dindar olmayan Paulo bile gördükleri karşısında gazaba geldi.

«Bunlar Mauthausen'deki papazları dövenlerden de beter.»

Bu dağ başında bile Nazilik öğretilerini unutmamışlardı.

Sağ taraftaki otuza yakın SS'nin tükürük ve küfür sağ-nağmdan sonra birlik mola verdi. Saat daha altı olmamıştı, ama bu ilk çalışma gününde bir saniye bile kaybetmek istemiyorlardı. Yeşil üçgenli bir kapo başkanlığında yirmişer kişilik gruplar ayrıldı. Bir düdük sesiyle, «Arbeit, sch-nell, çabuk işbaşı,» haykırılarıyla tutuklular, kapoların pe-

Jünel

sinden alana doğru koşmaya koyuldular. Paulo ve arkadaştan dört ayak ilerliyorlardı. Sabah iyi başlamıştı. Son gelenler anca doğrulabilmişlerdi ki, kapo emirlerini yağıdırmaya .başladı.

«Yukarıdaki şu iki ağaç kütüğünü görüyor musunuz? işte onları yola indirmeye çalışacaksınız. Çabuk tarafından jsiniz bitince yine çıkıp ötekileri getirirsiniz. Haydi iş başına!»

Ağaçlar da ağaçtı hani, en gülbüz oduncu bile zor kaldırırdı bu işi. Ama burada itiraz kimin haddine! Zayıflığına karşın sağlam yapıllardan biri otan Paulo bile omuzunda çamın ağırlığını hissettiğinde yıkılacağını sandı, sonra boyu dolayısıyla ağacı neredeyse tek başına yüklenmiş olduğunu fark etti. Namussuz yoldaşları bacaklarını büküyorlar, hatta uyanığın teki kütüğe âdeta asılıyordu. Hırstan çılgına dönen Paulo arkadaşlarına bağırmağa başladı.

«Gidin de başka bir enayi bulun, puşt alayı.» Sonra da ayağı takılmış gibi bir metre kadar yana kayıverdi. Böylelikle tek başına taşıdığı yükü sırtından atıvermiş ve kütük yuvarlanırken çarpmasın diye yana kaçmıştı. Ağaç yan çizenleri yere yıktı, öfkeli kapo da yere serilenlerin başına çöküp bastı sopayı. Sadece çabucak toparlanıveren Paulo dayağı atlatmış, intikamın1/) tadını çıkarıyordu. Kazanmıştı. İnatçı kapo da bu hacimde bir ağacı aynı boyda insanların taşınması gerektiğini öğrenmişti. Daha sonraki kütüklerde Paulo payına düşen ağırlığı kaldırdı. Ama altı saat boyunca çalıştı, hem de baş döndürücü bir tempoyla. İniş şuasında kapolar sopa atmıyorlardı, çünkü ağacın biri yuvarlandığında yukarıdaki SS'ler haykırışmaya başlıyorlardı. Randıman •gerektiğinden, kötü bir darbe sonucu tüm ekibin ve yükün yuvarlanması işlerine gelmiyordu. Buna karşın, dört ayak tırmanış sırasında dayağa izin vardı. Değişiklik olsun diye cop yerine sırtta iyi ses veren ağaç dalları kullanılıyordu. Hem güneş, ısıtmaya başladığından beri bu sırtlar çıplaktı, Aytardan haziran olduğundan bu delice çalışma en sıska-

— K-I —
^^^ \j| ^^^

lan bile ter içinde bırakmıştı. Dayağın çıkardığı kanla ter birleşiyor ve vücutta çizgiler oluşturuyordu.

Öğleyin kapolar yoklama amacıyla adamlarını topladıklarında bir yararlı sürüsüyle karşılaştılar. Ne yazık ki, bu ıssız yerde böylesine içer acısı bir tabloyu izleyecek kimse yoktu. Her tutuklu sırtında koskoca bir taşla sıradaki yerini almıştı, düdük sesiyle harekete geçtiler, yüz metre uzunluğunda üç metre eninde bir duvar yürümeye başlamıştı sanki. Kampa doğru ilerliyorlardı. «Büyük bir taş seçin,» demişti kapolar, korkaklar işgüzarlık edip dev gibi kayaları iki arkadaş yardımıyla sırtlamışlardı. Paulo her zamanki gibi orta yolu seçmişti. Taşı etkileyici bir görünüşe sahip olup fazla da ağır değildi. Bir iki açığözün taşını küçük bulan kapolar, kendi buldukları kayaları da eklemişlerdi. Kampa yaklaştıklarında içlerinden birçoğu dizlerinin üstünde yürüyordu. Ağlıyorlar, ama taşlarını bırakmıyorlardı. Yorucu bir çalışma gününden sonra böylesine bir yükte, bu hızla bir dağ yolundan inmek için adamın piramitler devrindeki esirlerden biri olması gerekiyordu.

İnsan bu kişileri görünce herhalde bunları gayrete getiren duygunun barbar düşmana karşı güç birliğinde bulunmak olduğunu filân sanırdı, oysa bu kurbanların paylaştıkları tek duygu yemek ihtiyacıydı. Bu dayanılmaz arzu üç eydir süregeliyora' u, ama 1200 metre yükseklikte altı saat süren "yorucu çalışma sonucu X komandoları birer hayvan, haline gelmişlerdi. Herkesin kafasındaki tek düşünce çorbaydı. Nasıl? Sade su mu? Yoksa hafiften etli, patatesli falan mı? Çorba şu an üç yüz taş taşıyıcının tek amacıydı. Durumlarından yakınmalar, yurttan bıraktıklarını anmalar,, Almanlara sövmeler daha sonra. Arkalarından telli kapılar kapanıp taşlar da yerlerine dizildikten sonra üç yüz çift aç göz mutfak yönüne dikildi.

Ama bir tabak çorba içebilmek için türlü koşullar koymuştu bu Almanlar.

Bir tercüman «Bloklerin önünde beşerli sıralanın,» dedi.

Esos duruşta tabii. Ve küçük parmak, çizgili pantolonun dikişi hizasında, üç yüz aç adam bir çeyrek saat karavanaların gelmesini beklediler. Garip bir görünüşü vardı bu çorbanın, mora yakın kırmızı. Arka sıralardaki bir köylü, «Pancar bu,» dedi, kimse de bu uzmanın sözlerine karşı çıkmadı.

Pancar üç aydır Mauthausen'de yuttukları bulaşık suyundan iyiydi elbet. Üstelik çorbanın koyu bir görünüşü vardı. Dövmeli, çorbanın damlasını ziyan etmeden çanaklara dağıtımda usta kesilmişti. Çok hızlı çalıştığından dağıtımda herkese eşit pay düşmüyordu. Tabii itiraz eden yoktu, ama bazı zavallılar, şef yaptığı hatayı fark eder de onarır düşüncesiyle karavanın önünde sallanıyorlardı. Ama yararsız. Tehdit dolu bakışlar karşısında «Dcnke schön Chef. Teşekkür ederim, şef,» diyerek usulca uzaklaşıyorlardı.

Açların bu numarası Dövmeli'nin sinirine dokunmaya başlamıştı. Öfkesi bit muayenesinin ilk kurbanı olan adanın ağzında patladı. Zavalıcık çanağını uzatmış, biraz daha doldurulmasını beklerken, hırsından kıpkırmızı olan şef, «Bir kepçe daha istiyorsun, ha? Al öyleyse,» diyerek demir kepçeyi adamın suratının ortasına indiriverdi. İlk vuruşta adamın ağzından kanlar boşandı, ikinci, üçüncü darbelerde çıplak kafadan adamakıllı kan akmaya başlamıştı. Kepçe de kana bulanmıştı, yarattığı dehşetten keyiflenen kapo, kepçeyi silmeye bile gerek görmeden çorbaya daldırdı. Kanlar, kırmızı pancar sularıyla kaynaştı.

Korl çanakları adamına göre doldurmuş, doksan kişilik dağıtım bittikten sonra karavananın dibinde en aşağı on kişilik çorba artmıştı. Kaşık kullanmadan, kanlı çorbalarını ayakta içen tutuklular aç gözlerle artanı süzüyorlardı. Kim bilir, belki şef tombala çeker gibi numara okur ve kalanı dağıtırdı. Umdukları gibi olmadı. Şef çoktan kime ne vereceğini

kararlaştırmıştı. İlk sırada Pozzi vardı. Neunoel onu arkadaşına tavsiye etmiş olmalıydı. Vagon faslından beri epey pişkinleşmiş olan Pozzi, «Vie! c&nke, Chef, viel ctanke! Çok teşekkür ederim, şef,» diye koşarak geldi.

Tüm arkadaşlarının öldürücü bakışları altında çanağını ağzına kadar doldurdu.

İkinci kepçe pezevenk tercüman Berck'e gitti, sonra Dövmeli, «Friseur, kcmm her, Mensch! Berber, buraya gel be herif!» diye seslendi.

Kara kuru bir herif kalabalığın arasından sıyrıldı. Paulo ne denli şoförse. o da o kadar berber olmalıydı. Ama kampta moda olan saç kesim şekline bakılırsa numarasını pekâlâ sürdürebilecekti. Berber de payını aldı, karavana hâlâ boşalmcmişti.

Herkes merakla dağıtımın sonunu bekliyordu. Dövmeli inadına ağırdan alıyor, boş bakışlarını sıralar arasmda gezdiriyordu.

«Du, kcmm her! Sen gel!»

Piyango Ange BeNoni'ye vurmuştu, delikanlı çanağını kaptığı gibi koştu.

«Du, du, ciu, sen, sen, sen,» diye devam ediyordu Dövmeli. Hep ilk sıradakilere işaret ediyordu.

Paulo şanslıların hepsinin genç, hem de çok genç olduklarını fark etti, elbette bu bir raslantı değildi. Bu adamları tanımayan biri, Dövmeli'nin bu seçimi iyi yürekliliğinden, 18'inden küçükler bol yiyip çabuk büyüsünler, diye yaptığını sanırdı. Ahlâksızlığın uzmanı olan Paulo kcoonun IHI davranışının nedeninin acıma duygusu olmadığını hemen anlamıştı. Bunun gerçek nedeni tüm meslektaşları gibi, Dövmeli'nin de tam anlamıyla cinsi sapık oluşuydu. Kendince bloğundaki oğlanlara avans vermekteydi.

Ange Belloni de şefin niyetini anlamıştı, ama karnı zil çaldığından renk vermedi.

Dövmeli, gençleri, amacına uygun olanları karavana sbaşına çağırıyor, çocuklar çanakları iyice dolsun diye

önünde diz çöktükçe serserinin kalbi de âdeta eriyordu. Dili incecik dudaklarının arasında dolanıp duruyor, bir döv-meci tarafından ömür boyu sürmeienmiş, gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Bu haliyle Hamburg'da, vitrin arkasında müşteri bekleyen orospulara benziyordu. Birden o şillik tavırları yok oldu ve bir ana'a canavar maskesini takınarak kepçeyi, çağrılmadığı halde yanlışlıkla gelen bir zavallının kafasına indirdi. Adamcağız ufak tefekti, ama yaşı tutmuyordu. İstekii biie olsa şansı yoktu. On dört yaşındaki Polonyalı ve Rus çocuklara alışmış olan Mauthausen kapoiarı körpe etten başkasına bakmazlardı.

Çanağındaki son pancar kırıntısını da temizleyen Paulo, astığı astık kestiği kestik kapolara, çocukların naşı! karşı koyacaklarını merak ediyordu. Mauthausen'de izlemiş olduğu oğlanlar hayatlarından şikâyetçi değildiler, ama onlar bu işe çok genç yaşta alıştırmışlardı. Bu karı budalası Fransızlar ne tepki göstereceklerdi? Ya ölene dek dayak yiyecekler ya da heriflerin zevkini yapacaklardı. Pauio düşünmemeyi yeğledi. Kabadayı görünüşü onu bu tuzaklardan koruyordu. Şefi isteklendirmeyecek kadar erkekti. Ama herif karılık taslamaya kalkarsa, o başka.

İşte o zaman ayvayı yeriz, diye düşünen Paulo, çekici görünmemeye karar verdi.

Bir düdük sesiyle kendine geldi. Yemek faslı sona ermiş, işbaşı zamanı gelmişti.

«Bu şiş karınlarla1 yokuş tırmanmak pek zor olacak.»

Taşınacak ağaç kalmadığından Kommandoführer yeni bir iş bulmuştu. Bu kez doğ gibi kayaları taşıyıp düzenli bir şekilde sıralayacaklardı. Herhalde duvar yapımı için olacaktı ama şantiye şefi bu konuda bilgi vermeyi gereksiz bulmuştu. Yine dayak ve küfür eşliğinde yola çıkıldı.

«Alla kıaputt. Franzosen aile syphiiitkert, aile Krema-torrumm. Nicht zurück Fmrtkreich, frrtmer Arb-s-X,fert?g Fro. ufelo. Fransızların hepsj frengilidir. Hepsi yakılacak. Fransa'ya, dönemeyecekler, hep çalışacaklar, kadm:da yok.»

Bu sözlere el kol hareketleri de eşlik ediyordu. Üç aydır duyulan bu küfürler artık kimseyi etkilememekteydi. Ama işe dayak da karışınca verimlilik epey düşüyordu. Aslında çok budalaca bir tutumdu bu; anlaşılan SS'ler için randıman kadar adam eğitmek de önem taşımaktaydı.

İşin bittiğini belirten düdük öttüğünde, alan temizlenmiş ve taşlar yol kenarına duvar gibi sıralanmıştı. Bu tür çalışmalardan hiç çakmayan Paulo bile SS'lerin amacının dağın bu bölümünü temizlemek olduğunu anlamıştı. Peki, c ma ne amaçla? Bunu işçilere açıklamayı gereksiz bulmuşlardı. Herhalde yeni bir kamp inşa etmek için değil. Yol açmak için de olamaz.

«Göreceğiz,» diye söylendi Paulo.

Akşam kahvaltı olarak kahve ve bir santim kalınlığında bir dilim ekmek verdiler. Herhalde üzerine yüksük kadar margarin konmuş bu kuru ekmek dilimiyle ertesi sabah şantiyede çalışacak gücü bulacaklarını sanmıyorlardı. İki yo! akla geliyordu: Ya bu SS'ler gerçekten randıman istiyorlar ve işçilerini böyle kötü beslemekle yemiyorlardı; ya da daha kötüsü, iş filan palavra olup adamları öldürmek ni-yetirdeydiler.

Yavaş yavaş SS'lerin psikolojisini çakmaya başlayan Paulo görüşünün doğru olduğundan emindi. Gelecek gün-Jerde yiyeceklerin düzelmesi ya da şantiyede işlerin hafiflemesi beklenemezdi. Tam tersine. Program hiç de iç açıcı değildi. Paulo tek çıkış yolu olarak kaçmayı görüyordu. Ne pahasına olursa olsun.

«Ama tüymek fırsatı bulana dek nasıl dayanmalı?» Son lokmasını da yuttuğundan büsbütün karamsarlığa kapılmıştı.

Saat altı buçuk, gelecek yemeğe daha on sekiz saat vardı.

Yine bir düdük, bu kez yemeğin bittiğinin ve kamp içi çalışmanın başlayacağını belirtiydi. İki saat sonra ortalık iyice kararacak, o zamana kadar estetiği bozan ağaç

kökleri toparlanıp, barakaların etrafındaki tüm delikler tıkanacaktı. Yukarıda, şantiyede olduğu gibi, Almanlar dağ düzleştirmek sevdasına tutulmuşlardı. Bir anda küçük kamp bir karınca yuvasına döndü. Kazmalar, kürekler, el arabaları, ilk sopa darbeleriyle harekete geçtiler. Bu kez blok şefleri titizleniyordu. Çevresi düzensiz bir blok, şöhretlerine gölge düşürür, kötü not almalarına neden olurdu. Birçok kötü not da kapoluğun elden gitmesine kadar vardırırdı işi. Hayatından son derece memnun olan Karl'ın patronlarından azar işitmeye hiç niyeti yoktu. Ona rütbesini, sopasını ve kasketini verdikleri gün zavallı serseri dünyanın en mutlu adamı oluvermişti. Sivil hayattayken çoğu kez aç gezerdi. Oysa burada etmiş, ekmekmiş, patatesmiş, patlayıncaya kadar tıkmıyordu, iki kodes arasızmaritçilik yaparken, burada istediği kadar sigara, hatta sigar bile buluyordu. Alkolden üretilen schnaps ve kaçak konyak da eksik olmuyordu. Kısacası, yıllar yılı kenef kapılarında boş yere kismet bekleyen Dövmeli sonunda her istediğini yaptırabileceği bir oğlan haremının başına geçmişti.

Kari durumun farkındaydı. Özgürlüğü kesinlikle istemiyordu. Hele vatan savunması için canlarını veren asker yurttaşlarını gördükçe için için gülüyordu. Toplama kampları hep kent dışında kurulduğundan hava saldırısından da korkusu yoktu, Kapoluk ideal meslekti ve Kari ömrünün sonuna kadar bu görevde kalmak istiyordu. Kurucularından sayıldığı bu yeni kamp âlem bir yer olacaktı. Bu dağ başında kendilerini pek yoksul hisseden SS'ler hizmetlerine başvuracaklardı. Kamplarda paraya gerek yoktu, birkaç altın diş söktün mu, zenginsin demekti, karton karton sigara alırdın. Sigara demek aynı zamanda biftek, yağ, içki ve aşk demekti.

Dövmeli geçireceği güzel dakikaları düşündükçe neredeyse zil takıp oynayacaktı. Altın dişli birkaç tutukluyu şimdiden gözüne'kestirmişti.

: Oysa tutsakları onunla aynı kanıda değillerdi. Mautha-

usen alanında kasım kasım kasılarak kendilerini buraya attıklarına pişman olmaya başlamışlardı. Geldikleri yerden hiç de fazla yemiyorlar, üstelik yorgunluktan, dayaktan canlan çıkıyordu. Orada olsalardı, hiç değilse bu saatte yatmış olurlardı. El arabalarıyla oradan oraya koşmaca saat sekiz buçuğa dek sürdü. Düdük sesi, içtima, «AKes sch* lalen, herkes uyusun,» ve gün sona ermişti.

Hemen hemen 24 saattir oturmadan koşmuşlar, yük taşımışlar/dayak yemişlerdi. Bunca yorgunluktan sonra, normal olarak ışık söner sönmez uyumaları gereken tutukluları uyku tutmadı. Eğer konuşmak kesinlikle yasaklanmamış olsaydı korkularını, kaygılarını birbirlerine açmakla biraz rahatlayacaklardı. Sessizce düşünmeye ve dua etmeye koyuldular. Ruhsal çöküş, minderlere serilmiş gövdelerinkinden daha acı vericiydi.

..". "-

BESİNCİ BÖLÜM

X komando birliği ancak on gün sonra' bu deliğe tıklılmalarının amacını öğrenebildi: Kendilerine katılan Avusturya'yla işgal edilen Yugoslavya arasındaki sınırı oluşturan Karawanken Dağlarında, iki kilometrelik bir tünel açmak için SS'ler onlara güveniyorlardı. İşte hepsi bu. Böylesine stratejik önemi olan bir işi, konunun tümüyle yabancı olan bu iskeletler alayına verdiklerine göre, Almanya'da iş görececek kimse kalmamışa benzerdi. Tünel açıldığında panzer birlikleri her zaman Trjeste'ye, Adriyatik Denizine inebileceklerdi. Nazilerin bu adamlara besledikleri güven'akıl aJır gibi değildi. Görevlerinin tünel açmak olduğunda hiçbir kuşku kalmamıştı. Yamaçtaki temizlenen alan, mayınlar, kasa kasa dinamitler, havalı matkaplar ve dağa saldırmak için emir bekleyen kazmalı, kürekli insanlarla dolmuştu. •,

58 —

Tutuklular on gündür dağ havasından ilallah dedikle: rinden, o kadar istekli değillerdi. Ayrıcalıksız tümü, iş görmeden kalabalıkta kaynarak vakit öldürülen Mauthausen' i arıyorlardı. Oysa bu lanet yerde bu cehennemin adı Loibl-Pass'dı - gözden uzak kalmaya olanak yoktu. En silik suratlar bile üniformalara ve iki kez kazınmış kafalara rağmen tanınır olmuşlardı. Her dört kişiye bir SS düşüyordu, buna i>ir de kapolar eklenince coplanmadan iki saatten fazla zaman geçirmek olanak dışı kalıyordu. Madem sonunda herkes dayaktan ve açlıktan geberip gidecek, bari Mauthausen'de ölselerdi! Bu karamsar düşünceler tüm komando bir-iğindeki sarmış, Paulo da bunun dışında kalmamıştı. Baş döndürücü hıza ayak uyduramayan kişilerin revirde toplanmaya başladıklarını fark ettiğinden beri Pauk/nun fırında yanmak kâbusu yeniden başlamıştı.

Cellatlar başarısızlıkları kaderlerine yolcu etmek için revirin iyice dolmasını bekliyorlardı. Mauthausen ve obur bacalarına mal götürecek bir konvoyun masraflarının çıkması için belli bir sayının üstünde insana gerek duyuluyor; oysa revirdeki boş yataklar bir türlü dolmak bilmiyordu. Bu bekleme günleri 'hasta'lar için hayattan koparılmış birkaç gündü, onlar da gece gündüz sırtüstü horlayarak bundan yararlanıyorlardı. Başlarına gelecekleri unutmaya çalışarak 'uyuyan doyar' diyorlar, ama her gün biraz daha artan 'has-ta'ları gördükçe ürperiyorlardı. Ötekilerse yasama olanca güçleriyle asılmaktaydılar. Tünel harekâtı başlamıştı.

İyi amo onlara bunca eziyet edip aç bırakmak nedendi?

Paulo'nun mantığına göre bunun bir tek açıklaması vardı: Almanlar bu tüneli bir an önce açmak istiyorlardı, onları tek ilgilendiren, işlerin olanca hızla yapılmasıydı. Gücsüzler tempoyu düşürecekleri için istenmiyorlardı. Tutulan yol son derece basitti: Tünel, revir, 'Mauthausen, krematoryum ve sonra ters yönden: Mauthausen, tünel, revir... Bir kısır döngü.

.. 59 —

Ama insan ölümü seçse bile, kolayca ölemiyordu ki: revire gidebilmek için ancak sedyelik olmak gerekiyordu. Yoklamadan sonra yarılmış kafalarıya revire gidenlere iki dikiş atılıp kafaları kâğıtla yalandan sarıldıktan sonra çalışmaya gönderiliyorlardı. Patlak dudakları, ezik burunları ve köpeklerin dişlediği bacalarını gösterenlerse, üzerine dikili kızıl haçıyla hastabakıcı olduğu anlaşılan assubgy tarafından kırbaçla kovalanıyordu.

On gündür Loibl'da olan bitenleri anlatmak gerçekten zordu. Ancak kayaların arasına gizlenmiş bir kamera bu isteri atmosferini dış dünyaya gösterebilirdi. Şafaktan geceye dek, önce şantiyede, daha sonra kampta u!uyarı canavarların sopayla kovaladığı ürkek zebraların sağa sola kaçışmaları... On dört saat boyunca koca koca taşlar, kütükler, el arabalarıyla koşuşan insanlar... On dört saat süreyle karton filmlerdeki hızla hareket eden kazmalar, kürekler... On dört saat kafaları kupaların sopalarından, bacaları kuduz köpeklerin dişlerinden sakınmaya çalışmak... Bunlara ek olarak 1200 metre yükseklikte haziran güneşinin kavurduğu sıpsıska vücutlar...

Geceyarısı kâbusların ve uykusuz gecelerin devri kapanmıştı. Akşam, saat sekiz buçuk oldu mu, şefin ışıkların söndürülmesi için çekiçle boruya vuruşunu az kişi duyuyordu. Yorgunluktan ölen pek çoğu uyumuş oluyorlardı. Yedikleri dayaklardan doğru dürüst yatamayanlarşa örtülerinin içine büzülüp bu sessizlik ve huzur dolu dakikaların tadım çıkarmaya çalışıyorlardı.

Uyumadan önce herkesin son düşündüğü vatani oluyordu. Sevgi dolu, huzur dolu düşünceler... Herkes örtüsünün altında dostluk ve içtenlikten oluşan bir evren kuru--yordu. Kabadayılar bile barış dolu ülkelerinde oynadıkları bitirim rollerinin gülünçlüğünün ve. alçaklığının bilincine

varmışlardı. Üç buçuk aydır, hele özellikle on gündür ötekilerden daha 'erkek' olduklarını pek kamtlayamamışlardı. Onlar da etraflarındaki burjuvalar, nanemollalar -gibi gık

çıkarmadan dayak yemişler, kıçlarını sapık kapolann sopasına açmışlar ve gayretkeş işçiler gibi çalışmaya koşmuşlardı,

Bu vicdan muhasebesi saatlerini en iyi atlatanlar, neden burada olduklarını bilen direnişçiler, komünistlerdi. Hatta çektikleri eziyetlerden gurur duyuyorlardı. Örtülerin altına büzüldüklerinde ağlamıyorlar, sadece bu işin uzaması sonucu güçlerini yitireceklerine hayıflanıyorlardı. Konzen-trcttonsföger'lerin kurnazca hazırladıkları düzen, etkisini en saf kahramanlar üzerinde bile göstermeye başlamıştı. Yaşam ne kadar zorlaşırsa tutsak da o denli ona asılıyordu.

Utancı, gurur ya da gözyaşı, duyguların tahlil edildiği tek yer yataktı.

PauJo do, ötekiler gibi, gün boyunca hep yatak saatinin gelmesini bekliyordu, ama onun amacı pembe düşüncelere dalmak ya da özeleştirme yapmak değil, sadece uyumaktı. Her akşam sabırsızlıkla sürünün yatakhaneye gidiş saatinin bekliyor ve yamndakilerle tek kelime etmeden kendini yatağına atıyordu. Tüm umudu bit yoklamasına kaldırılmadan, sabaha dek deliksiz bir uyku uyuyabilmekti. Her gün biraz daha ağırlaşan çalışma koşullarına rağmen beslenmenin yetersiz kalışı sonunda gücünden yitirip fırına postalanmak korkusu yine en zayıf yanıydı. Her gün bir kepçe çorba, bir dilim ekmek... Tek değişiklik iki günde bir margarin yerine bir dilim salam verilmesi. Bu rejim Maut-hausen'de idare edebilirdi, ama bu güç çalışma koşulları-ia asla. On gün içinde tutuklular tanınmayacak kadar zayıflamışlardı. Bu, özellikle sabahları çirliçiplak yıkanmaya giderken ya da bit yoklaması sırasında belli oluyordu. Yüzler ve göğüsler güneşten yanmış olduğundan sıskalığı gizli-, yorlardı.

Karawanken'lerin saf havası da çanlarına okuyordu. Böylesine bir açık, dünyanın hangi hapisanesinde olursa olsun isyana neden olurdu. Birkaç gündür dağdaki otları yemeye başlamışlardı. Beslenmiyorlarsa da hiç değilse bi-

raz tokluk duyuyorlardı. Ya da çiğ çiğ yenen salyangozlar ve saatlerce çiğnenen çam sakızları. Bu çılınca yemek fasıllarının sonunda X komando birliğinde ishal salgını baş-gösterdi. Gündüzleri açık hava keneferinin, geceleri de mazot varillerinin önünde kuyruklar belirmeye başlamıştı. Her iki durumda da kapoların ilacı aynıydı: İshale karşı dayak. Günde birkaç kez kenefe gitmek sabotaj sayıldığından cezası yirmi beş sopa. Gece varil taşıp ortalığı kirteleceğin-.den, o da sabotaj elbet.

Ot. ishal = dayak devresi sonucu adamlar iyice hayalete dönmüştü, ama çenelerin işlemesi, sonucu deliliğe yarabilecek açlık tutkusunun tek çaresi olduğundan tutuklular otları, salyangozları, sümüklüböcekleri, ağaç kabuklarını atıştırıp dayağa eyvalah demeyi sürdürdüler. Ve gelişlerinden on gün sonra, bu koşullar altında kayalara saldırıya geçtiler.

Eline bir kazma tutuşturulan Paulo heyecanla Kom-rrrKndoführer'in başlama işaretini bekliyordu. Bugün 28 214 numaranın kendini SS'lere göstermesi gerekiyordu, ilk kazmayı vuracak on beş kişinin arasına seçilmişti. Ne onur! Genellikle böyle bir durumda bu simgesel hareket bir bakana yaptırılırdı. Ama Loibl tüneline işçiler döküntü, çalışma yöntemleri de pek özel olduğundan, SS'ler bu töreni aile arasında kutlamaya karar vermişlerdi. On beş kişilik grubun çoğu üçüncü bloktandı. Pozzi, Campana kardeşler, miskin köylü, tarih öğretmeni ve beden öğretmeni arkadaşı, Oran'lı Jo, Ange Belloni ve fiziki durumu elverişli birkaç kişi daha SS'lere bunun ilk tüneli olmadığını göstermek hevesindeki başkaponun dışında bu işten anlayan yoktu. Sabırsızlanan herif düdükle sesiyle Paulo'nun kazmasına yapıştı. Sözde nasıl kullanılacağını göstermek istiyordu.

Paulo içinden, herifin benim hesabıma vurduğu her kazma kazanç sayılır, diye düşünüyordu. Sahtekar gözlerindeki hayranlık belirtisi kopoyu büsbütün gayretlendiriyordu. Salak herif ancak soluk soluğa kalınca kazmayı sahibi-

ne verdi. Gösteri bir çeyrek sürmüştü. Kazmayı aian Pgulo için için gülüyordu.

Çıplak kafasından süzülen terleri silerken, «Sen de benim gibi yap, miskin,» dedi kapo. Önemli olan SS'lerin onu çalışırken görmüş olmalarıydı.

Beş dakika sonra Paulo'ntm yanma vardığında öğrencinin pek yetenekli olmadığını anladı. Bu ince uzun tutuklunun ömründe ilk kez kazma kullandığı ve bu hızla tünelin ancak savaş sonuna yetiştirebileceği belli oluyordu. Paulo bir an, tekrar kazı dersi göreceğini sanarak sevindi. Ama ne yazık ki Kommandoführer de aynı şeyi düşünmüş olmalı ki, kamçısını çevire çevire geliyordu. Paulo deli gibi sağa sola kazma vurmaya başladı.

Kamçı ıslık çalarak ensesine indi. Paulo acıdan kazmasını fırlattığı gibi elleriyle yüzünü kapadı. Küçük Kom-mandoführer kollarına, beline de vurabilirdi, ama anlaşılın tünelin çabuk bitmesinden

yanaydı. Eğer eli kazma tutabilecek her adamı dövecek olsa, sonunda işi kim bitirecekti. Bu yüzden Paulo fazla hasar görmedi. Ensesi kanıyor, gözü yanıyor, ama eli hâlâ kazma tutabiliyordu. Aldığı ders öteki tünel komandolarını da harekete getirmişti. Yine de, bir saat sonra koca dağda açtıkları küçük deliği görebilmek için epey iyimser olmak gerekiyordu. Üstelik bu deliği Pozzi bir başına açmış sayılırdı. Abone olduğu çift porsiyon çorba gücüne güç katmıştı; Hem üstelik Lauristan sokağında muhbirlik oynamadan önce bir istimlak şirketinde çalışıp kazma sallamıştı. Durumu fark eden SS'ler de Pozzi'ye fiske dokundurmadılar. Hatta ara-sıra yanlarından ayrılmak bilmeyen Kommandoführer'in gut. iyi, gutlarını bile aldı. Bu gözaltı; Oran'lı Jo'nun sinirine dokunmuş, «Bu herif ne dikilip duruyor basımıza,» diye sizlanmaya başlamıştı. .. - . - •:• . - • - •'-.•< / Haklıydı-, kazma gösterisi sadece onu değil, işsiz güçsüz öteki SS'leri de başlarına toplamıştı. Bir iki assubgy

fotoğraf çektiler. Paulo eski alışkanlığından ötürü önceleri yüzünü saklamaya çalıştı, sonra yaptığı saçmalığı fark ederek güldü. Ne yazık ki, bu gerçekçi fotoğrafları asla göremeyecekti. Stratejik bir tünel ve zebra kılığındaki tutuklular ancak gizli belgeler araştırma saklanırlardı.

«Yazık,» diyordu Paulo kendi kendine. «Bu kılıkta nasıl görüldüğümü bilmek isterdim!»

Üç buçuk aydır ayna yokluğundan, dış görünüşünde meydana gelen değişikliği görmeme şansına sahipti. Eğer görebilseydi, kuşkusuz, fotoğrafını beğenmeyecekti. Tutuklandığı sırada son derece yakışıklı bir delikanlı olan Paulo tanınmaz hale gelmişti. Kıvrık saçlarının dışında, sekiz günlük pis sakalı, çökük avutları, dayaktan ufalmış gözleriyle, tıpkı kader arkadaşları gibi, zavallı bir sokak serserisine benzemişti. O dağ gibi omuzları bile erimiş, iki büklüm sağa sola koşturmaktan, metroya yetişmeye çalışan kambur memurlara dönmüştü.

Çekicilik bu cehennemde bir işe yaramıyordu. Irzına geçilmek dışında. Kampta ayna bulunmayışı Paulo'nun moralinin daha beter bozulmasına engel oluyordu. Hem zaten aynaya ne gerek vardı, arkadaşlarına baksa kendini görmüş gibi olurdu. Ama Paulo kendini hâlâ ötekilerden iyi durumda sanıyordu. Öyle ki, neredeyse fotoğraf çeken SS'le-re poz verecekti. Oysa SS'ler kendi dalgalarında, ellerine kazma alıp poz vererek birbirlerinin resmini çekiyorlardı. Bu sayede Paulo da kazmasını bu amatör artistlere verip yirmi dakika kadar eğlendi. Sonunda yaptıklarının usuteüz-lük olduğunu fark eden SS'ler tüydüler. Ortada bir tek Kom-mandöführer kalmıştı. Alçak herif kaybedilen zamanın acısını ç i karma k niyetindeydi.

Ağzına kadar dolu bir el arabasının peşinden kamçı-sıyla koşarken, «Arbeit! Çalışın!» diye uluyordu.

Korkak bir kürekçinin ağzına kadar iri taşlarla doldurduğu arabanın sürücüsü Ange Belloni'ydi. Bu eğri büğrü arazide değme rençber böyle bir arabayı koşturmaktan çe-

kinirdi. Hele Belloni gibi çocuk yapılı bir genç nasıl kıvrısın bu işi! Kamçı darbelerine rağmen araba ilerlemiyordu. Beş metre ötedeki Paulo, olayın nasıl sona ereceğini merak ediyordu. Güçlü ekibine böyle bir cılızın nasıl karıştığına sinirlenen Führer, «Yürrü, Fransız iti, miskin, uyusuk,» diye haykırıyor, her küfürde kamçıyı da indiriyordu.

İnsanüstü bir gayretle son bir kez yüklenen Belloni, beceremeyince el arabasını bırakıp herife döndü.

Sayın Kommandoführer böyle bir karşılık beklemiyordu. Kamçısını atıp silahına davrandı. Ama Ange Belloni'nin niyeti ne dövüşmek ne.de yakınmaktı. Gücü yetmediğinden laf ebeliğiyle durumu kurtarmayı amaçlıyordu.

«leh will Arbeit, Kommctrrcftitirer, çalışmak istiyorum,» diye girişti, «leh will Arbeit ama araba zu viel çok dolu. Bes-ser zwe4 araba, iki araba olsa zwei kleine iki küçük araba für schnelle Arfoeit. O zaman daha çabuk çalışabilirim.»

SS kalakalmıştı. Şimdiye dek hiçbir tutukluda bu cüreti görememişti. Bu şaşkınlık Belloni'yi kurtardı. Olanca soğukkanlılığıyla arabadaki taşların bir bölümünü indirdi ve normal bir yüksekliğe geldiğinde sürerek gitti.

Paulo rahat bir soluk aldı. Belloni için korkmuştu ama tanık olduğu sahne, kişisel sorunlarına karşın hâlâ başkaları için kaygı duyabileceğini gösteriyordu. SS silahını çekip Belloni'ye doğrulttuğunda çok heyecanlanmıştı. Belloni'nia kurşunu suratına yiyeceğini sanmıştı, ama şimdi tehlike ge-Cip Belloni'nin sakin sakin arabasını sürdüğünü görünce içinden çocuğu kucaklamak geldi. Bu ortamda böyle bir gösteri herhalde şaşkınlık uyandırır. Hem Paulo da heyecanlarını dışa vurmaya alışık değildi. Belloni'yi arkadaş kabul ettiğini belirtmek amacıyla arabasını böylesine yükleyen herife sövmekle yetindi. O herif de yakımlarıyla ünlü köylüydü.

«Aşağılık herif, cirkef,» diye bağırdı Paulo. «Bir daha böyle gayretkeşlik gösterirsen kazmayı kafana yersin!»

Şaşırın ayı, «Sana ne oluyor be!» diye karşılık verdi

«Arabaları iyice doldurmazsam dayağı yiyecek sen değilsin! Ben senin kazmana karışıyor muyum? Miskin herif, sen de!»

Ayı da ayıydı ha! Paulo boş verdi. Deli gibi kazacak kadar enayi değildi. Yine de çıkışması işe yaradı: Belloni'nin e! arabası taşıyabileceği kadar doluyordu. Paulo'yo gülümseyerek karşılık verdi gene. Bu cenabet yerde gülyüz görmek anormal sayılırdı, Ange Belloni'nin mahzun çocuk yüzü aydınlandığına göre, çok duygulanmış olmalıydı. Hem bu ormanda Ange Belloni'nin dostluğa herkesten çok ihtiyacı vardı, geceleri tüm arkadaşları uyuduğu halde, onun dinlenmeye hakkı olmuyordu. Dövmeli Karl'ın çocuğa abayı yaktığı belli olmuştu.

Önceleri şef, Belloni'nin çanağına çift porsiyon çorba koymakla başlamıştı. Çocuk bu duruma aldırmamıştı. Ama canavar geceleri yatağının etrafında dolanmaya başladığında, delikanlı durumda bir yanlış anlaşılma olduğunu, bu işten hoşlanmadığını açıkça söylemek zorunda kalmıştı. Yeryüzünde sırf puştların yaşadığını sanan Kar! pek bozulmuştu. Belloni'nin kendisini beğenmediği için yatmak istemediğini sanıyordu. Birkaç gün çeşitli baştan çıkarma yöntemleri denedi: Kendine dikkat ediyor, her akşam traş olup kolonyalar sürünüyor, sivil gömlekleri giyiyordu. Hatta kalçası iyice ortaya çıksın diye çizgili pantolonunu bile daraltmıştı. Ama bütün bunlar Ange Belloni'yi tavlama yetmedi. Çocukcağz durumun farkına varıp kendisiyle dalga gecen arkadaşlarıyla iki kez dövüşmek zorunda kaldı.

Sonunda iyice öfkelenen Dövmeli maskesini çıkardı. Bir anda sokak orospuluğundan kan tutmuş boğaya dönmüştü. Yumrukla, kepçeyle, sopayla, eline ne geçerse onunla Ange Belloni'yi dövüyordu. Sabah yoklamada, öğle yemekte, akşam kahvaltıda, gece, hele geceleri, en sudan bahanelerle üç dört kez çocuğu kaldırıp kışma yirmi

Tünel

tedhişçiler, komünistler, Yahudiler cezalandırılmalıydı, ama neden o? İşlediği suç için ancak üç ay yerdı. Avukat tutmasına izin vermediklerine yanıyordu. Yaralı elleri değildi asıl sorunu. Kafasının içi daha kötü durumdaydı, bu tünelin bir fare kapanı olduğuna inanmaya başlamıştı. Bu seçilmiş işçiler aslında köşeye sıkıştırılmış farelerdi. Taş toplarmış gibi yapıp, uyuklayan nöbetçilerin arasından tüymeye kalkışmak olacak iş değildi. Tek kurtuluş yolu dağdı. Yani tam bir çıkmaz.

Ange Belloni istediği kadar, Paulo'nm ötekilerden daha sağlam olduğunu sansın. Eski kabadayı zırhında çatlaklar meydana geldiğinin farkındaydı.

«Kafam fazla çalışıyor, düşündükçe de büsbütün sapıtıyorum,» diye mırıldanıyordu. «Anca vurdumduymazlar dayanır bu cehenneme. Anlamaya kalkışmamalı, ayı haklı.»

Acaba kendi gibi düşünen başkaları da var mıydı? Campana kardeşler olamazdı. Kafese kapatılmış, vahşi hayvanlara benziyorlardı. Kafalarında avcılarına uygulayacakları işkenceleri kuruyor, ama öldürücü öfkelerini gardiyanlarına göstermemeye dikkat ediyorlardı. Aslında bellerinde silahları olmadan kimseyi korkutamazlardı, Pozzi bile beceriksiz kürek sallamalarına bakarak onlarla dalga geçiyordu. Korsikalı kardeşler için Loibl bir ıslahhaneydi. Poz-zi'ye gelince, tüm gücünü işine vermişti, kafası da yağcılığa çalışıyordu: SS'lere yaranmak dayak yememek için; kapoları yağ la mal ı, çorbayı çift içebilmek için. Bu taktik sayesinde vartayı atlatmaya bakıyordu. Belloni'nin şu an tek a'erdı namusunu kurtarmaktı, geleceği sonra düşünecekti. Ayı boyuna homurdanıyordu, ama bu sızlanmalar herhalde herifte doğduğundan beri vardı. Buraya neden getirildiğini anlamaya çalışmamıştı. Ömrü boyunca günde on sekiz saat çalışmıştı, ha köyde gübre küreklemiş, ha burada taşları, değişen bir şey yoktu. Tek derdi gırtlığıydı. Kafası son zamanlarda yabani hindiba, patates kabuğu ya da salyangoz

— 68 r—

toplayıp kimseye görünmeden mideye indirmeye çalışıyordu.

Herifin hayvan gibi çalışmasını izleyen Paulo, «En iyisini bu herif yapıyor,» diyordu. «Ben her şeyi enine boyuna düşünmekle sonunda sapıtacağım.»

Yine de düşünmemek elinde değildi. Tüm kader arkadaşlarının durumlarına isyan etmeden hayvanlar gibi çalıştıklarını gördükçe, «Durun ulan, deli bozuklar,» diye gürlemek geliyordu içinden. «Kendi mezarınızı kazdığınızı görmüyor musunuz? Tünel filan bahane, sonunda içine sizi gömecekler. Hepinizi.»

Tabii sesi çıkmadı, ama için için dağı taşı eritmeye çalışan heriflerden nefret etmeye başladı. Tünel hepsinin sonu olacaktı. Herhalde sıskacık kollarıyla koca dağı dele-bileceklerini sanmıyorlardı. Açlıktan, yorgunluktan biteceklerdi. Birkaç gün ya da birkaç ay sonra, ne fark eder, nasıl olsa

Mauthausen'den taze kuvvet yetişirdi. Bu fikirleri arkadaşlarına yayıp ortalığı karıştırmak istemiyordu, ama öfkesi dayanılmaz olmuştu. Tepeleme dolu bir arabayı itmeye çalışan tarih öğretmenin yanından geçerken, «Bir de kendilerini erkekten sayıyorlar,» diye laf attı.

İhtiyar sanki Paulo'nun durumunda aksayan yanın îar-kındaymışcasına anlamlı baktı. Karşılık vermedi, ama Paulo bu bakış karşısında utanıp başını önüne eğdi.

Galiba erkeklikten uzak olan benim, diye düşündü. Bu adam ela partizanların baskınına beklemiş, gerçekleşmeyince acı çekmişti. Ama Paulo'yla aralarındaki fark, onun ağlamadan aç çekmesiydi. Ya da ölmesi.

Bu bakış Paulo'nun saldırganlığının geçmesine yetmiş ama onu huzura kavuşturmamıştı. Şimdi de kendine kızıyordu. Baktan bir suçtan buraları boylamış olduğu için vicdan azabı çekiyordu. Hiç değilse birkaç işbirlikçiyi temizle-seydi ya. Ceza yine aynı kalır ama o zaman yaptığının karşılığını çekiyor olurdu.

Birden zavallılar sınıfına soktuğu öğretmeni, beden

— 69 r-r

eğitimci arkadaşı gözünde değer kazanmışlardı. Asıl zavallı kendisiydi. Küçük Brötanyalının tasasız hareketlerle arkadaşının arabasını doldurmasını izledi. Beden öğretmeni hiç kendini yormadan, gereksiz çabalara yer vermeksizin çalışıyordu. Yöntemi hiç de fena değildi, akşamları Brötanya-lı dağ gibi aydan çok daha az yorgun oluyordu. Yüzünde de sakin, hatta dinlenmiş bir ifade vardı. Oysa bu tünelin başlarına sadece düş kırıklığı ve acı getireceğinin bilincindeydi kuşkusuz. Gücünü tüketmeyerek daha uzun süre acı çekmeye hazırlanıyordu. Basklı arkadaşı gibi sonuna dek formunda kalacaktı.

Paulo sivil hayatta da kavgacı ve vatansever kahramanlara rastlamıştı, ama o bu tür kahramanlıkları aptalca bulur, vatan millet nutukları atanlarla için için dalga geçirdi. Oysa bu sirkte durum başkaydı. Kahramanları ne bir övgü, ne de madalya bekliyordu.

İşin bittiğini belirten ulumalar, tahlillerini sona erdirdi. Kazmasını yerine bıraktı, yerden bir taş alıp koşarak arkadaşlarına katıldı.

ALTINCI BÖLÜM

Bir süredir şantiyelerde ve kampta dolaşan bir söylenti haziran ayının son günlerinde gerçekleşti. Bu kez dedi-koduluktan çıkmış, başefendi blok şeflerine resmen bildirmişti: Mauthausen takviye gönderiyor. Kimse böyle bir olaya sevinip sevinmemek konusunda karar veremiyordu ama kuşkusuz sayılarının bir hayli kabarık olduğu tahmin edilen yeniler, buradakilerin yaşamlarını değiştireceklerdi. Acaba bunlar doğru Fransa'dan mı geliyorlardı, yoksa ilk treni kaçıran eskiler arasından mı? Hiç değilse Mauthausen'den, kim bilir, belki de anavatandan haberler alacaklardı. Blok-

lorda, şantiyelerde, keneflerde hep bu konudan söz ediliyor, kulaktan dolma haberler kâh iç açıcı, kâh kaygı verici oluyordu.

Kahredici bir ayın sonunda, tıka basa dolan revirdeki-ier bu konuda boş hayallere kapılmıyorlardı. Ne araba sürecek, ne de taş toplayacak gücü olanlar kapı dışarı edilecekti.

Oysa bu haber ötekileri heyecana getirmişti. Paulo bile meraklanıyordu.

«Ne dersin, bu .geliş iyi olacak mı?» diye Riton'a sordu.

Neunoel tarafından ikinci bloğun oda şefliğine getirilen pezevenk eskisi, «Kime yarayacağı belli olmaz,» diye karşılık verdi.

«Canım revirdekilere yaramayacağını biliyorum, bizim için ne olur?»

«Bizim için pek bir değişiklik olacağını sanmıyorum, ama taze kuvvetle birlikte yeni kapoların geleceğini de unutma. Neunoel'e bakılırsa herifler eskilerden betermiş. Hele Fritz adlı bir arkadaşı gelecekmiş ki, ortalığa duman attırırmış.»

«Anladım.»

Bu haberlerden sonra Riton'u bırakıp çekip gitti.

Bir süredir Pauio eski kulağı kesik dostlarına yan çiziyordu. Blok şeflerinin kıcında koşup yağcılık yapan kabadayıları gülünç buluyordu. Kendilerini kurnaz sanıyor, aralarında bir dayanışma birliği kurmak istiyorlardı bunlar. Hele yirmi yaşındaki Maurice de la Bostoche adlı genç pezevenk, işi daha da ileriye götürmüş, yatağını Neunoel'in ranzasına taşımıştı. Hiç utanmıyordu. Ama buradan kurtu-lursa iş çevresindeki dostlarının yüzüne zor bakardı. Bu arada yiyor, içiyor, sigarasını tütürüyor, iş saatlerinden sonraki angaryalara katılmıyordu. Neunoel ona bir görev vermişti: Bloğu çiçeklendirmek. İnanılır gibi değildi. Kısa bir süre önce silah taşıyan, avaz avaz karı sattığını haykıran delikanlı şimdi taş kırıp dayak yiyen arkadaşlarının arasın-

da papatyalar, gelincikler topluyordu. O biçim zevkli adamdı doğrusu! Hazırladığı buketler son derece uyumlu oluyor, hele aralarına bir kar çiçeği ya da dört yapraklı yonca sıkıştırınca Neunoel zevkten dört köşe oluyordu. Aşkları gittikçe büyümekteydi. Maurice arkadaşlarının önünde bu duygusal gösterilerden çekinmiyordu. Sadece dişi rolünü Neu-noe'i'n üstlendiğini söylemekle temize çıkacağını sanıyordu.

Yatmadan önce yemesi için hazırlanan domuz yağında pişmiş patatesleri, «Ben onun pezeveniyim. O benim orospum,» diye savunuyordu.

Ama ne yazık ki Bastil pezeveninin bu yutturmacaları bir görgü tanığı tarafından çürütüldü: Francois adlı genç bir Burgonyalı istemeden röntgencilik etti. Yattığı yerden şefin şiltelinin bir bölümü görüldüğünden, çocuk tüm ayrıntılarıyla O'lan biteni izlemişti.

«Kendi gözlerimle gördüm,» diyordu. «Maurice'in altta yattığını bizzat gördüm.»

Gördüklerinden hayrete düşen delikanlı bunu herkese anlatmıştı. Akşam, revirden mutfaktakilere kadar tüm kamp sakinleri Maurice de la Bastoche'un bekâretini kaybettiğini öğrenmişti. Ama kimse bunu yüzüne söyleyemiyordu. Neunoel oğlanı gözü gibi sevdiğinden olaylar pahalya mal olurdu. Tek gözlü, oğlana alıcı gözle bakan öteki kapolardan bile huylanır olmuştu. Herkes onun kadar şanslı değildi. Bazı bloklarda oğlan bulmak için epey zorlamalar olmuştu. Bir grup genç Belloni gibi kahramanca direnmiş bir bölümü iki üç çanak fazla yemeği görünce razı olmuş, ötekiler. se dayaklar başlayınca yelkenleri suya indirmişlerdi. Kimse genellikle yirmi yaşın altında olan bu çocukları ayıplamıyordu. Yaşanılan çılgınca günler insanları hoşgörülü kılmış en yaşlılar, en dayılar, en onuruna düşkünler bile şef isterse, seve seve yatağına girebileceklerine inanmışlardı. Şerefini korumak, dayağa dayanmaya bağlıydı. Herkes Belloni gibi olamazdı, işte bu yüzden Maurice dışındaki oğlan-

72

lora kurban gözüyle bakılıyordu. Bu konuda oldukça dar görüşlü olan Paulo bile onlara bahane buluyordu. İki çocuk babası bir kuzeyli olan birinci bloğun gözdesine acıyor, «Çocuklarını görebilmesi için yemesi gerek,» diyordu şakayla karışık.

Ama kişisel olarak, göze çarpmamak taktiğini uyguluyordu. Güzel delikanlı arayan bir kaponun gözüne çarpmamak için kepini iyice kafasına geçiriyor, fazla kabadayı görünmek de istemiyordu. Çünkü Dövmeli gibi, bıçkınlardan, külhanilerden hoşlananlar da vardı. Sağlık durumu düzelmeye yüz tutmuştu. Yaraları kabuk bağlamış, ilk günlerdeki ağrılar, sızılar, tutulmalar kaybolmuştu. Akşamları yine yorgunluktan ölüyor, açlıktan midesi kazınıyor, ama dayanıyordu. Morali bile iyiye gidiyordu. Önceleri kafasına taktığı konulardan birer birer kurtuluyordu. Artık dayılık unvanına boşveriyor, meslektaşlarının övgüsünü, yergisini iplemiyor, buraya neden düştüğünü bilenlerin horgörüsüne aldırılmıyordu. Her gün dağı biraz daha kemiren tünel deliğine bile boş-veriyordu artık. Bir düdük sesiyle ötekiler gibi düşünmeden kazma kürek, taş toprak, çorba peşinde koşmaktan âdeta zevk duymaya başlamıştı. sMauthausen'den gelen duman kokulu konvoy haberi bile onu bu adamsendeciliğinden ayıramadı. Sadece yemek konusundaki tartışmalara katılıyordu.

Aslında itiraf etmemekle beraber, bir aydan kısa bir sürede bayağı iyi bir kazı işçisi olmakla, gurur duyuyordu. Kayanın zayıf yerini bulup kazmayı indirmek, ufalanın parçaların dökülüşünü izlemek hoşuna gidiyordu. Onun bu eyyamcı tutumu Pozzi, ayı ve bu konuda iddiaları olan öteki doğuştan işçilerin sinirine dokunuyordu. Beceriksizliğiyle, tembelliğiyle alay etmek zevkinden bile yoksun kalıyorlardı.

Almanların tüneli ciddiye aldıkları günden güne ortaya çıkıyordu. Bunun için buradaydılar ve memnun kaldıkları kişileri fırına göndermeye niyetleri de yoktu. Paulo'ya göre

bir yıl sürecekti du iş, bir yıl sonra motorize birlikler soluk soluğa kalmadan, soğuktan donmadan Karawanken Dağlarını aşabileceklerdi. Loibl * Pass'ın önemli bir şantiye yerine dönüştüğünü anlamak için teknik okul mezunu olmaya gerek yoktu. Her yanda mantarlar gibi barakalar bitiveriyordu. Sadece kamp alanına, ikisi, iki üç yüz kişiyi içine alabilecek genişlikte üç yeni baraka kurulmuştu. Sanki yeni tutuklular çok saldırgan insanlarmış gibi SS'lerin kampı da üç kat genişletilmişti. İşin tatlı yanı, mutfakların da büyütülmekte olmasıydı. Paulo haklıydı, bu yatırımlar ancak bir yılda amorti olurdu. Yine de bu hareket tünel civarındaki yanardağın yanında hiç kalıyordu. Yüzlerce ağaç sökülmüş, tonlarca taş yer değiştirmişti. Dağdaki küçük delik de yirmi metre derinliğe ulaşmıştı. Dünyanın en iyi ustabaşısı bile bu kadar kısa sürede bunca isi çıkamazdı.

Yine de gerçek bir tünel açabilmek için öğrencileri, gangsterleri, köylüleri, burjuvaları kullanmak sakıncalıydı. Ellerle kazılmış bu sıçan deliği Wehrmacht genel kurmayının arzuladığı dev eser olmaktan çok uzaktı. Uzman bir mühendis gerekiyordu.

Adam yazın ilk günleriyle birlikte şantiyede bitiverdi. Olan biteni görünce sivil vicdanının sızlayacağını sananlar aldandılar. Ne gezer, diline bakılırsa Avusturya asıllı olan bu uzman, el arabasını kırdığı için linç edilen bir zavallıyı kılı kıpırdamadan izledi. SS'lerle kapolar bu önemli kişiye programın hızla ilerleyişinin sırrını göstermekle gurur duyuyorlardı. Adam çeşitli yerlerden kayaları yokladıktan sonra çalışma kapolarının şefi Hans'a ve Kommandoführer'e emirler yağdırmaya başladı. Anlaşılan gözü Demir Haç nişanındaydı. X komandoları böylesine duygusuz biri karşısında düş kırıklığına uğramışlardı. 333 numaralı yolda ilk beliren sivil dayak fasıllarının sona ereceğini sanmışlar, hatta içlerinden bazı kuşbeyinli'Jer, kimse utanç verici siskalıklarını fark etmesin diye, çorbaların diki patateslerin

artırılacağına inanmışlardı, oysa Nazi partisi üyesi mühendis olan bitenin yabancı değildi. Paulo'ya göre, bu antipatik adamın gelişi bile tünelin biteceğinin bir kanıtıydı. Yavaş yavaş fırın imgesi siliniyor, ceketlerin göğsüne dikili numaralar artık ölüm numaraları olmaktan çıkıyordu. Yine de bazı deliller kapoların palavralarına kanarak, Buchenwald gibi bazı kamplarda hoşça vakit geçirildiğine inanıyorlar ve oralara gönderilmek için hasta görünmeye bakıyorlardı. Bu uyutmalar ne yazık ki dinleyici bulmuş ve revirin otuza yakın müdaviminden beşi, altısı bunlara kanarak hasta pozuna girmişlerdi. Kalpleri umutla dolu, sabırsızlıkla yeni konvoyun gelmesini ve bu yolla acılarının dinmesini bekliyorlardı. Derhal kamyonlara doldurulup bir başka merkeze gönderileceklerini sanıyorlardı.

Ötekiirse mümkün olduğu kadar kaytarmaya bakıyorlardı, işçilerin tek oturabileceği yer olan keneflerin önünde bekleyenler son hadde ulaşmıştı. Numara çabuk çakıldı, baskınlar artırıldı, ama yine de kışını tutamayanların geçit töreni kesilmedi. Kenefe kafalarının yarılacağı bile bile gidiyorlardı. Oturmanın bedeline razıydılar. Kapolar da bunu anlamış ve kenefe girmeyi yasaklamamışlardı. Onlar paylarını çıkışta alıyorlardı. Tüm kenefler dolunca keyifleri yerine geliyor, ikişer ikişer usulca barakanın yanına sokuluyorlar ve birden feryadı bastıkları gibi çömelmiş, gerçek ya da numaradan sıçanların çıplak kafalarına basıyorlardı sopayı. Koşuşma dışarıda da sürüp gidiyor, SS'ler, kafasını mı koruyacağını yoksa donunu mu tutacağını bilemeyen tutukluların sıçraya sıçraya kaçmalarını kahkahalarla izliyorlardı. Bir anlık dinlenme epey pahalıya mal oluyordu ama meraklı kulaklardan uzak, dedikodu yapılacak başka yer yoktu. Doğuştan geveze olan Fransızlar kenefleri okul bahçesine çevirmişlerdi.

Kapolar durumdan hoşnutlardı. Bu yolla bir çırpıda bir sürü tembeli sıkıştırdıkları gibi olgun insanları da numaracı

öğrenciler durumuna düşürmek hoşlarına gidiyordu. İşte bu kampa düşmeye layık olmadıklarına inananlara en güzel ders. Bu kampta bulunmak bile, kişinin makbul bir insan sayılmadığını ve onu buna inandırmak için her yolun mubah olduğunu gösteriyordu. Birkaç haftaya kalmaz, en dayanıklılar bile yalanlarından, sıçırkanlıklarından, miskinliklerinden utanır hale gelirlerdi.

Paulo daha o kadar düşmemişti ama bu küçük oyunlar 'çıkabilir miyim, efendim' diye izin istemeler, onu ciddi şekilde sinirlendirmeye başlamıştı. Herkesin kapoiarm oyununa gelmesine müthiş öfkeleniyordu.

Etrafına bakın ip adam gibi birini aradığında, «Canım bunların hepsi de boktan değil ya,» diye söyleniyordu, Ama tarihçi ve arkadaşı gibi gerçek yurtseverlere yanaşmak zoruna gidiyordu. Onların gözünde hâlâ adi bir suçluydu. Trende geçen olaydan beri iki yoldaş ondan çekmiyorlardı. Hergele takımına el atarsa daha çabuk sonuca varacağını sandığından Belloni'yi gözüne kestirdi. Bu yavru, yiğitlik sınavını vermişti, ustasının ne demek istediğini kolayca anlardı. Karavanayı elinin tersiyle itip, dayakla doymayı yeğ tutması iyi not almasına yetmişti.

«Şu küçük Ange'ı kutlamalı, onu biraz güçlendirmeliyim. Tek kurtuluş yolunun Almanlara karşı çıkmak olduğunu anlamalı. Eğer bizi krematoryuma postalamak için emir almışlarsa oğlanlar da bizimle yanar. Öyleyse...»

Bir blok şefinin hoşuna gitmek şanssızlığına uğrayıp da adamın isteklerini reddetmek Paulo'ya göre tam bir direniş örneğiydi. Mauthausen'in ilk günlerinde çevresinin saygısını kazandığı kabadayılık unvanından rahatsız olmaya başlamıştı. Yeryüzünün en iğrenç yaratıkları tarafından yönetilen bu garip âlemdede, yeraltı dünyasının kartviziti, bir utanç belgesinden başka bir şey olamazdı. Paulo geçmişle bağlarını koparamadığı sürece başkaldırı konusundaki kuramlarına kimsenin kulak asmayacağını hissediyordu.

r- 76 —

Pezevenk Riton, Berck, 'Maurice ve benzerleriyle köprüleri koparmalı! Yeraltı krallarını kenefe atmalı! Ama Campana kardeşler ve Belloni gibi boyun eğmeyenleri kol lama l lyd ı.

Bu silah ustası kardeşlerin namları blok şeflerinin kulaklarına gelmişti. Campana'lar isteseler ahlaksızlıkta eş olanlarla arkadaşlık kurabilirlerdi. Ne de olsa cinayetin de bir Enternasyoneli vardı. Ama Korsikalılar buna boşveri-yor ve gık demeden sabah akşam sopa yemeyi yeğ tutuyorlardı. Uygun zaman bekler gibiydiler, Paulo onlara güvenebilirdi. Belloni gibi aynı blokta yatıp aynı iş ekibinde olduklarından konuşmak kolay olacaktı. Paulo hemen propaganda faaliyetine geçmeye karar verdi. Campana'lardan biri boş arabasıyla yanma gelmiş, kardeşinin doldurmasını bekliyordu. Paulo fırsattan yararlanarak, «Riton dedi ki...» diye söze başladı ama bitiremedi.

İki kardeş bir ağızdan, «Bize o puştan söz etme,» dediler.

Bu yargı Paulo'nun kafasındakilere uyuyordu.

«Doğrusu ondan daha puştu bulunmaz, ama Riton haberleri Neunoeil'den aldığından, dinlemekte yarar vardır. Bana bu konvoyla Mauthausen'in en aşağılık kâposunun da buraya geleceğini söyledi. Adı Fritz'miş.»

«Hepsi puşt bunların.»

Korsikalı kardeşlerin söz dağarcıkları pek zengin değildi. Paulo sözlerini sürdürdü. «Bu herifin gelişi ortalığı büsbütün karıştırarak. Eski ekip zaten canımıza: okuyor. Eğer bu bataktan çıkacak olursam, bunlardan biri elime düşmeye görsün. Bizim Fransızların onlara yağcılık yaptığını görünce deli oluyorum. En az Almanlar kadar aşağılıklar var aramızda.»

Paulo bütün söylemek istediklerini kardeşlerin anlayacağı dille sıralamaya çalışmıştı, ama biraderler, «Puştlar...» diyorlardı da başka bir şey söylemiyorlardı.

Araba dolunca ayrıldılar, Paulo tartışmayı sürdürmeyi

1

*- 77 —

gereksiz buldu. Tünelin ağzında kaponun ürkütücü gölgesi belirince, kazma vuruşlarını hızlandırdı. Kolay ufalanan kayayı parçalarken. Don Kışot'luk oynamanın doğru olup olmayacağını düşünüyordu. Başu belaya girebilirdi. Çok dikkatli olmalıydı. Campana kardeşler dar kafalı olmakla beraber gezeze değil, hele dedikoducu hiç değillerdi. Paulo ilk adımı atmıştı. Devam etmeli, iyi niyetlileri seçip, Berck, 'Maurice ve Riton gibi kötülüğü dokunabilecekleri sürüden ayırmalıydı. Paulo .alacakaranlıkta kazmacılar, kürekçiler arasında kimlere güvenebileceğini kestirmeye çalışıyordu. Oranlı Jo! Küçük hesaplara yanaşmaya çok yatkındı. Tutsaklığı iyi bilir havalardaydı. Oysa bu cehennemden kurtuluş yolu tekti. Bu kafa yaramaz. Gayretkeş Pozzi de öyle. İhtiyar tarihçiyi gözü tutuyordu. Konunun kendiliğinden açılmasını yeğ tutardı ama aksi gibi herif Campana kardeşlerden daha az gevezeydi.

Yorgun argın arabasını süren Belloni'nin gelişi Paulo'-yu rahatlattı. Çocukla fazla girişe gerek görmeden konuşabilirdi. Kazmasını saplayarak önünü kesti. Şaşkına dönen Belloni arkasına bakıp kaponun olmadığını görünce arabasını bıraktı.

«Ne oluyor?»

Arkadaşının bu ani çıkışı onu korkutmuştu.

«Ne oluyor?» diye sorusunu tekrarladi.

«Hiç,» diye karşılık verdi Paulo. «Gevezelik etmek istedim.»

Belloni yutmadı tabii, sırttı. Paulo'nun söyleyecek önemli şeyleri olmalıydı.

«Bacaklarımın üstünde duramıyorum. Yarın ayağımın üzerine bir kaya düşürüp revirin yolunu tutacağım. Gerisine Allah kerim.»

Paulo yerinden fırladı. Tıraşa başlamanın sırasıydı.

«Topla kendini yavrum. İki güne kalmaz revir Mauthausen'e taşınacak. Gerisini anlayan için resmini yapmama gerek yok.»

«Anlıyorum Paulo ama yetti artık. Benden paso.»

«Hadi, hadi, Ange, toparlan azıcık. Şimdi pes demenin sırası mı? Beni dinle, bir fikrim var.»

«Tek fikrin tüymektir.»

«Hayır, tüymek çılgınlık olur. Yüz metre bile gidemezsin. Tam tersine ben burada kalmak fikrindeyim. Sonuna dek.»

«Ciddi mi konuşuyorsun Paulo?» Belloni şaşırmişti. «Bu gidikle hepimiz gebereceğiz.»

«Olabilir, burada belki sürünürüz ama Mauthausen'de yanarız. Başka seçim yok, burada kalıp hayata aşılmalıyız.»

Paulo kazanmıştı. Belloni'yi içine gömüldüğü sessizlikten çıkarmıştı.

«Anlat öyleyse.»

«Hiç de karışık değil,» diye anlattı Paulo. «Bu tüneli istiyorlar, bitene kadar da bizi temizlemezler. Ben sonucu görmek niyetindeyim. Biliyorum, epey zaman alacak, ama bu bizim tek kurtuluş

şansımız. Böyle bir tünel ancak bir yılda biter, belki o zamana dek savaş da sona erer. İşte hepsi bu.»

Ange bir saniye düşündükten sonra, «Fikrin pek parlak değil,» dedi. «İnanır mısın, bunları ben de düşünmüştüm, sonra savaş bitsin bitmesin bizi temizleyeceklerine inandım. Çok şey biliyoruz.»

«Tamam, eyvallah, ama yine de hemen kızarmaktan iyidir. Sen beni dinle, ne olursa olsun burada kalmalıyız. Şu birkaç ayı atlattık mı, işler daha da kolaylaşır. Şimdiden örgütlenmeliyiz. Bizi temizleyeceklerini anladığımızda tüyme yollarına bakarız.»

«Senin planın bir başkaldırı falan mı? Yoksa kendini Sing - Sing hapisanesinde mi sanıyorsun? Buradakileri adamdan sayarsan yanılırsın. Sinek bunlar.»

«İyi ya, asil sineklerle ilgilenmeli. Hem sandığından çok erkek var aralarında, senin kafan salt hergelelere kayıyor.

Bu işe katılmak için onurlu olmak yeter.»

Onurmuş! Belloni karşılık verecek zamanı toparlamak, için arabasının koluna yapışıp gidirmiş gibi yaptı. Paulo engel oldu ve kulağına eğilerek, «Evet, onur,» dedi. «Tıpkı Dövmeli'ye s...tip gitmesini söylediğin zamanki gibi.»

Bu iyi bir numaraydı. Gururu okşanan Belloni dikildi ve. sırf iş olsun diye son bir uyarıda bulundu.

«Senin onurlu adamların sadece karavanalarım düşünüyorlar. Sonucundan korkmasalar birbirlerini bile yerler, Sana inanmıyorum. Burada en geçerli olan bir dost bulmak. Sen benim tek dostumsun, ötekiler umurumda değil.»

«Yanıyorsun, Ange, eğer çıkmak istiyorsan ancak hep birlikte çıkarız. Bu cehennemde dayanıklı olmak şart, kendimizi vazgeçilmez göstermeliyiz. Böylece iş bitmeden önce bizi değiştirmeye kalkamazlar.»

Biraz sarsılmış benzeyen Beiloni, «Zor olacak,» dedi. Paulo'nun bir süredir kafasından geçirip de söyleyemediklerini ortaya döktürmüştü. Bu gayretkeşlik harekâtı ona uygun değildi. Hem Paulo'ya da uymazdı. Bu değişikliğin nedeni neydi acaba?

Paulo düşüncesini anlamış olacak, açıklamalara girişti.

«Bak Ange, ben de arkadaşlar gibiyim. Bu deliğe başladığımda neredeyse aklımı yitiriyordum. İlk gün ben de senin gibi çıkar yol olarak reviri düşündüm. Dipte kürek sallayan küçük Brötanyalı aklımı başıma getirdi. Çocuk onun bunun oğlanı olmadı, yine de mücadelesini sürdürüyor. Ona iyi bak, fazla zayıflamadı, eğer onu bizle olmaya inandırabilirsek iyi olur, hem çabuk sinivereceklerden de değil. Ancak böyle adamlarla birlik olursak dayanır ve kurtuluruz. Riton ya da Berck gibi çirkeflerle değil. Görmüyor musun, on beş gündür boğulacak gibiyim. Göze çarpmamak için ne yapacağımı şaşırdım. Senin özel bir durumun olduğunu biliyorum, ama meraklanma, Dövmeli'nin bu kaptanı de geçer, dayanman gerek. Birbirimize destek olup he-

riileri yenmeliyiz, ama aramızdaki ayrık otları da temizlenmeli. Kabadayılardan ya da ötekilerden-.»

«Biraz haklısın,» diye onayladı Ange Belloni. Aslında tümüyle hak veriyordu ona ama asla böyle bir kuramın yüzde yüz destekleyicisi olmak durumuna düşmek istemiyordu. Bu ana dek o tek soyluluğa, yeraltı güçlerinin onuruna inanmıştı. Ağabeyi Paulo'nun bu değişik görüş tarzı tüm eğitimini altüst ediyordu. İşi şakaya vurmaya çalıştı. «İyi ama Paulo, bu senin düşündüğüne direniş derler.»

«Çok iyi dedin dostum, evet direniş, ama enayice bir direniş değil. Onların savaşlarına aldırılmıyorum, ben barışçı bir insanım. Benim direnişim krematoryuma karşı ve bunu da tek başıma sürdürebilirim. Eğer salakça davranışımızı, birbirimize çamur atmayı ya da hastalık numarasına yatmayı sürdürürsek, sonunda hepimiz kebab oluruz. Önce aramızda bir dayanışma sağlayıp şu tüneli bir bitirelim. Sonra bakarız. Sanki toprak işçiliği oynamak hoşuma mı gidiyor sanıyorsun? Budala değilim. Ama bu delillerle işin tek çıkar yolu bu.»

«Haklısın bir ölçüde. Seninle olmak isterdim. Özellikle Dövmeli'yle olan didişmeye bakıp alay edenlere günlerini göstermek isterim.»

«Biliyorum, biliyorum, onların hesabını ben görürüm. Eğer bana yardımcı olmak istiyorsan, önce şu heriflere çalışmak gerektiğini, hasta pozuna girmemelerini anlat. Özellikle baltalamadan, surat asmadan vazgeçsinler. Şu tüneli yapmakla mutlu olduğumuzu gösterelim.»

Belloni anlamıştı. Öğüde gerek duyuyordu, Paulo'nun söyledikleri onu şaşırtmakla birlikte hoşuna gitmişti. Artık bir amacı vardı. Arabasına tekrar el attığında şarkı mırıldanıyordu.

Paulo da memnundu. Campana kardeşlerle iki lakırdı, Belloni'yle beş dakikalık bir sohbet, iyi bir başlangıç olmuştu.

Paulo gibi bir serserinin, bir aylığın sıkı çalışmaya baş-

laması ötekileri şaşırtacaktı. Bu şaşkınlık bir an önce olmalıydı, çünkü günden güne X komando birliği üyeleri kendilerini tam bir tutsak olarak görmeye başlamışlardı.

Evet, bir aya kalmadan, farkına varmadan birer tutsak olup çıkmışlardı.

Autobahn olayı için SS'lerce toplandıklarında, en akli kıtların bile bir şeyler sezinlemesi gerekirdi. Büyük baş hay-, vanlar gibi kafatasının ortasından kırpma makinesiyle bir yol geçirilmesi, en aptallarına bile artık adamdan sayılma-dıklarını göstermeye yetmeliydi. Ama bu durum komandoları sadece güldürmüştü. En asık suratlılar bile, alından enseye kadar uzanan üç parmak genişliğindeki bu yolu arkadaşlarının kafalarında görerek basmışlardı kahkahayı. Ka-palar buna Autcbafu, diyorlardı, gerçekten de tıpkı ormanın ortasından geçen bir otoyola benziyordu. Bu orijinal saç kesim biçimi pratikti de, böylece berberler her hafta üç yüz kafayı traşlamaktan kurtuluyorlardı. Ve kafanın tam ortasından geçen dört santimlik şerit en azılı firar meraklılarını bile dizginliyordu.

Zaten firar bugünden yarına gerçekleştirilebilecek bir iş değil! Paulo'nun kafasının asıl takıldığı, bu Autobahn'ı n alçaltıcı etkisiydi. Çizgili pijamalar, unutulmuş adların yerine geçen numaralar gibi bu do Loibl'deki çıplak kafaların ancak bir hayvan sürüsü kadar değerleri olduğunun simgesi idi. Kapolar bunu anlamış olmalı ki, kendi saçlarına usturayla belli belirsiz bir çizgi çektirmekle yetinmişlerdi. Böylelikle kendilerini iskartadan ayırmayı becermişlerdi.

Sürünün kırılma günü pazardı. Komutan bu günü raporuna dinlenme günü olarak yazıyordu. Alçak herif, dinlenmenin yalnızca kendisi ve yorgun askerleri için geçerli olduğunu belirtmeyi unutmuştu tabii. Mahkûmlar için değil. Onlar pazarları kapoların emirlerine bırakılıyordu. Sayın blok şefleri de SS'leri aratmayacak numaralar hazırlıyor-

Tünel

F: 6

_ 82 _

lardı. Tüm tutuklular artık, «Şu pazartesi gelse de çalışsak,» demeye başlamışlardı.

Her pazar çılgınlık nöbetleri çanla birlikte başlıyor ve koşaradım ya da esas duruşla sürüyordu. Yatma saatine dek. Yıkılmaya, içtimaya, angaryalara koşaradım, temizlik muayenesi ve diğer araştırmalar için esas duruş. Yürümek, oturmak, konuşmak; dayaktan kaçınmak yasak, emirleri, nutukları dinleyip Almanların soğuk şakalarına gülmek zorunlu ydu.

Günde on kez anadan doğma geçit töreni yapmak, her üç saatte bir orasını tutup muayeneden geçmek, yatak yapmak, ayakkabı cilalamak, sabunsuz çamaşır yıkamak, çorap dikmek ya da giysilerini yamamak Paulo'yu çıldırtıyordu. Yine de bu alçaltıcı, küçük angaryaları yapıyordu. Hem de gülümseyerek. Programında öngördüğü gibi dikkat çekmemek için. Paulo kafasından geçenleri ötekilere açmak için pazardan başka bir günü beklemeye başlamıştı.

Bir sabah tünelde küçük Brötanyalıyı kenara sıkıştırdı. Delikanlı kayalardan kopan taşları tünel ağzına yığmakla görevlendirilmişti. Paulo kazmasıyla kayaları ufalıyor, ya da gereken boyutlarda olanları arabasına dolduru-yordu.

Paulo söze girişti. «Benden korkma arkadaş. Sana büyük parça çıkartmam.»

Öteki karşılık vermedi, ama bakışları umut vericiydi.

«Umarım hâlâ vagona olanlara kızmıyorsundur. Neu-noeil'in sana çatacağını sanmamıştım.»

«Çoktan unuttum. Ondan sonra kaç kez boyumuzun ölçüsünü aldık. Eğer dövüşseydik üzülürdüm.

Sen de herhalde, değil mi?»

«Elbette, ama dövmek istediğim Fransız yok sanma. Örneğin Pozzi...»

Paulo hemen konuya girecekti. Brötanyalı bir bitirimin ötekini kötölemesini kuşkuyla karşıladı. Paulo hemen bu

duraksamayı fark etti, çok beklemeden açıklamalara girişti.

«Bak yavrum, pirenemeyi bırak, Köşeye çekilmek bir yarar getirmez. Hepimiz aynı bokun içindeyiz ve kasılmaya devam edersek bundan kurtulamayız. Ben sana güveniyorum. Hoşuma gidiyorsun, sapına kadar erkeksin. Senin şu ihtiyar da öyle. Bu bok çuvalında sizin gibiler az. Gözünüzde yalnızca bir serseri olduğumu biliyorum. Yine de kodese girmeden önce kimseye zararım dokunmadan is tuttuğuma tanıklık edecekler vardır. Ve bir aydır da...»

«Yorulma, biliyorum. Haklısın, kinci olmamalı ama... evet, -sana pek güvelnim yok, on altı ay önce güvenmek yüzünden başıma gelmeyen kalmadı.»

Brötanyalı rahatlamıştı. Paulo'nun onun için özel olarak kopardığı üç orta boy taşı arabasına koyduğu gtoi gitti. Az sonra koşarak geldi. Paulo yine söze girişti.

«İspiyoniyadılar mıydı?»

«Ne ispiyonu?»

«Yani ihbar mı edildin? Ele mi verildin?»

«Yalnız ben değil, bütün grubum. Hepimizi tutukladı-lar. Gestapo ajanı olan sahte bir İngiliz sayesinde.»

İlk kez serseriler dışında bir kişi tutuklanma nedeninin yanlışlık olmadığını kabul ediyordu. Bu kampta kurallar, daha çok geçmiş olaylar hakkında susmak olduğundan, Brö-tanyalın bu itirafı Paulo'ya güvendiğini gösteriyordu. Soygun, vurgun dışındaki olaylar tabii. Çünkü Loibl'da bu tür becerileri olanlar bire bin katarak anlatırlardı. Paulo, Brö-tanyalının bu açık sözlülüğü karşısında şaşırılmış görünmedi. Gülerek ekledi.

«Sahte İngiliz, ha? İşe bak, benimki de sahte Belçikalıydı. Nedeni aynı değildi tabii, ama sen sonuca bak. Adın ne senin?»

«Joel Le Goff. Ya senin?»

«Paul Çhastagnier. Dostlarım Paulo der.»

«Biliyorum. Burada epey tanınmışsın.»

r- 84 .—

«Bir şeye yaramıyor ki. Görüyorsun işte, ben durmadan "Paulo dostumdur" deyip kırk türlü kazık atan sahte dayılar yerine seninle konuşmayı yeğliyorum.»

«Doğrusu kamp halkı epey karışık. Ben serseri takımıyla ilgilenmiyorum. Tek dostum var, o do senin 'ihtiyar' dediğin öğretmen. İnan bana, iyi insandır, dostluğuyla bana destek oluyor.»

«Çok güzel, ama yeterli değil, yavrum. Burada benim de dostlarım var. Ama ne yazık ki pek bir işe yaramıyor. Sözgelisi, bu kafesten kurtulabilmek, bu da lak lak etmekle olmuyor. Bu konuda bir fikrim var.»

Taşları götürmeye hazırlanan Joel durdu.

«Ne konuda? Tüymek mi?»

«O kadar çabuk değil. Budalaca bir firardan başka bir kurtuluş yolu düşündüm. Ama bu tek başıma kıvrılabileceğim bir şey değil, onun için sana açıldım.»

Joel Le Goff düş kırıklığına uğramış gibiydi. Taşları götürüp girişe boşalttı, sonra tekrar geldi. Heyecanı kaybolmuş, Paulo'nun direnme ve dayanışma konusundaki planlarını ayıp olmasın diye dinliyordu.

«Bu tünel,» diyordu Paulo. «Tek şansımız, inan bana, Kaçmaya kalksan katandaki bu çizgiyle derhal enselenirsin. Hepimiz birlikte kaçmalıyız, ama bu da zaman ve örgütlenme gerektiriyor.»

Joel karşılık vermeden dinlemişti. Ağır ağır uzaklaştı. Daha fazlasını öğrenmek istemiyordu. Paulo sonunda Bn> tanyalıyla konuşabildiği için rahatlamıştı. Onurlu davranışlarıyla onu güç durumda bırakan küçük Joel artık Paulo'yu küçümsemiyordu. Birden yeraltı dünyasının taktığı pranganın o denli ağır gelmediğini fark etti.

YEDİNCİ BÖLÜM

Mauthausen'den beklenen takviye birliklerinin gece gelişi Paulo'nun kurduğu planları altüst etti. Delik yirmi metreye vardığından beri madenci diye adlandırılan tüneli işçileri kazmalarını, küreklerini, el arabalarını bir kenara bıraktılar. SS'lerin yanma emir almaya giden kaponun yokluğundan yararlanarak Pozzi'nin çevresini aldılar, sorular birbiri üstüne sıralanıyordu.

«Kaç kişiler?»

«Yanlarında kapolar da var mı?»

«Hepsi Fransız mı?»

Kimse ayrıntıları bilemiyordu. iMillet uyuduktan iki saat sonra gelmişti yeniler. Sabah içtimadan önce Neunoeil' le konuşma fırsatı bulan Pozzi, bir şeyler biliyordu.

«Ben de sizler gibi daha onları göremedim,» dedi. «Tek bildiğim, yine dayak töreniyle karşılanmışlar. Sabahın ikisinde Neunoeil burnundan soluyordu.»

«Arkadaşı Fritz de gelmiş mi?» Belloni korkuyla sormuştu.

«Evet tatlım, o da yolcular arasındaymış. Gelir gelmez de Fransız oğlanları hakkında bilgi toplamaya başlamış. Ha. di yine iyisin...»

Ange bu hareket karşısında bembeyaz olmuştu. Meydan okur gibi Pozzi'ye doğru ilerledi. Ama Paulo daha önce davranıp yumruğunu Pozzi'nin ağzına yapıştırmıştı bile. Pozzi'nin çenesinden kanlar süzölmeye başladı. Elinin tersiyle dudağını silerken, «Pis köpek,» diye söylendi. «Etrafta kapo olmadığına! dua! et.»

Gerçekten de Paulo yanlarında kapo olmadığı için böyle bir harekete geçebilmişti. Bu alçak işbirlikçiye haddini bildirmek gerekiyordu. Ağza inen bu yumruk bir uyarı nite-

ilginçleydi. Pozzi bir girişimde bulunmadı, ama sinsi bakışlarından yarılan dudağını kolay unutmaya çalışıyordu. Paulo birkaç güne dek bunun acısının çıkacağını biliyordu. Pozzi gidip aletini aldı. Bilgi toplama seansı sona ermişti.

Tozlu geçitte beş saat boyunca yalnızca kazma kürek sesi duyuldu. Kimse ağzını açamıyordu, ama çıplak kafaların çoğunun Paulo'yu düşündüğü belliydi. Göze aldığı risk büyük olmakla birlikte gerekiyordu de. Bu yumruk olayı belki birçoğunu yüreklendirirdi. Daha gayretlenirler, onlar gayretlenince SS'ler de yerlerine başkalarını koymayı düşünmezlerdi. Üstelik yeniler de pek üstün kişiler değillerdi. Kefen beyazlığında bir sürü iskelet. Anlaşılan Mauthausen'de ölüm onları fazlaca okşamıştı. Anormal irilikteki gözlerinde dehşetin pırıltıları vardı.

Yine de o cehennemde bir ay daha kalabildiklerine göre epey dayanıklı olmalıydılar.

Birkaçı Campiegne'den tanıdık çehrelerdi. Bir bölümü Polonyalıya benziyordu, ama çıplak kafah tüy sıkletleri ayırt edebilmek bir hayli zordu.

İşaretleri görülmesi bile, yağlı vücutlarından kapolar hemen fark ediliyorlardı. Hele enine boyuna bir tanesi, durmadan elindeki açık yeşil su hortumunu kafasının üstünde çeviriyordu. Paulo bunun namı çok duyulan Fritz olduğunu tahmin etti. Dövmeli, can dostunu bulduğuna çok sevinmişti- Esas duruşta bekleyen adamlarına dönerek, «Size dostumu takdim ederim,» dedi.

İlk kez kimse gülmek zorunluluğunu duymamıştı. Hepsi eski dostlarını bulup iki laf etmek, Fransa'dan, savaştan haber almak umunduydu.

Fritz'in tanışma töreni el sıkılmaya dayakla oldu. Bu da bitince yirmi dakika sonra tekrar toplanmak üzere dağıldılar.

İtiş kakış arasında, Paulo'yla Belloni, üstleri hâlâ krematoryum kokan hayaletler arasından tanıdıkları bulmaya

liğine karşı kendini tutmasını bildi, ama bu kez Belloni ce-lâllenmişti.

«Puşt!» diye haykırdı. «Kimin oğlan olduğunu anlarsın şimdi.»

Paulo araya girmese kavga kaçınılmaz olacaktı. Ange yumruklarını sıkıyordu bile. Paulo kolunu havada yakaladı.

«Bırak şu karı kılıklinin cezasını vereyim,» diye haykırıyordu delikanlı. Ama Paulo fırsat vermedi, bu arada Po?.zi de sıvıştı. Paulo kolunu gevşetti.

«Deli misin, nesen? Neden herifin ağzını burnunu kırmama izin vermedin?»

«Az önce yediğin dayağı unuttun galiba, kampa dönünce başına gelecekler de cabası. Sen bir an önce gebermek mi istiyorsun? Benim niyetim yok. Pozzi'yle benim de görülecek hesabım var. Onu dilim dilim doğrayacağım. Söz! Gerekirse bir yıl daha beklerim.»

«Ya ben?» Paulo'nun sözlerinden sonra Ange yatışmıştı.

«Sende iş yok, hep saçmalıyorsun. Ya bana güvenme ya da değişmeye bak. Hâlâ kendini Pigalle'de sanan dövüş horozları istemiyorum. Hesaplaşmanın modası geçti artık. Anladın mı, delikanlı, bitirimlerle işim yok benim. Pepe'nin kışmo takılacağına Brötanyalıları dinleseydin. Erkek diye ben bunlara derim.»

Paulo mahsustan abartıyordu. Aslında Brötanyalıları onu pek etkilememişlerdi. Ama arkadaşını daha temkinli davranmaya yöneltmek istiyordu. Mahzun çocuk küreğini alıp Oran'lı Jo'nun arabasını doldurmak üzere gitti. Paulo do fırsattan yararlanarak Basklinın yalnız bıraktığı Joel'e Yanıştı. Kapo ihtiyarı bu seçme ekipten ayırmıştı. İhtiyar artık güneş altında, isterik SS'lerin eğlence kaynağı olan ağaç taşıyıcıları, niteliksiz işçilerin yanında çalışıyordu.

«Birlikte çalışmamız seni rahatsız eder mi?» diye sordu Paulo.

«Dalga mı geçiyorsun,» diyen Joel, Neunoel'in bırak-

I

tığı izleri fark edince, «Pozzi yüzünden mi?» diye ekledi.

«Evet, ama önemi yok. Hiç canım acımıyor. Hem üstelik bir işe yaradılar. Artık herkes aramızdaki bu çirkefe karşı tetik olacak.»

«Kurtuluş günü ona bunun hesabını sorarız.»

«Kurtuluş dedin de, gerçekten arkadaşın Dede'nin söz-lerine inanıyor musun?»

«Öyle. Bu işleri bilir. Savaş onun alanına giriyor. Bizimle olması huzur verici.»

«Eğer sözleri gerçekse bizimle olması çok iyi. Öğrenci mi?»

«Evet fen bilimleri. Belnim gibi Rennes'de. Bir gün sana öyküsünü anlatırım. Paris'te, Raspail bulvarındaki Lute-tio otelinde matrak anılarımız vardır. Bilir misin orayı? Anlatırım. Dede benim için bir kardeş gibidir.»

Paulo etrafa umut saçan Dede hakkında daha çok şey öğrenmek istiyordu, ama Joel'in fazla bile konuşup pişman olduğunu hissettiğinden, arkadaşını rahatlatmak için konuyu değiştirdi.

«Farkında mısın, bu öğleden sonra epey şanslı sayılırız. Uzun süredir bir kapo bile gözükmedi.»
«Haklısın, yenilerin peşinde olmalılar. Yeni gelenleri ürkütmek en önemli görevleri. Mauthausen'e vardığımız ilk günkü karşılamaları anımsosana. Bir ara olan bitenin şaka olduğunu sanmıştım.»
«Doğru ya, unutmuşum. Geldikten iki saat sonrasına kadar boyuna gülmüştüm. Oysa dört aydır tavşanlar gibi sabahtan akşama koşturup duruyoruz. Bu yarış hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Sen ne dersin?»

«Abartıyorsun. Sana ne oluyor Paulo? Ben senin çelik gibi moralin olduğunu sanırdım. Yoksa benimle dalga mı geçiyorsun?»

«Uzun uzun düşündüm. Sen ve arkadaşların bu işi daha iyi kıvırıyorsunuz.»

«Biz hayatta çok şeyler gördük. İnan, benim de kafamız bozulduğu günler var.»

«Bense sabah akşam utanç içindeyim. Özellikle moralim bombok, oysa sizleri ayakta tutan bir güç var. Vatan-mış, savaşmış, bu safsatalarınıza inanmıyorum ama bunların iyi birer ilaç olduğunu anlıyorum. Hele şu senin Basklı dostun.»

«Etcheverry mi? Otuz yıldır partidedir.»

«Yapma yohu, ihtiyar komünist mi? Ya sen, Dede, sizler de mi kızılıyorsunuz?»

«Kesinlikle değiliz, ama savaş, direniş, yani senin deyiminle safsatalar konusunda Etcheverry'le fikirlerimiz çok yakın.»

Joel hafiften Paulo'yu iğnelemişti, genç bitirimin bunun altında kalmaktan başka çaresi yoktu.

«Özür dilerim,» diye karşılık verdi. «Seni kızdırmak istememiştin, ama sizin gibi heriflerin savaş isteyen çürük heriflerin yanında olmanız beni şaşırttı.»

Paulo'nun sesi adamakıllı yükselmmişti.

«Fazla bağırma, sinirlenme,» dedi Joel. «Sen savaşmak istemedin de ne oldu? Şimdi benimle aynı noktadasın.»

«Olabilir, ama buraya düşmeden önce bazılarının canını yaktığım için mutluyum. İki yıl keyif sürdüm. Gebersem bile tatlı anılarım var. Oysa ben öldükten sonra bile, kaybettikleri paraların ardından ağlamalarını sürdürecek pek çok insan var. O güzelim paracıkları meyhanelerde, barlarda deve yaptım.»

Joel sert bir tavırla, «Benim de mutluluk duyduğum anlar oldu,» dedi. «Ama bambaşka bir türden.»

Herhalde atışacak değillerdi. Özellikle Paulo hiç istemiyordu bunu. Bu kayıtsız kitleden, değer verdiği ender kişilerden biriyle çorbadan başka şeylerden söz etmek hoşuna gidiyordu. Az önce moralinin canını sıktığını itirafa başlamıştı. Moralden vicdanını kastetmek istiyordu, beden eği-

timi hocası da bu farkı anlamıştı. O halde bir kez daha tafra satmaya çalışarak, gangsterlik geçmişiyse gurur duyduğunu söyleyerek saf Joel'i incitmek neden? Oysa biraz daha az ukala ve kompleksiz davranıp pekâlâ, «Bak dostum, sana söylemem gerek. Mutsuzum ve bunun nedeni de geçmişte değerli hiçbir şey yapmamış olmam,» diyebilirdi.

«Deminden beri lak lâk edip duruyoruz da bir saattir kimsenin bizimle ilgilenmediğini fark etmiyoruz,» diyebildi. «Bu sana bir şey ifade etmiyor mu? Boş şeyleri tartış-maktansa bu tünele kafamızı sokup rahat soluk alabildiğimiz için birbirimizi kutlamalıyız.» Joel ses çıkarmayınca yineledi. «Dört aydır ilk kez şanssızız. Senin mutluluklarını anlıyorum, ama ben kendimi arıyorum. Neden buraya düştüğümü bulmalıyım. Sen cezanı aradın ve kabul ettin. Ben de buna çalışıyorum, buna nedenler arıyorum, anılarıma dönüyorum. Canına okuduğum herifleri düşünmek beni biraz rahatlatıyor. Hatta ara sıra suratları gözümün önüne geldikçe basıyorum kahkahayı. Rahatlıyorum.» «Öyleyse sen gülmene devam et.» «Bak Jojo, bana darılma. Surat asma. Ne dersen de, arna konuş. İlk kez böyle bir fırsat elimize geçti. Dışarda, güneş altında canları çıkan arkadaşları düşün. Ben durumu değerlendiriyorum. Bu delikte altı ay bile kalmaya razıyım. Hatta senin gibi bir suratsızla bile.»

Âdeta duygusal bir konuşma olmuştu. Joel gülümsemeden edemedi. Paulo isteğine ulaştığını görünce sözlerini sürdürdü.

«Sen benim her sözüme bakma. Sabahtan akşama dek canım çıkıyor diye geçmişimi silip atamam. Birden izci gibi düşünmeye başlarsam puştun teki olur çıkarım. Hayır, yaptıklarına pişman değilim. Sadece yapamadıkla-

Tünel — F : 7

— 08—

rima hayıflanıyorum. Anlıyor musun?»

«Evet, anlıyorum, ama az önce ben de haklıydım. Senin yapamadıkların ya da benim yaptıklarım, aynı noktadayız. Hiç değilse gelecekte...»

«Gelecek, gelecek,» diye sözünü kesti Paulo. «İşte benim kafamı kurcalayan bu. Senin morali sağlam dostlarının gelişile geleceği daha az karanlık buluyorum. Bir şeyler yapmaya kalkarsam yalnız kalmayacağımı sanıyorum. Beiloni'ye, Korsikalı kardeşlere fazla güvenim yok. Herkes gibi günlerini geçiriyorlar ve küçük küçük kafalarının içinde de fazla bir şey yok. Karavana! Bu da oldukça umut kırıcı.»

«Çok katisın, Paulo.»

«Kendime karşı da öyleyim. Bu herifler gibi sadece karavana düşlemiyorum. Kızları, özgürlüğü düşlüyorum. Bugünkü değişiklik beni büsbütün etkiledi.»

«Hangi değişiklik?»

«Göremiyor musun? Kör müsün? Birkaç saattir nereye gittiğimizi biliyorum. Savaş altı aydan az sürerse kurtuluruz. Anlıyor musun? Ateşteste yine burada oluruz. O zaman tam formumda olurum. Bu tünel çok önemli, bizi buradan başka bir yere gönderemezler. Savaş ne kadar aleyhlerine olursa bize olan gereksinimleri o denli artar.»

Paulo doludizgin gidiyor, heyecanını arkadaşına da aşıyordu. Joel'in surat asmasına neden kalmamıştı.

«Senin yanında Dede bile kötümser kalır,» dedi. «Bu altı ayı seninle geçirmek isterim.»

«Dalga geçme benimle. Hep birlikte geçireceğiz. Ne kadar kalabalık olursak moralimiz o denli sağlam olur. Garibanları bırakırız, karavana peşinde koşsunlar. Bizler uzmanlaşmaya bakarız. Chastagnier Paul F : 9

J^¥»ti.,

m

burada kalıp beklemekten başka çıkar yol göremiyora'u.

«Altı ay,» dedi yüksek sesle.

1914'lerin Almanları şimdikilere göre çok daha şövalyeye davranmışlardı. Naziler firar istemiyorlardı. Ama Avrupa'yı bir baştan bir başa yağmaladıklarından, dağı taşı kontrol etmek zor oluyordu. Sonunda tutukluları firar fikrinden kendi kendilerine vazgeçirme yolunu seçtiler. Herkes başaramadığı takdirde başına neyin geleceğini bildiğinden, meraklısı çok olmuyordu.

Paulo sağa dönüyor, sola dönüyor, bir türlü uyuya-mıyordu. Loibl'da uykusuz bir gece geçirmek, ilk kez başına geliyordu. Üstelik kimseyle iki laf edemiyordu. Üç numaralı blok horultulara gömülmüştü. Dede bile rahat rahat uyuyordu.

Tünelin dibinde, kem gözlerden uzakta, Paulo'ya u-zun uzun Brötanyalı dostundan söz etmişti Joel. Dede tutuklanmadan önce tüm Brötanya bölgesini kapsayan büyük bir direniş ağının önemli görevlilerinden biriymiş 1942'nin Ocağından beri tutukluydu. Fresnes'de, bir yıldan uzun bir süre hücrede tutulmuş, haftalık sorgulamalarda ağzından hiçbir şey kaçırmamıştı. Hayatta kalmasının nedeni ağzının sıkı olmasıydı herhalde. Çünkü yaptıkları nedeniyle birkaç kez kurşuna dizilmeyi hak etmişti.

Paulo küçük beden öğretmenin yarım yamalak anlattıklarını anımsamaya çabaladı: Menard'ın, ailesinin Ren-nes'deki küçük villasında tutuklanması, son ana dek telsiz başında oturup şeflerinin ele geçtiğini bildiren mesajı sonuna kadar yayınlaması. Almanların telsizleri yakalayan kamyonlarının evin etrafında dolandığını bile bile, gemisini terk etmeyen bir kaptan gibi görevinin başından ayrılmaması. Bu özverisi sonucunda Brötanya bölgesinde Almanlara karşı savaş hâlâ sürüp gidiyordu.

Joel kendinden de söz etmişti. Bir sabah duvarları kaplayan kırmızı, afişlere, 'Soyadı le Goff, adı Joel yaşı, 22, suçlu terörist,' yazıyordu. Alnında hâlâ Gestapo'nun

mahzenlerinde yirmi sefer yediği dayakların izlerini taşıyordu. Menard'la birlikte Lutetia otelinin önündeki başarısız kaçma girişimlerinin izi olarak kafasındaki dipçik yaraları. Dostlukları orada başlamıştı. Böylesine yürekli kişilerin burada eli kolu bağlı oturmayı seçmeleri normal değil, diye düşünüyordu Paulo.

İkinci konvoy geldiğinden beri kampta Joel ve Dede gibi fanatik Alman düşmanları epey çoğalmıştı. Bu ölüm gönüllüleri neredeyse bir bölüğü oluşturacak kadar kalabalıktılar. İyi örgütlenip silahlandıkları takdirde Wehrma-cht'a duman atırırlardı. Özellikle SS'lere. Hatta ötekiler, garibanlar, ben - bir- şey - yapmadım'cılar, anlamaya - ne -gerek'çiler bile işe yararları. Kulağı kesikler zaten böyle bir fırsatta ne mal olduklarını gösterir, katillik yeteneklerini ortaya dökerlerdi.

Paulo krematoryum kâbusunu unutmuş, tepeden tırnağa silâhlı, acımasız X komando birliğini düşlemeye dalmıştı. Anlaşılan uykusuz gece böyle geçecekti.

Düş gücü yataklar arasında doludizgin dolaşıyordu. Aylardır dövülen, horlanan, kendi kendilerinden utanç duyacak kadar aşağılanan bu insanlar aslında Fransa'nın gücünü temsil ediyorlardı. Evlâtları günde on sekiz saat, kıçlarında cop, koşuşurken Fransa ne âlemleydi?

1943 yılının Ağustos ayında Fransa, alevlerden mucize sonucu kurtulan bu dört yüz çocuğunu hiç umursamıyor-du. Ya Kızıl Haç neye yarıyordu? Kayıp kişileri aramakla görevli kişiler herhalde eblehler arasından seçilmişlerdi. Loibl'daki Fransızlar salyangozları otları, ağaç kabuklarını yiye yiye gebersinler, cicili bicili yiyecek paketleri herhalde onlara gönderilecek değildi.

Oysa Joel'in, Dede'nin, Etcheverry'nin subaylara özgü esir kamplarında olmak haklarıydı. Böylelikle Dede kütüphanede çalışır, Joel tel örgülerin ardında bile olsa idman yapacak yer bulurdu. Loibl'da basket takımları, briç ekipleri, tiyatro trupları, korolar vb... kurulabilirdi. Ama Fransa

onu kurtarmak için çaba gösterenleri umursamamakta direniyordu. Neden anavatan onlarla ilgilenmiyordu? Sesini çıkartmıyordu? Mauthausen bacaklarından haberleri yok muydu sanki? Fransız gizli servisleri elbette her şeyin farkındaydılar, ama dırıltı çıkmasın diye bilmezlikten geliyorlardı.

Mareşal bunları duyduğunda herhalde, «Savaş bu,» deyip geçiştirmişti. Elli bin, yüz bin ölünün yer aldığı Ver-dun mezbahasını gören biri için bu elbet vızıltı sayılırdı.

Mauthausen'deyken d©, Paulo Fransız vatandaşlarının sistemli bir şekilde kıyımından ihtiyar yöneticinin de sorumlu olup olmadığını sorardı kendi kendine hep. Ama o günlerde kafası daha çok kendi geleceğiyle ilgiliydi. Retain onda tatlı bir anı olarak kalmıştı. Eğer Mauthausen'e bu ön yargıyla gelmiş olsaydı, Mareşal'in işine geldiğinde vatandaşlarını kolayca harcayabileceğini anlaması için beş ayın geçmesi gerekmezdi. Bunun kanıtı, on altıncı bloğun komünistleriydi. Cumhuriyet 1939 yılında güvenlik nedenleriyle hepsini içeri tıkmıştı. Retain bu kötü Fransızları bal gibi Hitler'e armağan etmiş, geride onu katillikle suçlamayacak vatandaşları kalmıştı. Ayrıca Fransız Devlet Başkanı on iki bin İspanyol göçmenini de Almanlara teslim edivermişti. Bu hareketi belki daha da utanç vericiydi. ' Sonuç on bin ölü, ortak düşmanları faşizme karşı aslanlar gibi dövüşen ve kendilerine kucak açan cömert Fransa'da güvenlik içinde olduklarını sanan adamlar katillere sunulmuştu. Paulo sık sık, «Mauthausen'in her taşının altında bir İspanyol'un kanı vardır,» sözünü işitmişti.

Kafasında Mauthausen'in anıları artık berraklığını yitirmişti. Ama Loibl'daki direnişlerini yitiren ihtiyarlarla, sapık kapoların öldüresiye dövüldükleri gençlerin acı feryatlarını Fransa'nın duyabilmesi olasılığı tümüyle ortadan kalkmıştı.

Acaba bu feryatları duysa anavatan silâha davranır mıydı? Bu acı ölümden de beterdi. Onur konusunda bunca

titiz geçinen bir ülke, çocuklarına yapılan bu cefayı nasıl karşılardı? Bunu nasıl duyurmalı? Akdeniz'in iki yanında ellerini kirlenmeden savaşın bitmesini bekleyen bu beyleri nasıl uyarmalı? Mareşal'e nasıl, «Oğullarına işkence ediyorlar, onların ırzına geçiyorlar, onları öldürüyorlar... bir şeyler yap,» denebilirdi?

İyice heyecanlanan Paulo, kim olduğunu, neden orada bulunduğunu unutmuştu. Kendini iyi vatandaşlarla, vatanseverlerle bir tutuyordu.

Loibl Fransa'nın sorunu. Bu ölüm çukurunda bulunmak, bir direniş hareketiyle eş sayılır, diye düşünüyordu.

Horultuları giderek artan çevresindeki berduş ordusunun, Fransa'nın vatanseverlik telini titretmeyeceğınr biliyordu. Kolu bacağı olmayanlara, suratu darmadağın o-lanlara halk acır, ama onları görünce kaldırım değiştirmeyi de ihmal etmezdi. Fransa hiçbir zaman çirkinleri, çarpıkları sevmemiştir.

Bu delice düşünceleri sırasında asıl sorunu unutuyordu. Dostlara ihtiyacı vardı. Çünkü Fransa'yı sarsmak, onu uyandırmak ve harekete geçirmek için eski bir kanun kaçağının hezeyanları hiçbir işe yaramazdı. Paulo'nun, «İmdat, bizi öldürüyorlar,» diye bağırması belki Paris'te bazılarının hoşuna bile giderdi.

Budala idealistleri araması, onlarla ilişki kurması, onların sıcaklığını duyması gerekiyordu. Böyle öfkeden ku-: durmasının nedeni de, tüm çağrılarının, kalbinin çığlıklarının karşılıksız kalmasıydı.

Paulo bilmiyordu ama, ihtiyar Etcheverry işkence taburesinin dibinde hareketsiz yatarken, Ange Belloni Dövmeli tarafından parçalanırken ya da alevler yirmi yaşındaki bir genci yalayıp yutarken, kalbi konuşuyor ,acı çığlıklar atıyordu. Bu korkunç olaylar sırasında Paulo kendini düşünmeyi unutuyordu. Kaç kez göz pınarlarına gelen yaşları zar zor tutmuştu.

«Hadi be Tanrının cezası çan, çalacaksan çal artık!» diye patladı.

Yavaşça yatağının üstüne oturup pırtılarını giymeye koyuldu. Aslında tümüyle giyinmek, çişini etmek, bir şeyler yaparak kafasındaki kara bulutları dağıtmak istiyordu, ama saatinden önce giyinip dolaşmak üövmeli'nin hiç hoşuna gitmezdi herhalde. Paulo kafasındakileri unutmak için durduğu yerde saymaya başladı... bir... iki... üç... on... yüz.

Ding, ding, ding!... Aile raus, schnell, Waschraum...

Paulo yatağından atladığında yere düşmemek için karyolaya tutundu. Bacakları tutmaz olmuş, uykusuz geçen gecenin sabahında kafası boşalmıştı. On altı saat nasıl dayanacaktı.

ON İKİNCİ BÖLÜM

«Kein Stern heute, Mensch. Steine îeitig. Taşlar tamam, bugün taş yok.»

Paulo, Mezar Kaçkım'nın (*) tekmesinden tam zamanında sıyrılarak ellerini taştan çekiverdi. Yeni Komınan-doführer aksi bir tipe benziyordu.

Bu ufakık tefecik, kırış kırış, sarı benizli, Bismarck gibi uçları yukarı kıvrık bıyıklı, demirhaç nişanı taşıyan ihtiyar, tabancasının kılıfına vura vura bağıyordu.

Paulo kaçarken, «Adam kendini hâlâ Verdun'de sanıyor!» diye homurdandı. «Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma bu morukları işe almak SS'lerin nereden aklına geldi?»

(*) Mezar Kaçkını: Esirlerin yaşlı Kommandoführer'e taktıkları isim.

_ 135 _

Kommandoführer'lik gibi önemli bir mevkiye bu dedeyi atamak, şaka gibi geliyordu, ama işin asıl ilginç yanı, bunağın, «Bugün taş yok, fertig taşlar,» demesiydi.

SS'lerin çok hoşlandığı bu maskaralığa son verilmesi ne anlama geliyordu? Emir herhalde yukarıdan, komutandan kaynaklanıyordu, ama eninde sonunda geberecek herifleri yormama kararı almak nereden çıkmıştı?

Oysa bu taşsız iniş ve bunun hep böyle devam edeceği haberi çizgililer takımını pek sevindirmede. Aptal herifler, korkularının kaynağı olan tünelin aslında müttefikleri olduğunun farkında değildiler. Komutandan önce onun sözü geçiyordu, pembe dağda açılan kara ağızdan sanki katillere bir uyarı yükseliyordu.

«Ağır olun beyler, kıyıma son verm, yoksa tünel bitmez ve bunun hesabı da sizlerden sorulur.»

Kimse bu mesajı alamadı. X komandoları hiçbir şeye inanmamaya, hele SS'lerden gelecek bir iyiliğe hiç konmamaya koşullanmışlardı. Ana kural kuşkuydu. Hele iyiye benzer haberler büsbütün güvensizlik yaratıyordu.

Bir haftaya varmadan krematoryuma gidişi durduran bir olay daha oldu: Mesleki açıdan geçerli bir neden olmadıkça, çizgiyi aştırmak oyunu durdurulmuştu. Tutuklular bu kez rahatlamışlardı. Artık akşamları o iğrenç kara dumanı görmemelerinin tek nedeni tüneldi. Krematoryum cıra sıra Ramsauer'in kurbanları için çalışıyordu.

İş gözlemcisi kapolar tornistan etmişlerdi. Artık milleti çizgiye doğru değil, deliğe doğru koşturuyorlardı. Hem delikler de ikileşmişti, biri toprak hizasında, iki metre boyunda, beş metre eninde, ötekiye daha yukarıda. Paulo hemen, eski bir maden işçisi olan bir Fransız - Polonyalı melezini yakaladı. Bilgisini ortaya dökmek fırsatı çıktığı için sevinen Stanislas, o garip diliyle Paulo'ya bir tünel dersi vermeye girişti.

«İki delik, Belçika: yöntemi. Buradaki gibi zemin çok sağlam olmadığı zaman başvurulur. Kaya sertse Alman

yöntemi yeğ tutulur. Yani aşağıdan başlayıp yükselinir. Bizde aşağıdaki delik vagonetlerin yürüyeceği rayları döşemeye yarayacak, Asıl iş yukarıdaki küçük delikte. Onu sağa sola genişleteceğiz, destekler koyacağız.»

Paulo cici Polonyalıyı biraz yağlamak amacıyla, «Bak sen!» dedi. «Az buz şey bilmiyorsun sen de.»

«Madencilik yanında tünel hiç kalır yahu. Ama taş tozu ciğerlerin canına okur. Buradan sıyrılabirsek ilk iş bir röntgen çekirmek olmalı.»

«Herhalde daha epey sürer, değil mi?»

«Uzunluğa bağlı. Yükseklik ve eni tahmin edebilirim. Yirmi tonluk kamyonların geçebilmesi için on ikiye on iki yeter. Buradan Avusturya'ya kaç kilometre olduğundan söz etmediler mi?»

«İki galiba.»

«İki... iki kilometre... bir yıl... delmesi, genişletmesi kolay... Sonra çimentolamak. Eğer Avusturyalılar da bizim hızımızla çalışıyorlarsa iş çabuk giter. Acaba karşı yönden kazanlar da bizim gibi tutuklular mı?»

Paulo öteki yakayı hiç düşünmemişti. Mutlaka Avusturya tarafından da kazıya girişilmişti, yoksa Yugoslavya tarafındaki ekip kazar da kazar, on yıl! Krawanken'in karnında dolandır dururdu.

Akşam her şey anlaşıldı. Yoklamadan bir çeyrek sonra Avusturya'da çalışacak gönüllüler istendi. Sıradan kırk kişi bir kenara ayrıldı. Bu andan itibaren bu kişilerin barakalarına girmesi ve kalan arkadaşlarıyla konuşmaları yasaklanmıştı. Çamaşırhanenin yanında onlara özel bir yatakhane hazırlandı.

İhtiyar Etcheverry'nin de kafilde yer alışı Paulo'da bu seçimin bir rastlantı sonucu ortaya çıktığı kanısını vermedi. Neunoel, Fritz ve Dövmeli gibi blok şefleri kafa kafaya verip bu gönüllüler listesini saptamışlardı. Sürgünler arasında ne gençler, ne de gücü kuvvetL yerinde olanlar yer almıştı.

Sabahın köründe kafile tepelerin yolunu tuttu. Kader arkadaşını yitiren Joel çok kederli duruyordu. Bu zeki ve güçlü adamın gidişi Paulo'yu da üzmüştü.

Joel'in kulağına eğilerek, «Buraya fazla dayanamazdı zaten,» dedi. «Takma kafanı. Kuzeyde kurulan yeni şantiyeye sevinmelisin. Bu demektir ki, tüneli X komando birliği tek başına yapacak. Bize ihtiyaçları var ve bu epey sürecek. Anlıyor musun? İhtiyar dostunu unut, hem kim bilir, delik bitince belki onu tekrar görürüz.»

Gözleri ufka dalmış Joel söylenenleri duymuyor gibiydi. Paulo onun dua ettiğini sandı.

Birkaç gün sonra ikinci, daha sonra da üçüncü bir konvoy ilkini izledi. Sonuncusu Mauthausen'den yeni gelenleri kapsıyordu.

İki blok şefi de kuzeye gittiğinden yerlerine Mauthausen yenilerini gönderdi: Bir Avusturyalı, Sladek, yeşil üç-genli, iğrenç, dişsiz dördüncü bloğu devrald/ ve Edy, safkan Alman, ama ilk görünüşte epey sempatikti. Biçimli ve kıvrak gövdesi boyunun kısalığını gözlerden kaçıyordu. Her yanından sağlık ve güç fışkırıyor, iri yeşil gözleri ve çilleri dikkati çekiyordu. Tabii oda meslekdaşı Sladek gibi eşcinseldi, ama saldırgan benzemiyordu. Yanlış anlaşılmaya yer bırakmamak için SS yönetimi, numarasının altına eşcinsellere özgü pembe üçgeni kondurmuştu. Ama herifin bunu taktığı yoktu.

Havlamayan, dövmeyen, tatlı bir kaponun gelişi dördüncü bloktakileri mest etmişti. Ama öteki yeni, Sladek tam bir tımarhane kaçkınıydı. Öfkesi Neunoel'inkinden de, Dövmeli'ninkinden de beterd. Bağırırken, döverken salyaları akıyor, Hitler'inkinden beter gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Aslında bu gözler en büyük tehlikeydi.

Küfürlerin kime yönelik olduğu anlaşılıyordu. Ancak tekme, silleyi, copu yiyince anlıyordu insan hedefin kendi olduğunu.

Başefendi yeni gelenlerden on dokuz yaşındaki bir

Rus delikanlısını kendine ayırmıştı. Çocuk çok zayıf, arno çok güzeldi, ona doğduğu kent olan Sebastopol adını takmıştı. Bu duvarların ardında bir Sovyet vatandaşı. Kızıl Ordu'nun savaşlarını ondan dinleyeceklerdi artık.

Sebastopol'un kurumundan geçilmiyordu. İki yıldır çeteci olan çocuğun yakalanmadan önce görmediği kalmamıştı, yakalandıktan sonra da tabii, ama bunlar hevesini kırmamıştı. Kampa geldiğinde ilk iş kendisinin, yöresinin komünist gençlik örgütünün üyesi olduğunu bildirmek ve faşist istilâcıların savaşı kaybetmekte olduklarını yaymak olmuştu. Aslında SS'lerin ağıla giren bu sivri dişli kurt yavrusunu yukarıya bildirmeleri gerekirdi, ama Sebastopol'un öyle güzel bir yüzü, öyle çekici gözleri vardı ki, ba-şefendi tüm ihtiyata boş vererek, söylenenleri duymazlıktan gelmeyi yeğ tuttu. Eh! Başefendi boşverdiğine göre, bu markist öğütlerden yararlanmamak için neden kalmıyordu. Genç Rus'un da kendisiyle aynı göreve verilmesi Paulo'yu çok sevindirdi. Yatak komşusu Dede, iş arkadaşı Sebastopol olunca bu iyimserler sayesinde Paulo'nun da morali yükseliyordu. İkisi de, «Almanların hesabı tamam,» diyorlar, bu da ona yetiyordu.

Sabahın altısında makineler cehennemi gürültülerine başlıyorlardı. Dinamit faslı da ayrı bir âlem. On dakika içinde bir sivil deliklere dinamit lokumlarını yerleştiriyor, fitili ateşliyor ve 'Aile raus, herkes dışarı' emri veriyordu. Kafasına bir kaya parçası yemek istemeyen alelacele çıkış-deliğine koşmak zorundaydı. Bu tünelin bir orijinalliği de çalışanların başlıksız olmalarıydı. Almanlar herhalde copla kalınlaşmış bir kafanın çelik kadar dayanıklı olduğuna inandıklarından buna gerek görmemişlerdi. Ama asıl zor olan kürekçilerin durumuydu. Adamlar patlamadan beş dakika sonra maskesiz içeri dalıp, gaza ve toza karşın ortalığı temizlemek zorundaydılar.

Başlangıçta boğulacağını sanan birkaçı kendilerini dışarı atmışlardı. Öksürerek, tükürerek, gözleri kıpkırmızı,

139-

temiz havayı içlerine çekip, içendeki gazın çıkmasını beklemişlerdi. Bu girişim bir hafta önce olsa, sabotaj sayılıp hemen defterleri durulurdu. Oysa bugün, sadece sille tokat tekrar içeri sokulmakla

yetiniliyordu. Ama bu itiş kakış her patlamadan sonra bir çeyreğe yakın zaman kaybına neden oluyordu. Gün bittiğinde bu açık bir saate varıyordu. Başmühendis Herr Putz duruma el koydu. Tüneideki-lere kendi imalatı uydurma bir maske dağıttı: Gaz yutul-maması için ıslatılıp ağıza alınan pamuk . Putz'un pratik çözümlere yeteneği vardı ve süngeri de basit bir tampon değildi, iplerle boyuna bağlanıyordu. Böylelikle eller boş kalıyor ve çalışmak için gaz tabakasının yok olmasını beklemeye gerek kalmıyordu. Korumasız kalan gözler bu işten zararlı çıkıyor ve on dakika süreyle herkes ağlıyordu, bu vesileyle aylardır içlerine attıkları gözyaşlarını dışarı dökenler de oluyordu.

iyi ki bu başmühendis Putz geldi! Yoksa SS'ler dünyada maske numarasını akıl edemezlerdi.

Loibl'in gerçek şefi artık Putz'du. Daha doğrusu, onu dağı delme işleminde görevli olarak seçen firma: Üniverselle Hoch und Tiefbcu Aktiengesailschaft. Merkezi Viyana. Sayın mühendis, şantiyenin her yanına firmasının adını yazdırmıştı. Demek insan hem nasyonal sosyalist davaya, hem de kapitalistlere hizmet edebilirmiş. Yürürlükteki işçi ücretlerine bakılırsa Universale iyi kâr edecekti.

Yoklama sırasında gece mesailerinin de başlayacağını ilân edilmesi kimseyi tedirgin etmedi. İki vardiya yapılıp her biri on iki saat çalışacaktı.

Gece çalışması başladıktan bir hafta sonra millet ne biçim kazık yediğini anladı. Putz efendi bu hesabı blok şeflerini düşünmeden yapmıştı. Gerçekten de namussuz heriflerin üç aydır sabahın beşinden akşamın yedisine kadar kampta yalnız kalmaktan canları sıkılıyordu. Ötekileri

ellerinden kaçırdıkları saatte gecelerin döndüğünü görmek herifleri epey keyiflendirdi. Her sabah altı buçukta ellerinde copları, kafalarında şeytanlıklarıyla kapının önüne dizilir oldular. Zor bir gecenin sonunda, yorgunluktan bacakları titreyerek gelen yavrular akşama dek ellerindeydi-ler artık. Bu toz içindeki herifleri önce bir güzel yıkayacaklar, sonra bit muayenesine sokacaklar, derken cinsel organların yoklaması, böylece iki saatlerini zevkle geçireceklerdi.

Putz gecelerin çok bitkin düştüklerini fark etti ve bunlara her akşam, işe çıkmadan önce bir kaşık domuz yağı yedirilmesini emretti.

Ama bu kilolarca yağ bazılarının aklını başından almaya yetti. Başta blok şefleri tabii. Her sabah yüz serserinin o güzelim patateslerini kızarttıkları, soğanla et kavurdıkları yağlarını midelerine indirdiklerini görünce zıvanadan çıkıyorlardı. Ne ziyankârlık, Schweine Frorazosen'-lere hadlerini bildirmek için tam bir neden!

İlk dağıtım gününden itibaren bu ayrıcalıklı davranış nedeniyle geceler tüm kampın antipatisini çektiler. Herifler yağı havyar yer gibi yiyorlardı. Bazıları bir gün önceden sakladığı ekmeği de buna katık ediyordu. Bir çeyreğe yakın eme eme yiyorlardı dilimlen, tabii izleyicilerin karşısında. Bu yağı koklayabilmek için tek çare gece ekibine sızivermekti. Girebilmek için entrika, kalabilmek için canla başla çalışma gerekiyordu.

Paulo bunca dehşet dolu bakış karşısında iç rahatlığıyla ekmeğini yiyemeyeceğini anladı. Hem artık içi temiz dağ havası özlemiyle dolmuştu. Gaz, taş tozu, sarsıntı ve uykusuz geceler canına okumuştı. Putz o yağı alsın da münasip bir yerine sürsündü.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Paulo tünelden atılma planını uygulamaya koyama-dan, eylül ortalarına doğru çıkan bir haber, bu girişimini ertelemesine neden odu. Cumartesi şenliği kaldırılmıştı.

Bu, her şeyi değiştiren, müthiş bir olaydı ve haberi, «Bunda bir anormallik var!» diye karşılayan deva bulmaz birkaç kötümserin dışında, herkes, artık kendilerinin gerçekten ise yarayan kişiler olarak kabul edildikleri biçiminde yorumladılar. Budalanın budalası Serpette bile sevinçten kekeleyerek, «Tünel davasında bu vartayı atlattık!» diye bayram ediyordu.

Oysa SS'lerle kapolar ellerinden geldiğince karşı koymuşlardı. Olayı ilk haber veren, Neunoeil'le doğrudan ilişkisi olan (gerçekten de öyle) Maumau de la Bostechte oldu. Neunoeil! yalan söylememiş, şenliğin bittiğini bildirmişti.

ilk cumartesi tutuklular ne yapacaklarını bilemeden sersem sersem beklemeye başlamışlardı. Bloklara girip yataklarına mı uzanmalı? Yok canım. Yere mi çökmeli? Ona da kimse cesaret edemedi. Bu zavallıları asıl tedirgin eden ellerinde kazma kürekleri olmayıştıydı. Yani ellerini ceplerine sokup teneffüste lise avlusunda gezinen öğrenciler gibi volta mı atacaklardı? Tüm kafaları, bir suçluluk duygusu, bir utanç kaplamıştı. Bir emir gelsin de ne olursa olsun, yeter ki bu bekleyiş sona ersin.

Sonunda istekleri yerine geldi, Dövmeli ve beşinci bloğun şefi, Çek asıllı, zirde Max bir ağızdan havlamaya başladılar. Emirlerin ne olduğunu bile anlamadan tüm tutuklular sıraya girivermişlerdi.

«Kim size sıraya gir emrini verdi, dalkavuk herifler? İşgüzarlık mı ediyorsunuz?»

Şefi sıraya girmeden, esas duruşa geçmeden dinlemeye kalkışmak olacak şey mi! Tüm Avrupalı sürgünler, Almanca konuşuldu mu ancak ip gibi sıra olup dinlenmesi gerektiğini neler pahasına öğrenmişlerdi! Kari ve Max'm öfkeleri tümüyle sahteydi, ama millet, emir emirdir deyip sıraları bozdu.

«Bugün Menschen tatildir. Ne iş, ne angarya, ne şenlik, komutan ve Üniversele firması sizin pazartesi gününe iyice dinlenmiş olarak başlamanızı istiyorlar. Aslında bizler beden eğitiminin de çok önemli olduğuna inanıyorduk, ama tünel daha önemli. Çabuk bitmesi gerek. Daha sonra başkasını, sonra bir başkasını, sizler işe yaramaz hale gelip, sobalık olana dek boyuna tünel kazacaksınız. Hadi şimdi dağılin, tembeller alayı.»

Haftasonu eğlencelerini engelleyen bu tepeden inme karar canlarını sıkıştırmış benzerdi. Ama komutan, SS barakalarının ardındaki villasından onları dürbünle izleyebilir, Putz da yolun öte yanından olup bitenleri görebilirdi. Bu sonuncusu, değerli işçilerini perişan eden ölüm yarışlarını kaldırmak için epey direktmiş olmalıydı.

Bu yeni karar üzerine kafa yormaya başlayan Paulo'-nun düşünceleri üövmeli'nin, «Küche, mutfağa!» diye bağırmasıyla yarıda kaldı. Herif mutfakta çalıştıracak adam seçiyordu.

iki sıçrayışta aç gönüllülerin arasına katıldı. Blok başına iki kişi isteniyormuş. Dövmeli seçimini yumruklany-la yaptı. Paulo da şanslılar arasındaydı.

İki dakika sonra, kendi gibi seçim yumruğunu suratına yemiş bir gençle, mutfaktan sorumlu kaponun önünde esas duruştaydılar.

Blok ve künye numarasını söylerken, herif sempatik bir tip, diye düşünüyordu. Giysisini süsleyen, hırsızların simgesi yeşil üçgene rağmen aşçıbaşı hiç de serseriye benzemiyordu. Kırk yaşlarında, dümdüz, kır saçlı, kibar halli biriydi. Ceketini ve pantolonunu ütülü, gömleği tertemiz,

ayakkabıları pırl pırl. Paulo üstünün başının derbederliğinden utandı. Yalnız bu centilmen fazla koku sürünmüş-tü.

«Bu da aynı yolun yolcusu,» diye mırıldanan Paulo yine de adamı antipatik bulmamıştı.

Sanki konuklarını kabul edermiş gibi, mutfak kaposu kenara çekilerek on tutukluya yol verdi. Örnek mutfağını gezdirmek ister gibiydi. Gerçekten de mutfak tertemiz, pırl pırl ve mis gibi kokuyordu. Hırpaniler alayı bu labo-ratuvara ne iş görmek için geldiklerini anlayamadılar. Çamurlu ayakkabıları ve tünelin tozunu taşıyan pırtılarıyla burayı sadece kirletebilirlerdi.

Hafif bir lejyoner aksanıyla Fransızca konuşan sayın kapo, onları patates soydurmak için çağırmıştı.

«İsterseniz oturabilirsiniz,» buyurdu.

Gönüllüler nasıl davranmak gerektiğini bilemiyorlardı. Ne dayak, ne küfür... Şaşkınlıktan hiçbir kıpırdayama-dı.

Kapo dev bir tencerenin kapağını açarak içinden çıkardığı bıçakları dağıttı.

«Haydi beyler.»

Soyulacak patates dağını gören Paulo'nun yüreğine inecekti.

Koskoca bir patatesi eline alırken, iyi ama, bütün bunlar kime, diye düşünüyordu. Üç ayda bunların yansı kadar bile yemedik.

SS birlikleri içindi elbet, ama görmek bile hoş gidiyordu.

Forsalar işe giriştiler. Sıcacık, bembeyaz, haşlanmış patatesleri soyup tencereye atmak zorunda olmak içlerini eritiyordu. Tehlikeyi ilk göze alan Paulo oldu. Elindeki patatesi .ikiye böldü, bir parçasını ağzına attı ve çiğnemedi yuttu. Boğuluyordu, bir yandan da gözü kapodaydı. Adam hiçbir tepki göstermedi.

Paulo'nun yanındaki küçük köylü de görmemişti. O

zavalıcılık da ceplerine kabukları doldurmakla meşguldü,

Paulo bir girişimde daha bulundu. Durum tehlikeliydi, ama bu işkence de dayanılır gibi değildi. Sonuç neyse katlanacaktı! Altı buçuk ayın açlığı birden başına vurmuştu. Böyle bir fırsatı bir daha elde edemeyeceklerini anlayan on iskelet, boğulurcasına tıkmaya giriştiler. Kapo kapıya gittiğinden artık korkuları da kalmamıştı.

Adı Ernst olan nazik aşçıbaşı geri döndüğünde haşlanmış patateslerin yarısı, açlıktan ölenlerin midesine gitmişti. Karnı doyan Paulo adamı izlemeye koyuldu.

Ernst budala değildi. Patateslerin ne kadarının yok olduğunu anlamıştı. Ama hiçbir şey söylemiyordu. Bakışları adamların üzerinde, ama belli ki kafası çok başka yerlerde dolaşıyordu. Paulo adama gittikçe ısınmaya başlamıştı, onunla dost olmak istiyordu. Mutfakta yamak olarak çalışmak hiç de fena olmazdı.

Adam kendine baktığında, bir orospu gibi hafif bir gülücük attı. Bu puştı tavlayabilirdi belki. Ama boşuna, kapo belli ki kendi düşlerine dalmıştı.

Paulo teselliyi yine patateslerde aradı, ama artık midesinde yer kalmamıştı. Arkadaşları da aynı durumdaydılar. Gözleri kaymış, yemekten sarhoş olmuşlardı sanki.

«Belki her cumartesi aynı yardımcıları seçerler!»

Bu patates cümbüşü duyulursa, mutfak angaryasına seçilebilmek için millet birbirini yedi. Birden Paulo'nun kafasında bir şimşek çaktı. Ayakkabısını bağlamak için eğildi, ama bağlamak yerine bağcıkları çözdü, pantolonunu iyice çekerek paçasının uçunu topuğunun altına aldı, sonra da bağcıkları iki kez sımsıkı bağladı. Kayak pantolonuna benzemişti giysisi. Böylelikle ayak bileklerinden yarı beline kadar içeriye patatesle doldurabilirdi. Kemer yerini tutan sicimi gevşeterek tencerenin dibindeki son bir kaç patatesi içine attı.

Kapo yine ortadan yok olmuştu, ama arkadaşları Paulo'nun yaptığını taklide cesaret edemiyorlardı. Cebe at-

lacak birkaç patates belki idare edilebilirdi, ama böyle birkaç kiloyu kaldırıp götürmek âdeta çılgnlıktı. Sanki bir soygun sahnesi izliyorlardı, dolar ya da altın yerine adi patateslerin iç edildiği bir garip soygun.

Çıkışta şans sadece Paulo'ya güldü. Tutukluların çoğu genç köylü gibi ceplerine kabuk doldurmuşlardı. Kapo kapıda durmuş, «Ceplerini göster ve içindeki pislikleri çöp tenekesine at,» diye uyanda bulunuyordu. Adam tatlı tatlı, âdeta gülümseyerek konuşuyordu.

Kabuk yerine cebine patates tıkan birkaç gözüpek hafif bir tokatla atlattılar. Aman Tanrım, bu operet kaposu arkadaşlarından ne kadar farklıydı. Paulo boş ceplerini göstererek önünden geçip giderken bir el göğsüne dokundu. Ama tatlı bakışlarda bu yoklamanın sadece bir numara olduğu okunuyordu. Adam Paulo'yu aramayacaktı. Ve aramadı da.

Paulo bir an önce bloğa ulaşip hazinelerini saklamak için neredeyse bir koşu tutturacaktı. Ama bacaklarının arasındaki bu patates yığını ve karnında guruldayıp, soluğunu kesen yedikleriyle bu hiç de kolay değildi.

Patatesleri ezilmesin diye bacaklarını açıp yavaş yavaş giderken, «İnşallah hemen yoklama düdüğü çalmaz,» diye dua ediyordu.

Neyse işi zor olmadı. Bu kez sıra saklayacak yer bulmaya gelmişti. Aksi gibi Dövmeli barakanın kapısını tutmuştu. Kari tıraş olmak için bu saati bulmuştu. Etrafında arı gibi oğlanlar kaynıyordu. Amaçlan efendilerinin gözüne çarpıp akşam yemeğinde bir kepçe fazla koparabilmektir. Berber de takım taklavatıyla ortalığa yayılmıştı. Seans uzun süreceğe benzerdi. Dövmeli her gün kafasını iyice kazıtır, sonra yağlar, daha sonra da iç bayılıcı bir kolonyayla ovalardı.

«Ne yapalım, ben de içtimayı beklerim.»

Tünel

F : 10

•-146 —

Neyse, içtima da akşam kahvesi de kolay geçti. Arkadaşları bloğun önünde volta atarlarken Paulo yatakhaneye girdi. Yat çanından önce uyuma izinleri vardı, yine de Paulo, Dövmeli'nin önünden geçerken, «Gut Ncscht, Chef,» diye sırtırmaktan çekindi. «İyi geçeler miskin!»

Şimdi iş emin bir zula bulmaya kalmıştı. Minderin altına koymak budalalığın dik âlâsı olur, patatesler yatağın dan ne kadar uzakta olursa o denli az kuşku çekerdi. Herhangi bir yatağı seçmek de tehlikeli, patatesler yokoluve-rirdi. Hayır, ilgi çekmeyen, apayrı bir yer bulmalıydı. Ne yazık ki, bu tıklım tıklım yuvada boş yer bulmak kolay iş değildi.

«Tamam, buldum! Keneflerin arkası, evet, kimse oraya elini uzatmaya cesaret edemezdi. Hele boyalı tırnaklı Kari, asla.»

Loibl - Pass'ın kenefi bir mazot fıçısından ibaretti. E-vet, bu fıçı sabah dolup taşar, biri de onu götürüp ana çukura boşaltırdı.

Eyleme geçmeden önce ışıkların sönmesini bekledi. Ama dayanamıyor, pantolonunun üzerinden sevgililerini birer birer sayıyordu. On sekiz tane, gelecek cumartesiye kadar günde üç tane. «Sonra da stokları tazeleriz.»

Bir saat sonra on sekiz patates, bok fıçısının ardındaki yerlerini almışlardı. Meraklı bakışlardan ya da sıçrayabilecek boklardan korumak için tahtaları iyice sıkıştırmıştı.

Midesinde, barsaklarında bütün gece dinmek bilmeyen gurultular beynini de etkilemiş olacak, tatlı düşlere dalmış, sabah uyandığında o her seferki dehşet duygusu gırtlığına yapışmamıştı.

Pazar günü kamptakiler için pek güzel geçti. Bir iki angarya, içtima, organ muayenesi, birkaç tokat, ama hepsi o kadar. O şeytani pazarlar geçmişte kalmıştı anlaşılan. Eğer haftasonları böyle dinlendirici geçerse tüneldeki çalışmalar da daha çekilir olurdu.

Evet, şantiyelerde işler kazıklaşmıştı. Pazar tatil günü olduğundan pazartesileri dinlenmiş sırtlara sopalar, dipçikler yağıyordu. Dayak faslı artık SS'lerin, kapoların zevki olmaktan çıkmıştı. En yüksek verimi elde edebilmek için sopaya başvuruyorlardı. Sanki savaşın geleceği, Almanya'nın kaderi buna bağlıymış gibi herkes çanla başla bu tünel kavgasına katılmıştı. Tabii ilk göze batanlar da en ön saftaki kazıcıları,

Paulo durumu çakmıştı. Domuz yağına boş verip bir an önce başka bir göreve geçmenin yollarını arıyordu. Yiyecek düşkünün açgözlüleri çok olduğundan bir haftaya kalmadan yerine Dövmeli'nin torpillerinden birini bulup, şantiyenin öbür ucunda toprak düzelterenler araşma katıldı.

Allahtan 1943 yılının Eylül ayı rekor sayılacak bir güzellikte geçiyordu. Güneş hazirandan daha çok ısıtıyor, hava kupkuru ve rüzgârsız. Tünelin karanlığında kıkırda-maktansa temiz havada, göğüs bağı açık çalışmak, on yağlı dilime bedeldi.

Paulo bulunduğu yerden, kendilerine yaklaşan iş gözetimcisi kapoları ya da Mezar Kaçkını'nı çok uzaktan görebiliyordu. Böylelikle ani baskınlardan, dayaklardan da sıyrılmış oluyordu. Etrafı inceleme fırsatını buldu. Deliğin girişi, yolun büyük bir bölümü, aşağıda marangozhane, demirhane, yemekhane. Biraz kıpırdayınca da kampın bir bölümü bile görünüyordu. Bunları hep kafasına kazımaya çabalıyordu Paulo.

Bu arada görevini de ihmal etmiyordu tabii. Kayaları kırarak zemini ray döşenebilecek duruma getirmekle yükümlüydüler. İlk sabah Mezar Kaçkını onları peşine takip tünelin çok uzağındaki bu تنها yere getirdiğinde hepsinin içini tatlı bir heyecan duygusu kaplamıştı. Bu sakin köşe hepsini âdeta tüymeye özendiriyordu. Aynı fikir ihtiyar savaşçının da aklına gelmiş olmalı, her ağacın altına.

tier kayanın ardına eli silâhlı bir nöbetçi dikilmişti.

Mezar Kaçkını giderken aralarındaki tek Polonyalıyı sorumlu olarak seçti. Şeritsiz kapo topuklarını şaklatarak dehşet bir selâm çaktı efendisine. Anlaşılan pinponun gözünde Fransızlar pek makûl kişiler değillerdi. Bu hıncı Ver-dun savaşından beri geliyor, siper arkadaşı on başı Hit-ler'e, yirmi yıl sonra kendine çektirenlerin çocuklarından intikam alma fırsatı verdiği için dua ediyordu.

Ebedi düşmanını, «Scheisse Franzcsen,» diye bir kez daha alçalttığını sanarak çekip gitti.

Oysa ihtiyar yanılmıştı, çünkü Polonyalının kını çok daha yeni ve tazeydi. O şakırtılı selam sadece bir aldatmacaydı. Adam ülkesinin kanını emen katillerle işbirliği etmek niyetinde değildi. Görev konusunda bilgi vermek için tutukluları topladığında bunu belirtti.

«Korkmayın arkadaşlar, kapuluk etmek niyetinde değilim. İstedığınız gibi hareket edebilirsiniz. En güçlüleriniz kazmaları, arabaları kapsın, eğer burada kalmak istiyorsak çalışmamız gerek.»

Paulo adamı beğendi, oyuna kurallarına göre katılsa kazmaya yapışması gerekirdi, ama sıksa bir ihtiyarın elindeki küreğe asıldı. Polonyalı bu hareketi görmüştü. Paulo neredeyse pişman olup ihtiyara küreğini geri verecekti, •ama babalık söylene söylene kayayı ufalamaya girişmişti bile.

«Bok herif benden daha formunda, hem belli ki bu işin yabancısı değil.»

Aslında bunun yalan olduğunu, akşama kadar çok iş çıkması için kendi gibi gençlerin kazmaları alması gerektiğini biliyordu. On dakika sonra kürekçilerle arabacılar gelip molozları taşısınlar diye kazmacılar kollarını indirmişlerdi. Polonyalı kendi kazmasını bırakarak bu işareti vermişti. Hem de Paulo'nun tersine, bir gencin kazmasını almıştı.

Boş arabalar geri döndüğünde kazmaların işe başla-

mış olmaları gerekiyordu, ama dinlenme sürüp gidiyordu. Aletlerin müziği susmuş, insanlar kıpırdamaz olmuş, şantiye sessizliğe gömülmüştü. Birden herkes aynı şeyi düşünmeye başladı: Konuşabiliriz. Yüksek sesle konuşmak, aklına geleni söyleyebilmek, sözünüzü kesecek Ruhe'le-rin, copların korkusu olmaksızın konuşabilmek. Kabul günlerinde bir ağızdan konuşan teyzeler gibi hepsi birden konuşmaya başladılar. Tam bir söz ishali, kimse cümlesini bitiremiyordu. Kendilerini gözlemekle görevli nöbetçi kordonunu da unutmuşlardı. Neyse ki kötü SS'ler sesin gidebileceği mesafeden uzaktaydılar.

LoiW cehenneminde bir özgürlük adası keşfedilmişti Paulo hem çok seviniyor, hem de öteki arkadaşlarının duyacağı hasedi düşünüyordu.

«Hey! Arkadaşlar,» diye seslendi. «Eğer yarın da burada olmak istiyorsanız laklakı bırakıp çalışmaya başlayın.»

Sonra yerdeki taşları e! arabasına doldurmaya koyuldu.

Gevezeler emir almışçasına bir anda susup işlerinin başına koştular. En çok şaşırın 'Sorumlu' oldu, çünkü zavallı on dakikadır bunu söylemeyi düşünüyor, ama Fransızların gözünde işgüzar damgasını yememek için susuyordu. Paulo'nun karışması işine gelmişti.

Yemek molasından az önce başefendi etrafı kolaçan etmek üzere yanlarına geldi, hiçbir sızlanmada bulunmadığına bakılırsa çalışmadan memnun kalmıştı. Hatta Polonyalının yanından geçerken, «Du gutt Kapo» diye iltifat savurdu.

Bu hareket yarın hepsinin aynı yerde çalışacaklarını belirttiğinden kimse ses çıkarmadı.

İş, dinlenme, iş ve akşamüzeri dayaksız, cezasız, hatta fazla yorulmadan çıkan işe bakınca hepsi şaşırıp kaldılar. Şu tünel yapımı tutukluların organizasyonuna bırakılsa herhalde daha verimli olurdu. Ama gel de bunu Avrupa'nın düzen şampiyonlarına anlat.

Paulo'nun korktuğu başına geldi. Bütün kamp, daha ilk geceden, tüm olan biteni duymuştu. Neyse ki son söz Mezar Kaçkını'nındı yoksa Neunoel'in, Dövmeli'nin adamları çoktan bu tatlı işe katılırlardı. Ertesi sabah demiryolu şantiyesinde yine bir gün önceki ekip çalışıyordu.

Havalar hâlâ iyi gidiyordu. Özgür toprak işçilerinin göğüsleri adamakıllı tunçlaşmıştı. Bu puştlar âleminde bronz tenli olmak geçerliydi. Herifleri tavlama amacıyla değil, ama bembeyaz, sağlıksız görünüşlü olanlar daha çok dayak yiyorlardı. Beyaz tenden süzülen kan, alçaklart daha çok tahrik ediyordu.

Paulo'yla dostları bu şantiyeyi pek sevmişlerdi. Herkes uyum içinde çalışıyor, yorulanlar mola verdiğinde kimse takaza etmiyordu. Hatta adamı başkalarının görmesini engelliyorlardı. İkinci akşam teftişten sonra Mezar Kaçkını daha da memnun görünüyordu. Bu etkin organizasyonu ya da kişileri değiştirmek niyetinde değildi. Yirmiler çetesi aralarında bir dayanışma kurmayı, birbirlerini daha az kusurlu görmeyi becermişlerdi.

Paulo ötekilere oranla kafası daha çok işleyen iktiple ekip oluşturmuştu. Heriflerin ikisi de eski dayılardan: İtalyan asıllı, Marsilyalı Angela Baroni ve Parisli Pierrot Martin. Bu seçim Paulo'nun kafasının nasıl işlediğini de gösteriyordu. Öldürüleceklerini sandığında direnişçilerin sözlerinden medet umuyor, ihtiyar Etcheverry gibi komünistlerden teselli bekliyordu, oysa İşler biraz düzelmeye yüz tuttu mu, kendi çevresinden serserilerle ilişki kuruyordu. Tek gözlü Baroni bıçağıyla nam salmış, Campieg-ne'de bile etrafı titretmiş, ama Mauthausen'de fiyakası sökmez olmuştu.

Pierrot Martin çenesi düşük bir profesyonel boksördü. Eski çaçalardan birinin de dostuydu. Durmadan başından geçenleri anlatmak istiyordu.

«Ah! Paulo, benim yanımda vaktin nasıl geçtiğini an-

— Işılamayacaksın!»

Yeniliyordu. Şu an Paulo'nun kafası Paris'ten çok u-zaktaydı, bu pezevenk boksör eskisinin anıları hiç ilgisini çekmiyordu.

Bir sabah sahtekâr bir ifadeyle, «Sen kaç kiloda dövüşüyordun?» diye sordu.

«Orta sıklette,» diye karşılık verdi Pierrot kasılarak.

«İyi, o zaman dönüşte tüy sıklette dövüşürsün, hem daha da kolay olur.»

Sözleri yutulur gibi değildi, sıska boksör bir daha ağzını açamadı. Patates kabuğu koleksiyoncusu küçük köylü de Baroni'ye haddini bildirmişti.

Koca herif tıka basa dolu arabasıyla giderken köylü de boş arabasıyla geliyordu. Boş araba hızla gidip doluya takıldı ve ikisi birden devrildiler.

«Kusura bakma,» dedi çocuk,

«Topla bunları ahmak, çabuk.»

Şantiyedeki dostluk havasına kendini kaptırmış olan çocuk Baroni'nin şaka yaptığını sanmıştı.

«Kızma Angelo, yardım ederim.»

«Topla dedim, tezek kokulu.»

Baroni gözünü kapamış, iş kötüye gidiyordu. Durumun ciddileştiğini farkedene köylü karşı çıktı.

«Eğer ısrar edersen dökülenleri tek başına toplarsın, pezevenk.»

Baroni'nin gözü şimşekler çakıyordu.

«Bir daha söyle bakayım.»

«Pezevenk dedim, ne olmuş, uyuz herif sen de!»

Çocuk üstüne gidiyordu, herifler işi bırakmışlar, iki arabalının çevresine toplanmaya başlamışlardı. Sıra Baroni'deydi. Paulo'nun elindeki küreği kaptığı gibi, son bir tehdit savurdu.

«Bir daha söylesene, sübyan bozuntusu, suratına kazmayı yiyeceksin.»

«Pezevenk... pezevenk.»

Kürek kıpırdamadı. Marsilyalı serseri, «Dua et ki bı-

çağım yanımda yok,» diye söylenmekle yetindi ve tüm komandoların alaycı bakışları altında eğilerek, o katil emeklisi eliyle yerdeki taşları arabasına doldurmaya koyuldu.

Seçtiği arkadaşlarının köpekçe davranışları Paulo'yu düş kırıklığına uğratmıştı. Tutsaklığının, bu ilk mutluluğunun içine etmişlerdi. Ne yapıp da herifleri yakasından silkelemeliydi?

Arzuladığı şey kendiliğinden oldu. Tünel ağzında biriken taş ve topraklar 333 numaralı yolu tıkamaya başlamıştı, kamyonlar zor manevra yapar olmuşlardı. Sonuç olarak demiryolu şantiyesine çok adam verildi. Putz'un emriyle Mezar Kaçkını orada çalışanların sayısını üç katına çıkardı.

Yeni yol için ayrılan gönüllülerin arasında Joel ve Bel-loni'nin dışında birkaç tanıdık çehre daha vardı: Altın dişli ihtiyar Pepe, iki numaralı bloktan Burgonyalı Francois, Korsikalı kardeşler (birlikte elbette) ve ikinci konvoyla gelen yeniler: Dede Menard'ın ekibinden iki Brötanyalı, Lagri-ve adlı Marsilyalı bir boksör eskisi. Bu sonuncusu ringi bıraktıktan sonra hayatını silâhli soygunlar yaparak kazanmaya başlamıştı. Paris - Marsilya treni olayı da marifetlerinden biriydi.

Sözün kısası, yeniler Fransız kabadayılardan oluşuyordu. Aralarındaki tek yabancı Sebastopol'a'u. Mezar Kaçkını ilk ekipten öylesine hoşnut kalmıştı ki, yenilere görevlerinin ne olduğunu söylemek gereğini duymadı. Bu işi, görevin başarıyla yürütülmesinin sorumlusu olarak gördüğü sempatik Polonyalıya bıraktı. Ama 'kapo'-sunun yirmi yerine altmış kişiyle başatmasının güç olduğunu sandığından ona bir yardımcı atadı: Jawohl'den başka Almanca kelime bilmeyen kapı gibi bir Fransız.

«Du Kapo.»

«Jawohl, başüstüne.»

Böylece kamyoncu Bay Marcel ünlü bir kapo oldu.

Yollar canavarı, ağırkanlı, palavracı bir tip olduğun-

dan Fransızlar duruma sevindiler. Ama yağ fıçısı herif bu atamayı titreyerek karşılamıştı. Eh! O da bu kadar iri yarı olmasaydı! Herif bu yağlan Mauthausen'de bile eriteme-diğine göre geldiğinde kim bilir ne biçimdi? Her şeyin karneye bağlı olduğu, işgal altındaki bir ülkede nasıl bu kadar şişman olunurdu?

İşbirliği, karaborsa ya da direniş, neyse Marcel'ciği fazla suçlamamalı. Önemli olan sonunda bu cehenneme düşmüş olmasıydı. Geriye bu iki şeritsiz rütbeliye görevlerinde yardımcı olmak kalıyordu. Mezar Kaçkını arkasını döner dönmez altmış tutuklu şeflerine boş verip kendi a-ralarında gruplaşmaya başladılar. Paulo da küçük Bello-ni'yle Joel'i yanma çekti.

«Buraya gelin arkadaşlar. Baroni ve Pierrot gelmeden işe koyulun. Ekip oluşturacağız. Hadi Joel, vur şu kazmanı kayaya, çabuk.»

Paulo üç cümleyle arkadaşlarına buranın avantajlarını sıralamaya girişti.

«Bu kez kimse bizi göremez. Ama yine de başımızda kapo varmışçasına çalışırız. Dağ galeta gibi gevrek, kum gibi dökülüyor, neyse ki Mezar Kaçkını için farkında değil. Akşam işi görmeye geldiğinde bunu bizim gayretimizin sonucu sanıyor. Her yarım saatte bir çeyrek dinleniyoruz... Hadi şimdi boşverin, çene çalalım.»

Joel kazmasını bırakmaya karar veremiyordu. Kuşkuyla gözlerle sağa sola bakmıyordu. Oysa Paulo gibi eskiler çoktan arabalarının üzerine ya da yere çömelmişlerdi.

«İnanılır gibi değil,» dedi Belloni. «Dört aydır ilk kez deliler gibi koşmuyorum. Mezar Kaçkını neden bu kadar hoşgörülü... Bunun altından bir şey çıkmasın?»

«Hiçbir şey çıkmaz. Söyledim yo, hızlı ve sıkı çalışıyoruz, durup dinleniyoruz, sonra yine çalışıyoruz, gün böyle geçiyor. Burada işi sermek yok.»

«Dayak ve küfürün olmayışı tuhafıma gitti. İnsan burada kendini tatilde sanır.»

Paulo konuklarının hoşnut kalışına sevinmişti. Hiç değilse onlar bu güzel anın tadını çıkarır, geçmişteki anılarıyla kafasını ütülemezlerdi.

Joel bir türlü oturamadığından Paulo, «Nen var senin?» demek zorunluğunu duydu. «Sen de mi bunun altında bir çapanoğlu arıyorsun?»

«Hayır, hayır. Bırak da şu sessizliğin, şu manzaranın tadına varayım!»

«Konuş öyleyse... hatta şarkı bile söyleyebilirsin.»

«İş abartmayalım, Paulo, sen de benim kadar bilirsin ki bu rahatlık fazla sürmez.»

«Sence kaç gün sonra demiryolu düşenmeye başlanır?» diye sordu Belloni.

«On beş günde yol düzeler. Dönemeçteki şu koca a-ğacı görüyor musun? Orada duracağız.»

«Ya sonra?»

«Sonra raylar düşenecek. Hatta ray düşenmesine bizim iş bitmeden başlanır. Yani beyler, bence iki hafta işimiz var, fazla sürmez.»

Hesabı doğru çıktı. 1 ekimde üç yüz metrelik bir demiryolu tünelden çıkıp büyük ağacın dibindeki çukurun başında son buluyordu.

Son raylar henüz döşenmişti ki, küçük bir dekovil hattın düzgün olup olmadığını kontrole çıktı. Makineyi yürüten sivilin yanında mühendis Putz, basamakta da ihtiyar Mezar Kaçkını yer almışlardı. Moruk lokomotifi kendi yö-netiyormuş gibi kasıldıkça kasılıyordu.

Dekovil dönüşe geçmeden, kafasını patlatmak pahasına atlayan Mezar Kaçkını düdükle çalarak komandoları topladı. Paulo ve dostlarının tatili sona ermişti. İhtiyar, «Doğru tünele,» emrini verdi.

Altmış kişinin hiçbirini şaşırtmadı bu, ama Loibl'daki alışıl gelmiş yaşamın çok dışında olan bu günler sırasında hepsi sonunu düşünmekten kaçınmıştı. Sıra olmuş, tehdit dolu, ürkütücü kara deliğe doğru yürürken kaybettikleri

iyice kafalarına dank etti.

Duruma en çok hayıflanarlardan biri de Paulo'ydu. Bu tatlı yaşam sırasında bile bir olay, ona sadece kafası kazınmış, damgalı bir tutuklu olduğunu ammsatmıştı.

Sıcaklığın yoğun olduğu bir öğleden sonra Mezar Kaçkını dinlenmeyi bir yana bırakıp çekirge gibi çıkagelmişti. Bir el arabasının üstüne çöküp bir yandan çarşaf kadar, damalı mendiliyle alnını kurularken, öte yandan kopoya geliş nedenini anlatıyordu. Akşam yoklamasına kadar sürecek küçük bir angarya için bir gönüllü istiyordu. Ama angarya, bir gezinti kadar hoş bir iş olduğundan, bu ö-dülü hak edecek biri olsun, diyordu. Zavallı Polonyalı da iyilik yapıyorum diye, Paulo'yu salık vermişti.

Angarya gerçekten de, şantiyeler çevresinde, nöbet yerleri boyunca bir gezintiden ibaretti.

SS'ler susuzluktan yanmış, şeflerine içecek göndermesini söylemişlerdi. Bira falan değil, dağlardan süzülen buz gibi pınar suyundan istiyorlardı. Pınarın dibinde koca bir damacana ve bir Wehrmacht maşrapası duruyordu. Mezar Kaçkını önce damacanayı doldurttu, sonra da yoldaki SS'lere götürmesini işaret etti.

«Aile Peşten irinken, jeden rsach ein ander, schnell. Mensen. Nöbetçilere sırayla su götüreceksin.»

Paulo söyleneni anlamakta güçlük çekmedi.

«Gevortert, emredersiniz, Herr Kommandoführer,» diye karşılık vererek susamış askere yöneldi. Alçak herif ancak yedi sekiz maşrapa içtikten sonra doydular.

Eğer hepsi böyle kırba gibi içerse yandık, boyuna pınara gidip geleceğiz, diye düşünüyordu Paulo.

Alman maşrapayı geri verirken tünel ağzının yüz metre ötesinde, bir kayaya tünemiş, el'kol işaretleri yapan bir başka arkadaşını gösterdi. Paulo yine yollara düştü, bir an ölüm çizgisini aşmış almaktan korktu. «Aldattı beni Mezar Kaçkını, bu su taşıma işi bir numara, beni sırtımdan vuracaklar.»

Ama kulaklarında çınlayan kurşun değil küfürler oldu. «Schnell, Mensen. Scheisse Franzosen.»

Oh! Böylesi daha iyi. Paulo koşar adım ikinci Poston'ine gitti. O da birincisi gibi kana kana içti, bir güzel geçirdi, sonra bir üçüncü arkadaşını işaret etti. «Schnell, Scheisse Fransız.»

Hele bu seferki epey uzaktaydı, Paulo bu dağ başında, özgürlüğün yanıbaşında kendisini nasıl yalnız bıraktıklarına şaşıyordu. Herhalde Mezar Kaçkını dürbünüyle kendisini izliyordu. Adama bakmak için başını çevirdiğinde, ilgiyle kendisini süzen bir bakış, daha doğrusu yedi bakış-lo karşılaştı. Hundenführer ve kayışlarını çekştirip duran altı canavar köpek. Demek moruğun boşvermesinin bir nedeni varmış. Paulo yine de durumdan hoşnuttu, pınar başından her su doldurduğunda kuytu bir yere gizlenip kö-pekle SS görmeden birkaç maşrapa su içiyordu. Pis dudaklarını o kutsal Alman maşrapasına dokundurduğunu görse herhalde sonu iyi olmazdı.

Susuzluğu giderilecek nöbetçi sayısı otuz kadardı, çoğunlukla güney yakada bulunuyorlardı. Mezar Kaçkını bu en sıcak köşeye herhalde en berbatları yollamış olacaktı, ilk rastladığı nöbetçi, doldurduğu maşrapayı uzatan Paulo'yu tokatlamakla işe başladı.

«Esas duruş. Komm her, yaklaş, FKTIUOS© syphilitik.»

Herif sadece su içerken esas duruşta beklemesini istemekle kalmamış, maşrapayı da iki kez çalkalamıştı. Altı kez içtikten sonra son yudumla ağzını çalkalayıp Paulo'-nun suratına tükürdü.

«Bunu da yaptı,» diye içinden söylendi Paulo nefretle. «Bana bunu yaptı. Namussuz, daha yirmisinde bile yok. Silâhına davranmadan onu boğabilirim. Kim olduğumu bilmiyor alçak.»

Çocuk ne bilsin karşısındakinin dayı olduğunu. Derisinin altından fırlayan kaburgaları, erimiş kaslarıyla Paulo, sıyrıktan farksızdı. Kavgada bu besili delikanlıyı alt edeceği de kuşkuluydu.

Şakasının beğenilmediğini gören as-

ker, ağzını bir kez daha, hem iyice çalkaladı, bu kez dişlerinin arasındaki lahana parçaları da fırlamıştı.

Üç kez suratına tükürdü. Paulo ses çıkarmadan bu işkenceye boyun eğdi. Hem de esas duruşta. Bu son alçalışın yanında yedi aydır çektikleri hiç kalırdı.

Numarası bittikten sonra sivilceli SS göbeğine vura vura güldü. Durumu gören bir sonraki nöbetçi de sabırsızlıkla Fransız malı tükürük hokkasının kendisine yaklaşmasını bekliyordu. Herif susuzluğunu bile unutmuştu. Ve bu sahne on kez tekrarlandı. Paulo, su, salya, ve lahana parçaları yağmuruna tutulmuştu. Bu iğrenç bulamacın içine öfke dolu gözyaşları da karışmıştı, ama SS'ler bunu fark-edemediler.

Son seanstan sonra Paulo yıkıldı. Gözyaşlarına engel olmak için dudaklarını ısırıyordu. Neyse ki kimse bu durumunu görmedi.

«Benim yerimde bir başkası olsa ne yapardı? Karşı koymak ölüm demek. Ses çıkarmamakla hiç değilse hayatta kaldım. Bunları gebertmek için yaşamam gerek. Hepsini temizleyeceğim.»

Joel'le Dede de aynı şekilde davranırlardı. En kabadayılar, Campana kardeşler bile. İşte buydu Loibl - Pass, size her şeyi yapabilirler, suratınıza tükürürler, suratınıza sıçarlar, ırzınıza geçerler, her şeyi, her şeyi yapabilirlerdi. Şimdiye dek kimse bir şey diyemedi, bundan sonra da diyemezdi.

Ama bu tatsız olay demiryolu şantiyesinde geçirdiği tatlı günlerin bilançosunu yaparken onu fazla etkilemedi. Bir sinema yıldızı gibi kararmış, formunda, üstelik de zamandan kazanmıştı. Loibl'da dört ay, Mauthausen'de üç, Cherche - Midi'de üç, on ay, neredeyse bir yıl olacak. Bu Tanrının belâsı savaş daha ne kadar sürerdi ki?

Uygun adım yürürken, «Az daha dişimi sıkmalıyım,» diyordu kendi kendine. «Az daha dişimi sıkıp hepsinin canına okumalıyım.»

IOÖ-

Şimdi nereye verilecekti acaba? Herhalde tünele, çünkü yol sayesinde boşaltım hızlanmıştı. Vagonların doldurulması için orada adama ihtiyaçları olacaktı. Program pek iç açıcı görünmüyordu. Kaybolmaktan korkarmışçasına yanında yürüyen Jo-el'le Belloni'ye bundan söz etmekten kaçındı.

«Fırsatı kaçırdık, bir daha da ele geçmez. Güneş banyosu yapacağımıza tüymenin yollarını aramalıydık. Yazık oldu!»

Bir ayağı Avusturya'da, öteki Yugoslavya'da gezinip durma fırsatını ele geçirmiş birinin bu sözleri etmesi pek tuhaftı. Belki de kendi yerinde Joel olsa bundan yararlanırdı.

Brötanyalı karşılık vermeyince, sözü değiştirdi.

«Belki de iyi ettik. Etrafımız çifte SS kordonuyla sarılıydı, yirmi metrede bir dikilip duran nöbetçiler tavşan gibi avlardı bizleri.»

Belloni, «Artık gözü kapalı tehlikeye atılmayacak kadar acı çektik,» diye sözünü kesti. «Şimdi keklik gibi avlanmanın yeri değil.»

Delikanlı herkesin kafasmdakileri ortaya koymuştu: Bu Lolbl cehenneminden tek tek tüyemeyecek kadar aç çekmişlerdi.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tüneli için adam isteyen Putz'la sıkı bir pazarlıktan sonra, Mezar Kaçkını, usta işçilerinin bir bölümünü ona bırakmaya razı olmuştu. Aralarında Joel, Belloni ve Paulo'-nun da bulunduğu grup yeni bir şantiyede çalışacaktı.

Kara deliğin tüm komandoları yutacağından korkan Paulo rahatlamıştı.

Yeni yerleri tünel ağzının hemen yanbaşındaydı. Yo-

ruhanları izlemek için dürbüne gerek kalmayacak, yine işsiz güçsüz kapoların eğlencesi olacaklardı. Güneş çocuklarının işi zordu.

Felaketlerin tek başına gelmeyecekleri kuralına uygun olarak mutfaktaki patates seansları da aynı hafta içinde sona erdi. Paulo zaten bunun çok sürmeyeceğini tahmin ediyor, ama kapo güzeli göz yumduğundan fırsatı kaçırmak istemiyordu, Küchenkapo'nun o güzel gözleri tümüyle kapatacağı kimin aklına gelirdi!

Bir sabah, herkesin şaşkınlık dolu bakışları altında, Ernst tünele yol alan kolda yer aldı. Hem de arkadaşları gibi en başta, ya da en arkada değil, sıradan bir mahkûm gibi ara yerde. Bu iyi kalpli adamın suçu neydi? Hoşgörülü oluşu mu? Yoksa SS'ler, kaybolan patatesleri fark etmişler de hırsızların suçunu ona mı ödetiyorlardı? Paulo bu işin kendine de dokunabileceğinden korkmaya başladı.

Ama Ernst'in kepi hâlâ başındaydı. Şeritleri de sö-külmemişti. Bu işte bir bit yeniği vardı.

Durum, o dramatik olaydan sonra, akşam açıklığa kavuştu. Gümüş saçlı kapo Ernst, şefi olan, kentin sorumlusu genç SS çavuşuna aşıktı.

Paulo pantolonuna kilolarca patates doldururken a-dam herhalde sevgilisini düşünüyordu. Anlaşılan o zamanlar da kumruların arası pek iyi değildi. O yaşta bir çocuğa sevdalanmak ne acı! Sonucu kestirmek zor olmamalı: «Beni terk edersen ben de mutfaktaki görevimden istifa ederim.» Küçük çavuş yaşlı sevgilisinden bıkmış olmalı ki, boşvermişii.

Tünele geldiğinde Ernst görevli Alman'a güzel sonbahar güneşinden yararlanmak için dışarıda çalışmak istediğini söylemişti.

«Deli bu, o güzelim yeri bırakıp buralara düşmesi olur şey değil.»

O sıralar Paulo daha olayın nasıl biteceğinden habersizdi.

Ama adam kimselerle konuşmak niyetinde değildi. Bütün bu patırtının içinde yalnız, yapayalnız duruyordu. El arabası boşalır boşalmaz kürek işçisinin önüne getiriyor ve dolarken, göğ'e bakıyordu. Dolar dolmaz kaptığı gibi yine gözleri havada, koşturuyordu. Paulo gülücükler yapmış, göz kırpmış, adam hiç oralı olmamıştı. Öğle yemeğinde de tüm konuşmalardan uzak, bir köşeye çekilmişti. Kuyruğa girip çanağına çorba doldurtmuş, ama onu da obur Marcel'inkine boşaltmıştı. Bu işten yağcı herif kârlı çıkmıştı.

Öğleden sonra Ernst yine aynı işe koyulmuş, etrafı artık onunla ilgilenmekten vazgeçmişti. Kazma sallayan Paulo'nun gözleri bir an herife takıldı. Joel'in kolunu yakalayarak kulağına, «Şuna bak, herif çıldırmış yahu,» diye fısıldadı. «Çizgiye doğru gidiyor.»

Gerçekten de Ernst ardından boş arabasını sürükleyerek yasak bölgeye doğru ilerliyordu.

«Şuna bir seslenmeli,» dedi Joel. «Paulo, senin sesin gürdür, çabuk, yoksa çok geç olacak.»

«Boşver canım. Belki de tüymek niyetinde. Görmemiş gibi yap.»

Eğer mutfak kaposu gerçekten tüymeye niyetlenmiş-se, planı hiç de parlak değildi doğrusu. Posten'lerden biri adamı görmüştü bile.

«Halt, dur, Kapo, halt, zürück, hemen.»

Ernst duymuyordu. Arabasını bırakmış, seslenene değil de, tam önünde duran bir başka SS'e doğru, dümdüz ilerliyordu. SS'lerin ikisi birden bağırmaya başladılar. Duyan kim, Ernst gözleri havada, aynı ağır adımlarla sendeleyerek yürüyordu. Küreklerin sesi kesilmiş, şantiyeyi tam bir sessizlik kaplamıştı. Herkes Ernst'in durmayacağını anlamıştı.

Nöbetçi SS'ler zor durumdaydılar. Aylardır tanıdıkları,

onları besleyen bu Aiman zararsız bir adamdı, kamplarda geçen bunca yıldan sonra herhalde kaçmayacaktı. Hem böyle başı açık, yarı çıplak, sadece bir çizgili pantolonla nereye gidebilirdi? Belki de adam işeyecek bir ağaç altı arıyordu? Yok canım, Ernst çıldırmıştı ve amacı çizgiyi aşmaktı. Nöbetçiler yerlerini bırakıp bağıra çağıra, hatta yal-vararak adama doğru ilerliyordu. Ernest hiçbir şey duymuyordu. Göğ'e bakarak çizgiyi aştı. Ah! Keşke bu adam bir Fransız ya da Polonyalı olsaydı, o zaman sorun yoktu. Krcar anı gelmişti. Genden bir komut yükseldi:

Mezar kaçkınıydı bağıran; anında silahlar patladı. Mutfak şefinin tunç rengi sırtında beş, altı delik belirdi. Adamın her yanından kan fışkırıyordu. Zavallı aşçıbaşı! İşin asıl korkunç ve acı yanı Ernst'in bu haliyle birkaç metre daha yürüyüşünü sürdürmüş olmasıydı. Terketmeye karar verdiği bu sevgisiz dünyaya meydan okur gibi... Sonra birden dizleri büküldü ve yüzüstü yere düştü. Bitti, atıcılar yerlerine döndüler ve Mezar Kaçkını 'firar girişimini' saptamak üzere gözlemci olarak ölüye yaklaştı. Bir tekmeyle cesedi çevirdi ve koca silahını ölünün alnına dayayarak tetiği çekti. İçli kaponun güzel gözleri hâlâ göğ'e bakıyordu.

Bu korkunç sahne, bunak Kommandöführer dışında şantiyedekileri derinden etkilemişti. Onun olayda tek gördüğü, küflü silahını kullanma olanağının doğmasıydı. Ama bunu raporuna yazmayacaktı elbette.

Ernst'in aşk yüzünden ölmüş olması mahkûmların mo-raii üzerinde kötü etki yapmamıştı. Neredeyse adamı bir kahraman olarak görecekerdi!

Çöken akşamla birlikte krematoryumun alevleri barakaları aydınlattı.. Paulo bile bu bahtsız aşçıya ötekilerden fazla üzülmemiş, ama ölü üzerine yapılan kaba saba sakalar onu güldürememişti.

Ernst'le birlikte patatesler de

Tünel

Ve ertesi gün, sanki yazın kaybettiği zamanı kapatmak istermişçesine yağmur yağdı durdu. Üç gün üç gece de durmadı sular.

Putz sözde, iyilik olsun diye kaputların giyilmesini önerdi, ama onlar da ceketlerin ucuz kumaşından yapıldığından suyu emiyor ve sırtta yapışıp kalıyorlardı.

Çok görmüş geçirmiş bir ihtiyar, «Buradan sağ çıkarsak ölene dek romatizmadan kurtulamayız,» diyordu. «En iyisi çıplak çalışmak.»

Aslında çıplak çalışmak fena fikir değildi. Öğle molasında genç bir Polonyalı iş gözetimcisi kapolardan birine Polonya'da tarlada çalışanların bunu sık sık uyguladıklarını söylemeye çalışıyordu. İlk damlalar düşünce soyunuluyor, giysiler kuru bir yere saklanıyor ve bitene dek öyle çalışılıyordu. «Yağmur dinince hemen giyiniriz, kimse nezle bile olmaz.»

Kapo karşılık olarak, «Sert git de bunu Mezar Kaç-kını'na anlat, budala,» dedi. Bu teklif de orada kaldı. Pa-ulo yağmurun ardından gelecek karı düşünüyordu. Bu kaygısını Joel ve Ange'a da açtı.

«Kara kadar daha çok var,» diye kestirip attı Ange. «Önce şu yağmuru hallediverelim hele. Ceketle kaputun arasına çimento torbalarının kâğıtlarını koymaya ne dersin? Hem suyu engeller, hem de bizi ısıtır. Üstelik dayağa da yararı var. Yemekhanenin arkası çimento torbası dolu, öğleden sonra bir iki tane yürütebilirim. Üzülme, Paulo, kara da yararı olur.»

Paulo'nun sesi çıkmadı. Üç saattir aldığı duş sınırlarının canına okumuştur.

Belloni'nin sayesinde dördüncü gün biraz rahatladılar. Beşinci gün de yağmur dindi, pırl pırl bir güneşin ortalığı ısıtması beklenirken, yerini buz gibi bir yel aldı.

Dört gün suda yüzüp beşinci gün rüzgârda kalan insanların bronşit ve zatüreden revire taşınmaları gerekirdi. Ama kimse akşam vizitesine çıkmaya cesaret edemedi.

Cahil doktorun iğnesiyle öteki dünyaya yolcu edilmekten Korkuyorlardı. Bu yükseklik, bu temiz hava, yaraları iyi ediyor, mikropları öldürüyordu. Ramsauer'in bacası epeydir tütüyordu.

Bu arada Mauthausen'den yeni bir konvoyla birkaç Moskof'la yarım düzine kadar Fransız geldi. Aralarından ufak tefek bir Parisli yahudi de çıkmasın mı?

Acaba Mauthausen'li SS'ler ne amaçla bu numuneyi saklamışlardı? Elie Katz (adını değiştirmek gereğini bile duymamıştı) kendisine şaşkınlık dolu gözlerle bakanlara sırtarak sanki, «Eh! Elbette Yahudiyim, n'olmuş yani?» demek istiyor gibiydi. Adam gerçekten tam anlamıyla iyimserdi!

Loibl'in SS'leri sonunda bir Yahudi ele geçirmenin kendi 'Yahudilerine' kavuşmanın sevinci içindeydiler. «Schwein Jütte, konim 'hier, Domuz Yahudi buraya gel,» diye seslenip duruyorlardı. Numaraya da gerek yoktu, Ju-de diye seslenmek yetiyordu, kampta bir başka Yahudi yoktu nasılsa. Adamın ilk günleri, sünnetli olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan muayenelerle geçti.

Bu saldırılar sonunda tüm tutuklular küçük Katz'a sempati du/maya başlamışlardı. Bu garibin Mauîhausen'-de kalmasını terziliğine borçluymuştu, o aralık kampta terzi sıkıntısı çekilmiş ve Katz da altı ay atölyede çalışmıştı. Adamın bir merakı da koleksiyonculuktu. Çizgili kumaştan bir torba yapmış, bunu iple donuna bağlamış, her bulduğunu içine atıyordu: Tahta parçaları, sabun kırıntıları, iplik, kâğıt, çengelli iğne. Uyurken bile hazinesinden ayrılmıyordu. Belki on kez torbasına kapolarca el kondu, on kez tabureden geçti. Ama ona vız geldi. Loibl'a geldiğinde yanındaki on birinci torbaydı.

Her zaman yüzü gülen, yaşama bağlı, bu iyimser kişinin gelişi iyi olmuştu. Yanlışlıkla kurtlar arasına düşen bu küçük Yahudi bile paçasını kurtardığına göre, ötekiler için de kurtulma şansı var demektir!

^- 165 —

Paulo ekin sonlarında bir sabotaj girişimi suçlamasından paçasını zor kurtardı.

Bir akşamüstü, içtimadan bir saat önce, omzunda bir bir baltayla Pozzi yanına geldi. Balta Paulo içindi, kazmaların çıkaramadığı bir kütüğü kesmekle görevliydi. Kütük ve kökleri arabaların gelip geçişine engel olduklarından, yoklanmadan önce bunların temizlenmesi gerekiyordu. Bir Fransız için en utanılacak durum olan kapuluk şeritlerini yeni takmış Pozzi, bu işin bir an önce hallolmasını istiyordu. Paulo'yu görevlendirmesindeki amaç, yarılan dudağının öcünü almak olmayıp, delikanlının gücünün kuvvetinin yerinde oluşuydu. Ömründe ilk kez eline balta almasına rağmen, usta bir oduncu gibi işe girişti.

Ama toprağın altında taslar varmış, ne bilsin Paulo, onuncu vuruştan sonra Pozzi'nin yepyeni baltasının hali haraptı. Paulo'nun elinden baltayı kaptığı gibi bağırırmaya başladı kapo.

«Şu yaptığın işe bak, sersem, balta işe yaramaz artık. Buna sabotaj denir dostum, dur hele, derdini Rapportföh-rer'e anlatırsın, şimdi gidip çağıracağım.»

Ve dediğini yaptı alçak. İki dakika sonra Helmut, koltuğunda baltayla çıkageldi. Paulo'nun önüne dikilerek anormal tatlılıkta bir sesle, «Bunu sen mi yaptın?» diye sordu. «Burada sabotajcılara ne yapıldığını biliyor musun, Dreck-mnmn?»

Paulo'nun ödü kopmuştu. Bozulan bir alet, işe yaramayan bir balta, önemli bir konuydu.

«Bu kez işim tamam!» Kendisini ispiyonlayarak ölüme mahkûm eden 'vatandaşını' lanetlemeyi bile unutmuştu. Korkudan titreyerek bakışlarını yere indirmiş, hareketleri dinliyordu.

«Dreckırajinn, bok herif.» Baltanın inişini fark etmedi. Neyse ki kesmeyen tarafıydı kafasına inen. Helmut'un yanıldığını sandı, oysa yanılan kendisiymiş. Böylesine önemli bir suç için bile Rapportführer onu cezalandırmak niyetin-

166

de değilmiş. «Eses duruş,» diye hırladı. «Kıpırdamak yasak.»

Paulo bu kez .de ummadığı bir yerden yedi darbeyi. Acaba kim alacak diye ayaklarının dibindeki baltaya bakarken, Helmut gerilip olanca gücüyle kasıklarına bir tekme yapıştırdı. Bir an bu ucu demirli dağ ayakkabısının bar-saklarını deştğini sandı. Uluyarak iki büklüm yere yığıldı. Ama Helmut bu kadar çabuk bırakmak niyetinde değildi. Boşu boşuna kendini korumaya çabalayan Paulo'nun her yanına basıyordu tekme. Delikanlı doğrulmazsa hali dumandı. iMauthausen'li eskiler, yenilere ilk öğüt olarak asla yerde kalmamalarını söylerlerdi. Ama Paulo hayalarını tuta tuta dizleri üzerine sürünmekten başka bir şey yapamıyordu. Helmut adamı izlemeyi gerekli görmeden Pozzi'ye seslendi.

«Kapo, şunu al, götür işet.»

Sonra da baltayı alarak tamirhanenin yolunu tuttu.

Olacak şey değil! Herhalde yanlış duymuştu.

«Acaba düş mü görüyorum?» diye kendi kendine soruyordu işerken.

Demek artık Naziler adam öldürmekten çok, iş yaptırmakla ilgileniyorlardı. Öyleyse artık kuruntuyu, gelecek üzerine müşterek bahisler oynamayı bırakıp, sağla solla ilgilenecek vakit geçirmeye bakmalıydı.

Siviller arasında iki lokomotif sürücüsü Paulo'nun ilgisini çekiyordu: Dekovili yöneten, esmer, yakışıklı İtalyan, bütün gününü karanlık delikte geçirmekten sıkılıyor olmalıydı, Genç bir Yugoslav olan öteki sürücüye malzeme taşıyan vagonetleri getirip götürüyordu. O da halinden hoşnuta benzemiyordu. Paulo bunların zorla mı çalıştıklarını, yoksa gönüllü mü olduklarını çakamamıştı. Gönüllü olsalar herhalde böyle surat aşmazlardı. Öteki siviller, uzman işçilerden, kamyon şoförlerinden oluşuyordu. Ha! Bir de Frau Ramsauer'le aynı gün gelen esmer kız vardı. Hemen her akşam yoklamayla yatma saati arası kızı uzak-

tan da olsa görebilme fırsatını buluyordu. İki yüz metre kadar uzaktaki sivil kamp barakaları arasında dolaşan, ufak tefek bir gölge. Günün birinde Rapportführer'in, Dövme-li'den, yıkılan bir duvarı onarımı için on güçlü kuvvetli adam istemesiyle aradığı büyük fırsat ele geçti. Her Almanca söze kulak kabartan Dede Menard hemetr Paulo'ya haberi yetiştirmişti.

«Sivil kamptaki bir angarya için on kişi arıyorlar, hemen sen de katıl, oraları keşfe gitmekte yarar var, Karl'a yanaş!»

Beş dakika sonra Paulo, Dede ve sekiz çıplak kafa kamp kapısından çıkıyorlardı. Önce, elinde kamçısıyla Helmut, en arkada da silâhlı üç SS. On tutsağa dört bekçi.

«Bana bak Dede, senin Almancan iyi mi? Anladığını biliyorum, konuşman da iyi mi? Neden geldiğinde tercümanlığa talip olmadın?»

«Sakin bunu başkalarına da söyleme.»

Acaba neden Dede bu özelliğini belirtmekten kaçınıyordu?»

Yolun öte tarafından kamplarına bir göz atan Paulo, «Siviller bizi böyle görüyorlar demek,» diye söylenmekten kendini alamadı. «Tımarhanedekilere benziyoruz. Tünelde bizlerle temas etmekten kaçınmalarının nedenini daha iyi anladım. Onları korkutuyoruz.»

Bu yüzden duvarlarını onarmaya gelenlere aldırın olmadı. Elli kişinin yalnızca iki üç tanesi yanlarına yaklaşmıştı. Aralarında o kız da vardı, meğer ne güzelmış!

Paulo şaşırılmıştı. İmkânı olsa bu rezil kılıkta görünmemek için koşup bir çalının ardına gizlenirdi. Yazık, düşlerinin perisi umduğunu bulamayacaktı. Paulo'nun duyduğu rahatsızlık arkadaşlarını da etkilemişti, onlar da görünüşlerinden utanıyorlardı. Neyse ki buraya bir tanışma töreni için değil, iş yapmak için getirilmişlerdi. Helmut, sivil kampın şefini selamlamadan önce «Arbeit,» diye haykır-

168

dr. Sonra kıza hafif bir selam verdi, geçen seferki rastlaşmalarını unutmamıştı. Bu kez Yugoslav kızı konuşmaya başladı:

«Gül Morgen, Rapportführer.» Yıkılan duvardan en çok kendi barakası hasar görmüştü. Kayan topraklar kapıyı ve çamaşırların asılı olduğu pencereleri yarıya kadar örtmüşlerdi. Pencerede işlemeli, pembe iç çamaşırları rüzgârda özgürlük, uygarlık ve aşk bayrakları gibi sallanıyordu.

Bu kızın her şeyi hoşuna gitmişti Paulo'nun, yüzü, vücudu, hatta sesi bile. Onun ağzında Almanca bile çekilir hale geliyordu. Artık istese bile atılamayacak kadar kazılmıştı kafasına.

Rapportführer eski olayı unutmamış ve bir bahane uydurarak Yanka'nın (kızın adı buydu) yanından uzaklaşmıştı. Geride kalan üç kafadar, gerçek yüzlerini Yanka'ya göstermekten çekinmediklerinden, «Arbeit, schnll, Sch-weine Frcnzosen,» diye bağırarak işe girişmişlerdi.

Ne güzel de adı var, diye düşünüyordu Paulo. Yanka, ne tatlı, tam ona göre.

Kızın kaçamak bakışlarından onun da kendisini fark ettiğini anladı. Ama utanmış olmalı ki, kulübesinin arkasına kaçırıldı. Kapısı açılınca da hemen içeri dalıp çamaşırlarını toplamaya girişti.

İpten kazıktan kurtulma heriflerin bakışlarından kıpkırmızı olmuştu. İp boşalınca özür diler-miş gibi hepsine gülümsedi.

Paulo sanki bakışların ve gülümsemenin kendini hedef aldığını sanmıştı. Yanılmamış, çünkü beş dakika sonra Yanka elinde bir paketle dışarı çıktı ve Paulo'nun yanına bırakıverdi. Şaşırarak Paulo teşekkür etmeyi bile unutmuştu, durumu gören olup olmadığını anlamak için etrafına bir göz etti. Yanka çoktan gözden kayboluvermişti.

Paulo ulusça paketi önce küreğine aldı, sonra da cebine attı. Alelacele bir yoklamadan sonra paketin sigara dolu olduğunu anladı. Ekmek, yağ, yiyeceklerle değişebilece-

ğ" i paket paket sigara.

Nöbetçiler bir şey görmemişlerdi, ama arkadaşları olup bitenleri kaçırmamışlardı. Hele yanınaşındaki Dede Menard.

Açgözlülerin, bakışları cebine dikilmişti.

«Sigara verdi,» dedi etrafındakilere. «Tanrı aşkına böyle aç kurtlar gibi gözlerinizi bana dikmeyin. Haydi iş başına.»

Durumu kurtardı, ama Dede uyumamıştı.

«Kaç paket?»

«Dört paket?»

«Yansı sende kalsın, yarısını paylaşıyoruz.»

«Hasta mısın sen? Yarısını onlara veririz, kalanın biri benim, biri senin. Tamam mı?»

Gökten inen sigaraların sevinci onları kime borçlu olduğunu unutturmamıştı.

«Şu kız bir kez daha gelse de, arkadaşlar adına ona teşekkür etsem.»

Ama kız vedalaşma sırasında gelirse Rapportführer'in yanında hiçbir halt edemezdi. Nasıl yapmalı?

«Hey, Dede, yanında bir kalem var mı? Şu Yugoslav kızına teşekkür etmek istiyorum. O isterik Helmut'un yanında beceremem.»

Dede ceketinin bir kenarından güdük bir kalem çıkarıp Paulo'ya uzattı.

«Al bakalım, bizde ne ararsan bulunur. İyi ama, kıza hangi dilde teşekkür edeceksin?»

«Almanca, sen bana hecele, merci matmazel, diyelim yeter. Hem nasıl söylendiğini de biliyorum. Danike schön Frctsu'eün, Doruke schön'ü nasıl yazarsın?»

«iki kelime, DANKE ve SCHOEN. Sonuna FraeuieIn'i eklersin.»

«Olmadı, Froe-ufeirt dersek kızlar. Yugoslavca matmazel nasıl denir?»

, söylendiği gibi yazılır.»

170 —

171

Paulo vakit geçirmeden barakaya doğru yürüdü, az önce yerde bir kâğıt parçası görmüştü, küreğiyle onu yana çekti, sonra da ayakkabısını bağlamış gibi eğilerek büyük harflerle Dcrtke schön Gcspedcna, yazdı, kâğıtta boş yer kaldığından bir kalp çizip içine de Paulo 28 214 yazdı.

İyi ki acele etmişti, çünkü çok geçmeden Helmut, yanında kamp şefi ve Yanka'yla çıkageldi. Paulo kâğıdını dörde katlayıp küreğine koydu, biraz da toprak aldı ve hepsini evin kapısına doğru attı. Kızın gözünden kaçmadı herhalde.

«Anîreten, yoklama.» Yanka gidenleri uğurlamak niyetinde olduğundan, Paulo pusulasının bulunup bulunmadığını anlayamayacaktı. Kız kendisine gülücükler yollamakta devam ediyordu. Paulo kafa sallamaları ve çaktırmadan el kol işaretleriyle kızın kâğıdı görmesini sağlamaya çalıştı. Şaşırarak, hatta biraz da ürken kız, birkaç saniye durak-sadı. Bu sempatik kocaoğlan ne demek istiyordu acaba? Saklanmak mı? Sakın yatağının altına gizlenmek istemesin? Sonra bakışları kâğıt parçasına takıldı ve gözlerini kapayarak gördüğünü belirtti. Paulo rahatlamıştı, onun da buralarda bir dostu, bir suç ortağı vardı artık.

Helmut'la sivil şefin konuşmaları sürdüğünden Paulo da fırsattan yararlanarak kıza incelemeye koyuldu: Ufak tefek, ama biçimli, kalça, bel, göğüsler düzgün. Omuzlara dökülen siyah, pırlı pırlı saçların çevrelediği yüz daha da güzeldi. İri, duman rengi gözler ve kıpkırmızı etli dudaklar.

«Bu dilberin dağ başında işi ne? Yazık sana Yanka gençliğine günah, beni boşver, çek git buradan.»

Efns, zwei, tos... Çekip giden kendi oldu. Helmut en geriden geldiğinden kıza son bir göz atma olasılığı da kalmamıştı.

Dönüş yolunda kafası başka hesaplarla meşguldü. Yirmi sigara on çorba' eder. Özgürken günde kırk sigaraya bana mısın demeyen Paulo, açlığa yenilmiş, izmaritçiliği yeğleyerek, yepyeni sigaralarını yemekle değiştirmeye karar vermişti.

«Yine de bu mutlu olayı kutlamak için akşam bir tane tütürürüm.»

Akşam kahvesi ve kara ekmekten sonra Dede'yle mal-jarı paylaşmak üzere yıkanma yerinin arkasına geçtiler. Peşlerinden sürü halinde sekiz angaryacı geliyordu. Birden hepsi yağcı kesilmişlerdi.

içlerinden biri ötekilerin de duygularına; tercüman olarak, «Hey, Paulo!» dedi. «Sivillerin karıyla aran iyi bakıyorum. Bu kılıkta bile karıları kesiyorsun.»

«Haydi arkadaş, alın sigaraları da yaylanın bakalım. Fazla gevezelik yok ha!»

Aslında heriflerin, karılar gibi, sigaralarını tüttürerek Öteki arkadaşlarına caka satarak, Paulo'nun en keskin bir zampara olduğunu anlatacaklarından emindi. Havadis ka-poların kulağına gitse bile zarar yoktu, bu kampta gıpta edilmek acınmaktan yeğdi.

Paulo, Dede dahil, milleti ekerek mutfağa doğru yürüdü. İki dakika sonra sırtını barakaya dayamış, ilk sigarasından nefes çekiyordu. Tam Paulo'nun sevdiği gibi kara tütünden bir Yugoslav drava'sı. Midesinin ta^ derinlerine inen şu dumanın verdiği keyfe diyecek yok! Paulo dumanı üflemeyi, rüzgâra karışıp yok olmasını, yüzüne, gözlerine sinsin diye hafifçe dışarı koyuyordu.

İzmaritin dudağını yaktığını hissettiğinde, «Aman canım bir iki kap eksik yerim,» diye söylendi. «Yatmadan önce bir tane daha yakacak vaktim var.»

İkinci sigarada daha toparlanmış, bu kez kafası kızı takılmıştı. Bulunduğu yerden sivillerin kampını görüyor, fakat Yanka'nın barakasını seçemiyordu. Gece çökmeye başlamıştı.

Ayağa kalkarken, «Hadi bakalım, yolcu yolunda gerek!» diye konuştu. «Yarın daha erken gelir, bir tane daha üttürüveririm.»

Ertesi akşam da, daha sonraki akşamları da hep aynı yerde geçirdi. Sigaralar da birer birer duman olup havaya savruldu tabii. Bu doğal dekor, unutmamak için yatakhaneden daha elverişliydi. Ne nöbetçi kulelerine takılıyordu gözü, ne de ortalıkta dönüp duran çizgilere. Yeryüzünde bir kendisi vardı sanki, bir de karşıdaki kız.

Ama kızcağız, belalı aşğının orada olduğunu ne bilsin! Tüm hafta boyunca kızı ancak üç kez seçebilmişti.

Derken korktukları başlarına geldi. Önce yağmurla karışık, toprağa değer değmez eriyen taneler ve 2 kasımda bir gecede tüm kampı kaplayan kar. Sessiz sedasız gelivermiş ve kimseye sezdirmeden otuz santimi bulmuştu. Olayın tek tanığı başefendiydi, uykusuz herif gecenin ikisinde düdüğü çalarak herkesi ayaklandırdı. Beş dakika sonra tüm kamp giyinmiş kuşanmış, küreklere sarılıp temizliğe girişmişti. Önce blokların çevresi, sonra içtima alanı ve SS'lerin silâh kuşanıp dizildikleri yol. Karnp komutanı da başlarındaydı, adam kar yüzünden tünel çalışmalarının aksamaması için çalışmalara gözcülük ediyordu.

Çok geçmeden sopalar do çalışmaya başladı. Kendilerini dünyanın en hızlı çalışanları olarak gören Loibl.-. Pass'-lılar kendi rekorlarını kırıyorlardı. Paulo bu kez tünelde çalışabilmenin yollarını düşünmeye başlamıştı. Yoksa soğuktan geçerdi i.

Ama buna fırsat kalmadı. İçtima alanında deliğe yeniden nasıl gireceğini düşünürken, numarasının okunduğunu duydu. «Acht wncf zwcmzig taussnd zwei himderî vr-erzehr...» Evet, ama niye?

Sıraların arasından çıkar çıkmaz Almanın biri onu tuttuğu gibi kenardaki bir grubun yanına savuruverdi. Nord-fekl! Kuzey, herkesin tek korkusu SS'ler, kapolar dahil! Kimse orada ne olup bittiğini bilmiyor, ne sızan bir haber ne de bir geri dönen vardı. Hem dağın o yanı Avusturya'ya, Büyük Reich'a aitti, Mauthausen'e gitmek için sınır geçmeye de gerek kalmıyordu. Aptallaşan Paulo inanmak

istemiyordu. En umutsuz anlarında bile bunun başına gelebileceğini düşünmemişti. Kuzey ha! iyi ama, neaen onun gibi eski ustayı oraya yollasınlar? Kimdi bu kazığı atan? Ya Dövmeli, ya Helmut. Birincisi Belloni yüzünden, orospuluğundan, ikincisi de kırılan balta yüzünden ya da kızı kıskandığından.

Kar yağışı iyiden iyiye artmıştı, Paulo kuşkuyla barakalara girme emrinin veriimesini bekliyordu. Gitmeden önce Joei'le, Ange'la, Dede'yle vedalaşmak istiyordu. Başkalarını umursaa'ığı yoktu. Etrafindakilerden, sadece ikinci bloktan Burganyalı François'yla bir yakınlığı vardı. On dokuz yaşındaki bu pervasız genç de Neuneoil'ün hismine uğramıştı.

Dağılma emriyle birlikte milletin kardan kurtulmak için barakalarına koşuşması bir oldu. Ortada yalnız kuzey kampına gidecek yirmi bahtsız kalmıştı. Kar yolları kapatabileceğinden komutan bunların derhal yola çıkarılmalarını buyurmuştu.

«Haydi, ileri marş...» einfe zwei, istikamet çıkış kapısı.» Paulo ve arkadaşları yürek parçalayıcı vedalaşmalardan da kurtulmuşlardı.

Beş ay geçirdikleri bu delikten, elleri, cepleri bomboş gidiyorlardı.

Kapıda bir başka grupla karşılaştılar. Bunlar merkezden kendilerine katılmak üzere gönderilmiş Çinlilerdi. Evet, evet, sarı derili, yayvan burunlu, çekik gözlü, gerçek Çinliler. Bir an paniğe kapılan Paulo, «Allah Allah, Almanlar yoksa Çin'e kadar uzandılar mı?» diye söylendi. «Geri çekilmeye başladıkları söylendiğine göre olamaz, peki ama nereden çıktı bu Çinliler? Yoksa Gestapo bunları Avrupa'nın batakhanelerinden, Napoli'den, Amsterdam'dan mı topladı?» Oysa açıklaması çok basitti. Bunlar Moğol asıllı Sovyet vatandaşlarıydı. Ne Rusça, ne Almanca, ne de Fransız-

F : 12

•rütbeli bir SS. Hırsızlık yukarıya bildirildiğinden iş bu kadarla kalmayacaktı. Loibl'i tutsaklar, kapoların bir araya gelip içlerinden birini linç etmesine alışıktilar, ama barakalarının tam karşısına kurulan darağacına güneyde bile rastlamamışlardı. Loibl'da işe yarar adamları öldürmekten vazgeçeli üç ay olmuştu, bu darağacı herhalde etrafa dehşet salmak amacıyla hazırlanmış bir dekor olmalıydı. Meraklılar çok geçmeden aydınlandılar: Toplama dü-düğüyle blok şefi bir sandalyenin üzerine çıkıp önceden hazırladığı nutkunu seçmeye başladı. Tercüman da işe koyulmuştu. «İçinizden biri, tüm Fransızlar gibi işe yaramaz bir Fransız, ekmek çaldı. Dün akşam itiraf ettiğinde onu bizzat cezalandırabilirdim, ama burada da Mauthausen'de olduğu gibi her şey yasalar çerçevesinde yapılır. Hırsız asker olmadığından kurşuna dizilemez, asılır. Sabotajcıları nasıl bir sonun beklediğini görmek için hepiniz olacaksınız. Bu köpek, arkadaşlarından birinin ekmeğini çalmakla tünel çalışmalarının randımanının düşmesine neden oldu, bu sabotajdır, cezası da ölümdür.»

Bu yeşil üçgenli, profesyonel hırsızın sözleri dinleyenleri dehşet içinde bırakmıştı. Randımanmış... sabotajmış, herif herhalde tüm öğleden sonrasını bu nutku ezberlemekle geçirmişti. Herhalde blöf yapmıyordu. Acaba Pierre-feu ne düşünüyordu? Adamın yanın yumru suratında hiçbir anlam yoktu. Bekleyiş dayanılmaz bir hal almıştı.

Çok geçmeden iki kapo Pierrefeu'yü tuttukları gibi darağacının altına sürüklediler. Ellerini arkadan bağlayıp bir masanın üstüne çıkardılar. Üçüncü bir cellat, ilmeği boynuna geçirdi ve çabucak yere atladı. Blok şefi masayı çekti. Pierrefeu'nün şiş gözkapaklarının arasından beliren bakışlarda şaşkınlık okunuyordu. Anlaşılan o da arkadaştan gibi bunun sadece bir kandırmaca olduğunu sanmıştı.

Yalvarış dolu bu son bakış, en katıların bile yüreğini
179

eritmiş, Paulo'nun suskunluğuna da bir son vermişti. Ama dağı taşı çınlatıp, lanetler yağdıracağına, yalnızca titremekle yetindi. Birkaç metre ötesinde sallanan bu cesedin başına gelenleri belki on kez hak ettiğini düşünüyordu.

Gerçekten de bir aydır, yaptığının ağırlığını düşünmeden Paulo da iki kez çorba sırasına girmeyi âdet edinmişti. Bir gün, bir Rus'un bu numarayı yaptığını fark edip hemen onu taklide girişmişti. Paulo'nun enselenmemesinin nedeni, Rus'un numarasının epey kurnazca olmasıydı: Dağıtımda ilk sıralardan birini alıyor, barakanın dibindeki yatağına gidip bir dikişte çorbasını bitiriyor, sonra pencereden dışarı süzülüp ta blok boyunca uzanan sıraya bir kez daha giriyordu. Bu arada bir avuç karla çanağını iyice temizlemeyi ve blok şefine pırl pırl bir çanak uzatmayı da ihmal etmiyordu.

Pierrefeu tek örnek olarak kalmadı, ama onu izleyenler, açıklamasız, nutuksuz kurşunu yemekle kaldılar. Çoğunluk Ruslar temizleniyordu, oysa sayıları Fransız ve Polonyalılardan fazla değildi. Paulo'ya göre bunun nedeni Doğu cephesinde durumun Almanların aleyhine gelişmekte olmasıydı. SS'ler de bunu gizlemiyorlar ve her cinayetten sonra silâhlarını tekrar doldururken, «Bir Ivan eksik olsun!» diye söylüyorlardı.

Paulo aralık ortalarında bir öğleden sonra vurdumduymazlık konusundaki rekorunu kırdı. Cinayet gözlerinin önünde işlenmiş ve onu izleyen sahneye kendi de karışmıştı... İş gözetimi kapolarından biri Paulo'yu uyurken dürterek uyandırmıştı. Kamp dışında görülecek bir iş varmış. Onunla birlikte bir Polonyalıyla genç bir Rusu da kaldırmışlardı. Kopoya verilen emre göre bu Rus çocuğu sağ dönmeyecekti! Olay her zamanki seneryoya uygun biçimde cereyan etmişti.

«Ruski, git şu tahtayı getir.» Tahta, çizginin dışındaydı tabii. Angarya da cesedi taşımaktan ibaretti.

Dram pek çabuk oynandı, ama Paulo yine de makine-

Jilerin tokırtısmadan önce katil SS'in «Stalingrad'm bedelini ödeyeceksin,» diye bağırdığını duydu.

Stalingrad'ı hâlâ hazmedememişlerdi. Demek bu başarısızlığı unutturacak başka zaferler de elde edilememişti. Böyle bir cümle, eskiden olsa Paulo'yu umuda boğardı, oysa bu kez kılı bile kıpırdamadı. Onun ilgisini çeken, ölünün yepyeni ayakkabılarıydı.

«Barakanın arkasına bırakıp, gidip yatın. Yarın yakarız. Bu havada kokacak değil ya!»

Paulo gidip yatmadı. Hemen cesedin başına^ koşup eski ayakkabılarıyla yenileri değiştirdi. Çocuk ufak tefek olduğundan, üstelik kanlı kurşun delikleri de pek göze battığından giysileri değiştirmeye cesaret edemedi. Ama kemer işe yaradı tabii. Cepler, umduğu gibi, bomboştur.

Paulo yaptıklarının iğrençliğinin bilincinde değildi. Bu ölü soyma sahnesi de kuzey anılarının bulanıklığında yok olacaktı nasılsa.

Delirken Max adlı bir Polonyalının katli olayı hepsine tüy dikti.

Pierrefeu gibi, çoluk çocuk sahibi Max do iki kez ekmek almak suçunu işlemişti. Fransıza yapılanlar ona pek dokunmamış olmalı ki, üç hafta sonra aynı hali işlemişti. Aslında Max eski kabadayılardan. Namı Mauthausen'de onu izlemiş, sonra güneye, en sonunda da buraya ulaşmış, Polonya kolonisinin hayranlığını kazanmıştı. Tartışmasız, Polonyalıların şefi olması doğaldı, ama blok şefinin oğlanı olan bir küçük Polonyalı, Max'i takmıyordu. Oğlana her rastladığında, «Seni mahkemeye verip vatandaşlıktan attıracağım küçük puşt,» diyordu Max. İki keresinde de tokat attı.

Yapmamalıydı, çılgına dönen küçük sapık, durumunu korumak için çareyi, bu tatsız herifi sevgilisine ispiyonlamakta gördü. Gözü hep Max'ta olduğundan ikinci ekmeği aldığını görünce derhal şefe yetiştirdi.

Aslında bu ekmek hikâyesi olmasa da, Polonyalı kaba-

dayı temizlenecekti. SS'ler adamın Polonya ordusunda subay olduğunu öğrenmişlerdi. Ordusu teslim olunca adam çetecilere katılmış, Molotof kokteylleriyle Almanlara kan kustürmüştü. Birkaç kez yaralanıp iyileştikten sonra kendini Mauthausen'de bulmuştu. Çoğu kez şansı yaver gidip kıl payı ölümden kurtulduğundan bu defa da paçayı kurtaracağını sanıyordu.

Aldanıyordu, ipin ucunda değilse de, askerce, kurşunlanarak can verecekti.

Bunu Max'a müjdeleyen blok şefi, ölmeden önce epey acı çekeceğini söylemeyi unutmuştu nasılsa.

Başlangıç olarak, kuzeydeki tüm kapoların çam: dallarıyla girişecekleri sıkı bir dayak faslı.

«Canına okuyun,» demişti başefendi. «Tünel için ona ihtiyacımız yok.»

Dayak o güne dek Loibl'da görülenlerin çok üstündeydi. Kafasını kırmak, artık işe yaramayacak ellerini parçalamak serbestti. Akşam, gündüz ekibi döndüğünde, kendinden geçmiş Polonyalıyı yatağına atmak için iki kişi gerekti.

Dört saat sonra, gecenin bir vaktinde tüm blok çizme gürültüleriyle uyandı. Aralarında Rapportführer'in de bulunduğu üç SS çıkagelmislerdi. Tutsakların kokusunu- duymamak için burunlarını tıkaşmışlardı. Önlerine dikilen çıplak kafalara tükürerek doğru Max'm yatağına gittiler.

«Ayağa kalk, Polonyalı it,» diye buyurdu Rapportführer. «Seninle gezmeye gideceğiz.»

Polonyalı uyanmıştı, ama ne kalkacak, ne de yürüyecek hali vardı. İki kapo adamı kaldırdılar, doğrulttular ve kapıya doğru yataklar arasından, arkasından iterek yürüttüler. Loibl'da ilk kez biri gece kaldırılıp götürülüyordu. Kimse ne konuşmaya, ne de kıpırdamaya cesaret edebiliyordu. Bir ölüm sessizliği içinde mahkûmlar kulaklarını dikmiş, silah seslerini bekliyorlardı.

İlk duydukları bağırmalar olau, ölecek adamın değil,

cellatların bağırmaları.

«Altından, altından geç, boklu Polonyalı.» Gece vakti Rapportführer'in aklına parlak bir fikir gelmişti: Herifi tel örgülere tırmandırıp, karşı tarafa geçtiği anda cayırtıyı başlatmak. Kuledeki, projektörünü yakıp makinelisini doğrultmuş nöbetçi sayılmasa bile, üç kişi nasılsa herifi iskalayamazlardı. Ama kaçanın değil tellere tırmanacak, ayakta duracak hali bile olmadığını düşünememişler, bu nedenle, «Altından geç!» diye haykırıyorlardı.

Yapacak şey yok, çünkü Max onu tellerin altına iten çizme darbelerine karşın, umutsuzluğun verdiği güçlü, iki koluyla sırtlara sınıksı sarılmış, ölene dek direneceğini belirtiyordu.

Rapportführer planının iyi işleyeceğini sanmıştı, oysa kuyruğu titretmemek için direnen bir mezar kaçını yüzünden iki dakikada bitecek iş, tüm kampı uykusundan ediyordu.

«Yarın hallederiz bu işi,» dedi blok şefine. «Herifi geri getirin, yarın da çalışmaya göndermeyin.»

Birkaç saat sonra gündüz ekibindeki Polonyalılar, tünele gitmeden önce, Mauthausen'den beri onlara bir cesaret ve vakar simgesi olan adamın yatağının önünden birer birer geçtiler. Söyleyecek söz bulamadıklarından, gözyaşlarını içlerine akıtarak, sadece sopadan iyice kabarmış o elleri

sıkmakla yetindiler. Max başına geleceklere anlamış, önünden geçenlere, «Bu sabah beni öldürecekler, öcümü al,» diye haykırıyordu. «Faşistlere ölüm, yaşasın Polonya.» Akşam arkadaşları tünelden döndüğünde Max yanmıştı bile. Ama bu iş sanıldığı gibi sabah olmamış, Max cellatlarını iyice kudurtmak için öğleye kadar çizgiyi geçmemekte diretmişti. Emri yerine getirmekle görevli yeni yetme SS astsubayı kurallara sıkı sıkıya bağlı olduğundan ateş emri verememişti.

Öğleyin Polonyalısını hâlâ canlı gören Rapportführer neredeyse kalp krizi geçiriyordu. Yemekten sonra hemen duruma el koymuş, bir saat sonra da inatçı çetenin hesabı görülmüştü. Ama adam ölmeden önce yine bir halt karıştırmıştı. Eskiden tanklarının karsısına çıktığı gibi, düşmanlarının karsısına dikilerek suratlarına tükürmüş ve «Faşistlere ölüm. Yaşasın Polonya,» diye haykırmişti. Panzerlerin öldüremediği bu kahraman, kendi vatandaşlarından biri, korkusundan, açlığından tüm değer yargılarını unutmuş bir çocuk tarafından kallesçe ihanete uğramıştı. Her blokta, her kampta böyleleri vardı. Paulo bu konuda da kafa yormak niyetinde değildi, zaten onu düşünmeye "zorlayacak ya da oyalayacak her şeye toptan karşıydı. Gittikçe daha az konuşuyorlar ve hiç kimseyi dinlemiyordu.

Koca karakiş geçip, buzlar eriyip, kar yok olmaya başladığında, Paulo da bitkisel hayatından sıyrılmaya koyulduğunda yepyeni bir olay yine allak bullak etti.

Bir sabah yatağından atladığında acıdan âdeta bacağının kırıldığını sandı. Neyse korktuğu başına gelmemişti, ama atlamanın etkisiyle dizini felce uğratan, bir tür mafsals kesesi sıvısı birikmesiydi. Güç belâ tünele gidenlerin arasındaki yerini aldı. Ama gelen geçti, gelen geçti, itile ka-kıla en son safta buldu kendini.

Öndekiler kampın telli kapısına varmadan, «Durun!» diye bağırdı iş gözetimcisi kapo. «Bu herifin nesi var?»

«Dizimi bükemiyorum, yataktan kalkarken oldu.»

«Göster bakayım miskin, indir pantolonunu, çıkar donunu. Eğer yalan söylüyorsan sonu acı olur.»

Aslında herif Loibl'da yan çizmenin mümkün olmadığını biliyor, ama âdet yerini bulsun diye böyle yapıyordu. Kıpkırmızı diz şişmişti. Kaponun merakı giderilmiş bulunuyordu.

«Git, blok şefini bul,» dedi. «Çalışmadan affedildin, ama senin yerinde olsam pek sevinmem.»

184 —

Paulo bacağını sürüye sürüye bloğa giderken, bu salakça lâkırdılar do neyin nesi, diye düşünüyordu.

Bu Nordfeld faslının kapanması demektir. Kendi gibi iş göremeyen birkaç çarpıkla birlikte çok geçmeden güneye postalanacaklardı.

Ne yani? Günde sayısız kez, aynı derecede canını yakan dayaklan yerken, şimdi dizi uf oldu diye bu cehennemden kurtulacak mıydı? Yok canım-, olamazdı! Yoksa... birden keyfi kaçtı... yoksa bu şiş, iyileşmez, kötü bir şey olmasın? O zaman güneye yolculuk, sonsuza yolculuğun başlangıcı olurdu.

Neyse ki kafasındaki karanlıklardan çabuk sıyrılmalarını bildi. Kendi gibi geri gönderilenlere katıldı.

Bunlardan biri de tarih öğretmeni Etcheverry'di. Paulo konuşmadan önce biraz duraksadı. Ya, eski tüfek bu davranışını çok bencilce bulursa. Neyse ki ilk yaklaşım ondan geldi, ihtiyar koluna giriverdi.

«Başıma gelenlere âdeta seviniyorum,» dedi Paulo, «Yoksa bir ay daha dayanamazdım. Senin neyin var?»

«Hem hiçbir şeyim yok, hem de her yanımda bombok, bittim artık ben. Onlara göre fazla yaşlıyım. Ama bir iğnede beni yo>k edivermelerine aldırıldığım yok, savaşı kaybettiklerini biliyorum, tek tesellim bu. Ben elimden geleni yaptım, biraz da gençler uğraşsın.»

«Yapma yahu babalık, neşelen biraz. Bizi Mauthau-sen'e postalamıyorlar ki, güneydeki revire gidiyoruz, baş-efendi söyledi. Haydi cesaret, orada toparlanırsın.»

Kendi elleriyle kazdıkları tüneli bir baştan bir başa katedip güney yamacına vardıklarında gündüz ekibi gitmiş, geceler de henüz gelmemişti.

Paulo da onlara katılmak, sırtlarına vura vura onlarla şakalaşmak isterdi. «Hey! Bana bakın! Ölmedim ben yahu!» Ve onları sorulara boğmak. Yarım saat sonra güneyin kapısı arkalarından kapandı, doğru revire götürüldüler. Fıkara kuzeyliler mundarlıklarını güçlü güneylilere

bulaştırmamalıydılar.

Paulo ve yol arkadaşlarına revirin dibinde küçücük, penceresiz bir cdai ayrılmıştı, bulaşıcı hastalıklar odası.

Her birine bir yatak gösteren Polonyalı hastabakıcı, «İyi akşamlar,» diledikten, sonra ekledi. «Yarın- sabah Binbaşı Ramsauer sizi muayene etmek lütfunda bulunacak.»

Çıktıktan sonra kapıyı dışarıdan iki kez kilitledi.

Paulo koygulanmamıştı bile. Ne Ramsauer'in korkusu, ne de bu abartılmış önlemler, tünelin iyi tarafına geçmiş olmanın verd'iği keyfi kaçıramamıştı. Az önce teker teker barakaları saymış ve iki katma çıktıklarını fark edince sevinmişti. Güneyin çalışan kollara ihtiyacı vardı. Ufu iyileşir iyieşmez iş başına koşulacağı kuşkusuzdu.

«İki güne kalmaz beni de ötekilerin yanına yatırırılar.» Tatil kokusu almış bir okullu gibi heyecan içindeydi, örtüyü başına çekti, ama bir türlü uyuyamadı,

ON ALTINCI BÖLÜM

Sabahın beşinde zil çaldığında Paulo çoktan uyanmıştı. Ama onu erkenden uykusundan eden güneşte bulunmanın heyecanı değil, kırka yükselen ateşiydi.

Geceyarısından önce dizinin içinde birtakım dolapların döndüğünü hissetmişti, sanki demirden bir pençe içeriye buruyordu, saatler geçtikçe acı daha da' artmıştı. Paulo artık ne uyuyabiliyor, ne de gelecek için tatlı düşler kurabiliyordu, tek isteği bir an önce hastabakıcının gelmesiydi.

Neyse sonunda anahtar kilitte döndü.

«Selam kuzeyliler. Bu sabah nasılsınız bakalım? İçinizde Fransız var mı?» Sabah gelen, geceki hastabakıcı değildi.

186

«İki kişi var,» dedi Paulo. Alacakaranlıkta gelenin yüzünü pek iyi seçememişti, ama konuşmasında Paris lehçesini sezince sevindi.

Işık yanmca düş kırıklığına uğradı, çünkü kendisi ne kadar şoförse, Parisli Daniel de o kadar hastabakıcıydı. Ama çocuk on bir aydır kendini yutturduğuna göre belki biraz bir şeyler öğrenmişti herhalde.

«Daniel, buraya baksana,» diye seslendi. «Bacağımı kımıldatamıyorum, tahta kesildi sanki. Sen epeydir buradasın, bu işlerden çakarsın, ne olabilir acaba?»

Daniel karşılık vermeden önce örtüyü kaldırdı, ara-sıra sanki anlarmış gibi homurtular çıkararak şiş dizi inceledi. Rolünü öyle iyi beceriyordu ki, Paulo neredeyse, «Aman doktor, derdime bir çare,» diye sızlanmaya başlayacaktı. 'Doktor' yine de namusluymuş, anlamadığını itiraf etti. Ama Paulo'nun moralini yükseltmek için yine de bir şeyler söyledi.

«Önce ateşini alalım. Otur bakayım, şu dereceyi de sok. Kıçına değil, burada yasak. Ağzına sok, aynı kapıya çıkar ya! Sonra seni muayene ederim.»

Paulo'nun gerçekten kırk küsur ateşi vardı. Dainel'in yüzü buruştu: Otuz dokuz buçuğun üzerinde ateşi olanlara Ramsauer'in özel merakı vardı. Vizite başlamadan önce ne yapıp yapıp bu ateşi düşürmeliydi.

«Sana bir avuç aspirin yutturacağım. Bastığım zaman acıyor mu?»

«Uy! Uy Dur!» diye uludu Paulo. «Bayılacağım acıdan.»

«Tamam, anladım. Qek doktor Jaryk'i çağırayım. Fazla kıpırdanma, yoksa ateşin daha da çıkar.»

Daniel ne Eicheverry'e, ne de ötekilere bakmadan fırladı gitti.

Paulo, galiba ilk kez Parisli olmam bir işe yaradı, diye düşünüyordu.

Beş dakika sonra Jaryk adlı Çek, yanında revirin ikinci doktoruyla çıkageldi. Paulo, Paris'te yaşayan bir Solon*

yalı olan bu yeni doktoru Mauthausen'den anımsıyordu, orada kendini hastalıklı gösterip acındırmaya çalışanları tersleyerek uyarılmış, epey kişiyi kurtarmıştı. Onu görünce Paulo'nun morali düzeler gibi oldu.

İyi Fransızca konuşan Jaryk, «Bacağını göster,» dedi. «Anlat, nasıl oldu? Düştün mü? Tekme mi yedin?»

«Hayır kendiliğinden oldu, sabah kalktığımda böyleydi. Kuzeyden buraya zar zor yürüdüm, tüneli baştan başa geçtik. Ama bu gece bacak kıpırdamaz oldu.»

«Ne zamandan beri ateşin var?» diye sordu Polonyalı.

«Bilmem, ilk kez bu sabah bakıldı. Kırtan fazlaymış.»

İki doktor bakiştılar, neyse ki bacağını çevirmekte olan Paulo bu bakışları görmedi. Yoksa' ateşi biraz daha artardı.

«Bu seninki sıvı birikmesi değil,» dedi Jaryk bir süre sonra. «Dizin kıpkırmızı. Bence bu bir iltihap.»

«Nasıl olur?» dedi Paulo. «Dizimde hiç yara olmadı ki, en son köpekler ısırduğunda biraz zedelenmişti, onun da üzerinden altı ay geçti. Hem kuzeyde köpek de yoktu.»

«Hayır dostum, köpek filan değil,» dedi Polonyalı. «Bu içerden olan bir şey, eski bir birikim ortaya çıkıyor, ama zamanı kötü seçmiş. Hadi şimdi sen dinlen, ben meslek-daşım ile konuşayım. İki doktorun olduğu için şanslısın.»

İki doktor en uçtaki boş yatağın kenarına oturdular. Paulo ne dediklerini duyamıyor, ama konuşmanın uzaması büsbütün huzurunu kaçıyordu. Üç dakika sonra yanına geldiklerinde anlaşmışa benziyorlardı.

«Senin dizinde bir eklemi iltihabı var.»

«Çok mu ağır? Nasıl kaptım ben bunu?»

«İyi tedavi görmemiş bir belsoğukluğu neden olabilir!»

«Belki,» dedi Paulo.

Aslında bundan emindi ama iki bilginin karşısında küçülmek istemiyordu.

«Beni kesecek misiniz, doktor?»

«Hayır, dizini deleceğiz. Dayanıklı mısındır?»

«Evet, merak etmeyin, dişimi sıkmasını bilirim. İyi ama bunu kim yapacak? Herhalde Ramsauer değil! Ona söylemeyeceksiniz, değil mi? Hadi, hemen yapın, ne olur!»

Durumun ciddiliğini kavrayan Paulo, bir an önce her şey olup bitsin istiyordu. Eğer bacağı düzelmese elveda Loibl, elveda tünel, elveda hayat. Topal adam iyi çalışmaz, eh, çalışamayanın da dumanını göğşe savuruyorlar.

İki doktor kenara çekildiklerinde herhalde bunu da konuşmuşlardı.

«Bakın doktor, deldikten sonra topal kalmayacağım ya! Beni uyutmayın, her şeyi öğrenmeliyim.»

«Yok canım, yok aslanım,» diye karşılık verdi Jaryk. «Bu tür bir eklem iltihabı çabucak iyileşir. Sinirlenme, yoksa canın daha çok acır. Birazdan yine geliriz.»

Adamlar çıktıklarında hiç de kaygılı bir halleri yoktu. İki olasılıktan biri: Ya Paulo demin konuşmalarını fazla ciddiye almıştı ya da adamlar her gün ölüme mahkûm olan çok kişi gördüklerinden artık alışmışlar ve acıdıklarından gerçeği saklamışlardı.

«Tam güneye döndüm, diye sevinirken, yoksa ölmeye mi geldim buraya!» Paulo'nun gözleri yaşardı, ama bun-Jar öfke değil, umutsuzluk yaşlarıydı. Ah! Bu badireyi bir atlatsa sağlığına nasıl bakacaktı! Daniel'in tıktığı aspirinler iyi gelmiş, sancısı hafiflemişti.

«Ah! Şu doktorlarım gelse de işimi görür verseler.»

Kapı açıldı, ama gelen Dedğ »Menard'dı.

Paulo onu önce tanımadı, adam müthiş değişmişti. Sonbahardan beri en aşağı on kilo almıştı. Yüzü gözü düzelmış, bakışları büsbütün pırıltılar saçmış ve çizgili üniforması, lekesiz, tertemiz, âdeta yepyeni olmuştu.

«Bu yeminli Alman düşmanı herhalde puşluğa filan başlamadı.» diye düşündü Paulo. «Ama tüm arkadaşları tünelde ter akıtırken bunun bu saatte, bu girilmesi yasak yerde işi ne?»

Dâde şaşkınlığını anlamış olmalı ki, hemen açıklamalara girişti.

«Selam Pauio. Ben elektrikçi oldum, buraya da bir ampul değiştirmeye geldim. Bak, gördün mü, fizik bilgisi de Loib'da geçerli. Fiziksel görünüş gibi. Kuzey nasıldı?»

«Berbat. Oradan konuşmayalım daha iyi.»

«Revire neden düştün? Çok da zayıflamışsın. Burada arkadaşlarla seni besleriz. Sakın tünelde zatürreye filan yakalanmış olmayasın?»

«Hayır, çok daha vahim. Dizimde bir iltihap var.»

Dede yatağa çöktü, Paulo bir on, hep sivil hastanelerde olduğu gibi elini avuçlarının arasına alacağını sandı. Buna da şaşmayacaktı! Ama Dede sulugözlülerden değildi. Konuşmasını sürdürdü.

«Ramsauer daha seni görmedi mi?»

«Hayır, ama yakında görür.»

«İlk önce senin bu odadan kurtulman gerek. Jaryk'le Konuşacağım. Büyük odada göze batmazsın.»

«Ama Jaryk beni gördü bile. Hatta bu şişi delmekten s-öz ettiler.»

«Tamam, bunu sen öteki odadayken de yaparlar. Herhalde akıllarına gelmedi. Hemen konuşacağım.»

Sabahtan beri gözlerini açmamış olan Etcheverry'e de şöyle bir göz attıktan sonra çıkıp gitti.

Bir saat sonra Paulo büyük odaya taşınmıştı. Ramsauer geldiğinde, onu güneylilerden biri sanıp üstünkörü muayene edecek, güzelim hastanesini kirleten kuzeyin leşlerine yaptığı gibi mutlak temizlemek için bir neden aramayacaktı.

Elektrikçinin kofası çalışıyordu, Paulo ona nasıl teşekkür edeceğini bilemedi.

«Yeter, yeter,» diye kestirdi Dede. «Önemli olan senin iyileşmen.»
«Kendimi bayağı iyi hissediyorum, herhalde aspirinden olacak.»

sauer birazdan sevgili hastalarının hatırlarını sormak üzere oraya gelecekti.

Dudaklarının arasına iki beyaz kaşeyi sıkıştırarak, «Hadi, yut bunları,» diye söylendi. «Geri kalanları da sakla. Sakın günde altı taneden fazla alma, bol bol su iç ve işe.»

Daniel de sempatik bir çocuk, diye düşünüyordu Paulo. Kuzeydeki vahşilerden ne kadar farklı herkes. Burada uygar kişiler arasındayız. ftevir de cennet gibi bir yer. Dayak korkusu olmadan insan bütün gün uyuyabiliyor.»

Birden Daniel'in sesi ortalığı çınlattı.

«Esas duruş!»

Kalkamayacak durumda olanlar için esas duruş, yatakta dimdik oturmak, kolları göğüs üzerinde çapraz tutmaktı. Ramsauer'in geçit töreni bitene dek, can çekişenler dahil, herkes aynı pozisyonda durmak zorundaydı.

Ramsauer Paulo'nun önünden geçerken duraksadı, sonra Jaryk'e dönerek sordu. «Yeni mi?»

«Javvotl, Obercirtz. Evet, başhekim.»

«Nesi var?»

«Dizini vurmuş, Cberarzt, önemli değil.»

Obencirtz pirenmişti. Yatağa yaklaştı ve Paulo'ya, «Bacağını göster,» diye bağırdı.

Bu alçak herhalde ömründe hiç mafsal iltihabı görmemişti, yoksa şişin üzerine böyle bastırmazdı. Hem de yum-ruğuyla!

«Sabah akşam kompres yapın, hafta sonundan önce tekrar göreceğim.»

Sonra yanındaki yatağa geçti.

Paulo ulamamak için kendini zor tutmuş, aptal herif incelemesini fazla uzatmasın diye sadece küçük bir 'ay'la yetinmişti. Kompres lafını duyunca için için güldü.

«Zavallı salak, yanılıyorsun, bana1 sülfamit gerek. Senden aşınlanların bir bölümü zaten midemde gurulduyor.»

Mücadeleden mikropların mı, sülfamitlerin mi galip

— 192

çıkacağı henüz belli değildi, ama öğle istirahatinden sonra ağrının hemen hemen yok olduğu kesindi. Yavaşça dizini kıvrımayı denedi. Bu da iyiye gidiyordu, hemen iki kaşe daha yutmaya karar verdi.

Ziyaret saatinde revir arı kovanına dönmüştü. Her yatağın ayakuçunda iki üç mahkûm, hasta arkadaşlarının hatırlarını soruyordu. İskemle olmadığından ziyaretçiler ayakta duruyorlardı. Ara sıra, bir ikisi Paulo'ya da gelip, «Geçmiş olsun,» diyordu. Onun ziyaretçileri Dede, Joel ve Belloni'-ydi. Çocuklar boyuna kuzeyden söz ediyorlardı.

«Bakın arkadaşlar,» dedi sonunda, «Bir kendi suratlarınıza bakın, bir de benimkine. Hepiniz bebek gibisiniz, bense lağım faresine döndüm. Ne yapın edin, beni de oraya göndermeyin. Kuzeye gitmektense burada ölmeyi yeğ tutarım.»

Tabii aslında kimsenin bebeğe benzer yanı yoktu.

«Burada kalmanı sağlayabiliriz,» dedi Belloni. «Ben Dövmeli'yle konuştum. Ama sandığın gibi değil, sonra anlatırım. Dede'yle birlikte onu kafakola alabilirsek seni üçüncü bloğa alabiliriz.»

«Dede, yoksa sen de mi Dövmeli'yle iyisin? Ben giderken herif defterini dürmeye hazırlanır gibiydi.»

«Elektrik davası, dostum. Ona bir gece lambası yaptım.»

«Bok deliğini aydınlatması için,» diye ekledi Ange.

«Burada aşktan söz etmek için toplanmadık.» Paulo'nun bu sözleri üç kafadarı da kahkaha boğdu. «Beni yanına alması için ona ne söyleyeceksiniz?»

Belloni hiç düşünmeden, «Bir yolu var,» dedi. «Senin pezevenk olduğunu söyleriz. Herifin düşü bu.»

«Yani Paris'te bir eşcinseller kulübü filan mı işlettiğimi söylemeli?»

«Nasıl istersen. Önemli olan senin serseri takımından olduğun, politikayla ilgin olmadığını iyice anlaması, herif politikacıların can düşmanı.»

— 103 —

^— | ^o ^^^

Bu garip kampta yetkililere uzatılacak en etkin tavsiye kartı, dolu bir sabıka fişi oluyordu.

Dede ayağa kalkarken, «Bu akşam ona açarız,» dedi. «Hadi acele edin, neredeyse çan çalacak. Sen de Paulo ilaçlarına dikkat et, çünkü Dövmeli pezevenk olduğunu bilse bile, seni Ramsauer'in

ellerinden koparacak güce sahip değil. Hadi şimdi bir güzel uyu, yarın işin yürüyüp yürümediğini anlatırız.»

Olup biten Paula'yo şaka geliyordu, oysa üç kafadar kendilerinden emin görünüyorlardı. Gerisi sülfamit-lerin etkinliğine kalmıştı. Paulo pabucunun içine sakladığı poşetten çıkardığı iki hapi hemen ağzına attı. Şimdi yapılacak bir şey kalmıştı: Uyumak, örtüyü iyice kafasına çekip terlemek. Aslında bugün dizinin şişi ve kırmızılığı azalmış ateşi de biraz düşmüştü. Müthiş de açtı.

Elinde süpürgesiyle Daniel'in önünden geçtiğini görünce seslendi.

«Hey, hastabakıcı! Şu dereceyi versene bana. Ateşim azaldı galiba!»

«Daha vakti gelmedi aslanım.» Daniel koca ovucunu hastasının alnına dayadı. Ama sabaha göre daha az ateşli olduğunu fark edince, «Haklısın be, bir baksak fena ol--maz,» diye dereceyi uzattı. Ateş otuz dokuzdu. Gecenin bu ilerlemiş saatine, ziyaretçilerin verdiği heyecana rağmen otuz dokuz, yüksek ateş sayılmazdı.

Sabah gözlerini açtığında önce kendini kuzeyde sandı. Tepeden tırnağa ıpsıladı ve üşüyordu. Gece terlediğinden gömleği, çamaşırları sıkılacak kadar yaştı. Dokuz saat aralıksız uyuduğundan kendini bir tüy kadar hafif hissediyordu.

«Ah! Bir derece gelse, sanırım artık bitti, iyileştim.»

Yatağa oturup topuğunu ağır ağır kıcına yaklaştırmaya
Tünel

F : 13

r- 194 —

yi denedi. Mucize Paulo biraz daha zorladı. Gerçekten en ufak bir acı duymadan iki dizini de aynı şekilde kıvrabiliyordu. Örtüsünü attığı gibi dizlerini kıyaslamaya girişti, görünüşte ikisi de aynıydılar.

Az sonra derecenin otuz yedi buçuğu aşmadığını gören Daniel de, «Mucize,» diyordu.

«Hemen gidip doktorlara haber salayım. İnanamayacaklar, aslında ikisi de senin için epey kaygılanıyorlardı.»

Paulo uslu uslu doktorların gelmesini bekledi. Onlar da mucizeyi gördüler. Acı da, ateş de yok olup gitmişti.

İlk konuşan Polonyalı Jerome oldu.

«Şaşım kaldım. Dün berbat bir mafsal iltihabın vardı, bugün hiçbir şeyin yok. Kaç sülfamit aldın?»

«Altı, ikişer taneden üç kez.»

«Bu olamaz, sülfamitlerin etkisi geç olur. Yok dostum, senin dizin kendi kendine iyileşti. Yüzde bir rastlanan bir şans. Ne zaman çıkmak istersin?»

«Hemen, doktor.» Paulo kendini tutamamıştı.

«Olanaksız,» dedi Jaryk. «Önce Ramsauer'in görmesi gerek. Az sonra vizite için geldiğinde dizinde kompres olduğunu görmeli. Yoksa sayın binbaşı kızar.»

Yemekten az önce Ramsauer önünden geçerken bacağını iyice açtı.

Kamçıyla kompresi yere atan Oberorzt, «Dizin nasıl bu sabah?» diye sordu.

«Fert'g, iyileşti,» dedi Paulo. «Komprese gut. Kompres iyi geldi. DairUke schön vJei, Doktor.»

Paulo'nun ileri gittiğine hükmeden Jaryk sözünü kesti

«Bu adam iyileşmişe benzer, Oberarzt. Herhalde kompreslerden... Eğer siz de uygun görürseniz akşam çıkartalım.»

«Jo. Scfmelf. Evet çabuk.»

Schtiell, hem de nasıl!

Ramsauer'in çıkış izni vermesinden bir saat sonra Daniel, Paulo'ya D6de'den bir pusula iletiyordu, «iş tamam.

195

Dövmeli seni kendi bloğuna aldı. Yoklamadan sonra sent bulacağım.»

Kâğıdı yırtan Daniel, «Haydi, kalk ve yatağını düzelt,» dedi. «Seninle birlikte kuzeyden gelen ihtiyar bu yatağı alacak.»

Paulo zavallıyı çoktan unutmuştu. Heyecan dolu bu iki gün sırasında unutması olağandı, ama Joel'e arkadaşının burada olduğunu haber vermemesi başışlanır gibi değildi. Daniel bir başka hastabakıcının da yardımlarıyla ihtiyar militanı büyük odaya geçirdi. Adamcağız artık ayakta duramıyordu. Paulo'yu canlandıran güney havası onu hiç etkilememişti.

Paulo bir an önce yoklamanın yapılıp Dede'nin kendisini almaya gelmesini bekliyordu. Yatağında yatan ihtiyarı görmek tüm neşesini kaçırmaktaydı.

«Bu morgdan bir an önce kurtulmalıyım.»

Aynı anda kapı açıldı ve başta Dede Menard olmak üzere bir sürü çıplak kafalı içeri daldı. Neyse, elveda' revir!

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Dede'yle Ange, Paulo hakkında kim bilir neler anlatmışlardı ki, Dövmeli onları kapılarda karşıladı. Sanki bir başka blok şefinin kuşunu kaçırmamasından korkuyordu.

«Kamm hier, pezevenk. Üçüncü bloğa hoşgeldin,» dedi Paulo'ya.

Paulo revirle üçüncü blok arasındaki yirmi beş metreyi utana sıkıla almış, Dede Menard'la Angel'in arkasına sığınarak çekine çekine yürümüşü. Dövmeli'nin bu tavrını görünce doğruldu, ahlâksızlığın başkenti Hamburg'un bu en büyük puştunu düş kırıklığına uğratmamalıydı.

«Seiam Karl, beni bloğuna aldığın için teşekkürler.» Dövmeli sırtına bir şaplak indirerek, «Gel benimle,» dedi. «Yazıcım numaranı alsın.»

Şefin odasına giren Paulo neredeyse şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı. Bir grup çıplak kafalı, üzerinde patateslerin kızardığı sobanın etrafına sıralanmıştı, masanın etrafında oturanlar, esrarkeşler gibi, bir sigarayı elden ele dolaştırarak nefes çekiyorlardı, yatağın üstüne kümelenmiş beş altı genç de bir şeyler tıkmıyorlardı. Bütün bunlar masanın bir ucunda bilek güreşine tutuşmuş iki iş gözetimcisi kaponun gözleri önünde oluyordu. Dede Menard haklıymış, Loibl ... Pass'da çok şey değişmişti.

Şef girince herkes ayağa kalktı, ama kimse Mauthausen usulü esas duruşa geçmedi, bu daha çok, emrinde-kileri rahat ettiren, babacan Dövmeli'ye gösterilen bir yakınlık belirtisi gibiydi. Etrafa bakmadan yazıhane niyetine kullandığı masanın başına gelen Dövmeli, Paulo'yu yanına çağırırdı.

«Rapportführer'in yanındaki yazıcım gelene kadar biz de biraz gevezelik edelim.»

Aynı anda konuğuna bir parça ekmele, içi yağ ve domuz sucuğu dolu olan bir tabağı uzattı.

«Aç mısın arkadaş? Çekinme, yemene bak.»

Dövmeli'nin özel tercümanı yanlarına gelince, Paulo hemen adama dönerek, «Önce şefe yemek için teşekkürlerimi bildir,» dedi. «Ve haziran ayında ona, şoförüm diye yalan söylediğim için özür dilediğimi de. Pezevenlikle geçindiğimi söylemekten utanmıştım. Hem tünelde bizim meslekten olanlara ihtiyaç duyulduğunu sanmıyordum.»

Tercümanın sözlerinden sonra kopan kahkaha Paulo'yu rahatlatmıştı. Anlaşılan iyi bir puan almıştı. Dövmeli iki büklüm olmuş, kahkahadan kırılıyordu. Sonunda kendini toplayarak tercümanın kulağına eğildi ve «Ona yanıldığını söyle,» dedi. «Pezevenklik burada en geçerli meslek. Bana baksın yeter. Benim sayemde yürüyor bu tünel, işçileri.

— 197 —

SS'leri, hepsini ben çalıştırıyorum. Sosisler, sigaralar, ekmeleler hep Karl'ın bloğuna yağıyor.»

Paulo fırsattan istifade on santimlik bir sucuk parça-; sini ekmelele yutuverdi, sonra do çaktırmadan şefin bıçağını alıp bir ekmele parçasına yağ sürmeye koyuldu, işi Kari tercümanı dürttü. «Adını sor şunun.» ' : Tercümandan hızlı davranan Paulo, «Chastagnier,» dedi. «Ama Montmartre'da buna Paulo derler.»

Dövmeli epey etkilenmişti. ; «Montmartre, schön. Blanche alanını bilir misin? An-latsana.»

;; Tabii bu koca puşt için Paris, Montmartre, kenefleri > karı kılığında dolasanlarıyla ünlü Blanche alanıyla noktalanıyordu.

«Blanche alanında iş yok artık,» dedi. «Şimdi iş gece kulüplerinde halloluyor. Savaştan sonra konuğum olursun Kari, seni oraların kralı yaparım.»

Kari bu nezakete aynıyla karşılık verdi. «Bunu bilseydim seni kuzeye yollamazdım. Ama artık seni bırakmam, Paulo.»

İtiraf etti alçak! Paulo altı ayın intikamını almak amacıyla koca bir dilim ekmeleği kaptığı gibi yağlamaya başladı. Ama kötü antlara dalmaya ne gerek vardı. Güneye dönmüş, koca reisle yakınlık kurmuş, onun masasında konuk olmuş, yiyeceklere ve umutlara yumulmuştu. Belloni'nin fikri gerçekten dâhice bir buluşmuş!

Yazıcının gelişyle Dövmeli de ciddileşti. «Schreiber, yeni bir adamımız var. Numarasını al ve onu betonculara ya da marangozhaneye yaz, tünele verme, açık havaya ihtiyacı var.»

«Jawohl Blackcrttestes,» diye karşılık veren yazıcının bakışları şaşkınlık doluydu. Şaşırın sadece o olmamış, odadakiler de gevezeliği bırakıp kuzeyden gelen bu sırığa merakla bakmaya başlamışlardı. Paulo bu yıldırım aşkına bir anlam veremiyordu. Dövmeli yazıcıya; emirler yağdır-

, "IQQ , —• I90 ~^

mayı sürdürüyor, gözdesini tepeden tırnağa donatmak istiyordu.

«Git depodan ona yeni bir takım giysi bur. Ceket, pantolon, iç çamaşırı, gömlek, kep. Bulursan ayakkabı da al.»

Sonra Paulo'ya dönerek ekledi.

«Bloğuma layık olmanı istiyorum. Soyun.»

Paulo bir an duraksadı. Sakın bu yakınlığın altından bir çapanoğlu çıkmasın? Şaka maka derken on beşe yakın tanığın önünde bekâreti kaybetmek de vardı!

«Haydi soyunsana,» diye üsteledi Kari. «Anadan doğma, kuzeyin bitlerinin bloğumu istila etmesini istemiyorum.»

Bu sözleri son derece nazik bir şekiide, âdeta fısıldayarak söylemişti. Paulo bu kez şefin, orasını burasını görmek amacıyla olduğuna iyice inandı.

«Başıma bu belâyı Ange sardı! Nasıl sıyrılaçağım bu işten?»

Zaman kazanmak için, «Akşam epey serin,» dedi. «Yazıcının yeni giysileri getirmesini bekleyeyim.»

Dövmeli soyunmak için bunca nazlanmanın nedenini anlayamamıştı.

«Soyun dedim,» diye sertçe çıkıştı. «Üşüyorsun sobanın yanında dur.»

Haydi bakalım! Üstelik kışını on beş kişi izleyecek! Bir saate kalmadan tüm kamp olan biteni öğrenecek. Paulo içinden Ange Belloni'ye söve söve soyunmaya girişti. Belki de Dövmeli onun siska, iskelet gibi vücudunu beğenmezdi! Paulo göğsünü çökertiyor, dizlerini sıkıyor, kollarını sallandırıyor, çarpık çurpuk görünmek için elinden geleni yopyordu.

Aslında boşuna üzülüyordu. Dövmeli iri yanlardan hoşlanmazdı. O ufak tefekleri, 1.60'lıkları tutuyordu, çok geçmeden pembe yanaklı, ufak tefek, sarışın, Lüksemburg'lu sevgilisi de odaya girdi. KaiTın tüm ilgisi o yana yöneldi.

Sonunda giysiler de geldi. Paulo yeni çizgili giysileri-

^ .198 —

ni alırken, «Dcırke schön, Chef,» demeyi ihmal etmedi. Bu kez Belloni'nin neden bunu on i>ir ay önce akıl edemediğine hayıflanıyordu.

KaiTın Lüksemburg'lu dostuyla fıkrdaşmasından ya-; rarlanan Paulo, yatmadan önce sobanın çevresinde ısınmaya çalışan öteki mahkûmlara karıştı.

«Neredeydin ahbap? Seni öldü sandık. Kuzeyden nasıl kurtuldun? Zor muydu oraları?»

«Kuzey bir kamp değil, bir yatakhanedir. Çalışırsın, yatarsın, sonra tekrar çalışırsın, tekrar yatarsın. Bunun dışında bir şey yok, ha buradakilerin yarısı kadar yemek, iki katı da dayak yersin. Altı ay boyunca hiçbir şey görmedim, vurulanların dışında hiçbir olay olmadı. Kuzeyin lafını bile etmeye değmez.»

Gece iyice bastırıldığından gecikenler alelacele içeri dalıyorlardı. Yeni gelen bir grubun içinde Ange ve Joel'i gördü. «Gırte Nocht Chef,» diye selam verip tüyerken, Kari, Joel'e bastı tokadı. Sonra da Paulo'nun etrafındakilere girişti. Paulo da ister istemez kafasını korumak için kolunu kaldırmıştı. Aslında1 bu davranışı hiç de hoş değildi. Dövmeli şaşırıldı, hatta alındı. «Bu pis heriflerin odamı kokutmasını istemem. Burası Kari ve Karl'ın dostlarıdır.»

Paulo'nun Karl'ın dostları arasında yer aldığı artık iyice belli olmuştu. Ağır ağır kalkıp kapıya, dolayısıyla sobaya yakın olan yatağına gitti. Minderin üzerine uzanırken, bu kıskançlara pek güvenmemeli, diye düşünmekteydi.

Sabah, tünele tırmanırken kendini epey formda hissediyordu. Tam işe giderken, Dövmeli yemek çanağını kontrol etmek bahanesiyle içine domuz yağı sokuşturmuştu. Gök masmavi ve rüzgârsızdı, saat dokuza doğru güneş çıkardı.

«ilk günümde böyle iyi bir havaya toslamak da pek güzel,» diye sevindi Paulo.

Beton karma makinası hemen gözüne çarpmıştı. Hem de biri tünel girişinin sağında, biri solunda olmak üzere

— 200

iki tane vardı. Herbirinin başında onbeş kişi çalışıyordu: Başta bir kapo, kum ve çimento torbalarını taşımak için dört kişi, kovalarla su taşıyıp alele boşaltmak için iki kişi, iki kişi kürekle karıştırmak için, geri kalanlar da betonu el arabalarına doldurup tünele taşımakla görevli olanlar. Eskilerden Marcel yanma yaklaşarak, «Sen benimle gel Pauio,» dedi. Anlaşılan ustabaşı oydu. «Sen ne iş bilirsin?»

«Hiç. Ama şu el arabalarını hiç sevmem.» «O zaman karıştırmaya katıl. Yorucu değildir.» İyi. Yedek kapo geçimliye benziyordu. Herhalde Dövmeli ona da iki kelime fısıldamıştı.

Karıştırılardan biri de şu kurnaz Belloni değil miydi? «Hah!» dedi Paulo, «Dede'yle sen revirde fazla konuşmadınız. Artık rahatça konuşuruz.»

«Senin çıkmanı bekledik. Ama önce sen Dövmeli'yle aranda geçenleri anlat bakalım. İşler iyiye benzer. Eh, artık bize de bir teşekkür edersin.»

«Fevkalâde, sağol. İyi ama, neden siz revirden çıkar çıkmaz toz oldunuz?»

«Doğrusunu istersen, biz bu işin yürüyeceğinden pek elmin değildik. Karl'ın gazaba gelip sopa atmasından korktuk.»

«Bravo doğrusu! Neyse olan oldu. Şu halime bak tepeden tırnağa yenilendim, karnım tika basa doldu, üstelik bana adımla hitap ediyor. Ama bana soyunmamı söylediğinde korkmadım desem yalan olur.»

Ange kıkırdamaya başladı. Paulo devam etti. «Neyse ki oğlanı geldi de bizi unuttu. Tanrı aşkına sen ona neler söylemiştin?»

«Hiç. Senin de puşt olduğunu söylemiştim.» «Nee?»

«Evet, puşt, hem de baş puşt, yani Paris'teki en büyük o biçimler kulübünü işlettiğini söyledim.»

«İyi ama bu zırvalara kandı mı?»

«Öyleye benzer. Tabii bu arada onun kişiliğinden, yönetiminden ne kadar etkilendiğini, savaştan sonra kulübünü yeniden düzenlediğinde onun gibi bir yöneticiye gereksinme duyabileceğini de eklemeyi unutmam.»

«Ha, şimdi anladım,» dedi Paulo. «iyi ama bu şapşal gerçekten savaştan sonra böyle canciğer olacağımızı mı sanıyor? Oysa onu ne sürprizler bekleyecek.»

«Hem de ne sanmak, yalnız o mu? Bu akşam göreceksin, tüm bloklarda bu böyle, Eddy, -Max ve özellikle Ne-unoeil. Herifler neredeyse kontrat imzalayacaklar.»

«Aaa, inanılır gibi değil, yahu herifler bize aylardır kan kusturdular, şimdi nasıl böyle düşünürler?»

«Dur bakalım, kan kusturma fasılları bitmedi ki, serserilerle oğlanları çıkar, geriye yüzlerce dayaklık adam kalır, bunlar ötekiler için de sopa yerler. Köylülerle fabrika müdürleri onları ilgilendirmiyor. Çalışmaktan nefret eder böyleleri. Bunlar yeraltı dünyasının adamlarına güveniyorlar ve onları bol bol besleyip hırpalamıyorlar.»

Belloni blok şeflerinin yardımcılarının listesini çıkarırken Paulo garip bir duyguya kapıldı. Öyle ya, bir yıldır şerefini korumuş, temiz bir isim yapmıştı, şimdi birden bu değişiklik neye?

Ange bunu düşünmemiş olmalıydı. Paulo sözünü kesti.

«Bak Ange, bir iki gün sonra karnım iyice doymuş olur, sen de gidip Dövmeli'ye durumu anlatırsın. Bu profesyonel çirkeflerle bir sepete konmak hoşuma gitmedi.» Paulo'nun teklifine şaşırان Ange, söyleyecek söz bu-; iamadı, yanlış işitmiş gibi arkadaşının yüzüne bakakaldı.

«Aldırma Ange, dalga geçiyorum.»

Aslında son derece ciddiymiş söyledikleri, ama iki lokma fazla yemek ağır basmıştı. Belki alçalmadan yararlanmanın da bir yolu olabilirdi. Ange bunu bilirdi herhalde!

«Bak Ange, ben kuzeye yollandığımda senin durumun da hiç parlak değildi, Dövmeli'yle nasıl başa çıktın? Re-

^ 202 r-,

revirde, sonra anlatırım demiştin.»

«Çok basit dostum, dediğin gibi direndim ve sonunda Dövmeli bıktı.»

Paulo'nun tam olarak inanmadığım sezen Ange ayrıntılara geçti.

«Doğrusunu istersen şimdiki oğlanını ona ben buldum, bundan öncekini de. Yaşımdan mıdır nedir, bu gençleri çekiyorum. Çocuklar gençliklerini kıskanan ihtiyarların kendilerini itip kakmalarından bıkip bana geliyorlar. Dövmeli de bunu fark etti ve barış yaptık: Gülücükler, bol yemekler, masasında oturmalar. Hem sonra Dövmeli'yi eğlendiriyordum da, ona Paris argosunu öğretiyorum, benden vazgeçmez oldu.»

«Peki, ötekiler ne düşünüyor? Bozulanlar oluyor mu?»

«Başta çok vardı ama şimdi epey azaldı. Bir iki ihtiyar keşinin dışında kimse aldırıyor, Loibl'da kıskançlığa yer kalmadı artık, en büyük değişiklik de bu. Bak, şu şişko patates Marcel bile bir saattir çene çalmamıza göz yumuyor.»

Aslında bu göz yummanın nedeni çimentonun gecik-mesiydi. Nitekim gelir gelmez yardımcı kapo konuşmalarını kesti, Paulo'ya dönerek, «Belloni sana ne yapacağını anlatır,» dedi. «Sakın çok çimento koyma, torbalar sayılıdır, hem betonumun bozulmasını da istemem.»

«Betonuymuş, hini» dedi içinden Paulo. Bu herif belki puşt değil, ama onlardan daha aşağılık.

Herifin dediği gibi is pek yorucu değildi, Ange'la Paulo, iki kürek arasında konuşmalarını sürdürebiliyorlardı.

«Ya savaştan ne haber?» diye soruyordu Paulo.

«Sonun yaklaştığı beJli, ama tam olarak ne olup bittiğini kestirebilmek zor. Dedikodular SS'ler kanalıyla kapo-lardan geliyor. Birgün bakıyorsun, daha yirmi yıl buradayız diyorlar, ertesi gün kafayı buldular mı bambaşka konuşuyorlar. Amo her şey o .denli karışık ki. Bir de sivil Yu-goslavlara var, onlar da havadisleri partizanlardan toplu-
203

yortar ve olayları kendi istekleri doğrultusunda abartıyorlar. En iyisi benim gibi yapıp tıka kulaklarını.»

«Zaten altı aydır kuzeyde kulaklarım tıkalı gezdim. Ama burada özgürlüğe yakın bir hava var.»

«Belki haklısın, ama ben düşünmekten hoşlanmam. Eğer doğruya yakın bilgiler edinmek istiyorsan Dede'ye başvur. Bana bilgi vermekten kaçmıyor, çok konuşuyor-muşum. Onu sıkıştır, sen belki becerirsin.»

«O bunları nereden öğreniyor?»

«Yemin et!»

«Söz. Hadi anlat.»

«Peki. Emin değilim ama Dede artık parçalardan bir radyo yapmış galiba.»

«Hiç şaşmam. Ama bu söylediğin çok önemli.»

«Ben bir şey söylemedim. Emin de değilim, bana öyle geliyor. Git Dede'yle konuş, belki sana söyler. Başka bilenler de vardır herhalde!»

«Örneğin?»

«Örneğin Joel ve komünistler. Ama onlar da çok katı herifler. Proleterler ve direnişçilerin dışında kimseyle ilgilenmiyorlar. Burjuvalar ve DeGaulle'cülerden de çekiniyorlar. Dede onları etkiliyor, çünkü çocuk onlar kadar Nazi düşmanı. Bana burun kıvırıyorlar, ben de onları takmıyorum. Aslında Paris'i Almanlar yerine Ruslar işgal etse durum daha parlak olmaz.»

Ange'in sözleri gerçekten uzak değildi.

«Aldırma Ange,» dedi Paulo. «Ben buradayım ya, artık her şey değişir. Biraz kilo alayım, kendi direnişimizi kendimiz kurarız. Şimdiye dek ikimiz iyi dayandık, bundan sonra da söyleyecek sözümüz olacak. Bu akşamdan tezi yok Dede'yle konuşacağım. Komünistler bana vız gelir! Onlar bizi istemezlerse ne yaparız, biliyor musun?»

«Ne yaparız?»

«Biz de tüyeriz.»

Boş bulunan Paulo arkadaşının moralini yükseltmek

için ilk aklına g'eleni söyleyivermişti, ama sözleri etkisiz kalmamış, Ange şaşkınlıktan elindeki küreği düşürmüştü,

«Hiç değilse deneriz,» dedi Paulo. «Her zaman buna karşıydım, ama anlattıklarına bakılırsa koşullar bir hayli değişmiş. Kar eridi, bu konuyu yeniden ele alabiliriz.»

İki saate yakın bir süredir kimse onların bulunduğu köşeye gelmemişti, bu da disiplinin ne denli laçkalaştığını gösteriyordu.

Dede'yle Joel'e de danışırız. Tanıdığım kadarıyla onlar da gidicilerdendir.»

Ange'in yüzü gülmüş, Paulo'sunu bulmuştu.

Kahkahayı basarken, «Tam zamanında geldin, ben de epey hamlaşmaya başlamıştım,» dedi.

Şişko Marcel'in cızır cızır sesi keyiflerini kaçırdı.

«Dalga geçeceğinize biraz çalışsamza. Sizin yüzünüzden gecikiyoruz, on dakikaya kalmaz Mezar Kaçkını tepemizde bitiverir.»

Paulo'nun varlığıyla kendine güveni artan Ange, «Kapa çeneni, geçmişi boMu,» diye dayılandı.

İleri gitmişti.

«Ya, madem öyle küçük bey, al el arabasını, ancak gidersin.»

«Bırak onu canım,» diye müdahale etti Paulo. «Şimdi hızlanırsın, betonun da gecikmez.»

Ama şeritsiz kapo laf dinlemek istemiyordu. Ange Belloni'nin elindeki küreği kaptığı gibi, suratına doğru sallayarak, «Şimdi hızlanmak işe yaramaz,» dedi. «Benim makinem sizin keyfinize göre ayarlanmaz. Hadi al şu arabayı da tüneldakilere beton taşı bakalım. Bir daha sefere baban yaşında bir adamla nasıl konuşmak gerektiğini öğrenirsin.»

«Amma posta koydun ha babalık, anladık, gidiyoruz.»

Yemeğe a'ek daha öldürecek iki saat vakti vardı Pau-lonun. Belloni'nin yerini ayı kadar sevimli bir Rus almıştı. Ama Ange'in sözleri onu öylesine heyecanlandırdı-

mişti ki, iki saatin nasıl geçtiğini bilemedi.

Yemek sırasında Angela birlikte Joel'i kısırdılar. De-de'nin radyosunu haber alışına çok şaşırın Brötanyalı önce bilmezlikten geldi, ama sonunda, «Evet, doğru,» diye onaylamaktan kendini alamadı. «Ama yalvarırım, susun-Hele sen Ange, etrafında dönenip duran oğlancıklara sakın ağzından bir şeyler kaçırma. Bir duyulursa, Dede de, bunca emeklerimiz de yanar.»

«Hangi emekler?» diye sordu Paulo. «Kapoların, jandarmaların, hatta SS'lerin morali üzerine çalışıyoruz. Alman radyosuna inanmıyorlar, ama öteki radyolara kulak vermek de ağırlarına gidiyor. Dede, Lozan'ı dinlemeyi başardı, hemen her akşam bize son havadisleri yetiştiriyor, biz de gereken yerlere yayıyoruz. Bunlar oradan buradan Almanların kulaklarına ulaşıyor, nereden çıktığını anlayamıyorlar. Organizasyonumuz kusursuz, kimsenin bir şeyden kuşkulandığı yok. Ange'la sen nereden öğrendiniz?»

«Yemin ederim kimse bir şey söylemedi,» diye söze karıştı Ange. «Ama benim gözüm etrafta fir döner, sizler de iyi numara yapamıyorsunuz. Bu sonuca tahminler yaparak ulaştım.»

Joel, Belloni'nin gözlerinin içine bakarak «Haklısın,» dedi. «Hiç ihtiyatlı davranmıyoruz. Ama senden de, Paulo'-dan da bu sırrı saklamanızı istiyoruz. Yine de arkadaşlarıma bu sırrı sizin bildiğinizi söylemek zorundayım.»

Hafiften sinirlenmeye başlayan Paulo, «Arkadaşların kimler?» diye sordu.

Joel bir süre durakladıktan sonra, «Dostlarım, Loibl'-m direnişçileri,» diye karşılık verdi.

«Bir hayli olmalı. Ange'in numaranızı çakmasına şaşmamalı.»

«Tersine sayımız bir hayli az, ama yavaş yavaş çemberi genişletiyoruz ve umarım sizler de katılırsınız. Harekat başlayınca herkese gerek duyacağız.»

Arkadaşlarının ciddi tavrı Ange'la, Paulo'yu etkilemişti. Onlara Büyük Gece'den, Harekât Günü'nden söz ediyordu, üstelik eski beden öğretmeninini hiç de şaka* yapar gibi bir hali yoktu. Korkutucu ayrıntılara geçiyordu:

«...ideolojik farklılıklara bakmaksızın bir komuta grubu oluşturduk. Size buna kimlerin katıldığını söylemeyeceğim, ama komünistlerin çoğunlukta olduklarını tahmin edebilirsiniz. İnsiyatif onlardan geldiğinden, üstelik partili Polonyalı ve Ruslarla iyi ilişkiler rçmde olmaları sonucu dışardaki partizanlarla da temas kurabildiklerinden bu normaldir. Bu koşullar altında harekâtların yönetimini onlara bırakmazlık edemedik.»

Duydukları Paulo'yu adamakıllı şaşırtmış, komünistlerin eylemin yürütülmesini ellerine geçirmiş olmaları canını sıkıyordu.

«Sana gelince, Paulo,» diye sürdürdü konuşmasını Joel. «Dövmeli'den- kopardığın fazla yiyecekler ve başka ayrıcalıklar konusunda hiç kaygılanma. Eğer bunları güçsüzlerle paylaşırsan kimse sana yan gözle bakmaz. Düşmandan ne kopara bilirsek kârdır, öyle ya da böyle, fark- etmez.»

Ceketinin altından domuz yağlı ekmeğini çıkararak Paulo, «Öyleyse paylaşmaya hemen başlayalım,» dedi. «Hadi Joel, al yarısını, biz de Ange'la geri kalanını bölüşürüz. Bu akşam umarım Kari bana bir tane daha verir.»

Joel sandviçe kararsız gözlerle botoyordu. Hem almak istiyor, hem de az önceki sözlerinin yanlış değerlendirilmesinden çekiniyordu. Paulo gülerek bu zor duruma bir son verdi.

«Hadi canım, fazla titizlenmene gerek yok, zaten sabahtan beri bunu seninle paylaşmaya kararlıydım. Hadi, çabuk ye, işbaşı saati getdi.»

Yemekhaneden çıkınca Paulo eskr alışkanlıkla tünele doğru yürüdü,

«Hey Paulo,» diye seslendi Ange. «Aklın nerede?»

Geri dönen Paulo, «Joel'in söylediklerine takıldı kafam,» diye karşılık verdi.

«Ne dersin? Bunlar beni ürkütüyor.»

«Doğrusunu istersen beni de. Bence Yugoslavlar kampa saldırmadıkça bunun gerçekleşmesi olanaksız. Joel bu k'onuda birşey söylemedi, savaşın gidişi hakkında da. Bu akşam Dede'yi konuşturmaya bakayım.»

«Senin fikirlerin bana daha yakın geldi, Paulo.»

«Hangi fikirlerim?»

«Tüymek, canım.»

«Doğru ya! Unutmuşum. Evet, tüymek, bunlar gibi toptan savaşmaktan daha az tehlikeli. Yine a'e bizi kendi cephelerine kabul edip etmeyeceklerine bakalım.»

Beton dolu arabasını sürmeye çalışan Belloni, «Kabul etseler bile bu beni açmıyor,» dedi. «Komünistler de bir bok değil.»

Paulo tünelin kara ağzında kaybolana dek arkadaşının ardından baktı.

Aksam Ange'la birlikte yıkanma yerinin arkasına, Jo-el'le buluşmaya gittiler. Beden öğretmeni, Paulo ve arkadaşı çok şey bildiklerinden onları da örgüte almak istemiş, ama komünistler karşı çıkmışlardı. «Bizim cephede serseri takımına iş yok,» demişlerdi. «Chastagnier'ye ve arkadaşlarına güveniyorsan, konuşmayacaklarına dair söz versinler, ama onları aramızda görmek istemiyoruz.» Sonuç olarak yıkanma yerinin arkasında yalnızca Joel'le Dede Me-nard vardı.

Paulo ve arkadaşını kızdırmamak için iki Brötanyalf, komünistlere bu konuyu açtıklarından ve reddedildiklerinden söz etmediler. Ama suratları asılmıştı.

Hava Dede sayesinde yumuşadı.

«Seni gidi küçük sinsi,» dedi Ange'a. «Simdi de kapıları dinliyorsun, ha?»

«Ama sen de başka şeyleri dinliyorsun,» diye atıldı Paulo. «Hem seninkiler daha ilginç. Son havadisler nasıl?

Benim bir şeylerden haberim yok, hâlâ Stalingrad'da kaldım.»

Dede bir kahkaha patlattı.

«Stalingrad tarih oldu, arkadaş. Ruslar şimdi Kiev'de. Almanlar çekile çekile sonunda kendilerini anayurtlarında bulacaklar. Benim tüneldeki barakama uğrarsan, sana bir şey gösteririm, daha iyi anlarsın.»

Joel, «Bugün Lozan'ı dinledin mi? diye sordu. «Hayır, bir türlü yalnız kalamadım. Ama yakında Londra'yı bulacağım.»

Paulo bu heyecan dolu Dede'yi, katı görüşlü prensip adamı Joel'e yeğ tutuyordu. Anlaşılan bu sempati karşılıklıydı. Az önce buluştuklarında Dede iki serseriye yemin ettirmek yerine, olayı son derece basit bir şekilde anlatmıştı.

«Madem bu işi öğrendiniz, ağzınızı sıkı tutmakta yarar var. Almanların kulağına gelebilecek bir fısıltı, sizin kanalınızla bana kadar ulaşabilir. Şimdi de yoldaşları rahatlatmak için bana söz verin bakalım.»

Neden Dede, Paulo'ya bu kadar yakınlık gösteriyordu? Güneye döndüğünden beri ona gerçek bir dost gibi davranmış, doktorlara başvurup sülâmitler vermiş, Dövmeli'yi tavlayıp kuzeye gönderilmesini engellemiş, şimdi de bu son durumda onlara güvenini açıkça göstermişti.

Dede'nin kendi burjuva öğrenci çevresinin tümüyle dışında- olan bu Parisli kabadayıya karşı bir zaaf duyduğu apaçıktı. Paulo'nun ağzından çıkan her söz, durum ne kadar ciddi olursa olsun, küçük öğrenciyi kahkahaya boğuyordu.

Sonunda sıkılan Joel oldu.

«Kesin beyler. Buraya dalga geçmeye gelmedik.» «Ne yani, dostumun anlattıklarından sonra ağlayacak mıydık,» dedi Paulo. «Kuzeye yollanırken Moğolları görünce, Almanların Pekin'e ulaştıklarını sanmıştım, oysa bugün yuvalarına doğru çekildiklerini öğrendim, izin ver de

biraz yüzüm gülsün.»

«Sahi, kuzeyde Almanların çekildiklerinden habersiz miydiniz?» diye sordu Dede. «Eh, dostum, sana altı aydır tüm olan bitenleri anlatmaya kalkarsak, gece yarısına kadar bitiremeyiz.»

«Kabataslak söyle. Bu meret daha ne kadar sürer?»

«En fazla üç ay. Bilemedin yaz sonu. Ama gelecek kışın savaşla geçmeyeceği kesin.»

«İyi ama nasıl bu kadar emin olabilirsin? Savaşın ne âlemde olduğundan habersizim.»

«Bak canım,» dedi Dede. «Sana kısaca özetleyeyim: Son Alman da Afrika'dan çekileli epey oldu. İtalya daha Alman dolu. Ama Amerikalılar, İngilizler, hatta Fransızlar da orada.»

«İyi ama İtalya burnumuzun dibinde değil mi?»

«Tam yambaşımızda,» dedi Ange. İlk kez konuşuyordu. «Ama oraya varana dek karlı dağlar aşmak gerek.»

«İsviçre radyosuna bakılırsa müttefiklerin ilerlemesini engelleyen de bu dağlar,» dedi Dede.

«Daha başka neler öğrenmek istiyorsun Paulo?»

«Her şeyi.»

«En önemlisi çıkartma, bugünden yarma bekleniyor. Bu, Hitler'in sonu olacak. Doğu'dan, batıdan, güneyden, hatta buradan, Yugoslavya'dan bile sarılmış olacak. Belki tünelimiz o zaman başka bir işe yarar.»

Sevinçle kaygı arasında bocalayan Paulo, «Savaşın buralara da uğrayabileceğini sanır mısınız?» diye sordu.

«Mutlaka, bir milyona yakın Yugoslav partizan dağlarda bekliyor. Şefleri Tito, Avusturya'ya girmek isterse, yolları buradan geçecek. Almanlar stratejik tünellerini bize kazdırırken bu olasılığı hiç

düşünmediler. Beyler, galiba biz bu işi kendi yararımız için yapıyoruz, bence boşuna yi-tirmedik burada geçirdiğimiz bir yılı, belki tüneli hızlandır-
Tünel
F:14

makta do yarar vardır.»

«Fazla ileri gitme,» dedi Joel. «Bunlar hep varsayım. Bu tünel Yugoslav direnişini bastırarak panzerlerin gelmesine de yarayabilir. Biraz sabredip şimdilik çalışmaları ağır yürütmeli, hatta arasına da baltalmalı.»

Akşam çökmüştü, dört arkadaş ayrıldılar. Hepsi aynı bloktaydılar, ama bir arada görünmeleri dikkati çekerdi. Önce tek başına Joel gitti. İki dakika sonra Paulo'yla An-ge mutfak tarafından bir tur atarak onu izlediler.

Adımlarını hızlandıran Pauio, «Seni tanıyamıyorum, Ange,» dedi. «Bütün gece hiç ağzını açmadın, oysa ne ilginç konulardan söz ettik.»

«Hemen hepsini biliyordum.»

«Peki, bunlar seni sevindirmiyor mu? Sen de Joel gibisin, suratın hep asık.»

«Kaygılıyım, Paulo, hep son anda bir felâketin olacağından korkuyorum. Beni dinle Paulo, en iyisi tüymek.»

«Üşütmüştün sen. Hiç riske girmeye değer mi? Bence en iyisi şimdi yiyip içip kilo almak, bol yemek, az çalışma.»

Sanki Paulo'nun kafasından geçenleri anlamış gibi, Dövmeli de başını pencereden çıkartmış, sırtıyordu.

Eh! Yemek demek, Kari demekti!

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Paulo bir haftada güneyin havasına giriverdi. İzinden dönen bir kapıcı gibi sağa sola sorular yağdırarak, savaşın, Dede Menard'ın sandığı gibi üç, olmadı, beş ayda bitip bitmeyeceğini soruşturdu. Mahkûmların çoğu aynı kanıdaydı, ama ihtiyattan ya da batıl inançlardan olsun, tarih söylemekten kaçınıyorlardı. Soruşturmalarına herkes, «Kendimi

Fransa'da bulunca savaşın batığıne inanırım,» karşılığını veriyordu.

Paulo bir yandan da kafasını, yeni yiyecek kaynakları bulmaya zorluyordu. Kamp sınırları içinde her yol denenmiş sayılırdı. İşçiler arasında dolanıp duran sivil Avusturyalı ve Yugoslavların cirit attığı şantiye kalıyordu geriye. Üstelik siviller artık tüneli kullanmaya başlamışlar, otomobile atladıkları gibi en yakın Avusturya kenti olan Klagenfurt'a alışverişe gidiyorlardı. Sınırın her iki yakasında oturanlar kendilerine bu kolaylığı sağlayanlara şükran duyuyor olmalıydılar.

Delğin içinde çalışan şanslılar herhalde bu gidiş gelişten yararlanmanın yollarını bulurlar, diye düşünüyordu Paulo. Önce, tekrar tünelin içinde çalışmayı düşündü, ama sonra vazgeçti; kapıcı kulübesi gibi, güney girişinin tam yanma kondurulmuş betoniye, ilişki kurmak için hiç de kötü yerde sayılmazdı.

Ange de aynı kanıdaydı.

«Biz buranın kralları olacağız, sivilleri kolayca tavlarız. Hiç çekinmemeli. Herifler dravaları nereye koyacaklarını bilmiyorlar. Biraz gayret etsek bir tütüncü dükkanı açabiliriz.»

«Ben de sana aynı şeyi teklif edecektim,» dedi Paula. «Sigara stoku burada banka hesabı yerine geçer.»

Sonunda sigara avına çıkmaya karar verdiler.

«Biraz para yaptık mı, Pepe'den bir iki diş satın alırız. Bu havalide birkaç gram altınla bir pusula ve dağ ayakkabıları almak işten bile değil. Yugoslavian mutlaka altını Alman markına yeğ tutarlar.»

«Yine başladın!» diye sözünü kesti Paulo. «Sana kaç kez olayların gidişini bilmeden düş kurma demedim mi? Önce kilo almaya karar vermiştik, unuttun mu? Sigaralar da buna yarayacak. Şu haline bir bak, sıskacık göğsünle yedi aylık doğmuşlara benziyorsun!»

Epey bozulan Ange, «Ben hiçbir zaman şişman olma-

— 212 -^

dim,» dedi. «Üstelik, buradan tüyebilmek, dağlara tırmak için hafif olmak gerek!»

Kuzey cehenneminde yaşamamış olan Ange, arkadaşının her şeyden önce biraz soluklanmak istediğini, yeni bir sorunun yaşamını zorlaştırmasından çekindiğini anlayamıyordu. Tam biraz rahat etmişken bu kez de firar denemelerine girişmek çılgınlık değil miydi? Karnı tok, sırtında yeni giysiler, işi hiç zor değil, hava açık ve sıcak, herkesle dost arkadaş, eee? Daha ne istemeli? Şimdi kaçınanın yollarını aramanın zamanı mı?

Haydi, fırsat çıktı ve Ange'la kaçmayı becerdiler diyelim, barut kokulu dağlarda ne bulacaklar? Buradaki gibi sakın bir yaşam değil herhalde. Yok canım, sigaralar karın doyurmaktan başka bir şeye kullanılamazdı.

Ertesi gün, genç bir İtalyan olan sürücüye yanaştılar. Vagonlardan biri kötü bağlandığından yardım istercesine çevresine bakmıyordu.

«Sana bir el atalım arkadaş!» diye seslendi Paulo.

«Fransız mısınız?» diye sordu öteki. «Bene, iyi, ben de Fransızca bilirim, ikiniz de yukarı çıkın, uca gidin, ağırlık yapın, ben de aşağıdan kancayı takayım.»

Arıza çabuk giderildi, İtalyan, «Grazte molto, teşekkürler,» diyerek araca yaklaştı.

Ange kolundan yakalayarak, «Hey, güzel çocuk, böyle kaçamazsın. Bize biraz sigara atsana,» dedi. Şaşırın İtalyan bakakaldı. Tünelde çalışmaya başladı-ğmdanberi ilk kez bir mahkûm onunla böyle konuşuyordu. Genellikle çıplak kafalı sefiller gülücükler saçarak izmaritini atmasını beklerlerdi. Yardım ister gibi sağa sola bakındı, etrafta ne bir kapo, ne de SS vardı.

«Ah, cctpito! Sigaram bitti! D'otecordo arkadaşlar.»

Cebinden çıkardığı paketin içinden iki tane çekti.

«Baksana sen!» dedi Paulo. «Bizi dilenci mi sandın? Ange, şu cimriye verdiklerini iade et.»

Bu kez İtalyan gerçekten korkmuştu. Sivil bir işçiye

gereken saygıyı göstermekten uzak bu iki hayduttan bir an önce kurtulmalıydı. Sigara paketini Pauio'nun ayaklarının dibine fırlattığı gibi, aracına atladı ve çekip gitti.

Ange kahkahayı basarak, «Herif hiç de gönülden vermedi,» dedi. «Paulo, bence bunu yardımseverler üstesinden çıkarabilirsin.»

«Sen öyle san. Onu haftada, bir paket haraca bağlayacağız, göreceksin tıpış tıpış getirecek. Üç yüz kilometre öte. de ülkesi Almanlara başkaldırırken, bu herif alçakların hizmetinde çalışıyor.»

Beş dakika sonra iki ortak işlerinin başına dönmüş, hâlâ kıkırdaşıyorlardı. Kollarının altında elektrik kablolarıya tünelden çıkan Dede 'Menard yanlarına yaklaştı.

«Ne o? Ne fıkırdaşıyorsunuz?»

«Bir dost edindik. İtalyan sürücü. Bak bize ne verdi!» Ange pırl pırl paketi çıkarmış, gösteriyordu.

«Makarnacıyı tanıyor musun?»

«Elbette, gönüllülerden değildir, ama yine de ihtiyatlı olun. Şimdiye dek 'bize pek hayrı dokunmadı. Öteki sürücü bundan da beterdir. Siviller arasında en tutarlı tip Yanko adlı Yugoslavdır. Bizdendir o.»

Paulo bu sözlerden Yugoslavm partizanlardan olduğunu anlamıştı. Ama onun asıl ilgisini çeken adamın adı oldu, Yanko... Yanka gibi.

Kızı çoktan unutmuştu. Kuzeyin yolunu tuttuğundan beri onu da düşlerinden silip atmıştı. Kızcağız ona dört paket de sigara vermemiş miydi?

«Hey Dede! Yanka kız hâlâ buralarda mı?»

«Seni gidi Paulo! Hoşuna gitmişti değil mi? Üzüleceksin, tatile çıktı, dağa gitmiş. Hemen yakında, Almanların pek dolaşmaktan hoşlanmadıkları bir yerde.»

«Yani partizanların yanında mı?»

«Evet, amer sen bunu bilmemiş ol, çünkü kız tekrar gelecek.»

Dede, Yanka aşağı, Yanka yukarı konuşup dururken,

Pauio bu kızın kederli gecelerde düşlerinde tuttuğu yeri anımsadı. Ama artık çok şey değişmişti, Yanka ne kadar 'harika' olursa olsun, şimdilik önemli olan sadece getireceği sigaralardı. Çünkü tünel ağzındaki küçük üçkâğıtçılık bekleneni vermemişti. Haraca yanaşmayan İtalyan, iki kafadara her rastlayışında suratlarına gülüyordu. Neyse ki Yanko denen adamcağız iyi çıkmış ve arasına yanlarından geçerken onlara bir paket sigara atmaya başlamıştı. Ama yine de stokları pek azdı. Ange sistemli bir biçimde, tünele girip çıkan her araçtan istiyordu. Dağ jandarmaları bile bu dilencilikten kurtulamıyordı. Ama asıl numarası Avusturyalı genç bir SS'i tavlaması oldu. Genç savaşçı Ange'a arasına sigara veriyor, karşılığında da havadis topluyordu. Tabii Belloni sadece kötü havadisleri veriyordu... Amerikalılar Roma'da... Ruslar Prusya'da... Menard'ın radyosunun haberlerini bile geçmişti. Akşamları, SS barakalarında yas tutuluyordu herhalde.

Ve böylece Belloni'nin sigara stoku çoğaldıkça çoğalıyordu. Bir gün bunların hepsini çok önemli şeylerle trampa edecekti.

İki arkadaş iyice kaptırmışlardı kendilerini bu oyuna... «Zigaretten, bitte, bitte schoen, Lütfen, sigara, lütfen,» gülücükler, selamlar, düşmandan koparılan her sigara onları neşeye boğuyor ve saatler inanılmaz bir hızla geçiyordu.

Paulo ciddi eylemler konusunda Belloni'ye güven duymuyordu. Ama bunu yüzüne söylediğinde, çocuğun kalbinin kırılacağından korktuğu için tam konuya girerken sözü değiştirmek zorunda kalıyordu.

«Ange, ikinci blokta bir kedi olduğu gerçek mi?» «Evet, oğlanın biri sivil kamptan kaldırmış ve doğum-günü armağanı olarak Neunoeil'e vermiş.» «Sahi yahu, puşt kaç yaşına bastı?» «Ne bileyim? Herifin yaşı başı belli değil ki.» «Bu da doğru, gövdesi delikanlı, kafası moruk. Neyse, aslında daha önemli bir konudan söz etmek istiyordum sa-

no, bilmem fark ettin mi?»

«Neyi?»

«Tünelden henüz bir kamyon geçemez.»

«Biliyorum. Ne olmuş?»

«Bu demektir ki daha buradayız. Çok önemli. Çünkü kamyonların ve zırhlı araçların buradan geçeceği gün bizim için, zurück Mauthausen, demektir.. Yaptığımız tünelden bizi Mauthausen'e geri götürürler. İşte o gün, tatlı hayata elveda.»

«Tatlı hayatmış, ne biçim laf bu. Ben bu haYattan bıktım.»

Olayları aynı açıdan görmüyorlardı ki! Belloni gibi güneiden ayrılmamış olanlar, içinde buldukları durumu normal görüyorlar, çok ağır ilerlemiş olan gelişmeyi fark edip sevinemiyorlardı. Hep daha fazlasını istiyorlardı.

Hattın öbür tarafındakilerden de hayatı güzel bulanlar vardı: Universale şirketi yetkilileri. Eğer herkes aynı şevkle çalışırsa tünel vaat edilen tarihten önce bitecekti. Bu da şirket için çok önemli bir noktaydı.

Son günlerde herkes Umiversate şirketinden talep edilecek paradan konuşur olmuştu... savaştan sonra elbet! Tazminatlar bu Avusturya şirketine epey tuzluya mal olacaktı. Öyle ya, dokuz yüze yakın işçi, günde on dört saatten bir yıllık çalışma! Herkes payına düşecek paranın hesabına dalmıştı... hatta bazıları topluca harekete geçmekten söz ediyorlardı... davayı Limoges'lu avukata verirlerdi. Gülmeyin, ciddi konuşuluyordu bu konular. Paulo haklıydı; parayı almayı garantilemek için bu tüneli savaştan sonra bile tamamlayabilirlerdi.

Bilemedikleri tek nokta, Universafe'in ödemeyi yapmış olduğuydu. Evet, onların haklarını SS'lere ödemişlerdi.

Tünel işini alabilmek için şirket küçük bir maddeye katlanmak zorunda kalmıştı: İşçilerin iMauthausen'den sağlanması. Yüksek bir ücretle tabii, bunun içine işçilerin barındırılması, giysileri, beslenmeleri, sağlık kontrolleri, sigorta-

lan ve efbet cenaze masrafları da giriyordu. SS'ler bütün bunları üstlenmiş, fakat Urausetle'in nakit ödemesini istemişlerdi. İşçilerin ücretleri doğrudan doğruya Himmler'in kumbarasına gidiyordu.

Paulo'nun içinden Ange'a, «Etrafına bir bakın hele!» demek geliyordu. «Herkes mutlu, kapolar, SS'ler, Universale'in yetkilileri ve özellikle ülkeleri arasında mekik dokuyan Avusturyalılarla Yugoslavian Loibl yolgeçen hanına döndü, artık yalnız değiliz, bize bir şey yapamazlar. Sen de neşelen, yararlan bundan.»

Ama Ange'ın bu iyimserlik dersini anladığı yoktu.

«Bana bak yavru,» dedi Paulo. «Zulada kaç paketimiz var?»

«Sekiz.» Ange'in suratında bir gülümseme belirmişti.

«Sence bunları neyle değiş tokuş edebiliriz?»

«Söyledim ya... Pepe'nin altın dişleriyle, bence en iyi Yatırım.»

Arkadaşının keyfi yerine gelsin diye her ödüne hazır olan Paulo, «Galiba haklısın,» diye karşılık verdi.

Yine de-ihiyarın takma dişlerinin ne amaçla kullanılacağı konusunu havada bıraktı. Çocuğu fazla umutlandırma-malı, ama kalbini de kırmamalıydı.

«Her neyse, tüyelim ya da kalalım, yine de sekiz paket pek bir şey sayılmaz. Şimdiki hedefimiz stoku artırmak olmalı.»

«Güven bana,» dedi Ange umutla.

Paulo onu hep böyle umutlu ve heyecanlı görmek istiyordu. Kafası yine sigara avcılığına çalışacaktı. Bu arada durum daha düzelir, Ange firar fikrinden uzaklaşırdı. Paulo, Loibl - Pass'da kalmaya kararlıydı. Kurduğu düşler bile kampın ve şantiyenin sınırlarını aşmıyordu. Firar ya da başkaldırı düşleyenler cehennem dibine! O bu rahatlığın tadını çıkarmak istiyordu.

Şansı yokmuş, herkes aynı fikirde değilmiş. Bir cumartesi sabahı, kalk emrinin biraz gecikmesini umarak, miskin

ü'l/ —

miskin yatağında gerinirken, dünya başına yıkıldı. İnanılmaz bir haber yatakhaneyi bir anda allak bullak etti. Gece ekibinden birkaç Rus, üç SS'in kafasını yararak kaçmışlardı. Bir saniyede her şey çöküverdi.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Güneyin beş yüz tutsağı tek bir vücut gibi içtima alanında sıraya dizilmişlerdi.

«Aile raus, herkes dışarı,» Bu sözler hiçbir zaman iyiye işaret değildi, üstelik bu kez kapoların ses tonları tehdit edici değil, tersine kendileri bile korkar gibiydiler.

Anlaşılan, başta kapolar olmak üzere, Rusların kaçışını bütün kamp ödeyecekti.

Alanda toplanan mahkûmlar, torpil yemiş bir geminin yolcularına ya da alev almış bir sinemadaki müşterilere benziyorlardı. Ölümün soluğu enselerindeydi.

SS barakalarında, hatta yolun karşı tarafındaki jandarma barakalarında bile bir koşuşma, bir telaş vardı. Kapılardan, pencerelerden, yarı çıplak, yarı uykulu, ama eli silâhlı Almanlar dışarı fırlıyorlardı. Bu, madalyaya susamış gözü-peklenden otuz kadarını seçen komutan, başlarına geçerek tünele doğru koşmaya başladı.

Gidenlerin ardından bakan Paulo, öfkeli gözükmesine karşın komutanın için için sevindiğini tahmin ediyordu. Pi-İamalı keller, tahta tabanlı ayakkabılarıyla bu dimdik dağlarda fazla uzaklaşamazlar, akşama kalmaz enselenirlerdi.

Mahkûmlar bir soluk aldılar. Şefin harekâtı bizzat yönetmesi, ancak dönüşte hesaplaşmaya oturulacağını gösterirdi. Üstelik kaçakları yakalamış olursa hesaplaşmaya bile gerek kalmayacaktı.

Şu an orada bulunanların kafasından geçenler gerçek-

r- 218 —

ten çok ilginç ölmeliydi. Kaçanlar yakalanmalı mı, yaka-lanmamalı mı? Mauthausen kurallarına göre her kaçak içirt on kişi kurşuna dizilirdi. Peki, kaç kişiydi kaçak Ruslar? En iyisi fazla düşünmemek!

İnsan avı sürdürükçe sürüyordu, güneş dağların ardında kaybolmuştu bile. Başefendi sorumluluğu yüklenip herkesi barakalarına yolladı.

«Kapıdan çıkacak olanı kendi ellerimle boğarım,» diye de bir tehdit savurdu. «Konuşmak da yasak. Dağılın, katil sürüsü.»

Herifin asıl amacı bir an önce kurmay heyetini toplayıp dönüşte komutanın suçlamalarına ne karşılık vereceklerini hazırlamaktı. Sayın Lag^raltete1 çirkefe batmıştı, köpeklerin kaçakların izlerini bulmaları için dua ediyordu.

Saatler geçiyor, kapolardan gelen havadislerle olay biraz olsun aydınlanmaya başlıyordu. Üç Rus Kızılordu men-subuymuş. İri yarı, kızıl saçlı olan şeflerini hemen herkes anımsıyordu, herif kuzeye gitmeden önce üçüncü blokta kalmıştı. Hatta Paulo bir gün bu herifin minderinin altından ekmeğini çaldığından kuşkulandı. Sabahın üçünden önce gerçekleştiren kaçma olayı ancak saat altıda anlaşıldığından kaçaklar üç saat ilerdeydiler. Daha bile fazla, çünkü kendini beğenmişin biri olan SS nöbetçilerinin başı, Taze Fasulye dedikleri assubay habere bir türlü inanmamış ve gece ekibinin iki yüz işçisini defalarca saymıştı. Tünelin iki girişinde de beş SS nöbetçisinin silah elde beklediği böyle bir gecede firarın olabileceğine inanamıyordu. Üstelik o gece güneyden çalışma ekibi gönderilmemişti.

Komutan da aynı tepkiyi göstermiş, olay yerine gelir gelmez, önce tüneli tepeden tırnağa tarayarak, bir köşede uyuyup kaldıklarını sandığı üç Rusu aratmıştı. İki kilometre gidiş, iki kilometre geliş, bu da kaçaklara bir saat kazandırmıştı. Ruslar herhalde bu budalalıkları hesaba: katmamışlardı.

Şimdi her şey apaçık ortadaydı. Üç Rus sakin sakin

dizel lokomotifleriyle güney kapısından çıkıp Yugoslavya ve partizanların yolunu tutmuşlardı. Üstelik iğrenç, çizgili giysilerini çıkarıp SS üniformaları giymişlerdi. Güney kapısındaki salaklar da rütbelilerle karşılaştıklarını sanarak kaçakları bir de selam çakarak uğurlamışlardı.

İş, tünelin aranması sırasında ortaya çıktı, evet uyuyan birileri vardı ama bunlar, don gömlek, kanlar içinde yatan üç SS'di. Biri çoktan ölmüş, diğer ikisi de sucuk gibi bağlanmışlardı. Heriflerin kafaları, sırtları kazmayla yarılmıştı.

Bütün bu ayrıntıları Dövmeli anlatmıştı. Titriyordu. Kim-biiir, belki bunu yapanların sayısız kez tokatladığı zavallı yaratıklar oluşu da onu etkilemişti.

«Gidip yatın,» diye haykırdı. Sonra da ekledi. «Giysile-ierinizi çıkartmayın.» Bu, gecenin hareketli geçeceğine işaret etti.

Karl'ın anlattıklarıyla olayı dakikası dakikasına yaşamış gibi oldular, ama bir nokta karanlıkta kalıyordu: Kaçaklar, o gece ilk kez olarak, güneyden ekip gelmeyeceğini nereden öğrenmişlerdi? Hem nöbetçi sayısı az olduğundan, hem de saldırıya geçtiklerinde güney yakasından rahatsız edici tanık olmadığından bu durum işlerine yaramıştı.

Gestapo'nun siviller arasında araştırmalar yaparak çözmeye çalışacağı bu konu dışında, her şey son derece açık seçikti.

Peki, ya olaylara tanık olan öteki Rusların sessizliğine ne demeli? Orada çalışan elliye yakın Rusun hiçbiri iki yüz metre uzaklıklardaki iş gözetimcisi kopoya Beslenmemişti. Tam tersi, yaralıların üç saat kan içinde yatmalarını izlemişlerdi. Bu ne biçim bir dayanışmaydı?

Daha da anlaşılabilir olanı, bu elli kişinin neden ötekilerle kaçmamış olmalarıydı. Paulo ve Ange'dan sigaralarını esirgeyen, dekovil sürücüsü cimri İtalyan'ın da başı dertteydi. Vagonların dolduğunu görüp geri geri gittiğinde, üç yalancı SS silahlarını çekip lokomotifle atlamışlar ve vagonları taktirmeden sürmesini emretmişlerdi.

Nöbetçi SS'lere göre, lokomotif tüm ışıklarını yakarak güney kapısından geçip gitmişti. Biraz şaşırın nöbetçiler durdurmaya kalkışmışlar, ama sürücünün yanındaki üniformalıları görünce vazgeçmişlerdi. Sürücü yok olmuştu. Gönüllü olarak mı gittiği, yoksa zorla mı kaçaklara eşlik ettiği bilinemiyordu.

Gece ilerledikçe Paulo, «Bulamayacaklar,» diye söyleniyordu için için. «Başardılar, özgürler artık. İnanılır gibi değil!»

Zorla götürülen İtalyanın yerinde olmak için neler vermezdi! Firar delisi Belloni de şu an uyuyamıyordu herhai-de. Bu olaydan sonra Loibl'den tüymenin iyice zorlaşacağını düşünüyor olmalıydı.

Dışarının dayanılmaz sessizliği blokları da etkilemiş, kimse ağzını açmaz olmuştu. Gece yarısından az önce ayak sesleri duyulduğunda herkes kendi geleceğini düşünmeye koyuldu. Komutan Winkler ve adamları eli boş dönmüşlerdi. İtalyanı bile bulamamışlar, utanç dolu, sessiz, ama intikam arzularıyla yanıp tutuşarak geliyorlardı.

Komutanın tiz sesinden alfe rctus'un duyulmasıyla barakaların boşalması bir oldu.

Alanın bir başından ötekine sıralanmış, Winkler'in otuz gönüllüsü namlularını ilk sıradakilere çevirmiş, patlatmak için işaret bekliyorlardı.

Komutan ağız köpürerek, «Hepiniz katilsiniz,» diye haykırdı.

Bu bir emir değildi, ama başefendi öyle kabullendi ve bir göz işaretiyle blok şeflerinin ve kapoların tek tek herkesi dövmeye başlamaları bir oldu. Hesabı görülen SS'ler ne de olsa kendileri gibi Almandı.

Şimdiye dek yapılanların en şiddetlisi olan dayak faslı sona erince Winkler'in sesi duyuldu.

«Bütün Ruslar bir adım ileri çıksın.»

İtiraf etmek çok zordu, ama bu sözler Rus olmayanlar-

da büyük bir rahatlık yarattı. Herkes derin bir soluk almıştı. >

Fritz'le Neunoeil sopalarını hazırlamış sinsi sinsi ortadaki Ruslara doğru yaklaşırken, Helmut'la Mezar Kaçkını, «Weg kapos, çekilin,» demek zorunda kaldılar.

Rus olmayanların hepsi barfakalarına gönderildi.

Sa-bah kuzeydeki tüm Rusların da getirilmiş olduğunu gördüler. Mutfağın önüne yüz elli kişi sıralanmıştı.

Şafak söktüğünde Ruslar hâlâ esas duruştaydılar. SS'lerle kapolar yorgunluktan ya da uykudan yıkılanları uyandırmakla görevliydi. Akşama dek böyle yemeden içmeden durdular. Konuşmadan da. Zaten konuşmalarına izin verilmiş olsa, hep bir ağızdan, «Faşistlere ölüm,» diye haykırmaktan başka bir şey yapamazlardı.

Yirmi dört saattir Mauthausen'le telefon konuşması kesilmemişti. Mauthausen komutanı Zierys, «Bu is sizin becerilerinizin üstünce, hepsini bana gönderin,» diyordu.

Rusların gidişi akşam yoklamasına rastladı. Winkler kalanlara bundan böyle bir firar olayında, bire on değil, bire tümünün feda edileceğini ve disiplinin ağırlaşacağını bildirdi.

Ruslar başlarında bir SS'le, beşerli kollar halinde gidiyorlardı. Ne ceplerinde ekmek, ne ellerinde bir başka şey, sırtlarında pırtılarıyla gidiyorlardı. O eski püskü giysileri de krematoryuma girmeden önce sırtlarından alacaklardı.

Heyecanını yenemeyen Dede Menard, Joel'le Paulo'yu mutfağa doğru sürüklemişti. Kurbanlar gözden kaybolmadan önce, birçok açıdan kendine benzeyen Sebastopol'u son bir kez selamlamak istiyordu.

Dayak yemek bahasına gidenlere yaklaşan Dede, «Selam Sebastopol,» diye seslendi. «Yine görüşürüz. Onları yeneceğiz. Yakında!»
«Üzülme Dede,» diye seslendi o da. «Öleceğimi biliyorum, ama ne gam, bizden üç kişi kavgayı sürdürecektir.»

Beline yediği bir dipçik konuşmasını engelledi. Ama se.

si dipçığı indiren SS'in ulamalarını bastırdı.

«...biz önemli değiliz... böylesi daha iyi.»

Bu kez ağzının ortalık yerine yedi. Basefendi, katil Otto vurmıştu. İğrenç emellerine yanaşmayan delikanlıya müthiş bir hınc duyuyordu. Elinden gelse onunla krematoryumun kapısına kadar giderdi. Dede, Joel ve Paulo derhal toz oldular. Burnundan soluyarak dönen Kari dövecek kimse bulamadı.

Ertesi gün, Mautha üşen 'den, Winkler'e artık Loibl'e Rusların gönderilmeyeceği bildirildi. Bu herifleri cephenin ya da partizanların, çok yakınlarına sokmanın gereği yoktu.

Yavaş yavaş dağlarda sürüp giden aramalar azaldı ve yüz elli Rusun duman olduğu haberi gelince tümünden kesildi. Olay kapanmış, herkes eski yaşamına dönmüştü.

Ancak mahkûmlar bu kadar çabuk unutmadılar; firar baş konuşma konusuydu hâlâ. Sürüp giden tartışmalar sayesinde kampın gerçek politik görünümü de belirginleşmeye başlamıştı. Mauthausen'den geldikleri günkü kompozisyon adamakıllı değişmişti. Gençlerin hemen hemen tümü, direnişçi olsun olmasın, Rusların kanlı yöntemlerini onaylıyorlardı. Buna karşılık 'yaşlılar', yani otuzun üzerinde olanlar, ciddi kişiler bunu hararetle reddediyorlardı.

«Tüm olanlardan sonra artık kaçmanın sözü bile olmaz. Topumuzu birden temizlemek için SS'ler böyle bir fırsat bekliyorlar. Bundan böyle kaçanlar katil sayılırlar.»

«Bunak, korkak, Retain gibi konuşuyorsun...»

Tartışmaların yumruklaşmalara dönüşmesini önlemek zorunda kalan gizli örgüt üyeleri, sandıklarından daha önce açığa çıkmaya başlamışlardı. Bu kez söz konusu olan yiyecek değil, politikaydı. Bu da kızıkların konusuydu.

«Sakin olun yoldaşlar... birlik...»

Bu zoraki müdahale kötü zamana denk gelmişti, çünkü kendi aralarında da fikir ayrılıkları sürüp gidiyordu. Yaşlarına göre, militanların ve taraftarların Sovyet kardeşlerin

kaçışı konusunda değişik görüşleri vardı.

Olayın-heyecanına kendini kaptıran Paulo, gençlerin safında, Dede, Joel ve Ange'in yanında yer almıştı. Üçünün de zayıf yanlarını, mantıksızlıklarını biliyor, yine de yaşlılara karşı onları koruyordu. Winkler'in tehditlerine karşın, firardan iki gün sonra, disiplin yine gevsemeye başladı. Rusların kızardığını duyan SS'lerin tüm öfkeleri yatışmıştı sanki. Bu beklenmedik yu-. muşama firarın yarattığı tartışmaların sona ermesine de neden oldu. Parti sorumluları da çıktıkları gibi çabucak karanlıklara gömülüverdiler. Ama ihtiyar Etcheverry'nin ölümünün kayıtsızlıkla karşılanması komünistleri epey üzdü.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Bir akşam Ramsauer yoklamadan sonra , iğnesiyle adamcağızı öteki dünyaya postalayivermişti. Olay ertesi gün iş dönüşü duyuldu. Epeydir kara duman yükselmediğinden, bu kez merak konusu olmuştu.

«Kim yanıyor acaba?»

Yorum yok! Herkes bunu bekliyordu, haberin yarattığı üzüntü kahve dağıtımının itiş kakışını engellemedi. Akşam birkaç kişi toplanıp, sadist doktor iğnesiyle yaklaşırken ihtiyarın neler düşünmüş olabileceğini tartıştılar. Acaba katilinin gelişini görmüş ve iğne bir hançer gibi kalbine saplanırken, onu ve ırkını lanetleyebilmiş miydi?

İhtiyarın öleceğini herkesten iyi bilen Paulo yine de haberi duyduğunda gırtlığının düğümlemesini önleyemedi. Etrafındakilere üzüntüsünü göstermemek için yerinden kalkıp dışarı çıktı ve revirin yolunu tuttu. Kafası dalgın oldu-

•225

ğundan bir grup arkadaşıyla oradan çıkan Joel'i fark edemedi.

«Bizimle gel!»

Ötekiler toz olmuşlardı. Paulo ilk kez güney kampının komünist şeflerini toplu halde görüyordu.

«Arkadaşlarını korkutuyor muyum?»

Joel'in bozuk olduğunu sezince durdu. Küçük Brötan-yalı epey sarsılmıştı, ölen dostunu yakından tanıyan biriyle konuşmak istiyordu.

«Bak Paulo! Sen onunla kuzeyde altı ay birlikte yaşadın, çöküşü nasıl başladı? Acı çekt mi? Orada çok mu zorlandı?»

«Yok canım, farkına bile varmadı, çöküş yavaş oldu. Bu cehenneme katlanamayacak kadar yıpranmıştı zaten, kendi de biliyordu bunu. Onunki âdeta doğal bir ölümdü.»

«Belki, ama ben döndüğünden beri onunla konuşamadığım için kendimi bağışlamıyorum. Dinleyecek durumda değildi, onu yormak istememiştim.»

«Haklısın, ama onu her akşam gördün, o da seni gördü, belki de o yüzden üç hafta dayandı.»

Dostunun ölümü Joel'in kararlılığını daha da artırmış, yüzü sertleşmişti.

«Bunu da o katil SS'lere ödedeceğiz. Şu dumana bak, etrafı kokla biraz. Ah! Alçaklar, bunu pahalı ödeyecekler. Öyle bir adama nasıl kıyılır? Tüm yaşamı boyunca özgürlük için savaştı. Üç yıl İspanya'da çarpıştı, iki kez yaralandı, hastaneden çıkar çıkmaz da Fransa'da kodese attılar onu. Daladier'nin emriyle... Sonunda Clairvaux, Compiègne, Mauthausen ve ihtiyar bir köpek gibi iğneyle öldürüldüğü Lo-ibl. Acılarla, mücadelelerle dolu sekiz yıl. Ah, alçaklar, alçaklar!»

Paulo, Etcheverry'nin bu gönüllü parya yaşamını ezbere biliyor ve Joel'in öfkesine katılmıyordu: İhtiyarın onu en çok etkileyen yanı, suratına yumruk ya da kışına sopa yediği zamanlardaki boyun eğişiydi. Ne yakındığını, ne de

Joel'in şu anda yaptığı gibi cellatların lanetlediğini duymuştu. İsyanını içinde gizlemişti.

Joel'le birlikte üçüncü bloğa doğru yürürken, kimsenin umursadığı yok, diye düşünüyordu Paulo. Orada bir arkadaşlarının dumanı tütüyor, herifler hâlâ çorba derdin-deler.

Bunu Joel'e söylemedi.

«Bana müsaade Jojo, yorgunluktan bittim, gidip yatacağım.»

Az sonra yattığı yerden, «Galiba bu Rusların yaptığı iyi oldu,» diye söyleniyordu kendi kendine.

«Tüyme meraklıları yatışır azıcık.»

Ertesi akşam, yoklamadan sonra Herr Kommandant konuştu.

«Haeftlirsg, Rus mikrobu temizlendi. Başladığınız bu tüneli bitirmeniz için sizlere güveniyorum. Birkaç aylık daha iş var. Barbarlara ve onların yandaşı Amerikan Ya-hudilerine karşı uygarlığımızı koruduğumuzu unutmayın. Sabotajcılar acımadan kurşunlanacak, iyi çalışanlar da ödüllendirilecektir.»

Ödül mü? Bu da nereden çıktı? Bunun altında ne yatıyordu?

«Rus katillerin yerlerini alacak yeniler yola çıktı, bu vesileyle en iyi Fransız ve Polonyalı işçileri kapo yaparak ödüllendireceğim. Blok şefleri bunları bana bildirecek, giysilerinde Mauthausen'in şeridini taşıyanların bu onura layık olmaya çalışacaklarını umarım.»

Şerit takma töreni için yeni işçilerin gelmesi beklendi. Yüz kişi kadardılar. Anlaşılan bunlar Mauthausen'de fazla kalmamış, gelir gelmez tıraş edilip, giydirilip buraya postalanmışlardı. Özgürlükten, sivil hayattan yeni ayrıldıklarından moralleri yerindeydi. Bunlardan son savaş haberleri de alınabilirdi.

Tünel —F : 15

226 —

Paulo yeniler arasında tanıdık çehreler aramaya koyuldu. Boşuna! Çoğunlukla çetecilerden, sabotajcılardan, demiryolu işçilerinden oluşuyorlardı.

Bunlar Joel'e göre adamlar, diye düşündü kaygıya.

Oysa boşuna kaygılanmış! Çünkü acemiler bu güneşli dağdan epey haşlanmışlardı. Burada tekrar savaşa girilmek niyetinde değildiler.

Ufaklığın biri temiz havayı ciğerlerine çekerek, «Ne güzel yermiş burası! Mis gibi hava!» diye söylenip duruyordu.

Hakliydi delikanlı, yeni gelenler için gerçekten güzel yerd Loibl!»

«Baksana yavru,» diye takıldı Paulo. «Sen bizle dalga mı geçiyorsun? Burayı gerçekten beğenmiyor musun? Yoksa bizi işletmek için mi konuştun?»

«Yok canım, gerçekten beğendim burayı... baksana gök Akdeniz'den daha rnavi, renkler bir ressam paletinden çıkmış gibi. Havanın temizliğini hissetmiyor musun? Siz bu güzellikleri görmeyecek kadar çek kalmışsınız burada.»

Bu sözler karşısında Paulo da manzaraya bir göz atmaktan kendini alamadı. Bir de derin soluk çekt ciğerlerine.

«Bak yavru, böyle soluk al, İçine çek, boşalt, ciğerlerini temizle, sonra tünelin tozuyla dolacaklar.»

«Neden? Herkes orada mı çalışıyor?»

«Hayır, dışarda da iş var. Örneğin, ben açık havada çalışıyorum.»

«Bana da bir yerin var mı?»

«Bakarız.»

Çocuk önemli biriyle tanıştığını sanıyordu.

«Benim adım Jacques. Jacques Lepreux, Savoie'liyim, Chamonix'den. İki ay önce dağlarda yakalandım. Önce tüm arkadaşlarım gibi kurşuna dizileceğimi sandım, sonra bir mucize oldu, gruptan tek sağ kalan benim. Şimdi neden burada olmaktan mutluluk duyduğumu anlıyor mu-

sun? Hem, dağların yabancısı da değilim.»

«Kaç yaşındasın?»

«On sekizime basalı bir ay oldu.»

Çocuk! Paulo birden kendini bu çocuğun yanında e-pey yaşlı hissetti.

Gençlerin yanında rahat ediyordu. Ama daha önce Loibl'e gelmiş olanlar, ihtiyaçların arasında kaynamış, onlar gibi mızımız, kavgacı tipler olmuş, gençlikleri uçup gitmişti.

«Seninle gelenler arasında çok genç var mı?» diye sordu.

«Fransızlardan mı? Hepsi genç. Yugoslavia^ Polonyalılar da öyle. Zaten çetecilik ancak yirminin altındakilerin işidir. Öyle değil mi?»

«Haklısın, iyi ki geldiniz. Buranın boğucu havasını değiştirirsiniz biraz. Haydi Jacqout, yarın görüşürüz.»

İki gün içinde Paulo tüm gençlerle tanıştı, Fransızların hepsi savaşın bitmesinin, 'birkaç haftalık' iş olduğuna inanıyor, bu nedenle tüyme fikrine iltifat etmiyordu.

Polonyalılar da belki iyimserdiler, ama suratlarından bir şey belli olmuyordu. Doğu cephesinden haberler vermeye de nedense pek yanaşmıyorlardı. Neyse ki bunlar iki düzine kadardılar, yani Yugoslavların ancak yarısı kadar.

Yugoslavlara gelince, bunlar oldukça hareketli, başlarına gelenlerden yakınmayan, hatta kendi ülkelerinde olduklarına, partizan kardeşlerinin yakınlarında bulduklarına sevinen tiplerdi.

Hele bir tane, arkadaşlarının Tito diye çağırdıkları genç vardı. Bu palyaço yüzlü, omuzsuz delikanlının nasıl partizanlık ettiği anlaşılır gibi değildi. Çocuğun tüfeğini asabileceği kadar bile omzu yoktu. Edebiyat öğrencisi o-lan Tito Fransızca da biliyordu.

Geldiğinden beri boyuna Fransızlarla konuşuyor, onlardan yeni sözcükler kapmaya, dilini geliştirmeye çalışıyordu. Yugoslav öğrenciler arasında Paulo'nun gözüne

çarpan biri daha vardı, atletik vücutlu, çok yakışıklı bir delikanlı olan bu genç oldukça içine kapanıktı. Aslında dış görünüşü biraz Paulo'ya benziyordu.

«Mein Neme ist Kcrravic, Alexandra, Belgrad'liyim. Ya sen?»

«Ben Parisliyim. Adım Paulo. Sen de öğrenci misin?»

«JQ, tıp... Ya senin mesleğin?»

«Ben...»

Yalan söylememek için sustu. Sabıkalı olduğunu söylese tıp öğrencisi epey şaşırırdı herhalde.

«Ya Fransızca geveleyen şu arkadaşının adı ne? Ona Tito diyorlar. Dalga mı geçiyorlar?»

Gevelemek... dalga geçmek... Yugoslav çuvalladı.

«Nicht vorsten. Do you speck English? Anlamadım, ingilizce bilir misin?»

«Â little, biraz,» diyen Paulo bastı kahkahayı.

Gerçekten de Sheakespeare'in diliyle anlaşmaya çalışan bu İki zavallıya gülümseyecek gibi değildi.

«I have not understand that you say. Ne dediğini anlamadım.»

«Your friend... what is his name? Arkadaşının adı ne? Tito mu?» Paulo, Pigalle batakhanelerinden edindiği İngi-lizcesinden pek emin değildi.

«No, It's a sunname, a name of war. His true name is Ugrin end his forname Grgo. In French Guergo. Hayır, soyadı o, yani savaştaki adı. Asıl adı Urgin'dir, ilk adı da Grego. Fransızcada Guergo.»

«Okay, anladım.»

Paulo kısa kesmeyi yeğ tuttu ve Guergo'nun çevresini saranlara katılmaya gitti.

Fransızca dersi sürüp gidiyor ve Ange Belloni serseri Tito'ya hocalık ediyordu. Ne kadar küfür varsa sıralanıyor ve millet kahkahadan kırılıyordu. Fransızlar, Yugoslavlar, tüm gençler, burada tutsak olduklarını unutmuşlardı sanki.

Ange da firar fikrini silmişti kafasından.

Paulo'yu görünce, «Açılın beyler,» dedi. «Profesör Chastagnier'yi şöyle alalım, size yeni sözcükler öğretir. Paulo onlara Abort'un fransızcasını söylesene.»

Paulo da oyuna katılmak zorunda kaldı.

«Bir alay karşılığı vardır: Kenef, ayakyolu, hela vb...»

Kahkahalar çoğaldı. Paulo hepsini bir bir süzüyor ve notlar veriyordu. Birden gözleri tam karşısındaki gence takıldı. Bu yüzden gerçek olamazdı! Bu yemyeşil, koskocaman, fırçayla çekilmiş gibi gözler ancak bir kızda bulunabilirdi. Ya bu uçsuz bucaksız kirpikler! Alınmış gibi kaşlar, kalkık burun, pembe dolgun dudaklar. Güldüğü zaman daha da beter oluyor, bembeyaz, düzgün dişleri ortaya çıkıyordu. Çıldırma işten değil! Bu çocuğun güzelliği değme Hollywood yıldızında yoktu.

Paulo kendinde değildi, hocalığı bırakmış, çocuğu gözleriyle yiyordu âdeta. Ona aşılmayacaktı herhalde. Yok, ama bu çirkinlikler dünyasında, kız kadar güzel bu çehre onu sersemletmişti.

Kendini toparladı. Birden sapıklığa başlayacak değildi ya! Yavruyu fark eden Belloni'ye seslendi.

«Şunu gördün mü Ange? İnanılır gibi değil! Kız gibi yahu! Mauthausen doktorları yanılmadılar herhalde. Onu buraya yollamadan önce soyup yoklamışlardır mutlak!»

«Evet, ben de fark ettim, gözleri sürmeli, dudaklar? boyalı gibi. Kapolar bunun için birbirlerine girecekler-Neyse ki oldukça iriyarı, bizimkiler ufak tefeklerden hoşlanırlar.»

«Haklısın,» dedi Paulo. «Kapolar tam sapıktır. Bu de-likanlıysa erkekten çok kıza benziyor.»

Yani, bu, az önceki heyecanım son derece normaldi, demeye geliyordu.

Yugoslavlarm gelişi, güzel ya da çirkin olsunlar, çok önemliydi: Loibl Yugoslavya sınırları içinde olduğundan bu herifler de kendi ülkelerindeydiler. Partizan dostları on-

•230 —

lan olup bitenlerden habersiz bırakmazlardı.

«Bu gelenler yörede çabuk duyulur,» diye hesaplıyordu Paulo. «Ve partizanlar da duruma kayıtsız kalamazlar, Almanlar da Tito'ya bulaşmak istemezler. Görevleri tünel açmak, haydut kovalamak değil.»

Bu kez morali iyice yükselmişti. Mızızlar, sorunlar, vicdan, hatta geçmişin acıları, hepsinin cehenneme kadar yolu var. Bundan böyle LoiblM yenilerin gözüyle görmeliydi, şakalaşarak, güzel havayı içine sindirerek, hatta - neden olmasın - içlerinden birinin yaptığı gibi şarkı söyleyerek.

Eskiler, «İçtima yerinde bağıra çağıra şarkı söylemek ha, deli bu çocuk,» diye söyleniyorlar ve her an sesi kesi-verecek cobun inmesini bekliyorlardı.

Yaniiyorlardı. Herr Kommandant'ın küçük nutkundan hiçbir şey anlamamışlar, Loibl'de yine bir şeylerin değiştiğinin bilincine varamamışlardı. Artık mahkûmları gebertmek yerine çalıştırmak istiyorlardı. İsterlerse şakıyarak çalışsınlar!

Penceresinden kafasını uzatan Dövmeli çoktan havaya girmişti:

«Brçivo, prime, eme crnrfere, Mensch, bir şarkı daha,» diye haykırdı alkışlarla.

Şarkıcı iki büklüm selam vererek, «Danke schoen chef, <Éc\$ñke,» diye karşılık verdi.

«Du bist Spanîer? İspanyol musun?»

«Jcwohl chef. Vcy a cantor, Adios Muchachos'u söyleyeyim, ister misin? Te gusto?»

Madem Dövmeli de bu işi olumlu karşıladı, bu kez tüm blok, eskiler, yeniler, koro halinde başladılar:

Acüos Muchcchos.

Gompanercs de mi vide...

Sekiz gün önce korkudan titreyerek dolaştıkları içtima yerinde halka olup oturmuş, bu modası geçmiş tangoyu söyleyen mahkûmlar çok garip bir görünüm oluşturu-

yorlardı.

Eskiler, her an kapoların ya da kulelerdeki nöbetçilerin susmalarını haykırmalarını bekleyerek, korkuyla mırıldanmaya başlamışlardı. Sonra sesler yükselmiş ve bu Arjantin tangosu dağların doruklarına yükselen bir başkaldırı şarkısına dönüşmüştü.

Dövmeli bunu anlayamamış, ama bayağı heyecanlanmıştı. Adios Muchachos ona Mauthausen'de İspanyolların olduğu günleri anımsatıyordu. Elinde böyle bir şarkıcı olunca ne güzel geceler düzenlerdi bloğunda. Arkadaşlarını kışkandıracaktı!

«Gel buraya,» dedi İspanyola. «Gitar çalmasını da bilir misin?»

«Jcwohl chef.»

«Sözüm söz, yarın bir gitarın olacak.»

Gerçekten de namussuz Dövmeli ne yapmış etmiş, sivillerden bir gitar edinmişti. Artık her gece üçüncü blokta şenlik vardı. Tüm blok şefleri, oğlanları orada toplanıyorlardı. İkram olarak: Margarin, salam, schnaps ve sigara. Karl'm barakası kabareye dönmüştü. Şarkı, dans bilmeyenleri ya da suratını beğenmediklerini sille tokat yatırıyor, sonra cümbüş başlıyordu.

Paulo bu âlemlerin abonelerindendi. Blok şefi arkadaşlarına caka satmaktan hoşlanan Kari, yeraltı dünyasından kişilerle ilişkileri olmaktan gurur duyuyordu.

«Es ist ein pezevenk,» demişti Eddy'yle Sladek'e Paulo için. «Paris'te bir gece kulübü var, ortak olacağız. İspanyol'a da şarkı söyleteceğiz.»

Paulo söylenenlere karşı çıkmıyordu. Sadece dümenine bakıyor, karnını doyuruyordu. Tika basa dolunca, kokteyde hizmet eden ev sahipleri gibi, ellerinde tepsilerle yiyecek dolaştıran oğlanlardan tırtıkladıklarını da ceplerine indiriyordu.

«Bu Dede için, bu Joel için.»

Üçüncü bloktaki eğlence geceleri belki romantik ol-

232

maktan uzaktı, ama bir işaret niteliğini taşıyordu: Tüm Lo-ibl şarkı söylemeye başlamıştı. Daha doğrusu, artık şantiyede, tünelde, keneflerde, yemekhanede şakıyanlara deli gözüyle bakılmıyordu. Cehennemde yaşayan bu insanlar için şarkı söylemek, geleceğe güvenin ilk gerçek işareti olmuştu.

Bu arada yeni Fransız kapoların atanması da öfkeyle karşılanmadı. Bunlar, Pozzi, Riton, Neunoeil'ün oğlanı Ma-umau, hastabakıcı Daniel, kamyon sürücüsü Marcel ve bir İki işgüzardan oluşuyorlardı. Yeni şefler bu atamadan â-deta utanmışlar ama reddedememişlerdi. «Polonyalılar ya da başka herifler olacağına varsın Fransızlar kapo olsun...» Genel kanı buydu.

Oysa Paulo olayları aynı gözle görmüyordu. Dövmeli'nin teklif etmeyi denediği şeriti herhalde elinin tersiyle iterdi. Bunun nedenlerinden biri de sonradan komünistlerin hesap soracakları korkusuydu.

Kamp son günlerde iyice karışmıştı. Kuzeyden gelenler, kuzeye gidenler, Mauthausen'e giden SS'ler, gelen yeniler, sayın komutan pusulayı şaşırılmış gibiydi. Gidenlerin arasında Ramsauer'in de adı geçiyordu. Hem de kendi isteğiyle değil, zorla gönderiliyormuş!

Bu güzel habere herkes şaşıtı, acaba neden Mauthausen iğneli katili geri istiyordu? Herkes gibi kapolar, SS'ler, blok şefleri, hatta siviller bile merak içindeydiler.

Sonunda iş anlaşıldı. Herif Loibl Pass'a işçilerin yaralarını iyileştirmek için gönderilmiş, öldürmek için değil. Winkler de adamı birkaç kez haşlamış. Ama herif çılgının biri olduğundan gözü öldürmekten, kesmekten, biçmekten başka bir şey görmüyormuş! Üstelik hekimlik yeteneği de yokmuş, bundan SS'ler bile şikâyetçi olmuşlar.

«Bardağı taşıran, geçen haftaki apandisit ameliyat oldu,» dedi Daniel.

Deli herif hastayı sol taraftan kesmiş, Çek doktor Jar-yk. hemen karşı çıkmış. Çılgına dönen Ramsauer ameli-

yatı tek başına yapabileceğini göstermek için adamı odadan kovmuş. Kasaplık dört saat sürmüş! Elinde tıp kitabıyla kesip biçiyormuş. Ameliyat edilen yirmi beş yaşındaki genç, en az üç kez ayılmış, ama delinin bakışlarını görünce tekrar uyuyor numarası yapıyormuş. Olay revirin duvarlarının dışına taşınca Herr Kommandant da hemen fırsattan yararlanmış.

Haber resmiyete dökülünce, Paulo Joel'e, «Gördün mü, bak Etcheverry'nin öcü çabuk alındı,» dedi.

«Alçak herif, bu kadar ucuz kurtulamaz. Yemin ederim onu tekrar bulacağız ve âdi bir suçlu gibi asacağız, inan bana.»

«Benim de karısı Martha'yla görülecek hesabım var. O pembe kıcına yapıştıracağım sopayı.»

Ramsauer'in yerine gelen doktor da kamptaki iyimser havayı bozmadı. Atletik yapılı, her yanından sağlık fıskıran, güler yüzlü, genç bir doktor! Hemen geldiği gün herkesi çıplak olarak muayene etmek istediğini söyledi. Hem de içtima yerinde değil, gerçek bir doktor gibi odasında, teker teker. önünden her geçene, «Sağlığın yerinde mi?» diye soruyordu.

Ne garip soru! Ne karşılık verilebilir ki?

Sıra Paulo'ya gelince, o da gülümseyerek, «iyiyim, doktor,» dedi.

«İyi öyleyse, hep öyle kal. Sıradaki...»

Sıradaki asık suratıyla Joel'di.

«Ben de hasta değilim.»

«Dön bakalım. Bir daha dön. Yan dur şimdi.»

«-Ne ola ki?» Paulo pirelendi. Aslında salon doktoru Joel'in vücut yapısının kusursuzluğuna hayran kalmıştı.

Doktor Jaryk'e dönerek, «Bakın sayın meslektaşım,» dedi. «Karşınızda erkek güzelliğinin bir örneği var. Bu a-dam Apollon heykelinin tıpkısı. Şu iskeletine bakın... ve kaslarına. İnanılır gibi değil.»

Joel ne yapacağını şaşırmişti. Kışında dolaşan bakışlardan utanmış, kıpkırmızı olmuştu. Onu şaşkınlıktan kurtarmak için, «Hadi Apollon müsveddesi, gel artık,» dedi Paulo.

«Kiskandın mı?»

Aylardan beri ilk kez gülümsüyordu Joei. İltifat herkesin hoşuna gider, ama bunun Irk budalası bir Almandan gelmesi çok anlamlıydı.

Paulo yerini sağlamaştırmanın yollarını aramaya başlamıştı. Marçel ayısının kapo olmasıyla alay etmemeli, diye düşünüyordu.

Sabah ilk işi Marçel'e gidip, «Yanlış anlarsın diye seni tebrik etmeye çekiniyorum, ama inan çok sevindim,» demek oldu. «Sen şu cenabet Pozzi gibi adamı canından bezdirmezsin.»

«Öyle düşündüğüne ben de .sevindim Paulo. Ben bir şey istemedim. İşten hiç yılmam.»

«Bilirim, tembel değilsindir, umarım yiyeceğin de artmıştır.»

«öyle mi dersin?»

«Bilmez olur muydu ayı! Paulo'nun fazla yiyecek dileneceğinden korktuğundan hemen sözü değiştirdi.

«Paulo, benim ekibimde çalıştığın için ben de çok memnunum. İş için kaygılanma. Arasına göz yumarım, Yalnız Mezar Koçkını'na yakalanmamaya bak.»

«Anlaşacağımızdan emindim. Arkadaşlarıma da söyledim. Marcel kötü değildir, rütbesi başını döndürmez, dedim.»

Herif mayışmıştı, Paulo bastırdı. «Belloni'nin de bize katılması için sana güveniyorum. Benim Rus gitti, yeri boş. Bir arkadaşım daha var, Brötanyai Joel. Onu da aramıza al. Merak etme, iyi çalışır.»

«Belloni'yi oldu bil. Öteki için rapportführer'le görüşürüm.»

Aynı Marcel becerecekti bu işi. Paulo rütbeyle işe gi-

n'şmekle iyi etmişti.

Gerçekten de bir hafta geçmeden üç arkadaş bir arada çalışmaya başladılar. Artık saatler daha çabuk geçecekti. O kadarla da kalmadı, bitirimler birer birer düşmeye başladılar: Altın dişli Pepe, Yahudi Katz, Pierrot Martin, güzel gözlü arkadaşıyla ünlü Tito ve kuzeyden transfer Burgonyalı Francois. Artık dinlenme saatleri epey keyifli geçecekti.

İşte mayıs ayının son günleri bu sevimli ekiple geçti. Hava güzel, güneş sıcak. Saat ondan itibaren dışarda çalışanlar ceketlerini fora ediyorlardı. Loibl'e geleli bir yıl olmuştu. Bunu ilk fark eden Belloni oldu.

«Beyler, bugünün ne olduğunu biliyor musunuz?»

Barakalarda duvar takvimi yoktu. Kimse tam karşılık veremedi. Hem günün tarihini bilmek ne değiştirdi ki? Kimsenin randevusu yoktu.

«Öyleyse ben size söyleyeyim: 1 Temmuz 1944. Bu lanet yere ayak basalı tam bir yıl oldu. Paulo da öyle. A-cemüer siz buna ne dersiniz? Bir yıl, dile kolay!»

«On yıldır buradayım gibi geliyor,» dedi Pierrot Martin.

«Ben de,» diye kestirdi Paulo. «Ama yine de bir yılı doldurduğumuzu sanmıyordum. Altı ya da üç ay desen inanırdım.»

Neşeleri onları herkesin sevgilisi yapmıştı, öğle tatillerinde hemen çevrelerinde bir halka oluşuyordu. Kafası bozulan ya da anlatacak matrak bir öyküsü olan gelip onları buluyordu. En abuk sabuk söz bile kahkahalarla karşılanmaktaydı.

İki haftada ne büyük değişiklik! Loibl şarkı söylemesini, gülmesini öğrenmişti. Kışkırtmanın sınırında dolaşan bu neşe kapolarında, SS'lerde bir tepki uyandırmıyor, onları sinirlendirmiyordu. Gardiyanlarla mahkûmların arasındaki ilişkide de bir değişiklik olmuştu, artık birbirlerine aynı gözle bakmıyorlardı: Ne mahkûmlar korkak, ne de gardi-

yanlar kinci. Galiba, sonunda herkes bu nefretten, şiddetten, korkudan bıkmıştı, madem ki serüvenin sonuna dek birarada yaşanacak, öyleyse bunlara ne gerek vardı? Ya ayrılış nasıl olacaktı? İşte bunu bilen yoktu, ama o güne a'ek Almanlar gerçek askerler gibi, Paulo ve arkadaşları da klâsik savaş tutsakları gibi davranmakta yarar görüyorlardı.

Alçakların alçağı Helmut bile artık emirlerini gülümseyerek veriyordu; sanki bu her şeyi siiermiş gibi,

Bir akşam vereceği haber onu çok sevindiriyor, çok heyecanlandırıyormuş gibi, «Artık ailelerinize yazabilirsiniz,» dedi.

Ve her mahkûma üzeri damgalı, pullu bir kart dağıtmaya başladı. Pulun üzerinde profilden bir Hitler resmi vardı. Nazi dehşetinin tanıklarına ailelerine mektup yazma izni vermek akıl alacak şey değildi. Bu SS mekanizmasında bir şeylerin koptuğunun en açık kanıtıydı. Himmler de rüzgârın

döndüğünü anlamış olacak, yeni icatlar çıkarıyordu. İçtima yerinde toplanmış mahkûmlar bu habere sevinemediler, gırtlaklarına bir şey tıkanı. Aileleri! Bir yıldır onları anımsamamak için ellerinden geleni yapmışlardı, şimdi ellerine tutuşturulmuş kartlarla yaralar yeniden kanamaya başlamıştı. Analara, bacılara ne yazmalı? Olan biteni anlatamazlar ki!

Karta iyice baktıklarında daha iyi anladılar: İki satıra zaten edebiyat döktürülemezdi. Küçük yazıyla bir cümle ancak sığardı bu boşluğa. Paulo yazacak kimsesi bulunmadığından aldırma bile, ama bazıları çimento torbalarından yırttıkları kâğıt parçacıklarına müsveteler yapmaya başlamıştı. Sırtık Helmut yardımlarına yetişti. «Çok yorulmayın, sağlığınızın yerinde olduğunu bildirin yeter. Buna zorunlusunuz, yoksa kartlar yerine ulaşmaz.»

«Sağlığım iyidir.» İki sözcük. Öpücükler ve imza da girdi mi kart doldu bile.

Böylesi daha iyi, diye düşünüyorlardı. İtiraf etmemekle birlikte, çektikleri acıları satırlara dökmek onlara daha zor geliyordu. Hem gerçekten sağlıkları yerindeydi. Revirde Mauthausen'e postalanmak için bekleyenler dışında! Kartpostallar, revirdeki yaralılara, veremlilere, kalp yetmezliği olanlara da dağıtılmış, onlar da kutsal yalanlarını yazmışlardı: «Sağlığım iyidir.»

Mesajları yerlerine ulaştığında bir bölümü belki çoktan ölmüş olacaktı, ama bir yıl üç aydır kendilerinden^ habersiz olan yakınları umutla yaşayacaklardı.

Sürprizler bu kadarla da kalmadı. Ertesi hafta, Helmut herkese bir fırçayla bir tarak dağıttı,

«Bir haftaya kadar bizi salıverecekler galiba,» diyordu Paulo. «Temiz pak olmamızı istiyorlar.»

Bu fikir cici doktordan çıkmıştı. Adam mikroplara savaş açmıştı. Loibl örnek kamp olma yolundaydı.

Helmut'-un tehditlerine karşın moraller biraz daha yükseldi.

«Bu tuvalet eşyalarından sorumlusunuz. Kırar ya da-kaybederseniz yerine yenileri verilmeyeceği gibi, bir de ceza yersiniz!»

Tuvalet eşyaları! Fırça hadi neyse, ama ya o tırmık? Kare biçimi, bir santimlik, sık dişlen olan bu nesneyle ancak köpeklerin bitleri ayıklanırdı. Bu arada kapolar da çaktırmadan saçlarını uzatmışlardı. Çok değil, iki üç santim kadar, bu kadarı da Autobahn'larını kamufle etmeye yetiyordu, Winkler de işlerin tıklarında yürümesi için Dan-ton yakalı gömlekler, beli ötürük ceketler gibi, bu disiplinsizliğe de göz yumuyordu. O da Mauthausen'in babalarının günün birinde haber vermeden Yugoslavya'deki şubelerini teftişe geleceklerini ummamıştı.

Tünelden, arabalarına kurulmuş bir sürü omzu kalabalık geçtiğinden, Ziweis'le kurmay heyetinin gelişi hiç göze çarpmadı. Patronu kimse tanımamıştı. Adam kampa gelince kriz geçirdi. Ulumaları yatakhanelerinde uyuyan gece ekibindekileri yerlerinden sıçrattı. Pencerelelere koşu-

şarak olup biteni izlediler: Ziweis alana blok şeflerini sıralamıştı. Şefin yardımcılarında biri adamların saçlarını çekiyor ve basıyordu tokalı. Sonra da Ziweis suçlu ense-Jerde kamçısını gezdirdi. Cezalandırma faslı yarım saatten fazla sürmüştü. Her akşam kazınıp, parlatılan kafası sayesinde Dövmeli bu dayaktan kurtulmuştu.

Mauthausen'in zindancısı, yardımcısı Winkler'e güve-nemediğinden kırılmaya bizzat gözcülük etti.

Akşam yoklamasında Otto ve yardımcılarını nerelere saklanacaklarını bilemez olmuşlardı. Keplerini çıkarttıklarında mahkûmlar gülmek için kendilerini zor tuttular. Bir numaralı düşman, katillerin şefi, dehşet saçan Ziweis öçlerini almıştı.

Korktuklarının tersine, şefler bu küçük düşmelerinin acısını çıkarmaya kalkışmadılar. Neunoel, Sladek ve Eddy de artık her akşam Kari gibi kafalarını kazıtıyorlardı.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

«Bugünden itibaren sigara içmenize izin var. Haftada beş sigara alacaksınız. Bu ödül size Üniversele firması veriyor. Daha iyi çalışmak suretiyle bunu hak ettiğinizi göstereceğinizi umuyor.»

Bu mutlu haber Paulo'nun kafasında çanlar çaldırdı. Sigaralar, binlerce sigara gelecekti kampa, Alman marklarından farksız!

«Haftada beş sigara, günde bir bile değil, bu haberin adamı sevinçten havalara uçuracak bir yanı yok,» dedi Belloni, arkadaşının neşesine bir anlam verememişti.

«Senin kafan ağır işliyor oğlum. İşin tatlı yanı bunların böyle damlalıklarla verilmesi. Tiryaki bir kez içmeye başladı mı, düşünsene, esrarkeşten beter olur. Daha çok bulabilmek için birbirlerine girecekler. Eh, biz de onlara ^istediklerini vereceğiz.»

«Nasıl?»

«Daha orasını bilmiyorum, ama önemi yok. Önemli olan Loibl parasının tedavüle çıkmış olması, Dağıtılacak miktarı Univerale'in saptadığını sanma. Şirketin haftada-en aşağı yirmi tane verdiğine eminim. Gerisini üçkâğıtça başefendi iç ediyordur. Zulasını keşfetsek yeter.»

«Çaktım. Fikrin hoşuma gitti. İyi de biz bunları nerede saklayacağız. Bir de akşamları Karl'dan aşırıdıkların var.»

«Ben de sana bundan söz edecektim. Dövmeli'nde de, puştların oturak âlemlerinden de bıktım. Millete mum tutmak benim işim değil.»

«Yağmur yağarken küpünü doldurmasını bil. Herif seni alıncaya dek bekle.»

«Yok arkadaş, oğlanlara gülücük dağıtmaktan, kart puştlara kavuk sallamaktan bıktım artık. Her an küfretmemek, salamlarını kışlarına sokmamak için zor tutuyorum, kendimi. Üstelik günün birinde herifin birinin karşıma geçip hesap sormasını da islemem. Beni anladın mı?»

«Haklısın, ben de bırakacağım bu takımı. Dövmeli kendi başına bilsün oğlanlarını. İyi ama bunları ona nasıl söyleyeceğiz?»

«Aldırma, önemli değil.»

Paulo hamisiyle bağlarını nasıl koparacağını, ondan* aldığı avantajların yerine ne koyacağını düşünürken yepyeni bir olay bunu da halletti. Ramsauer'in yerine gelen doktor yeni bir numara çıkarmış, iki dişçi meslektaşını ge-tirtmişli. Doktor hastalarını C vitaminiyle iyi edemeyeceğini anlayınca, bunu kökleri halielmeye karar vermişti. Tüm çürük dişler, anestezi falan, çekilecek!

• Paulo olayı, birinci bloktan ilk hastalar revirden çıkarken öğrenmişti.

Lagrive ağzını tularak, «Tanrının cezaları!» diye söyleniyordu. «Kırk yaşına kadar ağzımda bir çürük diş yoktu. Şimdi şu halime bak.»

Kasaplar yalnız dişleri değil, köprüleri, protezleri de

• çıkarıyorlardı. Altınlar da Mauthausen'in kasalarına gidiyordu.

Paulo hemen Pepe'yi düşündü. Yağmacılardan önce herifin altınlarına sahip çıkmalıydı. Moruğun kaldığı ikinci bloğa koştu.

«Seni severim Paulo, ama ben de enayi değilim,» diye karşılık verdi babalık. «Altınlarımı okutmayı kendi başıma da beceririm. Seni beklemedim zaten.o işi, çoktan yaptım.»

Paulo gözlerine inanamıyordu, ihtiyarın ağzında sadece dört tane azı diş kalmıştı.

«Bunu da çekecek değiller ya! Ekmeğimi kaşıkla yiyecek değilim herhalde!»

Paulo'nun müthiş canı sıkılmıştı, demek bir başkası ondan önce davranmıştı. Pepe kendi dişlerini kendisi çekmemişti ya!

«Riton alçağı halletmiştir bu işi. Neunoel'ün bir el atmasıyla gece vakti becermişlerdir bunu.»

Hele Belloni yavrucağı, neredeyse ağlayacaktı!

«Üzülme be!» diye teselliye girişti Paulo. «Evet, herkes ağzında bunun gibi hazine taşımaz, ama yine de baş-ka ilginç müşteriler bulunur. Elimizi çabuk tutmalıyız, yarın sıra Neunoel'ün bloğunda, öbür gün de bizde.»

«Ne yani, sen mi diş çekeceksin? İyi ama neyle?»

«Boş ver, ben her şeyi düşündüm: Çalışma yerim tünel olacak, alet olarak da Dede'den bir kerpeten alırım Yeter. Önemli olan gönüllüleri bulmak. Önce benim kötü yola düşmeden önce dişçilik okulunda okuduğumu sağa sola yay. Sonra da karşılık olarak bir hafta boyunca bir fcap fazla yemek vereceğimizi bildir. Nasıl olsa buluruz.»

«Altını kime okutacaksın?»

«Dert değil yahu. Yugoslavlar altının birkaç gramına bavul dolusu mark verirler. Yanko'yu düşündüm.»

Ange hemen ava çıktı ve ertesi gün, işbaşı yapah bir saat ancak olmuştu ki, sırk gibi bir Fransız beton karma fnakinasmin başında belirdi.

«Aranızda bir dişçi varmış?»

«Benim,» dedi Paulo. «Bir derdin mi var?»

«Şu alt dişim sallanıyor. Altın üstüne monte edilmiştir, haydutlara armağan etmek istemiyorum. Sen bunu çekebilir misin doktor?»

«Burada bana doktor deme, adım Paulo. Göster bakayım. Evet, oynuyor. Canın tatlı mıdır?»

«Mauthausen'den beri acıya alıştık.»

«iyi öyleyse, saat onda gel. Buraya değil. Tünele. Girince yüz elli adım say, dağında bir girinti vardır, orada beni bekle, ben de aletlerimi alırl gelirim.»

Alet dediği basit bir çivi sökücü kerpetendi. Paslı değilse bile eli kulağında. Neyse ki diş bir aslıştta çıktı. Biraz kanamakla birlikte hasta memnun kalmıştı.

«Git ağzını çalkala. Dişini bir sivile vereceğim. İki gün sonra da yirmi tane sigara alacaksın. Hem de drava-lardan. Becerebilirsen bu yirmi çorba eder.»

İlk müşteri memnun ayrılmıştı, Paulo'nun sonradan öğrendiğine göre, bu şampiyon dişçinin öğrenimini maymuncukla yapmış olduğu dedikodularına da kuiak asmamış. Ama olay bir günde tüm kampa yayıldığından Chas-tagnier muayenehanesini rafa kaldırmak zorunda kaldı.

«Böylesi daha iyi,» diyordu Ange'e, «Geçen yıl kuzey de köprüsünü bir sivile satan bir Polonyalıyı temizlediler. Altın kaçakçılığı nedeniyle. Yanko'dan sır çıkmaz ama yine de bu işi tadında bırakmalı. Hem bu herfin dişi bir hayli ağır, bizi bir ay geçindirir.»

Paulo, Yanko'nun bu fırsatın üzerine atılacağını sanmakla yanılmıştı. Bir ders daha aldı, «Ben savaş veriyorum yoldaş, kaçakçı değilim. Sigara, sana şimdiye dek nasıl verdimse yine veririm, ama altınını istemem. Bu bir burjuva madenidir.»

Yine de Paulo'ya bir yol göstermekten kaçınmadı.

Tünel

F : 16»

«Lokomotifteki İtalyana git, kaybolanın yerini alana. Faşistin biridir, ama sivil kampın tüm karaborsasını o yürütür. Yine de dikkatli ol.»

Paulo sonunda isteğine ulaştı. On paket sigarayı ken-dine aidi, yirmi tane de müşterisine kaldı.

Bu arada revirdeki kasaplık sürüp gidiyordu. Tüm çürük azılar, dolgulu dişler, altın dişler, yıldırım hızıyla hastabakıcının tuttuğu küvete düşüyorlardı. Orada çalışanların söylediklerine göre adam başı dört diş çekiliyormuş. Ama rekor Leon babadaydı, bu yaşlı köylünün bir seansta 23 dişi çekilmişti, uyuşturucusuz elbet. Adamın ağzı yeni doğmuş bir bebeğinkine dönmüştü. Rapportführer bu görünüşten zerre kadar duygulanmamış ve adama iki aspirin yutturup, gece vardiyasına yazmıştı. «Bir saate kadar bir şeyin kalmaz.» Adamcağız bütün geceyi tünelde kan tükürerek geçirmişti. Ama şafak söktüğünde yine ayaktaydı. Dayanma gücü konusunda Loibl'de bir hayli rekor sahibi vardı.

Kasap dişçiler haraçlarını alıp çekip gitmişlerdi. Döv-meli'nin sofrasını terketmeye kararlı olan Paulo yeni gelir -kaynakları aramaktaydı! İtalyan'dan edindiği sigara stoku «rimeye başlamıştı.

Sadık dostu Belloni'yle her konuşmaları, «Ne gibi bir dümen uydurabiliriz?» sorusuyla noktalanıyordu.

Derken, inanılmaz bir haber kampı birbirine kattı: Gelecek haftasonu, Mauthausen'de olduğu gibi, Loibl'de 'mahkûmlar arası boks yarışmaları başlayacak! Paulo'yla Angel bunun altından ne çıkabileceğini derhal kestirdiler: Müşterek bahis! Ne karşılığı? Sigara elbet!

«Tamam Ange, tamam!» dedi Paulo. «Başka şey bul-ıTnak için kafa yormaya ne hacet, işte kısmet kapımızda! Soks davasında üstüme yoktur. Ben müşterek bahsi hazırlarım, sen örnekleri bulursun.»

Yıldırım ziyareti sırasında kamptaki çalışmaları olumlu bulan Ziweis onları ödüllendirmişti.

Mauthausen'de boks günleri bir âlem olurdu: Gardiyanlar, mahkûmlar, karanti'nadakilerle revirdekilerin dışında herkes ringin etrafına toplardı. Mauthausen buraya boksör göndermeyeceğine göre eldekilerden bir şeyler çıkarmak zorundaydılar. Fransızlar arasında beş profesyonel vardı: Lagrive, Pierrot Martin, Michael Pommier, fırtına gibi bir genç olan Parisli Tempüer, bir de kuzey ringlerinin yıllanmış ustası Perrimond.

Bu beş profesyonele karşı aralarında çılgın Burgonya-lı François'nin da bulunduğu amatörler de figüran sayıl-mazladı. Sonra genç Polonyalılar, Yugoslavian Belçikalılar da hevesliyidiler. Paulo'nun akli birisine takılmıştı: Joei!

Boks yapıp yapmadığını bilmiyorum ama vücut olarak: hepsini takar, diye düşünüyordu. Beton işçiliğinden de an-lamıyordu, ustası kesildi, boksu da kolay kıvrır. Ona bir iki kelime fısıldamalı. Müthiş bir outefcfer olur. Her an sürpriz yapabilir.

Paulo bunları düşünene dursun ring kurulmuştu bile. Dört metreye dört boyutunda, ipler yaslanana sıçratacak kadar gergin, genel ölçülere uygun, portatif bir ring. Paulo, Joel'i tavlamaaya çalıştı.

«Bana bak Jojo, umarım sen de yazılacaksın, base-fendinin neler vaat ettiğini bilmiyor musun? Her gün çift porsiyon ekmek ve çorba, dövüş akşamları yağ ve reçel. O devrimci yoldaşlarınla tasarladıklarınız için iyi beslenmen gerek, bu fırsatı kaçıрма. Hem, söz aramızda, senin sıkletinde dövüşen profesyonel yok, hepsi hiç eldiven giymemiş ayılar. Sen bunu denemiş miydin hiç? Biraz mesleğin sayılır!»

«Elbette canım, temelini bilirim, ders verdim, ama hiç gerçek maç yapmadım.»

«Sandığımdan da iyisin, hepsinin canına okursun. Kabul ediyor musun?»

«Pek ilgimi çekmiyor, kazma kürekle idman yapmak benim daha hoşuma gider. Aslında arkadaşları dövmek

pek hoş olmamalı, ama onlar zaten buna alışıklar değil mi? Tamam oldu bu iş, pazar için beni de yazdır. Şu andaki kilomu bilemiyorum. 48'le 51 arası olmalıyım, sinek siklete yazdırsan iyi olur.»
Ertesi pazar herkesin hor gördüğü Joe! birinci raund-da rakibini nakavt ediyordu. Bu hız Paulo'ya yaramadı. Joel çabucak işi bitiriverdiğinden bire beş sigara bahisleri fazla başarı sağlayamadı. Üstelik herkes Joel'in ustalığını görmüş olduğundan gelecek için durum pek parlak görünmüyordu. Öteki karşılaşmalar sürprizsiz geçti. Tam profesyoneller, Templier, Perrimond. Pommier ve Pierrot Martin fazla zorlanmadan acemi rakiplerini yeniverdüler. Lagrive yarışmadan çekildiği için kaybetti. Başefendi Otto sevincinden kabına sığamıyordu. Hor görülen kampı ne mal olduğunu göstermişti, tüm kapolar, blok şefleri, yarışmanın sonuna dek kalmışlar, angaryalar, domuzluklar unutulmuştu. Daha sonraki pazar ve haziran ayının tüm pazarları bu tören böyle sürüp gitti. Joel'i artık blok şefleri 'boksör' diye çağırmaya başlamışlardı, masadan masaya davetliydi her gece. Paulo da Dövmeli ve haremını bırakmaya iyice karar vermişti. Konuyu açtığında, bir gönü! macerası yaşamakta olan Kari olumlu karşıladı. Zaten masum görünüşlü bir Yugoslav gencini alabilmek için masasında yer açılmasını bekliyordu. Paulo hep aynı saatlerde gelen •bir sinüzit ağrısını bahane etmişti.

«Ne zaman istersen gelirsin, mein Lleher PCMİ, burada evinde sayılırsın,» demişti Kari. «Dargin değiliz... değil mi koca herif? Savaştan sonraki projelerimizde de bir değişiklik yok.»

Of! Sirtından koca bir yük kalkmıştı. Minderini yatak-tianenin en dibine taşıdı. Paulo artık günde iki sigaradan fazlasını da içmez olmuştu, o bile boğazından zor geçiycr-'du, iki sigara iki yemek demek, duman olup uçacağına, ör-

•245-

neğin Dede Menard gibi kimseden bir şey istemeyen bir dostu doyurabilirdi.

Aslında bu kampta yardım edilmeye lâıyk tek kişi Dede Menard'dı. Çünkü Dede karşılık olarak güzel savaş haberleri veriyordu,

6 haziran sabahı çıkartma yapıldığını duyunca sevincinden ağladı. Deli gibi önce şantiyeleri dolaştı, sonra tünele girdi, haber herkesçe duyulsun istiyordu.

«Çıktılar... çıktılar... bu sabah şafakta... Normandi-ya'yıcı-»

Gruplaşmalar olmasın diye hızlı hızlı yürürken yanından geçtiklerine böyle söylüyordu. Haber barut gibi önce sivilleri, jandarmaları dolaşmış, sonra biraz değişmiş olarak SS'lere varmıştı, sonunda Sayın Komutan askerlerine bir brifing yapmak zorunda kaldı.

«Komutanım, Amerikalıların batıya çıkartma yaptığı gerçek mi?»

«Çıkartma girişimi demek istiyorsunuz herhalde. Mareşal Rommel onları denize attı. Dieppe'deki gibi. Ancak birkaç saat kalabildiler.»

Oysa Dede çıkartmanın başarılı olduğunu biliyordu, ama radyosunu alıp Neunoel'e ya da Dövrneü'ye dinletemezdi ki! Her gün geçtikçe o da umutsuzluğa kapılıyordu, ne kadar ağır ilerliyordu bunlar! Bir keresinde Paulo da Dede'yle birlikte haberleri dinlemişti: «...Pskov garnizonu Sovyetlere teslim oldu... Alman birlikleri Vitebsk'e doğru çekilmeye başladılar...»

«Bastırdık onlara, bastırdık!» diye haykırmıştı Pauio.

Kendi dilinde-böyle haberler dinlemek onu neredeyse sarhoş etmişti.

İsviçreli spiker sürdürüyordu:

«Şu anda aldığımız bir habere göre Romanya'da Çonstanza kenti de teslim olmuş, iyi akşamlar sayın dinleyiciler, haber bültenimiz sona ermiştir.»

D6de radyosunu bin parçaya ayırdı ve parçaları elek-

trik tellerinin, eski lambaların, kondansatörlerin arasında yok etti. Kırk yıl arasalar burada bir radyo saklı olduğunu anlayamazlardı.

Tehlike geçtiğinden Pauio dinlediklerinin açıklamasının yapılmasını istiyordu.

«Dede benden daha erkekmişsin be!»

Zor çıkmıştı ağızından bu sözcükler. Hayatında şimdiye dek kimseye böyle bir itirafta bulunmamış, böylesine kompliman yapamamıştı.

«Ha! Bak unuttuyordum. Buraya sadece kerpeteni iade etmek için gelmedim. Joel ve Ange'la seni de bizim çeteye almaya karar verdik, karşı koyarsan bu işi zorla yaparız. Joel boksa başladığından beri dört kişiye yetecek kadar yiyeceğimiz var. Bugünden itibaren yürüttüğümüz her şeyin dörtte biri senin. Bunu sana bildirmem için beni görevlendirdiler, itiraz hakkın yok.»

«Sağolun, ama hiç ihtiyacım yok. Bu elektrik tesisat-larıyla ben de yolumu buluyorum.»

«Hiç tartışma, bu böyle. Sen de bir katkıda bulunabi-lirsen ne âlâ, onu da bölüşürüz.»

Az sonra işinin başına döndüğünde Paulo keyfinden

ıslık çalıyordu.

«Keyfin yerinde bakıyorum,» dedi Ange. «Nedir seni bu kadar mutlu eden? Bir saattir neredeydin?»

«Lozan'da. Çaktın mı?»

«Olamaz! Anlat.»

Paulo'nun haberlerden çıkardığı özet biraz karışıktı ama, her cümleinin sonunu 'bastırdık, bastırdık' diye bağladığından tüm iş arkadaşları küreklerine dayanmış dinliyor ve söylenenlere inanıyorlardı. Zevkle işe sarıldılar, yaşam güzeldi, ufaktan bir şarkı tutturdular.

Bu neşe dolu hava, sonunda Marcel'i rahatsız etti. Almanların yenilmesine elbette sevinmişti ama bu miskinlerin işi şarkı söylemeye kadar götürmeleri, ya başına belâ getirirse? Ortalığı bulandıranlar da Paulo'yla Belloni'ydi.

___ OAJ ___

£_**f | _-j—..J.

«Onları buradan kaydırmalıyım!»

Şişko Marcel rütbesi geri alınacak diye korkudan titriyordu. Ama başka hesaplardan da çekindiğinden işi kalleşçe halletmeye karar verdi. Birkaç gün sonra Alsas'lı ka-po Bayer çıkageldi: Eksiğini tamamlamak için iki kişiye ihtiyacı varmış. «Becerikli ve sağlıklı olsunlar,» demeyi de ihmal etmedi. Ve sonunda Paulo'yla Ange'i seçmez mi! Bu kancıklık Marcel tarafından öyle iyi düzenlenmiş ve el çabukluğuyla öyle alelacele tezgâhlanmıştı ki, iki kafadar önce bu dümeni çakamadılar.

Hatta Paulo büyük bir saflıkla sordu.

«Senin orada ne iş göreceğiz?»

«Betonları kalıba dökeceksiniz... çok kolay, göreceksiniz.»

«Hiç yapmadık bu işi, senin taşları bozmayalım sakın.»

«Canım dökümü beceremezseniz, betonları taşırsınız,» diyen Alsas'lı gülmeye başladı.

«Bu pis gülücükler Paulo'yu uyandırdı. Marcel domuzu en iyi iki işçisi gidiyor, diye yalandan suratını asmıştı.

«Dur bakalım, Bayer. Belki adamlarımın arasında bu konuda tecrübesi olan başkaları vardır.»

Ama kapo çoktan Ange'i iteklemeye başlamıştı bile, çaresiz, Paulo da peşinden geliyordu. Marcel'in önünden geçerken, «Namussuz, bunun hesabını soracağım senden,» dedi.

Aslında yeni iş, rahat bir yerdi. Yine açık havada çalışıyorlar, hem sağ sol tarafından rahatsız edilmiyorlardı.

«Yahu, burası mendeur Marcel'in yerinden çok daha rahat be!» dedi Paulo.

«Taş taşımak olmasa öyle, ama bu meretler pek ağır.»

Haklıydı Ange. İk günün sonunda Paulo'nun sırtı tutulmuş, bacakları tutmaz olmuştu.

«O Marcel alçağına yapacağımı bilirim ben,» diye dert yanıyordu geceleri yatak komşularına. Öfkeden ku-

duruyor, ama yorgunluktan, gözünü kapar kapamaz kendinden geçiveriyordu.

Üç güne kalmadan ne ağrısı kaldı, ne de tutulmaları, kasları yeni hareketlere alışmıştı artık.

Belloni keyifsizdi son günlerde. Yüzü hiç gülmüyor, yalnız sızlanmak için ağzını açıyordu. Sinir krizi yakındaydı. Nedeni? Dört yaş küçük olması. Fırtına onları on sekizinde, on dokuzunda, yirmisinde yakalamış, doğru dürüst erken olmadan, silâh tutmadan, oy kullanmadan, çalışmadan, hatta karılarıyla hemen hemen yatmadan onları buralara sürüklemişti. Büyüklerin budalalıklarının kendilerini ilgilendirmediğini söylüyorlardı. Başkalarının günahlarının bedelini ödediklerine inanıyorlardı.

Paulo'nun yaşatları, yani 23'le 30 arasında olanlar daha hazırlıklıydılar. 1836'dan beri bu felâketin başlarına geleceğini hissediyorlardı. İspanya, Münih, seferberlik, gülünç savaş, bozgun, Petain ve düşmana boyun eğiş!

Paulo, Ange'in bu huzursuzluğunu anlıyor, fakat onu bu durumdan sıyrılmak için başvurduğu şakalar, sigara, yemek numaraları, firar üzerine düşler kurmak, hepsi sonuçsuz kalıyordu. Ange başta kendi geleceği olmak üzere, her şeye boş veriyordu.

Bir saçmalık yapacağına eminim, diye düşünen Paulo'nun içi içini yiyordu. Bir çılgınlık anında, kaçmaya çalışacağını ve sonunun fırtında biteceğinden korkuyordu. Oysa Ange başka bir 'son' seçmişti kendine, revir. İşten, SS'lerden, kapolardan, tünelden, her şeyden, ama özellikle etrafını saran geri zekâlılardan bıkmıştı. Burjuvalar, siyasal suçlular ya da sabıkalılar, hepsini mavi - gri

çizgili bir çuvala doldurup üstlerine sığmak istiyordu. Bu nefretin dışında kalan tek kişi Paulo'ydu. Daha önce de söylediği gibi, tek dostuydu o.

Bir akşam suskunluğu bıraktı. «Paulo, bir karara vardım: Pazartesi revire yatacağım,»

«Deli misin sen?»

«Galiba, daha fazla sapıtmamak için yatmak istiyorum zaten. Bir gün koşarak çizgiyi aşmaktan korkuyorum. Hiç değilse orada, örtülerin altına büzülür, hiç bir şeyi görmem,»

«Anlıyorum seni, aslında burada durumumuz iyi, temiz havada çalışıyoruz, Ramsauer çığını gittikten sonra revir çok tehlikeli olmaktan çıktı, ama yatabilmek için ne bahane bulacaksın?»

«Eklem dokuları iltihabı.»

«Nerde bu iltihap?»

«Aslında şu anda yok, ama pazartesi olacak.»

«Anladım. Jeanblanc yöntemi ha?»

«Bildin. O numara hiç şaşmıyor.»

Jeanblanc'ın iltihapları bacaklarında oluşuyordu. On beş gün revirde kalmakla bir bacak iyileşiyor, hemen öteki iltihaplanıyordu. İki aydır Jeanblanc revir dışında görülmemişti. Beiloni'den daha küçük olan bu çocuğa bu yöntemi kim öğretmişti? Beş altı balgamı iğneye çektiği gibi, baldıra ya da kalçaya şırınga ediveriyor, üç gün sonra kızartılar, ateş başlıyor ve doğru muayeneye. Doktor iğrenç bir cerahatle karşılaşınca, eklem dokuları iltihabı teşhisiyle yatırıyor, ondan sonra gelsin pansumanlar, sıcak banyolar ve on beş gün yatak istirahati. Ange da kafasına koyduğunu gerçekleştirdi. İğnesini bizzat Jeanblanc yaptı ve delikanlı haftasonu revire yattı.

Doktor revirdeki yarım düzine eklem dokuları iltihabı karşısında şaşkına dönmüştü. Bu salgın da nereden çıkmıştı? Hem bildiği kadarıyla bu iltihap bulaşıcı bir hastalık değildi. Yaşam koşulları, kötü beslenme, sürmenaj ve ö-zellikle dayak sonucu açılan yaralar elverişli bir zemin hazırlıyor, ama bazı hastalarda bir yerde iyileşen iltihabın başka bir yerde patlak vermesi anlaşılıyor, diye düşünüyordu. Hemen raporlar yazmaya, istatistikler hazırlamaya girişmişti.

Aslında Jaryk, öteki meslektaşları Daniel, tüm revirdeki-ler Jeanblanc numarasını biliyorlardı. Zaman zaman doğabilecek kötü sonuçlar konusunda çocukların kulaklarını da bükmüşlerdi, ama genç çılğınlar iğnelenmeyi sürdürüyorlardı, ihtiyarlar bunca zaman sağlıklı olarak korudukları vücutlarına bir zarar vermek istemiyorlardı. Kamptaki iki kuşağın -arası iyice açılmıştı.

Paulo bu konuda taraf tutmamaya, 'isteyen istediğini yapar' diyerek bulaşmamaya bakıyordu. Ama aylardır beraber olduğu Ange'm yokluğu onu epey sarsmıştı. Üç günde bir, akşamları revire, onu yoklamaya gidiyor, yemek götürüyordu. Çocuk ona teşekkür bile etmiyordu. Paulo'-nun anlattıklarının hiçbiri onu ilgilendirmiyor, sanki Loibl'-in dışında yazıyor gibiydi.

Paulo birlikte çalıştığı Pompon'la yakınlık kurmuştu. Öteki ne kadar içine kapalıysa, bu da o denli gevezeydi. Konuşmaları daha çok gelecek üzerineydi. Zaten son günlerde sivil hayata dönüş, herkesin ortak konusu olmuştu. Bunun iki nedeni vardı: Birincisi artık çıkartmanın gerçek olduğuna en kötümserlerin bile inanmış olmaları, diğerye-se güneşli bir öğleden sonra Karawanken'lerin üzerinden geçen uçak filosu. Dede deli gibi barakasından fırlamış ve bağıra çağıra gruptan gruba koşmuştu.

«Uçan kaleler bunlar... Amerikalılar... US Air Force... Dakotalar... Viyana'yı bombalayacaklar.»

Başlarının üstündeki bu fantastik baleye, kanatlarının altındaki bombalarla gelip geçen bu dev uçaklara inanmaz gözlerle bakıyorlardı. Almanlar da artık bugünden itibaren olaya başka bir gözle bakarlardı. Alman hava kuvvetleri bunlara nasıl izin veriyordu?

«Beni dinleseydiniz anlardınız budalalar... Normandi-ya'da bir tek uçakları uçmadı, çünkü hepsi Rus cephesinde ve sinekler gibi avlanıyorlar. Cesaret arkadaşlar, kazandık.»

Bu sürprizin etkisinden kurtulan Almanlar, «Ruha,

Schr&ll, Arbeft... Scheisskubel! Susun, çabuk işbaşı, bok herifler!» diye haykırışmaya koyuldular.

Ama göklerdeki gösteri, ertesi gün de, daha sonra da sürdü, havanın açık olduğu günlerde, haziran ayının ilk yarısında Amerikalılar hep tepelerindeydi. Herhangi bir bombardıman durumunda tünelde hâlâ sığınak olamazdı. Winkler herhalde onu kanlarıyla kazanların içine girmelerine engel olmak canavarlığını göstermezdi.

Canının kıymetini bilen ve Menard'm radyosundan A-merikahlarla ingilizlerin Noel'den önce Almanya'da taş üstünde taş bırakmayacaklarını öğrenen Paulo, sevgili tüneline gün geçtikçe a'aha çek seviyordu. Artrk Pompon'un karı kız hikâyeleri de açmaz olmuştu. Paulo savaştan, sadece savaştan konuşmak istiyordu. Ne Paris, ne kızlar, ne de üçkâğıt numaraları... Sonunda zaten kapo

Bayer, memleketlisi Pompon'u da aldığı gibi ağaç kesmek üzere başka bir göreve gitti. Onların yerine randıman tutkusu bir Avusturyalı gelmişti. Paulo da buradan taşı tarağı toplamak istiyordu. Gözleriyle şantiyeyi taradığında bakışları hep kara deliğe takılıyordu. Bir akşam deliğe dalan bir grup sivilin arasında Yanka'yı gördüğünü sandı.

«Düş görmedim ya... oydu elbet... Bir an önce emin olmalıyım.»

Karnını tuta tuta kenefe doğru koştu, oradan da Menard'ın barakasına.

«Hey Dede, az önce tünele giren Yanka mıydı?»

«Olabilir, dün işe başladı.»

«Ne iş yapıyor şimdi?»

«Başmühendisin sekreteri.»

«Olamaz!»

«Şaşırdın mı? Yoksa onun yer silip cam temizlediğini falan mı sanıyordun?»

«Yok canım, daha ilk günden onun kaliteli biri olduğunu anlamıştım.»

«Hem de yürekli.»

«Öyleye benzer... İyi ama kuzeyde ne işi var dersin?»

«Ne bileyim? Alışverişe gidiyor herhalde. Klagenfurt buradan 20 kilometre ötede, orada her şey bulunur, partizanlar bile!»

«Dalga geçme... partizanlarıma... Avusturya'da ha?»

«Hem de nasıl! Dağlarda sınır ne gezer! Esneklik çetecilerin başlıca niteliğidir. Belli olmuyor ama Lcibl her yandan sarılmış durumda.»

«Peki Tito niye karnpa saldırmıyor?» diye heyecanla sordu Paulo.

«Bunu sana sonra anlatırım, bugün vakit yok. O kadar meraklıysan Yanka'ya sor, akşam dönecek nasıl olsa.»

«Bunu da biliyorsun?»

OedĜ, Paulo'yu kapıya doğru iterek, «Benim bilmediğim kaldı mı?» diye söylendi. «Haydi, yallah, kapatıyoruz.»

Paulo akşamdan tezi yok Dövmeli'ye torpil yaptırıp tünelde çalışmanın çarelerini arayacaktı. Temiz havanın, güneşin, uçan kalelerin, bumbulların canı cehenneme! Nasıl olsa bir anlatan çıkar! Yanka'yı yakından görmek, onunla konuşmak, dağlarda olup bitenleri onun ağzından duymak, çok daha önemliydi.

Mezar Kaçkını içtima düdüğünü çaldığı an kız da tünelden çıkıyordu. Paulo yine dikkatini çekmeyi bildi. Kız hemen onu tanımıştı, yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı.

«Tanıdı beni,» diye bayram ediyordu. «Demek kış yüzümde fazla iz bırakmamış!» Selâmlaştılar..

Kendi belki fazla değişmemiş, ama kız tanınmaz hale gelmişti. Daha güzel olmuştu. Eskisinden on kez daha güzel. Hafif kilo almış, yüzü bronzlaşmış, yanakları bakır rengi, kuzgun karası saçları daha da uzamıştı.

Bu görüntü Paulo'nun kararlılığını büsbütün arttırdı.

|

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

İsteğinin iyi karşılanacağı konusundaki tahmininde yanılmamıştı Paulo ama gündüzler dolu olduğundan, sadece geceleri çalışan bir onarım ekibine seçilmişti. Akşam dokuzdan sonra, siviller kamplardan çıkamadıklarından Yanka'yı görmeye pek fırsat bulamayacaktı.

Fritz'e başvurmadan önce bu konuda bilgi almadığı için kendi kendine küfrediyordu, dönüş için çok geçti artık. Üstelik başefendi de kendisine çok yumuşak davranmıştı.

«Bir aya kalmaz güneşi görürsün, longer. O zaman herkese bol bol iş olacak.»

Başkapo ne demek istemişti acaba? Bu esir tüccarının ağzından çıkan sözler pek boş olmazdı... 'herkese bol bol iş... tünelde.' İyi oma işin çoğu zaten bitmemiş miydi? Bunun altında da bir bit yeniği vardı ve bunu bir an önce bulmak gerekiyordu. Ama sızlanma günleri çabuk geçti ve öfkesi ancak bir gün sürdü.

Çok geçmeden havanın güzelliğinden, güneşin sıcaklığından en çok yararlananların geceler olduğunu anlamakta gecikmedi. Ne boş angaryalar, ne de bit muayeneleri bölüyordu uykularını. Zireis'in teftişinden sonra ;Wink-ier, «Bırakın iyice dinlensinler,» diye buyurmuş, blok şefleri de boyun eğmişlerdi. Çorba için kuyruğa girmiyorlar, kahvelerini çimenlere serilip içiyorlar, istedikleri saatte duş yapıyorlardı. Uçaklar yine tepelerindeydi. Kari bile Pi-galle'deki işe başlamalarına az kaldığına inanıyordu, Fransa'ya yerleşmeyi iyice kafasına koymuştu.

«Hamburg kçputt... fcttig für Karl. Karl için Hamburg bitti artık. Yaşasın Paris,» diye bloktaki Fransızları tavluyacağını sanıyordu.

— 254—

Kocaoğlanın onu eski bir dostmuş gibi bağına basacağını hiç ummayan Paulo, «Bu da hesapta yoktu,» diye söylendi.

Artık sinüzit numarası da yürümezdi. En iyisi, oyunu sürdürüp, heriften azami yararlanmaya bakmaktı.

Sonunda Paulo her öğle kendini Dövmeli'nin zoraki konuğu olarak buldu. Kari artık kendini tümüyle Paris'teki gelecek günleri, düşlemeye verdiğiinden, yenenen içilsne baktığı yoktu. Domuz yağında kızarmış patatesler, üzerine reçel sürülmüş margarinli ekmekler, mein lieber Paulo'ya ne verilse azdır. Haftada iki kez de, intihar eden aşçının yerine gelen Kuchekapo'nun özel olarak hazırladığı bir gulaş sunuluyordu.

İlk günler birer rahatsızlık hisseden Paulo sonunda, «Joel bile bunu reddetmezdi,» demeye başlamıştı. Bu samimiyetin yalnızca yemek saatlerinde kalmasına da özen gösteriyordu. Arasına dayılık bile taslıyordu.

«Hey şef, bugünkü gulaşta iş yok, aşçıbaşmın kulağını çek,» ya da «Şu yağ konusunda amma da cimri davranıyorsun yahu!» gibilerden.

Bu efelik Karl'ın hoşuna gidiyor, yemek günden güne bolluşuyordu. Bazen Paulo iyice karnını doyurduktan sonra, artıkları «Gece tünelde yerim,» diye çanağına dol-duruyordu. Bu hareket Karl'a dokunuyor, o da kendi stoklarından eklemeler yapıyordu. Tabii bu yiyeceklerin akşam Dede'ye ve dinlendiği için morali düzeliş istahı açılan An-ge'a dağıtıldığından Oövmeli'nin haberi olmuyordu. Kari yemekten sonra, blokun arkasındaki otlara serip dinlenmesi için bir de örtü veriyordu Paulo'ya.

Her öğleden sonra, yataktan pis kokusundan uzak, açık havada, dolu mideyle yapılan bu şekerlemeler tüm vaatlere, ödüllere, «Kari sen benim dostumsun,» sözlerine değiyordu.

Paulo öğle uykusuna, banyoda bulunduğu eski bir dondan kesip uydurduğu bir sliple yatıyordu. Kulelerdeki nö-

betçile-r bile bu kuytu yeri göremeyeceklerinden, Dövmeli bu duruma izin veriyor, kendisi dövmelerine zarar gelebileceği korkusundan buna yanaşmıyordu, yoksa çoktan soyunup 'dostunun' yanına uzanıverirdi.

Paulo bu yalnız geçirilen saatlere bayılıyordu. Yattığı yerden gördüğü manzara, Karawanken'ler de o kadar güzeldi ki! Düşünde dağ keçileri gibi doruktan doruğa atlıyor, Almanların, tutsakların olmadığı, özgür ülkelerde dolaşuyordu. Sirtında üniformasının bulunmayışı da bu düşleri etkiliyordu tabii, ama soyunmasının asıl nedeni güneşten yanmaktı. Kâh sırtını, kâh göğsünü dönerek ışıklardan yararlanmaya bakıyordu.

Son günlerde biraz kilo almıştı, eski kilosuna varmaya az kaldığını sanıyordu.

Akşamları, gündüz görevlisi arkadaşları bu değişimi fark ediyorlardı.

«Dağ insanı bambaşka yapıyor,» diye sakalaşuyordu. «Yurda döndüğümde Megeve'e yerleşirim artık!»

Güneş banyolarının gizli amaçlarından biri de Yanka'-ya hoş görünmekti. Beş yüz kişi arasından o sıska, pis görünüşüne rağmen kendisini seçen bu kıza, seçiminin ne denli yerinde olduğunu göstermek istiyordu.

«Bir ay sonra gündüzcülere katılırsın,» demişti Fritz, jşte o zaman kıza teiniz, bakımlı, bir plaj Apollon'u gibi yanmış, çıplak göğsüyle gözükecekti. Her sabah, iş dönüşü bir güzel yıkıyor, diş temizliğini de hiç ihmal etmiyordu. Dövmeli'nin berberi haftada iki kez sakalını traş edeceğine söz vermişti, saçları halletmek daha zordu elbet.

İki kırılma seansından birini aşmalı, diye düşünüyordu.

Son günlerde akli alt tarafına takılmıştı. Karnı iyice doyup biraz da dinlenince, kafası yiyeceklerden çok kızlara çalışmaya koyulmuş ve. epeydir unuttuğu cinsel duyguları uyanmaya başlamıştı, Öteki arkadaşlarının ne durum-

da olduklarını merak ediyordu. En doğrusu bunu hastabakıcı Daniel gibi, gücü kuvveti yerinde olan birine sormaktı.

Oysa, o aralık kafalar yine hep yiyecek üzerine çalışıyordu. Almanya'nın çökmeye başlaması yiyeceklerin azalacağını belirtiyordu. Ama temmuz başlarında beklenmedik bir şey oldu. Kampa her yandan yiyecek yağdı. Bu Fransa'dan gelen bir kamyon dolusu koliyle başladı. Paketlerin hepsi etiketliydi ve etiketlere sevdikleri tarafından adları yazılmıştı. Hangi mucize sonucu izieri

bulunmuştu? Keşfetmek zor olmadı: Üzerlerine «sağlığım yerinde» yazılmış ünlü kartpostallar sayesinde! Evet, anlaşılan bunlardan birkaçı adreslerine ulaşmıştı.

Dağıtım için başefendinin çağırdığı şanslılar büyük bir şok geçirdiler, döndüklerinde hepsinin gözleri yaşlıydı. Bu yaşlar biraz sevdiklerinin yazılarını görmenin verdiği heyecandan, biraz da en iyi yiyeceklere el koyup, kupkuru bisküvileri, bayatlamış yiyecekleri veren Otto ve hempalarına duyulan öfkeden geliyordu. Yağmacılar aceleden birçok paketin içindeki listeyi almayı unutmışlardı.

Gözyaşlarını tutamayan bir ihtiyara, «Bu, körün çanağından para yürütmeye benziyor,» dedi Paulo.

«Daha beter,» diye karşılık verdi babalık. «Karımı tanırım, bana bunları yollayabilmek için kendi aylarca aç dolaşmıştır. Şu listeye bak, yok yok.»

Paulo, bu yağma edilen yiyeceklerin bir bölümünün kendine yarayacağını düşünememişti. Dövmeli'nin dolabı tıka basa dolduğundan fazlasını dostlarına armağan ediyordu. Paulo kesinlikle reddetti.

«Kari, arkadaşlarımla hakkı olan bu yiyecekler benim gırtlığımdan geçmez.»

Aslında bu kadar incelik göstermesine de gerek yokmuş, çünkü sonunda soyulan koliler herkese yaradı. Blok şefleri, oğlanları, berberleri, yazıcı, patlıyasıya doyduklarından hakları olan günlük yiyeceklerini, çorbalarını, mar-

garinlerini, ekmeklerini dağıtmak zorunda kaldılar, böylelikle kurbanlar da hırsızlar kadar doydular.

Derken bu kez Avusturya'dan geldi yiyecek yüklü kamyonlar. Alman Kızılhaçı zorlamalar sonucu göndermişti. Bunlar ilki kadar çekici değildi: Biraz et, bir ton patates ve kurutulmuş sebzeler. Epey bol olan bu sonuncular bütün kış çorba içileceğini gösteriyordu.

Önceleri bunun tadı fena gelmedi, ama sonra millete öyle bir bıkkınlık geldi ki herkes seve seve, isteyene çorba payını dağıtır oldu. Temmuz başlarında yiyecek bir sorun olmaktan çıkmıştı. Artık şefler karavananın dağıtımına gözcülük etmiyor, isteyen istediği kadar yiyordu. Midesinde boş yeri olanın el kaldırması yetiyordu.

Bu rejim sonucu herkes kilo almaya, çehreler topar-laklaşmaya başlamıştı. Millet SS yönetimini dize getirdiği için Kızılhaça dua ediyordu.

Oysa gerçek bambaşkaydı, bir kez daha bunu ortaya koyan Dede Menard oldu.

«Düş görüyorsunuz beyler. Hitler yumuşamış ha! Güldürmeyin beni... Hitler yumuşadıysa bunun nedeni müttefiklerin kamplarının Alman tutsaklarla dolmasıdır. Alman Kızılhaçı bunlara başvurunca, onlar da, 'Siz bizimkilere kamyonların ulaşmasını sağlayın, biz de burayı hallederiz,' demiştir.»

Dede uydurmuyordu bunları, İsviçre radyosu Batı cephesindeki Almanların sapır sapır döküldüklerini anlatıyor-du. Birlikler Amerikalılara teslim oluyorlarmış. Alman usulü yıldırım savaşı bitmiş artık, sıra pazarlığa, diplomasiye gelmiş! Loibl - Pass ya da başka yerlerdeki Fransızlar pazarlık konusu olmuşlar.

Herkes bu fikirlerin doğruluğuna inandığından kampın morali uçakların geçtiği günden daha da yükseldi. Üstelik açlık bir numaralı tutku olmaktan çıkmış, konuşma-

Tünel

rın konusu yine savaş olmuştu. Direnişçiler adam ayartmaya koyulmuşlardı. Kahraman oldukları günlerin tanıklarının çoğu dünya değiştirmiş olduklarından Loibl'dekileri tavlama bakıyorlardı.

Sabikalılar, toplananlar, hiç-bir-şey-yapmamış olanlar bu davranışa bozulmuyor, tersine, «Haklısınız yenme-meli,» diye teşvik ediyorlardı.

Paulo daha da ileri gidiyordu:

«Ben Mauthausen'den önce direnişçi tanımadım. Dede, dönüşte sahte kahramanların balonlarını söndürmek için sana ve arkadaşlarına güveniyoruz.»

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Temmuz ayının önemli olaylarından biri de, mahkûmların kapolar ve blok şeflerinden oluşan Alman takımını futbolda 6 - 0 yenmeleri idi. Maçı Otto organize etmişti. Üstelik adamlar oyuncu yokluğundan takımlarına Macarların, Polonyalıların, Çeklerin, Yugoslavların en usta oyuncularını almışlardı. O gün dağlar, taşlar «Haydi bastır Fransa,» feryatlarıyla inlemişti.

Bu eğri büğrü, yokuşlu sahada oynamak da ayrı bir işti. Başefendi kalelerden birini üçüncü bloğun önüne yerleştirmiş, eline top geçiren Paulo da ne kadar paslandığını anlamak için egzersiz yapmış, bir çeyrek sonra soluk soluğa kalıp pes etmişti. Aklının ermediği, kendi yaşında, kendinden beter durumdaki on bir arkadaşının oyunun sonuna dek dayanabilmiş olmalarıydı.

Bunun açıklaması kazanma hırsı olmalıydı herhalde. Gençler bu alanda da Fransa'nın başarılı olması gerektiğine inanıp, güçlerinin sonuna kadar dayanmışlardı.

Oyunun sonunda öfkeden küplere binen Otto, «Futbol fertig, bitti... Kalbe zararlı. Herr Kommandant yasak etti,» diye haykırmıştı.

Tabii kimse yutmamıştı.

Oysa boks sürüp gidiyordu. Dayak yiyen boksörler bile ringi gülerek terk ediyor ve revire gidip pansuman yaptırmak akıllarına bile gelmiyordu. Pazartesi de hepsi işlerinin başında oluyordu. Oysa arkadaşı Fritz bir Fransız tarafından yenildiğinden beri Otto bunu da kaldırmak istiyordu. Kapoların en güçlüsü, yirmi yaşındaki bir veleden nakavt olmuştu.

O pazar ringin etrafı tıka basa dolmuştu. Pijamalılar-dan hiç biri, bir Almanın dayak yemesini kaçırmak istemiyordu. Arkadaşları Burgonyalı François'ya güvenmişler, ama Fritz'in nakavt olacağını düşünememişlerdi. Paulo inanmıştı bir tek. Her tarafı tıka basa sigara dolu, resmi hakem Neunoeil'in saymasını izlerken neredeyse kalbi duracaktı.

«Sie... ben, GO... acht, neu.. eun!»

«Zehri!» diye haykırmıştı Paulo. Sonra da arkadaşlarının kulağına eğilerek yavaşça, «On! kazandık!» diye eklemişti.

«Kazandık!» derken abartmıyordu. Gerçekten de François'yı biraz da o yetiştirmişti.

«Mideye indir... gerisini boş ver... yapıştır karnına yumruğu.»

İlk başlarda Fritz çok rahattı. Karnına inen sağlan, solları rastlantı sanmış, hep çenesini korumuştur. İkinci raunda Francois yakın dövüşe geçip, aparkatları, kroşeleri hep mideye indirdiğinde iş işten geçmişti. Baştan önemsemediği yumruklar bu kez çekiç etkisi yapmaya başlamış, karaciğeri ezilmişti. Bu bütün raunt boyunca sürüp gitmiş, tam pes edeceği sırada gong imdadına yetişmişti. Oinlenme sırasında hem biraz toparlanmış, hem de

bu alçak Franzosen'in nereye varmak istediğini anlamıştı. Son raunda hızlı girmişti, ya pes edecek ya da bir yumrukla Fransız yere serecekti. Tak, tak... iki yumrukta Francois iplere takıldı. Kalabalığın ısıklarına karşın Neu-noeil de rahatlamıştı. Ama Burgonyalı Mauthausen'den beri yumruk yemeye öylesine alışmıştı ki, bana mısın demedi. Yalnız yumruk yemek mi, eskivlerde de ustalaşmış-tı, Fritz'in on yumruğundan dokuzu havayı dövüyordu. Sonunda sert bir kroşeyle maçın bitimine yirmi saniye kala Loibl canavarı yere serildi.

Paulo'nun göğsü kabarmıştı. Yetiştirmesi tüm umutlarının ötesinde bir başarıya ulaşmıştı.

«Yurda döndüğünde devam et oğlum. Bu klasınla genç yaşta çok başarılar elde edersin,» derken, gerçeği söylüyordu.

Asrın maçından sonra Paulo, sigara stokunu arttıracak yeni maçlar peşine düştü. Ama Fritz'in elenmiş oluşu ilerki maçların ilginçliğini azaltmıştı. Geriye sadece Fransızlar maçı düzenledi. Tam bir kızıştırmak için bir Kuzey - Güney bacı düzenledi. Tam bir fiyasko! Kuzey'den gelen Polonyalılar ilk yumruklarda yerlere serildiler.

Paulo kendi aralarında, fazla hırpalanmadan şike maçlar düzenlemek sevdiydi. Böylelikle hem millet eğlenir, hem boksörlerin karnı doyar, hem de kendi ufaktan sigara stokunu artırır. Bu konuyu ilk olarak her maçtan galip çıkan Pommier'ye açtı.

«Baksana Michel, arkadaşım Joel'le karşılaşacaksın herhalde, o da hiç yenilmedi. Sen daha tecrübelisin, yener-sin amma..»

«Bir şeyler karıştırmak niyetindesin galiba Paulo? Yere mi yatıvereyim yani?»

«Yok canım, ama fazla sert vurmak zorunda da değilsin. Anlaşırsak, sigaraları da paylaşıyoruz. Ben sayı hesabı ya da beraberliğe oynarım. Ne dersin?»

«Fena olmaz... eğer arkadaşın da bu işe yatarsa...

Ama bak yumruklarını kontrol etsin ha!..»

«Merak etme. Arada ben varım. Onun da kulağını bükerim.»

Her maçtan sonra arkadaşlarının canını yaktığına hayıflanıp Joel sevinerek kabul etti, Paulo'ya elini uzatarak,

«Anlaştık,» dedi. «Sevdim bu fikrini. Hem Pommier her zaman beni yener.»

Otoritelere bu şike maçı teklif etmek için iki şampiyonun da önce etraflarındaki rakipleri temizlemelerini beklemek gerekiyordu. Pommier bu işi kolay halletti. Joel'e gelince, o da iyi gidiyordu, ama Leblond'la yaptığı son karşılaşmada beklenmedik bir sürpriz oldu, bilek kemiği kırıldı. Paulo arkadaşını tuttuğu gibi doğru revire götürdü. Doktor Jaryk'in teşhisi kesindi.

«Bileğin kırılmış evlat. On beş gün kıpırdatmayacaksın, hızlı girişmişsin. Rakibinin alnını da tenis topu gibi şişirmişsin. Şimdi eline sert bir şey bağlayacağım. Wink-ler bu işi çakmasın, boksu

sevmez, seni doğru Mauthau-sen'e postalar. Bence sen revirde yatma, masajlarla, sıkı bir bandajla idare ederiz. Nerede çalışıyorsun?»

«Dışarda, el arabası sürüyorum.»

«Kazmayla çalışmaya bak. Sol elinle tabii, tek yapabileceğin iş budur. Boks gelince, iki haftadan önce sözü bile edilemez.»

Paulo'nun kismetine, Pommier . Le Goff finali için tasarlanan gün bardaktan boşanırcasma yağmur yağmaya başladı, maç bir hafta sonraya ertelendi. Joel ilk günler, kazma sallarken bileğinin acısından duramaz hale gelmişti, sonra sonra biraz alıştı.

«Budalalık ediyoruz galiba,» diyordu Paulo. «Maça çıkamayacağını bildir. Zaten ister tek yumrukla, ister iki yumrukla, Pommier'ye karşı... »

«Kuşkusuz haklısın, ama bu dövüş beni eğlendiriyor. Pazara elim iyileşir. Belki bir şey kanıtlayamam ama hiç değilse güzel bir maç çıkarırız. Bu da bende bir anı olarak

kalır. Beni bu zevkten yoksun bırakma.»

Joel'in heyecanı içtendi. Geriye, dövüşün iyi geçmesini beklemek kalıyordu. Bu da Pommier'nin kendini oyuna kaptırmayıp yumruklarını ayarlayabilmesine bağlıydı. Eğer maç çetinleşirse Brötanyalı'nın elini de orada bırakması işten bile değildi.

Belirtilen günde oynanan maç öncekiler gibi üç ra-und sürseydi, Joel'in eli de sağlam çıkacaktı. Ama bir tür unvan maçı olduğundan, Neunoel, boksörlere sormadan, kendi başına bir karar almış ve nakavt olmadığı takdirde maçın altı raund süreceğini ilan etmişti. Korkulan başa geldi ve Joel'in eli fazla dayanamadı. Beşinci raundun sonunda yine eli çatladı. Neyse ki Paulo beraberliğe oynamıştı.

Pommier elinden geleni yapmış, öldürücü sağ yumruğunu kullanmamış, hasmının zorda olduğunu hissedince baskıyı gevşetmişti. Oysa Joel ustaya erişebilmek için kendini zorlamış ve izleyicilere hayranlık dolu 'oh!' lar çektirerek sürdürmüştü. El kitaplarından öğrendiklerinin tümünü ortaya dökmüş, harika eskivler yaratmıştı. Maça kendilerini öylesine kaptırmışlardı ki, Paulo, «Ne oluyor bunlara böyle?» diye söylenmeye başlamıştı. «Deli mi ne bunlar? Bu boktan eldivenlerle bir hızlı vuruşla biri kış-üstü oturacak. Sigaralara veda o zaman.»

Bunu önlemek için devre arasında hemen Joel'in yanına gidip heyecanını yatıştırmaya çalışıyordu.

«Jojo elin! Dikkatli oli Bu kez kırılırsa soluğu nerede alacağını biliyorsun!»

Boşuna. İzleyicilerin heyecanıla büsbütün coşan Joel'in bir şey dinlediği yoktu. Çeneye vurduğu bir kroşe sonucu elinin çatladığını hissettiğinde acıdan bir çığlık attı, neyse ki güzel vuruşu için salonun bağırırları arasında duyulmadı. Yanıbaşındaki Neunoel bile işitmemişti. Pau-lo'nun durumu çakması için çığılığı duymasına gerek kalmadı. Joel'in suratından okunuyordu.

«Allah kahretsin! O kadar da söylemiştim. Eşit durumdaydılar, beraberlik işimizi görecekti.»

Meğer Joel'i iyi tammıyormuş. Bunca heyecanlı izleyici karşısında abandone edeceklerden değildi.

Porrrier'-yi bir köşeye kısıtıp kulağına fısıldadı:

«Dikkat et Michel, sağ elim yine kırıldı.»

«Anladım. Yakın dövüşürüz, fark edilmez...»

Bundan sonrasını Joel'e asılarak, dinlenme ayaklarına yatarak, bu arada Joel'i de kollarının arasında tutarak sürdürdü. Tek gözüne rağmen durumu gören Neunoel onu hizaya getirdi.

Maçın sonunu, ikisi de birbirlerine sarılarak getirdiler. Bunun sonucu beraberlikten başkası olamazdı.

Paulo için için seviniyordu. Bitiş gongu çaldığında hemen koşup sigaraları toplamadan önce Neunoel'ün iki boksörün de kollarını kaldırmasını bekledi. Oysa sayın hakem başka kanıdaymış, tutup Joel'in kolunu kaldırdı.

Şaşkına dönen Paulo, etrafmdakilerin ısıklarına bile katılmadı. Tüm sigara stoku uçup gitmişti. İşin kötüsü bunu Pommier'ye nasıl anlatacaktı? Keşke Neunoel Pommi-er'yi galip ilan etseydi.

Herkes sonuca itiraz ediyordu, ama Neunoel'i'nin aldıracağı yoktu. Paulo'ya bahtsız ortağı Pommier'yi teselli etmek düşüyordu.

«Neunoel! yaktı bizi,» diye girişti. «Hiç aklıma gelmezdi. Fevkaladeydin Michel. Merak etme sigara borcumu ödeyeceğim.»

«Boş ver canım, sigaralara aldıracağım yok benim. Beni kudurtan küçük düşmem oldu.»

Sesinde öfkeden çok açtı vardı. Sert bir azar bekleyen Paulo rahatladı.

«Küçük düşmek mi? Kim seni küçük gördü? Sağır mısın, itirazları duymuyor musun? Almanlar bile karşı çıktılar. Galip sensin.»

«Evet... evet. Sen istediğini söyle.» Pommier pek ik-

na olmuşa benzemiyordu.

Biraz düşününce son numaralarda fazla ileri gittiğine ve Neunoel'ün kendisini gerçekten yorulmuş sunabileceğine inanmıştı,

«Yok., aslında suç benim, fazla numara yaptım.»

Adamın davranışından etkilenen Paulo, «Rövanşı u-nutma Michael,» dedi. «Rahat kazanırsın.»

Joel'in öfkeli bakışlarını görünce sustu. Çocuğun acı dolu yüzünden rövanşın olamayacağı okunuyordu. Bandajın altındaki eli bir et yığını halinde olmalıydı.

Bu kanlı olaya neden olan Paulo korktu.

«Bir hiç için canınızın yandığını düşündükçe kendi kendime bozuluyorum,» dedi.

«Biz sana kızmıyoruz ki, yakınmıyoruz da. Değli mi Michel?»

Paulo karşılık verecek zaman bırakmadı.

«Beyler boks ben de çok severim, ama bu eldivenlerle olmuyor. Gelecek pazar, maça çıkmayı reddedin, grev yapın. Almanlar sizi zorlayamaz.»

Neyse ki bir akşam, yoklama sırasında başeîendi Lo-ibl'de artık boks maçları yapılmayacağını ilân ediverdi.

«Herr Kommandant Loibl'in bir spor salonu olmadığı kanısında. Yumruk sallayacağınıza kazma sallayın. Bundan böyle disiplin kuralları da daha sertleşecek. Sonra çok yemenizden de şikâyetçi, buna lââyik değilmışsiniz. Tatlı günler sona erdi miskinler alayı.»

Otto'nun nutkunun en can sıkısı tarafları 'disiplin' ve 'yiycek' konusundaki sözleriydi.

Radyosunun başından ayrılmayan Dede, «İnanmayın, atıyor,» dedi. «Her gün binlerce Alman teslim oluyor. Sadece Fransa'da yüz binlerce Alman tutsak var. Yiycekleri kısımazlar.»

«Öyleyse bu sözler niye?»

Menard bunun karşılığını birkaç gün sonra verebildi: Hitler'i öldürmek istemişler... Rus cephesindeki bunkerine

bomba atmışlar. Führer yaralı, ama hayattaymış. Spikerlerin dediğine göre gerçek bir mucize!

SS birlikleri Almanya'da ve cephelerde geniş bir bastırma harekâtına girişmişler, birkaç saatlik dalgalanmadan sonra başkaldıran garnizonları yerle bir etmişler. Loibl'liler, SS'lerle jandarmaların birbirlerine düştüklerini görme fırsatını kaçırmışlardı.

«Patlamaya ramak kalmıştı,» diyordu Dede. «Sinsice birbirlerini kolluyorlardı. Winkler'in vidaları sıkıştırmasının nedeni de bu. Gülen, söyleyen, boks yapan bir kampın sorumlusunu kara listeye almak Gestapo için işten bile değildir.»

Dede bunları dalga geçermiş gibi söylemişti, ama Almanların birbirlerini gözledikleri de bir gerçektir. Sonunda bu haberden ve sonuçlarından en az etkilenenler mahkûmlar oldu. Yiyceklerin azalması bile morallerini fazla etkilemedi, oyunun dışardan oynandığını anlamışlardı.

Böylece ağustosun sonu gelmiş, yağışlar da başlamıştı. Herkes bu inanılmaz yazdan fotoğrafları olmadığına hayıflanıyordu. Joel de bu konuda Paulo'ya yakınmıştı, a-ma onun asıl istediği Pommier'yle yaptığı maça ait anılardı.

«Her şeyimi, hatta ömrümün bir yılını bile verirdim,» demişti. «Almanlar filme çektiler, hatta içlerinden bir jandarma teleobjektif kullanıyordu.»

«SS'lerin gözleri önünde dövüşen mahkûmlar... Hadi canım sende, unut bunları Jojo.»

«Neyse..» diye kederli bir sesle konuştu Joel. Ama o anı anımsadıkça gözleri parlıyordu.

Hey gibi Joel, kırık eline rağmen, hayatının en güzel saatini yaşamıştı. Bu da savaşın, devrimin ona pek uygun olmadığını gösteriyordu.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Disiplinin sertleşeceğini söylerken Winkler son derece içten konuşmuştu, ama blok şefleri, iş gözetimcisi kapo-

lor ve sivil mühendisler bu fikirde değillerdi. Hatta, başta Mezar Kaçkını olmak üzere, gece gündüz işçilerle temasta olan SS'ler bile işlerin gülyüz ve rahatlıkla daha iyi yürüdüğü inancındaydılar. Dizginlerin gevşemesiyle adamlar bu tünelin kendi eserleri ve Universole'in de patronları olduğuna inanmaya başlamışlardı. Her şey tıkırında giderken yine dayağa, cezaya dönmek, bu çarkın işleyişini bozacaktı. Sonunda Mezar Kaçkını'yla mühendis Putz bu konuda Herr Kommandant'ın kulağını büktüler. Tünel yetişmezse bunun da hesabı sorulurdu!

Aptal şef, bir öğleden sonra isterik Führer'inin, boğu-lurçasına, nasyonal sosyalist bilgilerin yeni silahlar oluşturduklarını, kendi kendine giden uçan bombalarla komünist ve Yahudi düşmanları toz edeceklerini söylediğini duyunca, derhal tüm kampın içtima yerinde toplanmasını istedi.

«Heeftünge, zafer yakındır.»

Bu giriş, toplananların, herifin kafasının yerinde olmadığını düşünmelerine yetti. Oysa millet tembellik ve sabotajlar konusunda her zamanki kafa ütölemelerden birini bekliyordu. Ama adamcağız, az önce dinlediği şefi gibi, heyecandan boğulurcasına zırvalayıp durdu. Sözlerinin sonunda ilk sıradakiler adamın hiçkırıldığını fark ettiler.

Dede haberden etkilenen arkadaşları yatıştırmak için, «Bu söylenenler doğru olsa bile Almanlar için çok geç,» dedi. «Bir haftadır öyle hızlı çekiliyorlar ki, sonunda silâhlarını atacak alan bile bulamayacaklar.»

Hem bir şey olmuştu. Winker'in gizli silâhlar saçmalığından çok daha etkin ve önemli bir olay: Paris kurtulmuştu.

Böylesine bir haberden sonra şef istediği kadar salyalarını saçarak konuşsun, kamp ahalisi uçan bombalarını nereye koyabileceğini biliyorlardı. Hem sadece Fransızlar değil! Paris, özgürlüğün başkenti kurtulmuştu. İşte bunun için hiçkırılırdı, zaten kimse de geri kalmadı. Bu pa-

tırtmın içinde Neunoeil ve Kari bile sırtlarına dostça şaplaklar yediler. Paris kurtulmuş! Bu, zorunlu olarak savaşın sonu demekti. Neunoeil ve şürekası da aptal gibi bunu kutluyor, şerefe kadehler kaldırıyorlardı. «Yaşasın Paris! Gross Paris!» diye haykırıyordu sarhoş Kari. Bloğundaki Fransızlar da koro halinde «Yaşasın Paris, Kari!» diye karşılık veriyorlardı. Sonra da alçak sesle, «Eh! Sıra şimdi senin kıçında, koca puşt,» diye ekliyorlardı.

Herkesin çenesi açılmıştı. İhtiyarlar 'kısıtlamalardan başka bir şey bilmeyen,' gençlerin sokulmadığı bir birlik kurmuşlardı. Gençler de buna karşılık hep ait taraftan söz ediyor, dönüşte kaç kariyla, nasıl yatacaklarını hesaplıyorlardı.

Kuşaklar arasındaki ayrılık her gün biraz daha belirginleşirken, yeni bir bölünme nedeni daha çıktı: Sosyal farklılık. Oysa kafalarının kazındığı, aynı gülünç giysilerin kuşamldığı ilk gün, bu farklılığın temelden ortadan kalktığı sanılıyordu. O günden beri, bir kez olsun ne bir aydın bilgiçlik taslamaya, ne de bir burjuva, işçi ya da köylülere fiyaka yapmaya kalkışmıştı. Almanların olmadığı bir Fransa'da, bir Paris'te herkes haddini bilmek zorundaydı, öyle birdenbire değil, usulca, dostça, bu doğuştan bahtsızlara birlikte yaşanan acı güntere rağmen yine a'e sadece bir serseri oldukları hissettirilmeye başlanmıştı.

«Ne zaman istersen bizde kalabilirsin. Karını, çocuklarını da getir. Domuz kızartırız, kestaneyle beslenen hayvanın nasıl olduğunu görürsün,» diyordu varlıklı bir çiftçi, Renault'da çalışan bir işçiye.

Öteki işi şakaya vurmaya çalışıyordu. «Yandın dostum. Altı tane veledim var, yirmi dört kişi gibi yerler.»

Bol keseden davetler yağıyordu. Hatta tarihler bile saptanıyordu: «Ekim'de gel, ava da çıkarız. Sever misin?» Vaatler, sözler gırla gidiyordu. Bazıları şimdiden iş düşünmeye başlamışlardı.

•268 —

«Dert etme oğlum. Benim fabrikaya müdür yardımcısı alırım seni. Maaşını da bol tutarız.»

Gözleri kamaşan proleterler, yoksulluklarından kurtulma fırsatını tanıyan bu yeni efendilerine kul köle oluyorlardı.

Bir de gülünç duruma düşenler vardı. Bir banka memuru, herkese 'siz' diye hitap etmeye koyulmuş, bir yıl boyunca Neunoeil'ün çoraplarını yamamış olan eski bir soylu bozuntusu kasılmaya başlamıştı.

Bu arada Riton, Maumau, Pierrot Martin ve birkaç pezevenk daha toplanmışlar, Amerikalıların Paris'e girmesiyle işlettikleri karıların kaç dolar biriktirebilmiş olduklarını tartışmaya girişmişlerdi. Her hareketleriyle işlerinin tıkırında olduğunu, çıkınca kimseye el avuç açmayacaklarını belirtmek ister gibiydiler.

Özellikle Riton tüm küstahlığıyla, «Şu şapşallara bakın hele,» diyordu. «Daha buradan kurtulmadan ortalık kurmaktan, beraber çalışmaktan söz ediyorlar. Yetmedi mi yahu?' Beyler, benim pistona ihtiyacım yok. İki kari var elimde, yeter de artar bile.»

Bu kadarla kalsaydı iyi, ama bir pazar günü dušta iyice ileri gitti.

«Almanlar zamanında işin tadı yoktu. Kızlarımın tüm getirdikleri yiyeceğe, giyeceğe gidiyordu. Zaten mark boktan bir paradır.»

Bunu duyan genç bir komünist söze karıştı. «Sussan iyi olur. Bu anlattığın düşmanla işbirliğinin dik âlâsı!»

«Şu kıçı bokluya bakın hele! Yavrum, Almanlara Pa-risi ben vermedim. İşbirlikçiyim! Ya bu sözünü geri alırsın ya da1...»

Paris'in kurtuluşu Riton'u da dayılaştırmıştı. Neunoeil'ün adamı bir yıldan beri ilk kez efeleniyordu. Ama küçük komünist tınmadı.

«Hiçbir şeyi geri almıyorum. Ne yolla olursa olsun. Al-

manlardan para aldığına gör© işbirlikçisin, çeneni kapatmanda yarar var. Son günlerde sen ve arkadaşların çok. göze batar oldunuz.»

Çocuk yalnız olsaydı Riton mutlaka yumruğu indirirdi ama aralarında Joel'in de bulunduğu bir grup direnişçi ./ çevrelerini sarıvermişlerdi. Paulo da oradaydı, ama peze-::: venk, Joel'in yumruklarından korkuyordu, işi tatlıya bağlamak istedi.

«Eh yani şaka bile yapamayacaksak...»

«Bunun da bir sınırı var. Senin yaptığına kışkırtma denir,» dedi Joel.

«Sana ne be boksör! Ben şu asık suratlı yavruyla konuşuyorum. Kin gütmemediğimi anlaması için Paris'e dönünce koynuna elimdeki kızların en güzellerini sokarım.»

«Kızların seni çoktan ekti,» dedi Paulo. «Bırakmadıy-salar bile, kapoluk yaptığını söyleyince nasılsa çeker giderler. Üstelik bir puştta uşaklık ettiğini de eklersek...»

Paulo sonunda içini dökmüştü ya!

Bembeyaz olan Riton, «Görüşürüz!» diyerek gömleğini bile giymeden dışarı fırladı.

Yüzünün solgunluğu dayak yemek korkusundan çok, mahkeme gibi önüne dikilen bu adamların yarattığı paniktendi. Savaş bittiğinde hesap soracak bir mahkeme! Belki de ânında hüküm verip infaz edecekler! Bu açıdan bakıldığında kurtuluş hiç de pariak görünmüyordu. Bu tartışmadan sonraki günlerde savaştan sonra ne yapacaklarını konuşan grupların arasına sokulmamaya dikkat etti, kurtuluştan sonra ne yapacağı belli: Tetikte olacaktı.

Erken öten tek kişi o değildi. Paris'in kurtuluşu tüm sorunları çözmemiş, savaş sürüp gidiyordu. Herr Komman. dant bunu adamlarına bildirmeyi bir görev saydı:

«Wehrmacht, Siegfried hattında mevzi aldı, dünyanın hiçbir gücü onu oradan sökemez.» Dede de bu sözleri onayladı. Hitler ve sözcüsü Goebbels boyun eğmek yerine, vatan toprağında sıkı bir savunmaya gireceklerini soy-

luyorlardı. Kadınlar, çocuklar, ayakta durabilen ihtiyarlar, silâh altına alınıyorlardı.

Loibl'de tayınlar her gün biraz daha azalmaktaydı. Eylül yağmurları da kara dönüşmüştü.

«Her şeye eyvallah ama burada bir kış daha kalmak, dayanılır gibi değil,» diye homurdanıyordu Paulo. Sonunda hiç değilse gözü görmesin diye Fritz'e başvurdu.

«Hey şef! Bana bir aya kalmaz seni tünele alırım demiştin. Ne haber?»

«Haklısın lounge, Gelecek hafta galerilere giriyoruz. Ama madem bu kadar acelen var, yarın gece ekibine katılma. Lcgerschreifoer'e adını yazdır, benim gönderdiğimi söyle.»

Paulo teşekkür ederken, hayret, scheisekub@!, demedi. François'nin verdiği ders herifi kibarlaştırmış, diye düşünüyordu.

Birkaç gün sonra komutan yine kürsüdeydi.

«Haeflinge! Yakında tünel motorize konvoyların geçebileceği kadar genişlemiş olacak, ama Mauthausen'e döneceğinizi sanmayın. Burada başka tüneller de kazacağız. Son günlerde bazılarınızın düşündüklerinin tersine daha yıllarca burada kalacaksınız. Bunu unutmayın...»

Yıllarca! Bu büyüğün içinde küçük tüneller kazmak davası olmasa basacaklardı kahkahayı. Neyi saklamak istiyorlardı? Cephane herhalde. Yiyecek olacak değil ya!

Paulo hemen Joel'le Dede'yi buldu. Onların suratları

da karmakarıştı.

«Sanırım anladınız,» dedi. «Herif bu savaşı sürdürmeye kararlı. Bizi SS'lerinin önüne siper edecek. Bu delinin Loibl'i blokhavza çevirmesine engel olmalıyız. Tek umudumuz sizin partizan dostlarınız. Saldırınsınlar. Hem de bir an önce, kardan evvel!»

«Galiba tek çıkar yol da bu!» dedi Joel, «Sen ne dersin Dede?»

«Ben başka bir yol düşünün beyler, derim. Partizanlar

asla böyle bir çılgınlığa girişmezler. Bizi umursamadıklarından değil, tam tersi, her şeyi biliyor ve bize çok acıyorlar, ama emirler kesin: Kampa saldırmak yasak.»

«Nedenini de açıkla öyleyse.»

«Yanko'ya bakılırsa pek çok neden var. En önemlisi,, böyle bir şeye kalkıştıklarında hem kuzeyi, hem de burayı işgal etmeleri gerekiyor. Jki kamp arasında, üç yüze yakın SS ve otomatik silâhlı jandarmalar olduğundan çok adam kullanmaları gerekecek. Bunun askeri açıdan getirebileceği de

koskoca bir hiç. Üstelik başardıkları takdirde besleyip, donatmak zorunda kalacakları binlerce kişi olacak, oysa bugün ancak her çeteciye bir silâh düşüyor ve yan aç yarı tok yaşıyorlar. Sonra biz, onlar gibi gece gündüz dağlarda firdönmeye alışık değiliz.»

«Hadi çanım,» dedi Paulo. «Biz çok daha dayanıklıyız. Dağın ne olduğunu o partizanlara biz öğretiriz.»

«Olabilir. Bu arada buraya saldırdıkları takdirde vereceğimiz ağır kaybı da unutmayalım. Ancak onda birimiz kurtulabilir. Böyle bir riske girmeye değmez.»

Paulo tam tatmin olmamıştı. Yineledi:

«Duyduğumuza göre Tito'nun adamları hiç de duygusal tipler değilmişler. Bir eksik bir fazla ölü onlar için ne fark eder ki. Bunun altında başka nedenler olmalı. Dede, sakın Polonyalılardan çekiniyor olmasınlar?»

«Sanmıyorum. Yanko böyle bir imada bulunmadı. Kampın kompozisyonu, özellikle biz Fransızların çok karışık olmamız da onları kuşkulandırıyor, olabilir. Hepimiz komünist değiliz, direnişçi de! Bence saldırıdan kaçınmalarının ana nedeni çok kan döküleceğinden korkmalarıdır.»

«Ne yani kendi başımıza bu işi halletmemizi mi bekliyorlar?»

«Kesinlikle hayır, kayıplar daha ağır olur. Kızıl Ordu'nun rızası olmadan başkaldıran Varşova'ya benzeriz.» «İyi ama ne istiyor bu hıyarlar?» «Belki de uslu uslu tüneli bitirmemizi. Bu onlara da

yarayacak, dağlar kardan geçilmez olursa bu yolla Avusturya'ya girerler. Aslında hesaplan hiç de aptalca değil. Ayrıca biz burada olmasak üç yüz SS ve jandarmanın kendileriyle uğraşacaklarını, oysa şimdi bize göz kulak olmak zorunda kaldıklarından, onlarla dalaşamadıklarım da düşünebilirler.»

Böylesine mantıklı düşüncelere verilebilecek karşılık yoktu. Joel, Paulo'dan daha çok düş kırıklığına uğramışa benziyordu.

«Anladım,» dedi. «Bir işe yaramak istiyorsak firardan başka çıkar yol yok. Kimbilir, belki buna da karşılırlar. Yanko, şu kaçak Rusları nasıl karşıladıklarından söz etmedi mi?»

«Evet, hoşlarına gitmiş. SS'leri geberterek kaçan adamlar kusursuz savaşçılar olurlar.»

«Demek zor kullanarak yapılacak bir firar ya da bir başkaldırı işlerine geliyor. Zayıflar gider, güçlüler kalır. Anlamıyorum bunu.»

«Ağır ol,» dedi Paulo. «Dede'nin" ne demek istediğini anlayamadın. Bu iş çok kayıp verilerek biter, yoksa besleyecek boğaz sayısı artar. Bizi istemiyorlar, onlara ayak bağı oluyoruz. Anladın mı?»

«Öyle demedim,» dedi Dede. «Ufak tefek gruplara bir şey dedikleri yok. Buna da pek gönüllü değiller aslında. Ve haklılar da. Onlara ne verebiliriz? Garnizon hakkında bilgi mi? Bizden fazlasını biliyorlar. Bence onlara yardımın en iyi yolu, SS'lerin taşı tarağı topladıkları gün içerde patlak verecek bir harekât hazırlamak.»

«Bence de,» dedi Joel. «Ama anladığım kadarıyla Yu-gosiavlar kişisel firarlara pek karşı değiller. Bu kimin kaçtığına da bağlı tabii.»

Bu konuya değinilmesinden hoşlanmayan Paulo suratını asarak, «Bence şu günlerde firara kalkışmak büyük bir saçmalık olur,» dedi. «Rusların başına gelenleri unut-

273

mamalsın, Joel. Hepsi temizlendi. Üç partizan adayına karşı, yüz elli kişi, biraz ağır!»

«İşte bende bu nedenle kitle halinde bir kaçma taraftarıyım. Zarar ziyanın çok olmaması için bir plân bile yaptım. Akşam, altı buçukta, gündüz ve gece vardiyalarının yolda karşılaştıkları saate denk gelmedi. O anda altmış SS'e karşı üç yüz kişi oluyoruz. Karpit lambalarımız ve içine taş dolduracağımız çanaklarımızla nöbetçileri gebertir, silâhlarını da alırlar. Uçurumla dağın arasına sıkıştırlar mı işleri tamam.»

«Hey boksör, her kolun kıcındaki nöbetçileri unutup durursun galiba, arkadaşlarına aldırmandan bir ateş açtılar mı —ki açarlar kuzkusuz— hiçbirimiz sağ çıkmayız.»

«Ama o ara bizde silahlanmış oluruz. Eğer kan dö-külecekse iki taraftan da dökülür.»

Cimnastikçi hafiften keçileri kaçırmaya başlamıştı anlaşılan. Paulo sözünü kesti.

«Sen iyisin galiba! O çok sevdiğin ülkeni görmek niyetinde değilsin anlaşılan. Demek kurtuluşa birkaç hafta kala ortalık kana bulanmalı ha? Dede, şu herif kaçık değil de nedir?» Ama fazla üstelemedi. Deminden beri dinledikleri zaten tüm hevesini kırmıştı. Anlaşılan bu kiş da burada geçecekti.

Gece olup uyusam da bunları kafamdan atsam, diye düşünüyordu acı acı. Bu karanlık tabloda yine bir numaralı yer işgal eden açlığı unutmamıştı. Stoklan bol bol harcadıkları o çılgın ağustos günleri geride kalmış, kamp sahasında küflü bir ekmek kabuğu bile bulunmaz olmuştu, içerden umut

kesilince millet sivillerden yiyecek koparmanın yollarını denemeye başlamıştı. Onlar da savaştan sonra başlarının belâya girmesini istemiyorlarsa anlayışlı davranmak zorundaydılar.

Paulo bu fikrini, boks devrinden önce sigara dilen-
Ttinel

mekte üstün başarı göstermiş olan Ange'e açtı.

«Bu kez onlardan sigara değil yiyecek isteyeceğiz. Ekmek içi, yağ, şeker, ne olursa... Biz dilenci değil tutsağız.»

«Aynı fikirdeyim ama bunu nasıl koparacağız?»

«Bir martaval uydurmak gerek... bir yerlere gömülü altın... ne bileyim... ne olursa... ama bu şart. Uyuttuğumuzu anlayana kadar savaş biter. Sen dışarda çalışıyorsun, kazları topla, tünele, bana getir. Ben onları uyuturum.»

Ange pek hevesli görünmüyordu.

«Paulo bu iş biraz yaş. Siviller yağlarını, ballarını ancak takas yoluyla verirler. Ama bir yol daha var.»

«Neymiş o?»

«Büyük iş! Ama yürürse üç ay karnımız doyar.»

«Söylesene be! Neymiş o?»

«Soygun!»

«Dalga geçiyorsun. Nereyi soyacağız?»

«Burayı. Marangozhaneyi. Kayışı yürüteceğiz. On metrelik bir kayış. Servet eder.»

«Haklısın, büyük iş!» dedi Paulo, biraz düşündükten sonra. Bu fikri beğendiği belli oluyordu, tek tasası bunu kendisinin daha önce düşünmemiş olmasıydı. Harekâtın yönetimini üstlenerek avunmaya çalıştı.

«İki önemli nokta var,» dedi. «Birincisi, göze batmadan kayışı dışarı çıkarabilmek. İkincisi, onu kimsenin aklına gelmeyecek bir yere gizlemek. Bence çalmak en basit tarafı, gerisi için de bir şeyler buldum sanırım.»

Planının başarı şansı tümüyle uygulamanın hızına bağlıydı. Kronometreyle çalışmaları gerekiyordu, beş dakikada. Şantiyelerde ve tünelde çalışanların aletlerini yerlerine bıraktıkları altıya beş kalayla, toplanma saati olan altı arası. Genellikle makine paydostan yarım saat önce durdurulur, kalan sürede de talaşlar süprülürdü.

Harekât gününün başlama saatinde Paulo, koltuğunun altında bir çimento torbası parçasıyla tünelden çıkıp

rahat adımlarla çalılıklara yürüdü. İşin bitimine birkaç dakika kala bile, sıkışmak Loibl de normal sayıldığından kimse ilgilenmedi. Keneferin etrafından dolaşıp marangozhanenin arka kapısından girdi. Ange da onu bekliyordu.

«Sonunda gelebildin. Şansımız var, hepsi üstlerini silkelemek için dışarı çıktılar.»

«Ben de bunu umuyordum. Haydi, acele edelim. Bıçağını ver, otuz saniyede bitirmemiz gerek.»

Yağ gibiydi kayış. Beş saniyede kesildi, yirmi saniyede sarılıp çimento torbasına konuldu, üzerine birkaç kürek kum serpildi ve Paulo suç yerini terk etti. İçtimaya geç kalmaktan korkarmışçasına koşar adım tünelin ağzına e-riştiğinde, Ange da üstüne hazine torbasını oturttuğu el arabasıyla marangozhaneden çıkıyordu. Malı, buralarda en çok görülen nesne olan çimento torbasının içinde taşıma Paulo'nun ustaca bir buluşuydu. Ama saklama yerleri daha da matraktı. Öğleden sonra kapının yanına, tünelin duvarına torbanın boyunda bir delik delmişti.

Arkadaşını fark edince, «Bravo yavru!» dedi.

Altıyı bir geçe kayış mezarına gömülmüştü, kafadarlar deliğin ağzını geniş ve yassı bir taşla örttüler.

Kampa doğru inerlerken susuyorlardı. Bu kayış hırsızlığı Paulo'nun bir buçuk yılda çevirdiği en büyük numaraydı. Tutsaklık zincirinden sıyrılabilmek için beş dakikanın yettiğini anlamak onu şaşırtmıştı. Ange yeterince olgun olsaydı, tek cümleyle ona duygularını şöyle özetleyebilirdi: «Yavru, bana bak. Artık boktan bir herif sayılmam.»

Doğrusu, bu becerdikleri, Loibl'de yapılabilecek en kötü iş, sabotajdı. Onların yüzünden tünel kimbilir kaç gün gecikecekti. Hırsızlık çakılır çakılmaz, yani sabah altıdan itibaren ortalık altüst olacaktı. Genel arama tarama, suçluların ortaya çıkması için kolektif ceza tehditleri, soruşturma... vb... Soygun çok ustaca düzenlendiğinden onları bulmalarına olanak yoktu.

Mezar Kaçkını kendini kurtarmak için, «Soygun ge-

•ce olmuştur,» diyecekti. Alet paydos saatine kadar çalıştığı için bu sözlere inanılacaktı. Hem o büyüklükteki bir kayışı hangi mahkûm fark ettirmeden taşıyabilirdi?

Şimdi sıra bunu okutmaktaydı.

«Bu beyler yatışana kadar, aşağı yukarı sekiz günden önce harekete geçemeyiz,» diyen Paulo eskisinden daha beter bir karaborsacı olan yeni İtalyan sürücüye yanaşana dek sekiz günün geçmesini bekledi.

«Hey makarnacı, baksana, ayakkabı yapmak için deriye ne dersin? Gerçek bir deri!»

İtalyan da yaman çıktı.

«Kayış?» dedi. «Sen aşırıydın demek? Ne kadar istersin?»

Bunu son derece olağan karşılamıştı. Paulo içini çekti. Şaşırılmış gibi yaptı.

«Ben aşırıdım demedim ki. Sadece aracıyım. Polonyalıların işi bu. Eğer alıcı değilsen boş ver! Ben kazancıma bakarım.»

Çekip gidermiş gibi yaptı.

İtalyan kolundan tutarak, «Kim demiş, elbette iigileni-rim,» dedi. «Dostların bu kayışa ne kadar istiyorlar?»

«Kayış mı? Deli misin? Çoktan parçaladılar onu. Her birinde bir parçası var. Parça alman gerek.»

İtalyan'ın gözlerindeki açgözlü bakışı fark eden Paulo, Polonyalı numarasının gereksiz olduğunu anlamıştı.

«Okey! Yarın bulabildiğin kadar çok parça getir. Şu senin Polonyalılar bunun karşılığında ne istiyorlar?»

«Tütün istiyorlarmış,» dedi Paulo. «Yiyecek istiyorlarmış, domuz yağı, şeker, margarin, beyaz ekmek gibi şeyler, bul buluştur bunları.»

«Oldu, istediklerini bulacağım.»

Ve malın sürümü, çalmış gibi, kazasız belâsız, rahatça oldu. Şimdi iki kafadarın tek derdi bunca yiyeceği kimselere sezdirmeden tıkmabilmektir.

Alıcı istenen miktarlar üzerinde pazarlık etmemişti.

Herhalde deri parçaları karşı yakadaki çıplak ayaklılar a-rasında büyük rağbet görmüştü. Tıka basa beslenmelerine karşın yine de ellerinde bol miktarda kayış parçası kalmıştı. Bir sabah İtalyan koca bir dilim jambonlu sandviçi yediğini gördüğünde Paulo'nun kafasında bir ampul yandı.

«Hey, Allahlık herif, o yediğinden bize yok mu? Bıktık senin uydurma margarininden.»

«Bunu bulmak zor. Tüm jambonu satın almanız gerek.»

«Bırak numarayı. Kaça jambonun tümü?»

«Fiyat yok. Bin mark... belki daha fazla... bilmiyorum.»

«Şimdiyedek sana verdiklerimin bir o kadarı daha deri versem bana da bulur musun?»

İtalyan sandviçini bir kenara bırakıp, parmaklarıyla hesap yapmaya girişti, sonunda, «Olabilir,» dedi. «Ama söz vermiyorum. Yarın cevabımı alırsın.»

Ertesi gün dört kiloluk jambon gelmişti bile. Paulo kayışın bulunacağından korkuyordu, şimdi içi rahatlamıştı, jambon bulunsa bile sabotajlık bir yanı yoktu.

Bu arada tünelde de bir şeyler oluyordu. Sabotajlar başlamıştı. Raydan çıkan vagonlar, eğrilip bükülüp işe yaramaz hale getirilen madeni çubuklar, yok olan dolu çimento torbaları, betonun içinde kaybolan kazmalar, kürekler. «Yazık ki ihtiyar Etchverry bu günleri göremedi,» diye hayıflanıyordu Paulo. Üstelik bu sabotajlar bir grup gözü dönmüş eylemcinin işi de değildi, hemen herkes katılıyordu bu şamataya. Birden herkes yamndakine güvenir olmuştu. 'Düşmanlığının cezbisine kapılan Paulo da coşkuyla bu hareketlere katılıyor ve her geçen gün biraz daha direnişçilerin gözüne giriyordu. Sabıkalı geçmişi, serserilikleri unutulmuştu. Bütün bloktakileri sevmeye başlamıştı. Öyle ki, jambonunu tüm tünelde çalışanlarla paylaşacaktı nerdeyse.

Kendisini aralarına alan bu insanlara sevgisini nasıl

— 278—

belirteceğini düşünürken bulduğu fikir, herkesi heyecana getirdi. Belirli günlerde kuzeydeki SS'lere gulaş götüren lokomotifin sürücüsünü etkisiz hale getirmek.

«Herifi etkisiz hale getirmek derken, kendisine bir şey yapacağımızı sanmayın. Aracını yoldan çıkaracağız, onarım ekibi tekerlekleri raya oturturken bir başka ekip de karavanaları acar gerekeni yapar, sonra yine kapatır. Her gulaş günü bu numarayı yürütürüz. Tabii konvoyu durdurma yöntemlerimiz değişik olur. Bir gün dağdan kayalar inip yolu tıkar vb...»

Girişiminden o kadar emin görünüyordu ki kimse tartışma gereğini duymadı, ilk gulaş soygunu, kayış soygunu gibi, son derece rahat bir şekilde gerçekleşti. İtalyan her yandan önüne çıkıp küçük trenini yoluna koymasına yardım eden Fransızlara nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu. Paulo

arkadaşlarına, dumanı tüten gulaşları keplerine doldurmalarını salık vermişti. Tıka basa et parçalarını dolduruyor, sonra da tünelde, karpit lambalarının ışığında, mağarada ganimetlerini paylaşan haydutlar gibi, etlerini bölüşüp yiyorlardı.

Havaların soğumasıyla tünelde çalışmak isteyenlerin de sayılan artmıştı. Joel, Jeanblanc, boksör Pommier yeni katılanlar arasındaydılar. Ama Ange yoktu. Çocuk jambondan payına düşeni bile istememiş, eskisinden beter içine kapanmıştı. Herkese, komünistlere, puslara, burjuvalara, hatta kabadayılara bile düşman kesilmişti. Son günlerde yeni bir eklem dokusu iltihabıyla revire yatmak üzereydi. Budala çocuk, iğneyle orasını burasını dese dese sonunda Mauthausen'i boylayacaktı. Paulo arkadaşına çok acıyor, ama nevrozunun vardığı boyutlara karşı çaresiz kalıyordu. Elveda Ange... kimbilir, belki savaş daha önce sona erer.

Herkes bir gün kapıların açılıp, «İyi akşamlar beyler, bitti, evlerinize gidebilirsiniz,» deneceği günü düşünüyor, ama bundan söz etmeye cesaret edemiyordu. Hiç değilse

tüneldekiler. Tehlikeyi sezen sorumlular, «Winkler bizleri gömme emrini almış... ya gazla zehirleyeceklermiş... ya da dinamitleyeceklermiş...» gidisinden sözler yayıyorlardı. Aslında serüven o türlü de bitebilirdi. Anlaşılan X komando birliği son ana dek heyecan içinde yaşayacaktı.

İşte bu nedenle Paulo, komünistlerin amaçlarını çok iyi anlamasına rağmen onlara karşı çıkmıyordu. Etraftaki-ler gibi o da, ray parçalarından mızraklar, demir parçalarından lobutlar yapmaya başlamıştı. Bu aletler taş yığınlarının altına gizleniyordu. Tünel yavaş yavaş bir silah deposuna dönüşmekteydi.

Bir sabah, komünistlerden bir grup Paulo ve arkadaşlarının yanına gelerek bu silâh faaliyetlerine bir son vermelerini istediler. Aralarında Joe! de vardı.

«Paulo,» diye söze başladı. «Arkadaşlarım çalışmalarını takdirle karşılıyorlar, onlara tercüman olmak beni de mutlu ediyor. Günün birinde bizim saflarımıza katılacağını biliyordum zaten. Bundan gurur duyuyorum.»

«Ağır ol ahbap,» diye sözlerini yarıda kesti Paulo.

«Bırak konuşayım. Palavra atmıyorum, gerçekten bize katıldığına çok sevindim, üstelik buna tek başına karar verdin..»

«Sen neyin peşindesin arkadaş,» diye yine sözlerini kesti Paulo. «Bilmeyen bana nişan vereceksin sanır.»

«Alay etme. Söyleyeceklerim çok ciddi. Biraz ileri gittiğin kanısındayız. Plansız programsız sabotajlara girişiyorsun, havalı çekiçleri yok etmek, çimento torbalarıyla basket oynamak, bunlar çocukça şeyler. Bugünden itibaren sen ve arkadaşların, yoldaşların tümünün onaylamayacağı şeyleri yapmayacaksınız.»

Tam karşılığını vermeye hazırlanıyordu ki, Brötanyalı konuşmasını yine başladığı gibi gayet tatlı sözcüklerle tamamladı.

«Bunu bir ihtar olarak değil, dostça bir uyarı olarak kabul et. Yakalanmanı istemiyorum. Senin ne yürekli oldu-

ğunu biliyoruz, bunu kanıtlamak zorunda değilsin. Direnişle, meydan okumayı birbirine karıştırma. Arkadaşlarımla benim asıl hoşumuza giden yanın efeliğin değil, deyim yerindeyse: şeytanlığın. Gulaş olayındaki gibi...»

O olayın anısı Paulo'yu güldürdü. Joel haklıydı. Hem tüneldeki çocukça sabotajlardan kendi de hoşlanmamıştı.

«Kaygılanma Jojo,» dedi. «Bunu ikinci kez söyletmeyeceğim sana.»

Bu olaydan sonra Paulo kendini tümüyle yemek aşırma işine vermiş, mutfaktaki Marsilyalıdan edindiği iki kepçeyle, etleri rekor sayılacak bir sürede toparlamayı becermişti. Bu yeni teknikle lokomotifin durmasına bile gerek kalmıyordu.

Her saldırıdan sonra Paulo'nun itibarı biraz daha yükseliyordu, ama güzel bir akşam, Yanka dHberinin tünelde belirivermesiyle Paulo'nun prestiji de doruğa ulaştı. Kuzeyden gelen kıza sarıldığı gibi öptü. Hem de yirmi tanığın önünde.

Çalışma bitmiş, ağır ağır çıkışa doğru ilerlerken Yugoslav kızma rastladı. Kızcağız vagonlardan birinden dökülmüş pislik yığınının başında durmuş, nasıl aşacağını düşünüyordu. Mahkûmlar utangaçlıklarından kıza yardım etmeden geçip gidiyorlardı.

«Dikkat edin matmazel,» dedi Paulo. «Size yardım edeyim. Asılın boynuma.»

Ve kız boynuna sarıldı, hem de pisliğe basıp ayakkabılarını bırakmaktan korktuğundan sıkı sıkı sarıldı. Çapkın delikanlı kızın memelerini göğsünde hissetmek için sıkı sıkı bastırıyordu. Bu durum hoşuna gitmiş olmalıydı ki engeli aştıktan sonra da kız kollarını çözmedi. Bir süre sonra yanağını

çekmeye karar verdiğinde, Paulo dudaklarını daldırmıştı bile. Sonradan, tanıklar da, ifadelerinde kızın da duygusuz kalmayıp zarif ellerini serserinin kazınmış kafasında dolaştırdığını ve güzel vücudunu haydudunkinden

çekmediğini söylemişlerdi.

Böylesine bir serüvenin birkaç saat içinde tüm kampa yayılması olağandı. «Ah, şu Paulo! Hınzır herif!» Tüm Fransızlar civarın en güzel kızını bir vatandaşlarının elde etmiş olmasıyla gurur duyuyorlardı.

Paulo herkesi düşlere daldırmıştı. Önemli olan kızı becermek değil, bu küçük partizanla dostluk kurmaktı. Dış dünyayla tek bağlantılarıydı o. Paulo bunda da başarılı olmuştu. Gelecek kez az önce kızı sarılmaya ikna etmek-için yaptığı gibi kulağına eğilip, «Ben Paulo 28214,» diye fısıldamaya da gerek kalmayacaktı. Karanlıkta, el yordamıyla nasıl olsa onu tanırdı artık.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Tüm kampın en ünlü mahkûmu olmak, hele böylesine hoş bir nedenle, Paulo'nun gururunu okşuyordu. Kiskancın birinin gidip SS'lere ispiyonlamasına da aldıracağı yoktu pek.

Küçük Yugoslav kızıyla artık sık sık buluşuyorlardı. Akşamları millet işten, soğuktan, açlıktan, bitmek bilmeyen savaştan yakınırken, o sanki, «Siz de benim gibi yapın beyler,» demek ister gibi gülerken dinliyordu.

Kızla öpüşmekten ileri gitmiyorlardı, ama olsun, 500 çıplak kafa, 100 sivil, 200 jandarma ve SS'in arasından kendisini seçmişti ya! Loibl'in kirali gibi görüyordu kendini.

Bir sabah işe gitmeden az önce Joel yanına yaklaştı.

«Paulo, içtimadan önce sakın bir köşeye çekilelim. Sana önemli bir şey söyleyeceğim.»

Yalnız kaldıklarında, Brötanyalı hemen söze girdi.

«Bu gece tüyüyorum.»

Paulo sarsıldı. Bunu hiç beklemiyordu, şimdiye dek,

hep tüm kampın ayaklanmasından yana olan Joel nasıl olur da böyle bir karar verebilirdi?

«İyice açıkla. Anlamadım,» dedi Paulo. «Bildiğim kadarıyla firara karşıydın. Yoksa bize numara mı yapıyordun sahtekâr?»

«Böyle konuşmaya hakkın yok. Grup halinde kaçıyoruz. Hayır, Paulo, sana hiç numara yapmadım, bunun kanıtı da şu anda sana açılmam. Dahası var, bize katılmayı istiyorum.»

Fena kıştırılmıştı.

«Jojo geç kaldın, ben de kaçıyorum.»

«Ne?»

«Evet dostum. Şaşırdın mı?»

«Biraz. Çünkü sen firar sözcüğünden bile hasta oluyordun. Benimle dalga mı geçiyorsun, yoksa benimle kaçmaktan korktuğun için mi uydurdun?»

«Dur bakalım, terbiyeni takın yavrum. Ben bir şey söyledim mi o gerçektir. Yanka düzenliyor bunu. Şimdi ciddi olduğumu anladın mı?»

«Tabii, kız bu işi kıvrır. Ama... dışarda. Önce çıkmak gerek. Nasıl yapacaksınız?»

Biraz zor bir soru, Paulo saptırmaay çalıştı.

«Korkma, bu gece tüyüyorum, ama senin söylediklerin benim de biraz işimi bozdu. Keşke daha önce konuşsaydık.»

«Yalnız değildim ki dostum... Artık bizimle gelersin. Önemli olan bir karara varman. Bunu beklemediğimi itiraf edeyim, ben buraya sana vedaya gelmiştim. Dede'yle birlikte en yakın dostum sensin, size adresimi bırakıp, bir şey olduğu takdirde aileme bildirmenizi isteyecektim. Bak, kâğıt da şurada..»

Çimento torbasının ucuna yazdığı notu yırtarken gözlen sultanmıştı.

«Madem sen de kaçyorsun, buna gerek yok. Dede yalnız gider. Belki de ben bizzat görürüm onları.»

«Jojo pek iyimser gözüküyorsun.»

«Evet, işin zor bir yanı var.»

«Ve beni de buna sürüklemek istedin ha? Çıldırmışsın sen! Tam sonuna yaklaşırken, ne gerek var! Ben usul usul hazırlanıp, her şey tamam olunca kaçacağım. Hadi, bırak şu işi, kovalayanımız yok. Yanka'ya senin de gelip gelemeyeceğini sorarım.»

«Hayır Paulo geri dönemem artık. Bu akşam, mesainin bitmesine az kala olacak bu iş, korkma, biz de bunu iyice düşünüp taşındık. Hadi dostum, görüşemezsek elveda. Sana da iyi şanslar. Dağda buluşuruz.»

Ve gülerek çekip gitti.

Joel yalan söylememiş, gerçekten iyi planlamışlardı. Paulo öğlene doğru çalıştığı yere giderek ondan bilgi aldı. Saat gibi hazırlanmıştı iş, eğer firar o gece gerçekleşmeyecek olsaydı, «Okey, ben de varım,» diyebilirdi. Ama Yanka'ya bunu yapamazdı. Kızla ertesi gün için randevuları vardı, Joel de bu planı bir başka güne erteleyemez-di, çünkü her şey Almanların bir yanılışına, hemen ertesi gün düzeltilecek bir yanlışlığa dayanıyordu. İş bitmeden önce hava kararmaya başladığından, kış saatine dönülecek, yani saat dörtten itibaren dışarda çalışanlar, tünel girişinden itibaren elli metre çapındaki bir dairede toplanacaklardı. Bir haftadır mesainin son saati karanlıkta yapılıyor, stratejik noktalara konulmuş çeşitli projektör ve lambalara rağmen bir şantiyeden ötekine dolaşan zebraaların silüetleri zor seçiliyordu. İşte Joel ve arkadaşları bu durumdan yararlanmak amcandaydılar. Altıya on kala cereyan kesilecek ve veryansın kaçacaklardı. Genç Tito kılavuzluk edecekti. Bir grup arkadaş kararlaştırılan saatten beş dakika önce ne yapıp yapıp Almanların ve iş gözetimcisi kapoların bir bölümünü tünel ağzına toplayacaklardı. Elektrik merkezinin anahtarı Mezar Kaçkım'ndaydı. Dede Menard şalterin uçuna uzun bir sicim bağlayacak ve di-

şardan çekmek suretiyle cereyanı kesecekti. Oğde bir o-narım bahanesiyle merkeze sızmış ve gerekeni yapmıştı. Paulo anlatılanları hayranlıkla dinliyordu.

«İyi ama, siz gidince Almanlar Dede'nin başına üşüşecekler,» dedi.

«Cereyanı kesmek için tek yol transformatörün şalteri. Şalter indiğinde de DĞdeVMezar Kaçkını'yla tartışıyor olacak. Böylelikle en son kuşkulanılacak kişi odur. İhtiyar, merkeze yol alırken büyük bir olasılıkla koşup bakması için anahtarı Dâde'ye verecek. Görüyorsun ya, her şeyi düşündük!»

«İyi ama, -Dede, ihtiyarla konuşurken ipi nasıl çekip şalteri indirecek?»

«Elbet o çekmeyecek. Komünistler bunun için başka birini görevlendirdiler. Denemesini çok yaptık, kimse bir şey fark etmedi.»

Böylesine titizlikle hazırlanmış bir plan karşısında ne denilebilirdi ki!

«Size iyi şanslar! Şimdi içim rahat, bu iş kolay yürür. Yakında Tito'nun yanında buluşuruz.»

Ama bütün bunlara karşın, akşam Joel ve dostlarının uslu uslu kampa inen kafilde yer aldıklarını görünce hayretten küçük dilini yutacaktı. Ayrıntıları ertesi gün öğrendi: Son dakikada hep beraber firar planını uygulamaktan vazgeçmişler. İp takılmış, tüm hesaplar yolunda gitmiş... ama şantiye dahil, civarın görüntüsü değişmiş! Her yan bembeyaz bir örtüyle kaplanmıştı. Tanrının cezası kar! Saat besten az önce, sinsi bir düşman gibi inivermişti. Dağlar, barakalar, toprak, her yan bir saat içinde on santimlik bir kar tabakasıyla kaplanmıştı. Yol tam bir kayak pistine dönüşmüştü. Karın aydınlığı yanında lambalar ve projektörler kandil gibi kalıyorlardı. Yoldaş istediği kadar ipini çeksın, bu akşam hiç gece olmayacaktı.

Bu durum karşısında, Tito dahil, hepsi kuzu kuzu kampa dönmüşlerdi. Geriye Dedâ Menard'ın ipini sökmesi

kalıyordu. Ertesi gün, saat değişikliği uygulamasıyla zaten ona gerek kalmayacaktı. Zavallı Joel için ne büyük bir düş kırıklığı!

Kahve dağıtımından sonra yanma gelen Paulo'ya, «Şansımızı denemeliydik!» diye dert yanıyordu.

«Deli misin! Tavşanlar gibi avlanırdınız, bu saatte de pişiyor olurdunuz. Boşuna sızlanma, bu kez benim davet-limsin. Hem bizim iş bu kadar rizikolu değil.»

Moralini yükseltmek için en iyi yol, yeni olasılıklarla göz boyamaktı.

Paulo, Joel'in kulak kesildiğini fark edince, «Bu musibet kar kötü oldu, ama bunu bir uyan olarak almalı,» dedi. «Eylülde erimiş olur, bu cenabet yerde bile eylül yaz sayılır. Ciddi bir şey hazırlamak için önümüzde bir ay var. Kar bana güç veriyor. Etrafımızın böyle sarılı olduğunu görmek beni büsbütün kamçılıyor. Yarın Yanka'yı da biraz sıkıştırırım. Bana güven, bu yolculukta sen de olacaksın.» Yavaş yavaş umutlanmaya başlayan Joel usulca sordu.

«İyi ama, planınız nedir?»

Paulo'nun bu konuda hiçbir fikri yoktu. Bir şeyler uydurmaya çalıştı.

«Diyelim Yanka bir siville kol kola tünele girdi ve bir saat sonra... benimle çıktı. Tabii sivil giysiler sırtımda. Öteki de kuzey kapısından çıkar. Zor değil ha? Her şey Yanka'nın benim soyacağım sivilin çantasında giysi getirmesine bağlı. Ve özellikle bir peruka.» «Fevkalâde!»

«Fevkalâde... fevkalâde ama bir kişi için. İki sivil, iki giysi, iki peruka olunca iş zorlaşıyor. Üstelik Yanka'nın arkadaşlarının biraz da bize benzemeleri gerek. Çok şişman olmamalılar... Yok, bu Allahlık yerde bizim kalıplara uygun iki kişi bulmak zor, ama merak etme, kafam çalışır, başka bir yol düşünürüm.»

Joel tüm kibarlığıyla, «Benim yüzümden işinin zorlaş-

masına gerek yok,» dedi. «Fikrim çok güzel, bunu uygulamalısın. İki kişi olunca çuvallanır. Ben kalmakla da yararlı olabilirim. Hem bizim firar başarılımış olsaydı, yine de tüm kampın elimize geçeceği günü görmemek beni üzecekti, iki üç aya kalmaz nasıl olsa bu iş biter.»

Oysa Paulo ne yapacağını bilemiyordu. Gitmeli mi? Kalmalı mı? Siville kıyafet değiş tokuşu fikrini Yanka'ya açmış, kız da bundan pek haşlanmıştı. Bugünden yarma, «Her şey hazır Paulo, falanca gün gidiyoruz,» diye karşısına dikilebilirdi. Bunun düşüncesi bile ürpertiyordu Paulo'-yu, biraz heyecandan, biraz da korkudan. Sonunda Yan-ka'yı frenlemek yolunu seçti, her buluşmada kız biraz daha öpüp seviyordu. Yavrucağ eğer fingirdemekten hoşlanıyorsa olayları hızlandırmaya gerek duymazdı nasılsa!

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Yirmi dört saat geçmeden yaz, dorukiar dahil, tüm dağları yeniden etkisi altına almıştı. Paulo yanılmamıştı, bu kar yalnızca bir uyarıydı, ama bunu böyle bilip, Yan-ka'yla tarih saptayacağına savaştırmayı yeğ tuttu. Konu açıldığında sevgilisini düş kırıklığına uğratmamak için, hâlâ işin peşindeymiş gibi davranıyor, planını geliştirmekten söz ederek onu oyalyordu.

Doğa da onlara bu gecikmelerinde yardımcı oluyordu. Hava yumuşamış, ağaçlar hâlâ yapraklıydı, gece olunca, yıldızlarla bezeli gök sanki onlara, «Acele etmeyin kumrular. Yarın, öbür gün, tüm hafta hava güzel geçecek,» diyordu. Ama ne yazık ki, her şey atmosfer koşullarına bağlı değildi, insan etkeni de vardı işin içinde ve Almanlar huysuzlanmaya başlamışlardı.

Olaylar, önce jandarmalarla dağınık partizanlar ara-

sında birkaç ateş teatisiyle başladı. Sonra hemen her gece silâhlarp atlar oldu. Tito'nun adamları çarpışmak niyetinde değillerdi, bunu herkes gibi Winkler de biliyordu, ama kendini çok etkinmiş gibi göstermek amacıyla, hemen ilk olaylarla, «Alarm! Alarm!» diye ortalığı velveleye vermiş, en önemsiz bir gölgeye bile devriye üzerine devriye göndermişti. Bu savaş havasında Loibl'in yaz başından beri sürdürdüğü rehavet elbet bozulacaktı.

On beş gün sonra SS'ler kötü alışkanlıklarına döndüler. Önce yumurk, sonra dipçik ve sonunda bir sabah garip bir Polonya'lıya çizgiyi aşırıttılar.

Bu ani terör karşısında şaşkına dönen Paulo daha önce tüymediğine hayıflanmaya başlamıştı. İlk çatışmalarla Yanka da ortalıktan toz olmuştu. Herhalde bölge şefi Lo-ibl garnizonundaki bu elektrikli havadan kaygılanıp kız geri çağırılmıştı. Kuşkusuz geri dönecekti, çünkü kız düşmanın ininde dağlardakinden çok daha yarar sağlıyordu. Hatta Paulo'ya Yanka aracılığıyla bir mesai göndermiş, kısa bir süre için gittiğini, projelerinde bir değişiklik olmadığını bildirmişti. Bu satırlarında içtendi belki, ama artık Paulo bu kolay kaçışın yürüyeceğine inanmıyordu. SS'ler son günlerde çok huysuz olmuşlardı.

Paulo'nun tek umudu, Winkler'in bu saçma sapan savaşına bir son vermesiydi. Herifin Mauthausen'e karşı sorumluluğu tünelin ve galerilerinin bitmesini gerektiriyordu. Kızılgericilik oynamayı değil. Emrindekilerin çoğu bu durumdan hoşnut kalmamış ve tutsaklara yakınmaya başlamışlardı. Loibl'in göbeği olan tünelde bir bağlantı kuruldu. Romanyalı genç bir SS ilk adımı attı. Adam önüne gelene, «Schalsse Krieg, kötü savaş,» demeye başlamıştı. Onaylanmayacak gibi değil, mahkûmlar da sonunda usulca, «Schciisse Krieg» diye karşılık verir oldular. Ama bu bir kışkırtma da olabilirdi. Ancak genç SS elinde ekmeçler ve digaralarla geldiği gün bütün buzlar eridi. «Dcnike scho-erii,» «VieJen Dank.» Bu olağandışı Nazi az buçuk Fran-

sızca da bildiğinden hemen senli benli oluverdiler. İlk başı çeken Pompon oldu: «Kömeradi, arkadaş sen iyi bir adama benzersin.» Sonra da ötekinin bu iltifatı kabullendiğini görerek, ekledi.

«Alman değilsin herhalde, ne haykırıyor, ne de vuruyorsun... Nesin sen?»

«Romanyalı. Bükreş'den.»

«Tahmin etmiştim. İyi ama SS'lerin yanında işin ne?»

Küçük asker de bunu pek bilemiyordu. Ya da bundan utanç duyuyordu herhalde ama hiç kızmadı. Öğleden sonraları denetleme bahanesiyle mahkûmların arasına sokuluyor ve hepsiyle dostluk kurmaya çalışıyordu. Amacının ne olduğunu anlamak epey vakit aldı ve bunu ilk Joel keşfetti:

«Çok hırslı bir herif bu Romanyalı. Fazla bilgisi olmadan SS'lere yazılmış, ama Rusya'da ve Mauthausen'de gördüklerinden sonra, bugün kendini Almanya'dan epey uzak hissediyor. Akdeniz uygarlığına meraklı, Romanya-İtalya - Fransa - İspanya arasında faşizme dayalı kutsal bir ittifak düşünüyor. Söz aramızda biraz gerçek, ama yine de ona güvenilebilir.»

Romanyalı, Loibl'de kafası çalışmaya başlayan ilk SS değildi; komünistler Zimmermann adlı bir Avusturyalıyı da yanlarına almışlardı. Onu sinamaya da gerek kalmamıştı. •Doğrudan doğruya partizanların genel kurmayı tarafından salık verilmişti. Titocular arasında rütbesi bile vardı: Yüzbaşı! Nasıl bu işleri becermiş, belli değil. Ama bu civarda doğmuş olduğundan kendini Alman'dan çok Yugoslav hissetmesi olası. Joel'e bakılırsa, yörenin tüm çetecileri çocukluk arkadaşlarıymış. Komünistlere Romanyalı gibi yiyecek ve sigara yerine bilgi taşıyordu. Havadisleri pek iç açıcı değildi, örneğin galerilerin kazılmasından sonra X komando birliğinin kurşuna dizileceği söylentiler arasındaydı.

Gariptir, bu sevimli- haberler Joel'le arkadaşlarının! morallerini hiç etkilemiyordu. «Winkler buna vakit bulamaz,» diyorlardı. «Üstelik dört bir yandan sarılmış olan adamları böylesine bir soykırıma bulaşmak istemezler.»

SS'ler arasında bir isyan olasılığı Paulo'yu çok tedirgin etmişti. Hepsi Winkler'e karşı çıkacak değillerdi ya! Başta Helmut, Mezar Kaçkını, Dcudoune ve Mikado gibi paranoyaklar. Führer'lerine ihanet eden SS'lere ölüm kusmak bunları keyiften mest edecekti. Kötü ve iyi SS'ler, jandarmalar, bir de fırsattan istifade partizanlar da daldılar mı bu işe, sonunda kimin kurşunu yiyeceği belli olmazdı.

Bu ölüm şenliğinden sadece blok şefleri yakalarını sıyrabilirdiler. Çünkü bir süredir tarafsızlık oyununa girişmişlerdi. Winkler ya da Helmut havladıığında, onlar da sille tokat girişiyorlar, ama herifler arkalarını döner dönmez coplarnı kıçlarına sokup bir özür dilemedikleri kalıyordu. Kimlerin kazanacağını çoktan anlamışlardı, bunlar Amerikalılar, İngilizler ve onların müttefikleri Fransızlar olacaktı. Hem Fransızlarla adamakıllı dost olmuşlardı. Bu nedenle son günlerde herkesin birbirine çattığı, barut kokan tünelin dolayına pek sokulmuyorlardı. Kara delikteki havayı pek beğenmeyen Herr Kommandant kuzeyden bir iş gözetimcisi kapo getirmişti: Herman. Eni boyuna denk, şaşı bakışlı, alnının ortasında yumurta kadar bir şiş bulunan bu canavar tünelde dehşet saçıyordu. Elindeki ağır, çelik feneri, her önüne çıkan çizgilinin sırtına, beynine indiriyor, her gün sürüyle adamı revirlik ediyordu.

Doktorun protestolarına rağmen Mezar Kaçkını bu yaratığa göz yumduğundan, sonunda direnişçiler buna bir hal çaresi bulmaya karar verdiler. En ılımlılar, herifi mühendislerle şikâyet edip kuzeye göndermekten söz ediyorlar, çoğunluksa geberip bir metre beton altına gömmeyi

Tünel — F : 19

• öneriyordu. Cesetsiz bir cinayet. Ama işin kötü yanı Almanlar böyle bir vatanseverin kaçacağına inanmayacaklarından her yanı altüst edeceklerdi. Sonunda bir iş kazasına karar verildi, örneğin adamın, başına bir kaya yuvarlanabil irdi pekâlâ!

İçlerinde Pommier ve Burgonyalı Francois gibi iki as dövüşçünün de bulunduğu bir acililer grubu yüzünden komplo neredeyse yatıyordu! Adamlar canavarı duvar dibine işerken kıstırmışlardı. Bir öküzü bile gebertecek güçte bir yumruk ensesine inmiş, alını da kayaya çarpmıştı. Ayıldığında bu işi kimin yaptığını hiç merak etmedi, nasıl olsa tüneldekilerin tümü ödeyeceklerdi bunun hesabını. Öyle ki Mezar Kaçkını bile saldırıdan haberdar etmedi. Hata etmişti, çünkü üç gün sonra bir boşaltım bacasının altından geçerken kafasına bir vagon dolusu taş yediğinde, SS'ler bunu sadece bir tedbirsizlik olarak gördüler. Adamlar tam boşaltım başlayacağı sırada, birinin fenerli canavarı deliğin altına itiverdiğini ne bilsinler. Herman'sa bunu anımsayamayacak kadar hırpalanmıştı.

Cici doktor yaralarını iyi edene dek tüm tünel bayram etti. Paulo da sevinmişti, ama bu şiddet tırmanışı karşısında biraz da ürküyordu. «Yarın bir başka bokluk olacak ve bu kez SS'ler de burunlarını sokacaklar.»

Birkaç gün sonra Loibl'in en yumuşak, en sevilen insanı olan gene direnişçi Felix'in başına bir kaza geldi. Bunun nedeni de Herman'ın başına gelendeki gibi bir'kapaktı. Üst katta çalışan Felix karanlıkta önünü görememiş ve bacadan aşağı yuvarlanmıştı. Aksi gibi aşağıda vagon yoktu, raylara çarptı. Beş altı metrelik bir düşüş. Kolunu bacağını kımıldatmadan yere serilip kaldı. Besbelli bir yerleri kırılmıştı. Kaza yerine ilk yetişen arkadaşlar teşhisi koydular: Belkemiği kırılmıştı. Başka çareleri olmadığından girişteki nöbetçi SS'lere haber vermek zorunda kaldılar.

Heriflerin gelişyle sahne tam bir dehşete dönüştü.

— 291 —

Önce zavallıyı tembellikle suçlayıp tekmeleyerek ayağa* kaldırmaya çalıştılar, gerçekten kıpırdayamadığını anlayınca da, «Sabotaj,» diye bastılar yaygarayı. Sonunda revire kaldırmaya karar verildi, ama sedye olmadığından el arabasına konmasını emrettiler. Yaralının yanı sıra yürüyüp alay etmeyi de ihmal etmiyorlardı. «Fertîg... Krematp*-lium». Felix son bir gayretle

doğrularak, «Puşt SS'ler!» diye bağırılmaya başladı. Acının ve nefretin iyice boğuklaş-tırdığı sesi tünelin bir ucundan diğerine yankılanıyordu. Başına gelenin önemini ve düzelemeyeceğini anlamış ve tüm tutsakların günün her saatinde kafalarından geçirdiklerini cellatların yüzüne haykırmaya karar vermişti: «SS'ler siz, hepiniz puştunuz! Hitler de puşt... Himmler de!» Go-ering, Goebbels, hepsi paylarına düşeni aldılar.

Başka küfür aramıyor, ama iyice anlaşılın diye her' dilden sıralıyordu: «Eneuiati... Yebonî... EncuU'ertb Almanlardan biri, ağzından köpükler saçarak makineli silahın namlusunu Felix'in önüne doğrulttu, ama bu öfkeyi daha da arttırmıştı.

«Bassana tetiğe be korkak puşt!»

Son bir feryatla kas-katı kesilip kaldı.

Bu can çekişmeye tanık olanlar bunca cesaret karşısında allak bullak olmuşlardı. Felix, «İmdat!» diye bağırabilirdi ya da «Anacığım!» diye feryat edebilirdi, hiçbirini yapmamış örnek bir direnişçi olarak son sözleri düşmana hakaret olmuştu. Çığılı cellatlara atılan bir el bombast gibiydi ve bembeyaz olmuş suratlarına bakılırsa hedefine de ulaşmıştı.

Partizanlarla çatışmalar yatıştığından Paulo yakında Yanka'nın döneceğini umuyordu. Bunca olaydan sonra tünelde buluşmak epey zor olacağına benzerdi. Hatta şimdiden, dışarda çalışmanın yollarını aramanın daha iyi olup olmayacağını düşünür olmuştu.

Yeniliyordu aslında, çünkü dışarda hava daha gergin olup insanlar yok yere harcanıyordu. Polonyalının öldürül-

292

meşinden beş gün sonra, vatandaşlarından biri daha nedensiz temizlendi. İki genç SS adamı öldürmek onurunu bir lürlü paylaşmamışlardı.

«Sen öldürecekisin, ben öldüreceğim,» diye çekişe dururlarken zavallı garip de çizginin ardına itilmemek için bir ağacın arkasına sığınmıştı. Katillerden biri nişan aldığı anda, kadersiz, hemen ağacın öbür yanına koşuyor, oradaki harekete geçince de bu yana kaçıyor. Çabuk hareket etmek zorundaydı, çünkü her atışta, kolundan, omzundan ya da kalçalarından deri parçacıkları sıyrılıyordu. Sonunda bu saklambaç oyunuyla sadist cellatlarına daha çok zevk verdiğini anlamış olacak ki, sığınağından çıktı. Paramparça, kan içindeki çizgili pijamasıyla üç adım ilerledi ve esas duruşa geçti. Bu davranışıyla sanki, «Oynamıyorum,» demek istiyor ve atış yarışmasını, yüzlerce tanığın gözleri önündeki adi bir cinayete dönüştürmek istiyordu.

Hemen yanına konan kuşun avcıda uyandırdığı şaşkınlık gibi katiller de apışıp kaldılar, bir an herkes adamı bağışlayacaklarını sandı. Ama bu SS'ler Mauthausen Yüksek Sadizm Okulu'ndan diplomalıydılar. Senaryolarında bir kopukluk olmuştu, o zaman ölümü bir kurtuluş gibi bek-leyeln bu Schweine PoWk'm işini bitirmek için başka bir yol bulacaklardı.

«Bu köpeğe çok kurşun harcadık,» diyerek kurbanına yaklaşan SS yerden bir kazma alarak Polonyalının kafası na geçiriverdi.

Arkadaşı sanki büyük bir marifet becermiş gibi, «Fevkalade!» diyen öteki de tüfeğinin kabzasıyla işe katıldı. «Bir sana! Bir bana!» Onların oyunları hâlâ sürüp gidiyordu.

Akşam cinayeti tüm ayrıntılarıyla Joel'den dinleyen Paulo isyan etti.

«Umarım bu olay senin, sonuna kadar kalmak niyetini de değiştirir Jojo.» dedi. «Bu herifler vampir be! Ben senin

bunların arasından da bozguncular çıkacağı fikrine katılmıyorum.»

Bir sonraki cinayet, SS'ler mutfağında görevli kambur Alman mahkûm Rudolf'un öldürülmesi bu sözleri haklı çıkarıyordu. Astlarının arasındaki hoşnutsuzlukları fark eden Winkler bununla tüm vatandaşlarına da bir uyarıda bulunuyordu.

«Tüm vatan hainleri böyle ölecekler.» Akşam Helmut rapordaki bu cümleleri üstlerine basa basa okudu.

Bu tehdit resmen, sayıları bir hayli az olan Alman ve Avusturyalı mahkûmlara hitap ediyordu, ama kapolar, blok şefleri ve SS'ler de gerçek amacın ne olduğunu kolayca anladılar. Alman kanı taşımak bir pasaport, bir özür nedeni sayılmıyordu. Kamplara ilk sürülenler, ilk asılanlar, ilk yakılanlar Almanlar değil miydi? Personelle ihtiyaç olduğundan savaş sırasında buna bir son verilmişti, ama artık Almanya kendi topraklarına çekilmişti.

Herr Kommandant, kuşkusuz, çok soru soran adamlarına bir gözdağı vermek amacıyla, SS'lerle ilişkilerini normal sürdüren, onlara sofrada hizmet eden, dillerini konuşan, bu zararsız yarattığı, kamburu kurban olarak seçmişti. Buna bozulanlar kolayca kendilerini ele vereceklerdi. Ama ne yazık ki kimsenin sesi çıkmadı.

Oysa cinayet son derece tahrik edici bir biçimde tezgâhlanmıştı. Zavallı sakatı dostlukla, şakalaşarak vurmuşlardı. Hep aynı bahane, firara teşebbüs, çizgiyi geçmek, ama bu kez iki katil, Madalyalı ve Hırvat, öylesine kurnazca davranmışlardı ki, beş yıllık kamp tecrübesi olan Rudolf bile durumu cakamamıştı.

«Haydi gîdip çeşmeden taze su dolduralım,» demişti Madalyalı. «Sofraya getirdiğin su içilir gibi değil.»

Ve sonra, iki eski dost gibi, SS barakaları boyunca uzanan yoldo güle söyleye yürümüşlerdi. Rudolf kovanını kamburunun üstüne oturtarak yürümeye çalışıyor, öteki de tabancası kılıfında, elleri cebinde ilerliyordu. Derenin

yakınma geldiklerinde Madalyalı durup, «Bu çamurla botlarımı kirletmek istemiyorum,» dedi. «Sen yalnız git Rudolf, ben burada beklerim.» Kamburun duraksadığı görerek, «Sakın tüymeye kalkma ha!» diye takıldı. «Bu sırtmdakiyle fazla uzaklaşamazsın zaten.»

Gülüşü öylesine sahteydi ki kambur paniğe kapıldı. Dediğini yaparsam öldürecek beni, diye düşünüyordu. Bu odun ya da su numarasına yüzlerce kez tanık olmuştu... ama öte yandan, hiç bir suç işlememişti ki, eğer sakatlığı bir nedense çoktan temizlenmiş olması gerekirdi.

«Sana güvenim yok, yalnız gitmeyeceğim,» deyip kovanın üzerine oturdu. Eğer Madalyalı güler ve birlikte gelirse boşuna kaygılanmış demektir, tersine öfkelenirse...

Katili bunu da düşünmüştü. Ne kızdı ne de güldü.

«Haklısın,» dedi. «Kurallara aykırı. Bir Posteri çağırayım, sana eşlik etsin.»

Tam o sırada, rastlantı bu ya, kirli işlerdeki ortağı Hırvat oradan geçiyordu.

«Rudolf'u dereye götür, yalnız gitmekten korkuyor,» buyurdu Madalyalı.

Kambur kovanını kapıldığı gibi yürümeye koyuldu, ara-sıra arkaya dönüp Hırvat'ın gelip gelmediğine bakıyordu. Herif türkü mırıldanarak geliyordu. Tüfeğini omzundan çıkarmamıştı bile.

Dere başına vardığında, boş korkmuşum, diye düşünüyordu Rudolf. Büyük bir rahatlıkla diz çökerek su doldurmaya girişti. İdeal pozisyon. Hırvat türküsünü kesmeden silahını indirdi ve... bum... tek kurşunla kamburundan vurdu.

Akşam yoklamada, Helmut usule uygun olarak bir mahkûmun kaçmaya yeltenirken vurulduğunu duyurdu. Blok şeflerinin gözlerinin içine bakarak, öldürülenin bir Alman olduğunu bildirdi.

On beş günden az bir sürede dört temizlik olayı, bütün milleti kara düşüncelere sevk etmişti.

Beşinci cina-

yete de, bir kazaya kurban gitmekten korkan Riton çirkefi neden oldu.

Bir firar girişimi sonucu işlenen bu cinayet, Paulo'nun da fikir değiştirmesine neden oldu, Yanka'yla ya da yalnız kaçma projelerini bir süre rafa kaldırmaya karar vermişti.

Kampta olsun, tünelde olsun, her yere ölüm korkusunun sinmiş olması bir yana, birçok kişinin sağa sola çaktırmadan firar planları yaptıkları ortaya çıkmıştı. Riton denen bok sineği olmasa, on kişilik bir komando mangası çoktan tüymüş olacaktı.

Sekiz Fransız, bir Yugoslav ve bir de Polonyalıdan oluşan bu grubun planları çok basit olup, kar nedeniyle ertelenecek türden de değildi. Tersine, karın yağmasıyla bu fikir kafalarında oluşmuş ve uzun süre yerden kalkmamasına dua eder olmuşlardı. Schncekoimmandö, kar komandosu adı altında her sabah yürüyerek dağ geçitine tırmanıyorlar ve akşam yolu temizleyerek iniyorlardı. Kar henüz çok kalın değildi, ama ancak on kişi olduklarından işleri rahat bir hafta sürerdi. Kamp yukardan gözlerine son derece zararsız ve derli toplu görünmüş ve daha ilk günden bu f-ikir kafalarını kurcalamaya başlamıştı. İçlerinden birinin şaka yollu- hep birlikte tüyme önerisi, kısa zamanda ciddi bir şekilde benimsenmişti. Şimdiye dek kimse böyle güzel bir fırsatı eline geçirememişti. Başarı şansları çok yüksekti. Öyle ki, kapuluk görevini yürüten Riton serserisi bile bu kafiye katılmayı istemişti. Öyle olması da gerekirdi, çünkü akşamı bir başına kampa döndüğü takdirde sorgusuz sualsiz ateşe atılırdı. Grupta Campana kardeşlerin bulunması da ona başka seçenek bırakmamıştı. Kaplanlar kış uykusundan uyanmışlardı. Riton bu belâli kardeşlerden SS'lerden daha çok korkuyordu. Harekâtı baltalamaya kalktığı takdirde iki amansız düşman kazanacağı kesindi. Dolayısıyla boyun eğmek zorundaydı.

Kafasından tam olarak nelerin geçtiğini bilebilmek

296

zordu ama bu işe o kadar hevesli göründü ki, harekâtın yönetimini ona bıraktılar, Onun emriyle grubun en güçlüleri refakatçi SS'leri etkisiz hale getireceklerdi. Bu SS'ler, genellikle Taze Fasulye dedikleri assubayla, şefinin Au-gustin diye bağırdığı şapşal bir erdi. Gözlerini kan bürümüş Campana'lar temizlemek taraftarıydılar, ama silah sesi tüneldeki ye tepedeki SS'leri harekete

geçirebileceğinde, herifleri bayıltıp bağlamak daha emindi. Sonra da partizanların yerini bilen bir Yugoslavin önderliğinde hep •birlikte uçuşuma atlayarak kurtulacaklardı.

Saldırıya geçilecek yer özenle seçildi: Ne tünelden ne de yukarıdan görülen, iki dönemeç arası düz bir yol. Herhangi bir terslik çıktığında yedek yerler bile bulunmuştu.

Harekât günü, beklenen saatte on tutsak heyecanla Riton'un kararlaştırılan işareti yermesini bekliyorlardı. «İleri arkadaşlar,» demesiyle harekete geçilecek ve herkes önceden bilinen görevini yerine getirecekti. Aksilik bu ya, küçük birlik önceden kararlaştırılan yere gelmeden Taze Fasulye işleri karıştırmış, tutsaklardan biri olan noteri çağırarak ağır gelen kaputunu taşımasını istemişti. Herif soyunup, kaputunu katlayana kadar vakit geçmiş ve birliğin düzeni bozulmuştu. Taze Fasulye otuz metre kadar gende kalmıştı. Kararlaştırılan ikinci yol doğru ilerleyen kaçaklar, geride kalmakla bir şey kaybetmiş olmayacak, diye düşünüyorlardı.

Bu kez koşullar tümüyle yerine getirildi, baştakiier öylesine yavaşlamışlardı ki, Almanlar ilerlemeleri için önle-rindekileri tekmelemek zorunda kalmışlardı. Buna rağmen hiçbir şey olmadan dönemece vardılar. Riton dut yemiş bülbüle dönmüştü.

Campana'ların biri, gözlerinden ateşler fışkırarak, «Sen neyin peşindesin?» diye sordu.

Herif hiç tınmadı.

«Durum elverişli değildi, ahbab! Çok yavaşladık. Taze Fasulye de gözlerini benden ayırmıyor. Normal hızımızla

yürüyelim ki bize dikkat etmesinler. Gelecek dönemeçten sonra hazır olun, saldıracağız.»

Aslında bu sahtekârın amacı besbelliydi, etrafı uyutmak istiyordu. Ve biri çıkıp duruma hâkim olmadığı takdirde bu isteği gerçekleştirecekti de. Ama artık yeni oyunlara kalkışmak için vakit epey geçti. Şimdi biri çıkıp, «İleri arkadaşlar,» diyecek olsa, millet şaşırarak ve duraksamalar zaman kaybına neden olacaktı. En doğrusu, Korsikalı katillerin yarattığı korkunun galebe çalacağını umarak, namussuzun emir yermesini beklemek olacaktı. Kaçabilecekleri yolların sonuncusuna yaklaşırken küçük gruptakilerin kafalarından bunlar geçiyordu. Herhalde sekiz Fransız böyle düşünüyorlardı, Yugoslavia Polonyalı dostuna gelince, onlar çoktan toz olmuşlardı. O takır tukur dilleriyle, Fransız kopoya güvenilemeyeceğini konuşmuş ve işareti beklemeden, dönemeçten hemen sonra- atlamayı kararlaştırmışlardı.

Düşündüklerini uygulamaya koydukları sırada, şans da onlardan yanaydı. Taze Fasulye'y'e çömezi dürbünleriye karşı doruğa tırmanmaya çalışan bir dağ keçisini izlemeye dalmışlardı. Sekiz Fransız olan biteni çakana kadar biraz vakit geçmişti ama' onlar da iki kaçağı izlemeye hazırlanıyorlardı. Taze Fasulye'yle çömezi elli metre kadar arkalarında kalmıştı, ama salakça bir tutumla tüm kafalar şefleri Riton'a döndü.

«Ne bekliyorsun?» dedi Noter. «Hadisene, bağır, emir ver.»

Herif ağzını açtığı anda hepsi bir an önce atlamak için uçuşumun kenarına sıralanmışlardı. Ama ağzından çıkanları duyanlar donup kaldılar:

«Kefttmandoführer... Jkommandbführer... zwei Mann weg! İki kişi kaçtı!»

Alçak! Ne orospuymuş meğer! Geride kalanları durdurmakla kalmamış, kaçanları da ispiyonlamıştı. Kaçaklar, karın derinliği nedeniyle karşı yamaçtaki ağaçlara henüz

ulaşamadıklarından ölüme mahkûmdular. Bu beyaz örtü üzerinde ne de güzel hedef oluşturuyorlardı. İlk ateş saivo-suyla yıkıldılar. Biri temelli düşüp kaldı, öteki seke seke ilerlemeye çalışıyordu. İçi rahatlayan Taze Fasulye dikkatini yola çevirdi.

«Altes, hepiniz yatın, Schebse Frçjnzosen,» diye hay-kırarak tetiğe bastı, kurşunlar yere yatanların kafalarından teğet geçti, gözü dönmüş herif daha da ileri giderek yardımcıсын da, ilk parmağını kıpırdatacak olanın beynine kurşunu yapıştırmasını emretti. Artık takip başlayabilirdi. Karın üzerindeki ayak izlerine basa basa! İlk yaralının başına vardı. Polonyalıydı bu, kendisini neyin beklediğini çok iyi tahmin ettiğinden son bir gayretle katilinin silahına saldırmaya kalkıştı. Canavar ruhlu astsubay küfürlerle tetiğe bastığı gibi adamın beynini dağıttı.

Sayın Riton kendini pek rahat hissetmiyordu herhalde Augustin zorlamamış olsa bile, o yine utancından yerlere yatacağı.

Campana kardeşlerden biri ne yapıp yapıp kulağının dibine yanaşarak, «Ödeyeceksin bunu namussuz!» diye fısıldadı. «Ele verdiğin Polonyalı gibi, hayatınla ödeyecek-sin.»

Bundan kuşkusuz yoktu, üstelik Taze Fasulye'nin yağdırmakta devam ettiği kurşunlara bakılırsa, bir ölüm daha vicdanına oturacaktı. Ama bir çeyrek sonra çıkagelen herifin surati adamakıllı asılmıştı.

«Er 1st weg, kaçtı,» diye hırladı adamına.

Ama silah sesleri, boğazdan, tünelden, hatta kamptan bile duyulduğundan SS kolları dağın tozunu atmak üzere yola çıkmışlardı. Bu dağı geçebilmesi için küçük Yugoslavın epey şansa ihtiyacı olacaktı. Ama yine de becerdi, haberi ertesi gün, Yanka getirdi. Peşindeki itlere rağmen, kan ter içinde partizanlara ulaşmayı başarmıştı. SS'ler çetecilerle çatışmaya girmektense tornistan etmeyi yeğ tutmuşlardı, ama görünüşü kurtarmak için Winkler, akşam rapo-

runda iki kaçağın yakalanıp öldürüldüklerini bildirdi.

«Bu komünist köpeklerin cesetlerini, kurtlar kuşlar yesin diye dağda bıraktık. Hepinize ders olsun!» diye sözlerini ilettiler çevirmen Helmut.

Gerçekten de bu dram Fransızlara bir ders oldu, ama Herr Kommandant'ın sandığı anlamda değil. Ritcn'un canavarca tutumu herkesi etkiledi, özellikle Fransızlar utançtan yerin dibine girdiler. Aslında Poloyalıların hesap sormaları gerekirdi, ama adamlar 1940'dan beri acı çekmeye öylesine alışmışlardı ki fazla sarsılmadılar. Birakalım Fransızları, kirli çamaşırlarını kendi aralarında temizlesinler!

Riton sekiz tanık sayesinde, yurda döndüğünde idamı ya da ömür boyu tutuklu kalmayı hak etmişti, ama bu arada şimdi de bir şeyler ödemeliydi. Almanlar arasındaki itibarı bunu oldukça zorlaştırıyordu. «Zwei Mann weg,» diye yırtınması onu kahraman yapmış, Almanların gözbebeği olmuştu. Kamptakilerin içi içini yiyor, ama elleri kolları bağlı kalıyorlardı. Tek çareyi Riton'la konuşmakta buldular. Bu işten zararlı çıkan Taze Fasulye oldu, adama resmi bir uyanda bulunuldu. «Yardımcınızı ötekilerin başında tutacağınıza, hepsini öldürüp birlikte kaçakların peşine düşmeliydiniz. Böyle bir durumun tekrarı halinde siz de cezalandırılırsınız.»

Tito'cu SS, Zimmermann yetiştirmişti bu azar faslını, Paulo yine paniğe kapıldı.

«Böyle bir durumun tekrarı halinde? O zaman, ya ben de aralarında olursam? SS'ler kaçakları rahatça kovalasınlar diye ya beni de temizlerlerse. Hay Allah, al basına belayı!»

Yugoslavin kaçışından iki gün sonra sıranın kendisine geldiğini sandı. O gün. Almanlar korkutma numaralarını öyle iyi tezgâhlamışlardı ki, on kişi ölüm korkusuyla tir tir titrediler. Eski bir Alman numarası olan rehinelere oyunu. Neyse ki bu yalnızca eğlenmek için düzenlenmişti, herkes korktuğuyla kaldı. Ama ne korku! «Tanrım... Ey yüce Tan-

300 —

rim... Anneciğim... Ölmek istemiyorum...» Taze Fasulye'nin —yine o!

lü olacağını düşünmekle hata ediyorlardı. Tam tersi, kıyım büsbütün hızlanacaktı. Az önce krematoryumun önünde duyduğu korku, unutulacak türden değildi.

«Bana aynı numarayı bir kez daha yutturamazlar,» diye söylenip duruyordu öfkeden kudurarak. «Yuvamıza kavuştuk... yuvamıza kavuştuk... daha söylensinler avanaklar! Benim yuvam dışarda, Yugoslavinki gibi... Bu tür şakalardan sonra Yanka'nın keyfini bekleyemem artık. Bu kez şart olsun kaçacağım.»

Kapıldığı heyecan ona, tünelin dibinde günde on iki saat çalıştığından, on mahkûma iki nöbetçinin göz kulak olduğu Schneekommando türünden angaryalara katılamayacağını unutturmuştu. Firarı, Rus subaylarının yaptığı gibi, deliğin içersinde gerçekleştirmeye çalışılmıyordu. Ama onlar üç kişiydiler, yarıdakılar dışında...

«Elbet bu işe meraklı olanlar var,» diye kendini kandırmaya çalışıyordu. Ama ciddi bir plan olmadan kim yavaşır böylesine rizikolu bir işe? Ance çılgını belki?

O zavalılık da revirde yeni bir iltihabı iyileştirmeye çalışıyordu. Bir çıksa, Paulo onu da kendi çalışma ekibine katmaya kararlıydı. Durmaksızın yağın kar tüm yöreyi örtmüştü. Paulo'nun bekleyişleri boşa çıkmış, delikanlı korkulan sona varmıştı. İğneyle oynaya oynaya Mauthausea kur'asını kazanmıştı. Numarası çakıldığından ceza olarak değil, Üniversele son günlerde aylıklık eden pek çok kişi olduğuna karar verdiği için, postalanmıştı. Mutfaklar, bloklar, çamaşırhane, atelyeler ve özellikle revir dalgacılarla dolmuştu. Rakamların sıralandığı rapor Mauthausen'e ulaştığında karşılığı pek sert oldu: Tüm hastaların, yaşlıların, parazitlerin toplanması, kafalarının iyice kazınması, tüm muayenelerden geçirilmesi ve merkeze postalanması, Zie-rei®, şatosuna Yugoslav bitlerinin girmesini kesinlikle istemiyordu. Gidecek olanların işe yarar giysilerinin tümüne el kondu ve onların yerine paçavralar verildi.

Yurtlarına gideceklerini sananlar, bu soğuk ülkede ça-

r- 302 —

İşan arkadaşlarına giysilerini bırakmaktan memnundular, öyle ya, nasıl olsa artık sivil giyineceklerdi. Şirketin gözden çıkardığı 150 kişilik kontenjan dolmadığından, gönüllülere başvuruldu. Yirmi kişi çıktı aralarından. Bunlar, dedikodulara kanmış, Kızılhaç aracılığıyla ülkelerine gönderileceklerini sanmışlardı. Kalanların bir bölümüyse hayatlarının fırsatını kaçırdıklarını sanarak

hayıflanıyorlardı. Birbirlerine destek olmaya çalışan bu hayaletler kolunun gidişini izlemek korkunç bir şeydi. Tüm revir boşaldığında, buz gibi bir yağmur altında yaralılar, kırk derece ateşli-Jer, Kızılhaçla buluşacaklarını sandıklarından son derec® mutluydular. Cimri Winkler benzin harcanmaması için kamyonları çıkartmamıştı. Tünelini kazmak için canları çıkan bu insanlar on beş kilometrelik kaygan bir yolu yürümek zorundaydılar.

Yolculuğun acı bir şekilde noktalanacağını hisseden Paulo. Ange'm gitmesini engellemek için bütün gün deli gibi çırpınmış, Fritz'e, Davmeli'ye, hatta Otto'ya bile bas vurmuştu. Boşuna, Belloni revirin abonelerinden olduğu için kontenjana dahildi.

«Gara varmadan önce tüymeye bak. Tek şansın bu. Orada gebereceksin. Yaya gideceğinizi bilmiş olsam, ne yapar eder, ben de katılırdım. Böyle bir firar fırsatı ele geçmez...»

Ange bir garip bakmıştı. Ne? Her firardan söz edişinde kendini tersleyen Paulo muydu böyle konuşan? Üstelik öylesine yorgun ve halsizdi ki...

«Çok geç!» diye karşılık verdi. «Eğer vakit gelmişse... ne denir? Umarım yine görüşürüz. Eğer sen de sağ çıkabilirsen...»

Kaçmaya kalkışmayacağı besbelli. Hasta bacağıyla seke seke kamp kapısından çıktığını görünce, Paulo kendini zor tuttu. Ama onu asıl şaşırtan gencin, «Eğer sen de sağ çıkabilirsen...» demesiydi. Ange kurtulduğunu sanmıyordu herhalde.

Aynı soruyu içtima yerinde toplanan tüm kamp sakinleri kendi kendilerine soruyorlardı. «Belki de bu Kızılhaç hikâyesi gerçektir, oysa bu cehennemde...»

Heyecanı yatıştıktan sonra Paulo kafasını toparlamış*-tı.

«Numaracı herifler, hiçbiriniz buna inanmıyorsunuz ya!»

Sakin Loibl serüveni, küçük gruplar halinde. Mautha-usen'e dönüşle son bulmasın...

Ertesi sabah uyanır uyanmaz Joel'i bir kenara çekti.

«Bu kez kafana dank etmiştir umarım. Senin direnişçiler ufak ufak Mauthausen'i besleyecekler. Yakında, burada adam başı iki SS'le kalacağız. Güzelim projelerinizi o zaman görürüm.»

«Evet, bu an geldi,» dedi Brötanyalı. «Akşam toplantı var, bu konuyu görüşeceğiz.»

«Neyi görüşeceksiniz? Bana bak, bugünkü kafileye katılmama ramak kalmıştı, duraksamaya hakkın yok. Kaç-malısın. Mauthausen'de ne işe yararsın ki? Birlikte kaçalım, bir planım var.»

Joel alaycı bir sesle, «Yanka mı?» diye sordu.

«Hayır. Ha, hiç ondan haber aldın mı?»

«Evet. Geri dönmüş.»

«Olamaz!» Paulo sevincini saklayamamıştı.

Öyleymiş ya! Sivil kamptaki işine dönmüş, ama çeteci şefleri, yazı makinesinin başından kalkmamasını emretmişler. Artık ne tünelde gezinti, ne de Paulo'yla aşıkdaş-lık var!

«Görev aşktan öncedir. Cesaret sevgilim. Yakında görüşeceğiz.» O akşam Yanko kızın bu mesajını Paulo'ya ilettiler.

Elindeki kâğıt parçasını belki onuncu kez okurken, «Bu saçmalık da neyin nesi?» diye homurdamyordu. «Cesaret... cesaret... yakında. Anlaşıldı. Kendi başımızın çaresine yine kendimiz bakacağız.»

Bu ayrılığın kızı üzmüş olup olmaması umurunda bile değildi. Bencilce düşünüyordu. Herhalde mınıcıklama fasıllarını aramaya vakti olmamıştı, kafası bambaşka konular-,la doluydu bu aralık. Ama eğer kız onu özleyip bir dümen uydurursa, karşılığını vermekten geri kalmazdı. «Sununla bir yüz yüze gelsek de ciddi ciddi konuşsak, sivil giysili .birini bulmaya ikna edebilsem, git, bunları söyle kıza,» dedi Yanko'ya.

Bir çift tatlı sözcük bile eklemedi. Aslında hata etmiş... Karşılık olarak kupkuru bir cevap geldi:

«İmkânsız! Kendi olanaklarınla tüymeye bak. Yanko sana ne yöne kaçabileceğini anlatır.»

«İnek karı!» diye patladı Pauio. «Beni silkeledi.» Hemen. Joe'i bulup gerçeği süsleyip püsleyip konuya girdi.

«Oldu sayılır Jojo. Bizi bekliyorlar. Yanka izlenecek yolu bulmuş. Bize firarı planlamak kalıyor.»

Beden eğitimi öğretmeninin umursamazlığı düş kırıklığına uğratmıştı, biraz da palavra sıkımayı denedi.

«Dede aklıma geldi. Yemek saatinde bir onarım bahanesiyle bizleri yanma aldırısın. Kabul eder mi dersin?»

«Olabilir, git sor bakalım, ama bende iş yok. Dün toplantıda bir karar aldık. Kalıyoruz. Hem de sonuna dek. Yöneticilerimizin Mauthausen konvoylarına düşmemeleri için önlem aldık. Bu yöre

askeri açıdan önem' kazanıyor. Bizim tüneldeki rolümüz de öyle. İlk saflarda olacağız. Tekrar silahlanmak amacıyla yaşamımı sürdürüyorum.»

«Partizanlara katıldığın takdirde sanki silahlanmaya-caktın do, sersem sen de! Eğer razı olursan üç güne kadar tüyeriz.»

«Tito'nun yanmdakilerin bizi istemediklerini pekâlâ biliyorsun. Onlara ayak bağı oluruz. Gel şunu itiraf et, sen çarpışmak için tüyme meraklısı değilsin.»

Joel'in önünde bunu yalanlamak çok zor oluyordu. İyice sinirlenip kısa kesti.

«Öyleyse eyvallah dostum. Yalnız giderim. Ama inan. bana, burada kalmakla savaşa katılmak fırsatını da yitiri-yorsun.»

Anlaşılan kızılar bu De Gaulle-cünün iyice beynini yıkamışlardı. Disiplin budalası bir ahmak olup çıkmıştı, fikrini değiştireceği yoktu. Gaiba1 asıl amacı Loibl tugayında rütbeli bir subay olabilmekte. Kişisel eylemden çok ordu meraklısıydı.

Ama yalnız tüymek Paulo'yu da pek açmıyordu. Özellikle' tünelden. Zor kullanmak gerektiğinden, en aşağı üç dört kişi olmalarında yarar vardı. Güvendiği adamlardan ikisi, Joel'le Ange, şimdiden saf dışı kalmışlardı. Geriye Dede, Pompon ve Francois ile Pommier gibi iki boksör kalıyordu. Onların da firara niyetli oldukları kuşkuluydu. Buna karşılık küçük Tito gibileri dünden hazırıldılar. Bu konuyu çoluk çocuğa açmadan önce Dede'nin fikrini almakta yarar vardı. Bu zekâ ve bilgi kumkuması herhalde olağandışı yollar bulabilirdi. Hem üstelik onunla doğrudan doğruya konuya girilirdi.

«Dede, ben tüyüyorum,» diye saldırıya geçti. Ve önceki gün Ange'a olduğu gibi şaşırmasına zaman yermeden sözlerini sürdürdü.

«Evet, sonunda kararımı verdim. Benimle gelip gelmeyeceğini öğrenmek istiyorum. Tito'nun yanında yerim hazır, sana da tek sunabileceğim bu. Ama önce buradan çıkabilmek gerek.»

Az önce Joel'in suratında gördüğü hafif sırıtışla Dede, «Partizanların yardımını Yanka'ya mı borçlusun?» diye sordu.

«Öyle. Ama sana her şeyi açık açık anlatmakta' yarar var. Kızcağız önce beni bizzat kaçırmak için plânlar hazırlamıştı, ama tatilden döndükten sonra Almanlar onu kısıka aldılar, şimdi tek yapabileceği kaçtıktan sonra ne

Tünel — F : 20

yol izleyeceğimi bildirmek oluyor. Hiç yoktan iyidir.»

Dede o kadar ilgisiz dinlemişti ki Paulo alındığını sandı.

«Tito'cularla temas kurabilmek için benim yardımına ihtiyacın olmadığını biliyorum ama hiç değilse bu da birta-,kım işleri kolaylaştırır. Sen nasıl kaçabileceğimize kafa yor, yeter. Bu konuyu düşünmek için beni beklememiş olduğuna da eminim.»

«Elbette,» dedi Dede. Ağzından tek çıkan söz de bu oldu

Bu kez yan çizdiği apaçıktı. Oysa gizli radyonun kralı, tehlikelerden yamayan, gözüpek bir gençti.

«Anladım,» dedi Paulo. «Sen de bir şeyler hazırlamıştın galiba.»

İyi oturtmuştu. Bu kez öğrenci kaçamadı.

«Öyle Paulo,» diye itiraf etti. «Ben de tümüyle hazır-Janıyordum. Her şey tamam. Geçen kış olduğu gibi, ilk kar fırtınasıyla tepedeki telefon tellerinin kopmasını bekliyorum ve... elveda Lojbl. Aylardır bunu kuruyorum. Neden elektrikçi olduğumu sanıyordun?»

«Anladığım kadarıyla Joel'le aynı fikirde değilsin. O, görevinin burada kalmak olduğuna inanmış...»

«Onunki de başka tür bir çarpışma yolu. Benim görevim, zevkim diyelim, haber yaymaktır. Ancak parmaklarım hareket ettiği zaman mutlu olabiliyorum, dünyanın bu garip köşesinde bana bu aleti yalnız partizanlar bulabilir.»

Kararının mantıklı olduğuna bir kez daha kendini inandırmak isteyen Paulo, «Bunun dışında, sanırım sen de burada kalmanın budalalık olduğu fikrindesin?» diye yineledi.

«Kuşkusuz, bence işler kötüye dönecek. Dünkü olay-Jar beni adamakıllı ürküttü. Kar bir başlasa...»

Kar... kar... diye düşünüyordu Paulo. «Bu benim hiç işime gelmez. Tam tersine, kardan önce kaçmak zorundayım.»

Sonunda bir an önce gidip başkalarının kapılarını çalmak amacıyla Dede'ye elini uzattı.

«Eh! Şimdilik iyi şanslar.»

Dede'nin firar peşinde oluşu bir an önce harekete geçmesini zorunlu kılıyordu. Anlaşılan firar, Loibl'de bir sabit fikir haline gelmeye başlamıştı. Bu cehennemde edindiği, üç dost olmadan

kaçmak zorunda kalacaktı. Hepsinin bir özürü vardı, zavallı Ange yaka paça götürülmüştü, ama yine de bir yıldan fazla süredir kardeş gibi yaşadıkları kişilerden, dostluğun ve güvenin en gerekli olduğu bir sırada ayrı düşmek zor geliyordu. Kuşkusuz, başkalarına başvuracaktı. Francois, Pompon, onlar da yabancı sayılmazlardı, onların da ne yaman olduklarını biliyordu, ama ne yazık ki aynı şey değildi ki. Dede, Ange ve Joel gibi gençlerle bu berbat yerden tüymek bile okul duvarından atlamak gibi geliyordu insana. Arkadaş arkadaşsa...

Kararını verdikten ve hiçbir şeyin kendisini bundan döndüremeyeceğini anladıktan sonra, kendini duygusallığa bıraktı. Yaşamının en önemli, belki de son saatini yaşamanın arifesindeydi. Ama genellikle olduğu gibi, şimdiye dek-tatığı sevinçleri, kızları, parayı, özgürlüğü düşünmek yerine Loibl'deki üç dostu takiliveriyordu kafasına. Eninde sonunda şu gerçeği kendi kendine itiraf etmek zorunda kaldı: Şu boktan yaşamı boyunca rastladığı kişiler içinde yalnızca bu üçünü sevmiştir. Kısa bir süre önce her şey dördünün de kaderinin aynı olacağını göstermişti, aylar geçmiş, dostlukları en acı deneylere bile dayanmış, savaş sona ermeye yüz tutmuştu... Ve birkaç gün içinde ekip çözülmeye başlamış, her biri kendi yönlerinden kaderi zorlamaya koyulmuşlardı. Ange, Mauthausen'e karşı yarı gö-nüüü olarak savaş veriyordu, Joel kanlı kavgasını sürdürmek için burada kalmaya azimliydi, Dede onarım için kendine eşlik edecek SS'in başına kancasını indirmek amacındaydı ve kendi.Paulo, şu anda ne yapacağına karar verememiş ama tüymeyi kofasına koymuştu.

«Buralara nasıl geldik? Birbirimize çok açılmadık galiba,» diye yakınıyordu.

Ama zarlar atılmıştı bir kez, inceldiği yerden kopsun! Eğer fırtınadan sonra buluşma sofrasına gelemecekler olursa, onların anıları daha da güzel olacaktı. Eski savaş-çtları yemekleri iç kapatıcı olur zaten. Herkesle canciğer olmaksızın yurda dönmek onların kişiliklerine daha uygun düşüyordu. Asıl kaygı veren, dört kişiden hangilerinin dönebileceğiydi. Bu durumda hepsinin dönebilmesi ancak bir mucize olurdu.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Paulo ne kadar ısrar ederse etsin, Joel'le DedĖ kararlarından döneceğe benzemiyorlardı. O da çareyi hemen o akşam yeni gönüllüler aramaya çıkmakta buldu. Şu işe bakın, hemen o akşam ilk adamını buldu: Pompon. Kapı gibi herif! Üstelik ayakları yere basan cinsten, Paulo'nun uydurduğu plana hiç duraksamadan evet dediğine göre, plan da gerçekten sağlamdı herhalde.

Oysa ne kadar da basitti. Üç Rusun başvurduğu çare: Küçük tren. En önemli ayrıcalık araya kan girmemesi. Kontrol görevlisi SS'ler vagondaki toprak ve taş yığınları,-nırt altına gizlenen kaçakları görmeyeceklerinden kaçış gayet rahat olacak. Almanlar istedikleri kadar sivri uçlu sopalarını batırıp dursunlar, kuşku çekecek bir şey bulamayacaklar, amo sopaları da fazla derine inmeyecek, çünkü gerçek döşemenin elli santim kadar yukarısında bir döşeme tahtası daha var! Paulo kafa patlatmalannın sonunda buna karar vermişti. Cifte taban! Tıpkı Paris'in güvensiz sokaklarında, karanlık günlerde elinde dolaştırdığı bavullar gibi.

|

«Buluşun tam bir deha eseri! Geliyorum,» diye bağırıyordu Pompon.

Elbette daha ortada halledilmesi gereken yüzlerce sorun vardı: İkinci taban neyin üzerine tutturulacak? Boşaltım yerine vardıklarında vagonlardan nasıl çıkılacak? İlk iş geçe ekibine katılabilmektir, gerisi bir organizasyon sorunuydu.

Blok şeflerinin kulağına fısıldamak yetti de arttı bile. Ertesi pazartesi i'ki kafadar gece ekibindeki yerlerini almışlardı. İlk adım atılmıştı. Bundan böyle Pompon bitmez tükenmez anılarını, karı kız hikâyelerini anlatmadığı takdirde tüm gecelerini firar planını oluşturmakla geçirebilirlerdi.

Kaygı duymaya gerek yokmuş. Pompon bambaşka bir insan olmuş, etrafın ilgisini çekmek, sağı solu güldürmek amacını güden o sulu geveze gitmiş, yerine akli başında biri gelmişti.

«Yoksa korkudan dili mi tutuldu bu herifin?» diye meraklanıyordu Paulo.

Yok, Pampon'un davranışlardaki bu köklü değişim çok daha önceden, hemen hemen bir ay önce olmuştu. Kereste işini bırakmaya kendi kendine karar verişinden beri... Evet, dışarıda çalışmak zorlaşmış, kötü havalara etkilemeye başlamıştı, ama dostu kapo yanında oldukça hiç değilse kimse sabahın köründe gelip onu çizgiye doğru koşturmazdı. Öyleyse neden hiçbir zorlama olmadığı halde deliğe dönmüştü? «Kafasının içinden neler geçti kim-bilir?» diye kendi kendine sorup duruyordu Paulo. Firar düşüncesi olamazdı. Çünkü kereste taşımak bahanesiyle çok daha rahat tüyebilirdi. Herhalde Pompon, Paulo'nun son şansıydı! Çift tabanlı firar projesini daha önce üç kişiye açmıştı. Otelci olsun, Pommier olsun, hatta Burgon-yalı Francois bile yan çizmişlerdi. Hele Pommier gibi bulun yaz ringlerde aslan kesilmiş birinin, «Yok arkadaş, ben

yokum. Çok çektim, akü boşaldı artık,» demesi adamakıllı şaşırtıcı olmuştu.

Otelci direnişçiler grubuna ihanet edemeyeceğini ileri sürmüştü. Aslında bunda biraz haklıydı da. Komünist olmayan pek çok kişi gizli örgütü tümüyle ele geçirmemeleri için komünistlere karşı otelciyi destekliyorlardı. Paulo bir kez daha bu karara boyun eğdi.

Ama en beklenmeyen, Burgonyalı François'nin reddedişi oldu, bu onu tam bir düş kırıklığına uğrattı. Oysa fünf urscS zwcnzig kralı çok içten nddenler ileri sürmüştü.

«Seninle firara kalkışmak gerçekten pek hoş olur. Ama öte yandan hesaplaşma saatinde Almanlardan fazla uzakta olmak istemiyorum. Onları teker teker parçalama zevkini başkalarına bırakamam.» Sonra da kahkahayla eklemişti. «Gizli örgüt beni siyasi komiser tayin etti, sorumluluklarım' var artık...»

On sekiz yaşında tutuklanan bu çocuğu da mazur görmeli. Ne de olsa Loibl'da erkek olmuştu. Aynı zamanda yıldız. Onu tüymeye çağırarak, ödül dağıtım töreninden yoksun bırakmak demek olurdu. Paulo fazla üstelememişti. Şimdilik otelci ya da Francois yerine Pompon'un gelmesine seviniyordu. Pompon da kendi kendine birtakım sorular sormasın diye daha önceki sonuçsuz girişimlerden, hatta Joel ve Dede'den bile söz etmedi. Sonra birden korkuya kapıldı.

«Pompon'a ne kadar..güvenilir acaba? Son anda korkup yan çizeceklerden değil, ama ya hastalanırsa, ateşi çıkarsa, ishal olursa... yo da kafasına bir taş inerse!... Bir yerine iki kişi bulmam belki daha iyi olur. Maddi açıdan da mümkün. Gizlenme yerine üç kişi de rahatlıkla sığar Üstelik bu fikir benimdi, işe yarar birini daha kafileye katmak elbette iyi olur. Bir sürü hazırlık gerek. Üç kişi olunca bunu daha çabuk hallederiz. Pompon'a derhal bunu bildirmeli. Onu dümene getirmeye gerek yok. Doğru olmaz.» Hemen planını uygulamaya girişti.

«Hey dostum, akiıma ne geldi, biliyor musun? Sen de hiç dağcılık yapmadın herhalde. Dağda yolumuzu nasıl bulacağız?»

Pompon bir süre durdu, şaşırmış numarası yaptı, oysa dostunu, bu budalaca soruyu boşuna sormadığını anlayacak kadar tanıyordu. İçindeki çabuk boşaltsın diye bozulmuş gibi davrandı. Sert bir sesle, «Sen benimle dalga mı geçiyorsun ahbab?» dedi. «Yoksa beni sınıyor musun? Pompon bir şeye evet dedi mi, tamamdır artık, verdiği erkek sözüdür. Artık kimse benim seninle gelmeme engel olamaz.»

«Bozulma,» diye sözünü kesti Paulo. «Yanlış anladın. Kafama bir şey takıldı. Senden bir şey saklamak söz konusu olmadığından hemen açıklayıvereyim. Bizim yataklı vagona pekâlâ üç kişi de sığabilir, civarı, özellikle dağları iyi tanıyan bir arkadaş daha almamakla budalalık etmiş oluruz. Düşün, lam başarıya ulaşıp tüyüyoruz, bir de bakıyoruz ki Nordfled'deyiz! Ne dersin?»

Pompon arkadaşının içini iyice dökmesini bekliyordu. Sustu.

«iyi bir dağcı işimizi görür,» diye sürdürdü Paulo. Lepreux aklına geldi. Gerçek bir dağ keçisi bu çocuk! Üç ay önce oralarda çetecilik oynuyordu. Bu Karawanken orospusunda geçitler bulmak onun için çocuk oyuncağı olsa gerektir. Ona karşı değilsin ya?»

«Vah yavrum vah!» diye patladı Pompon. «Bir çeyrektir lafa nasıl gireceğini bekliyorum. Bütün bunları bana ilk günden söyleyemez miydin?»

«Yemin ederim önceden bilmiyordum. Lepreux şimdi geldi aklıma. Onu istemiyorsan boşver, sözünü bile etmem.»

«Hadi be Paulo! Soruyu sorup sonra da karşılığını kendin veriyorsun. Lepreux'yu istemediğimi söyleyen oldu rnu? Tam tersi, o çocuk hoşuma gidiyor. Biraz sıkışırız. Bakalım o da he diyecek mi?»

Şansları yokmuş, Paulo'nü n teklifi dağ keçisini hiç mi hiç ilgilendirmemişti. Nedenine gelince, o da Dede gibi planını yapmış, tek başına çekip gidecekmış. Ama çift taban hikâyesi pek hoşuna gittiğinden o da kendi hazırladığı numarayı açıklayıverdi. Son derece basit: Bir akşam, tünele tırmanırken, tepetaklak uçurumdan aşağı yuvarla-nıvermek. Tüm şansın ondan yana olması için günlerin biraz daha kılmasını bekliyordu. Sonunda olanca özgüveniyle, «İtlerin benden önce tırmanabHeceklerini sanmıyorum,» diye eklemeyi de unutmadı.

Elbette, dağ keçisi o hızıyla hepsini kolayca ekledi. Ne yazık, diye düşünüyordu Paulo. Ama bambaşka bir konu onu iyice korkutmaya başlamıştı: Ansızın Loibl'i saran firar salgını. Lepreux'den, Dede'den başken planları olup da susanlar da vardı elbette.

«Sonunda topumuz da gürültüye gideceğiz galiba. Elimizi çabuk tutmalıyız,» diyordu Pompon'a. Ortağı da Lep-reux'nun gelmeyeşine üzülmüştü. Ama çareyi bulan yine o oldu. Birden yerinden sıçrayarak, «Buldu,» diye haykırdı. «Bir dağlı daha biliyorum.»

«Kim o?» Paulo âdeta ulur gibi sormuştu.

Beşinci bloktaki Bearnlı. Buraya geldiğinden beri beş kez bile ağzını açmadığından onu tanımazsın. Ama Almanların onu neden iMauthausen'e tıktıklarını biliyorum. Uçaklardan atlayan Amerikalılarla İngilizleri Pirenelerin öte yakasına geçiriyormuş. Fransa'nın her yanından, hatta Belçika'dan bile gelip onu buluyorlarmış. Yüzierçesini zevk için kaçırdığı Yahudileri saymıyorum tabii. Böyle bir herifin yanında senin Lepreux ana kuzusu kalır. Bu profesyonelin dikâlâsı!»

«Sen de şampiyonun daniskasisın,» diye keyifle bağırdı Pauio. «Bu akşamdan tezi yok, senin şu Bearnlıyı kısıpaca alalım. İnşallah o da apayrı bir dümen peşinde değildir. Ha, sahi, bu Anka kuşunun adı nedir?»

«Hegeboru. Ama yakınları sadece Hego ya da Buru

der. Hatırladığım kadarıyla Pau'nun güneyindeki bir köyden, aşağı yukarı bu yükseklikte.»

Şansları geri dönmüştü. Pompon'un aydınlattığı Bearnlı sevinçten havalara sıçradı. Geldiğinden beri kafasını meşgul eden şu kayalıklarda özgür dolaşabilmenin düşüncesi bile yanaklarının pembeleşmesine yetmişti.

«Bu civarı doğduğum yerler kadar tanıyabileceğimi sanıyorum,» dedi. «Arkadaşlar, benimle yolunuzu kaybetmezsiniz. Yine de bu garibi akıl ettiğiniz için teşekkürler.»

O da gecelerden olduğundan brifing hemen başladı.

«Önce bir şef seçmeliyiz,» diye girişti Pompon. «Oybirliğiyle, Hego ve ben seni seçiyoruz Paulo.»

Başka ne tür bir seçim olabileceğini bilemeyen Paulo, «Çok naziksiz,» dedi. «Öyleyse beyler, hemen programı hazırlamaya koyulalım. İlk olarak, üçümüz de vagonları doldurma görevine atanmalıyız; ikinci olarak saklanacağımız yeri hazırlayacağımız malzemeyi elde etmeye girişmeli. Bunu iyi düşünmeliyiz, işin ucunda bir ton molozun altında kalıp boğulmak da var. Demek ilk işimiz iki metreye yakın, sağlam, kalın tahtalar bulmak... Dört beş tane yeter. Tam uzunluk ölçüsü için birçok vagonu ölçmemiz gerek, çünkü —bilmem siz de düşündünüz mü— hangi vagona gireceğimiz ancak son anda belli olur.»

«İzin verirsen bu tahtalarla ben ilgileneyim,» dedi Pompon. «Dostum kapo bugünlerde marangozhaneyi yönetiyor. Ona, tünelde kendime bir yatak hazırlamakta olduğum mavalını okurum, hem herifi güldürürüm de. İstedığımız uzunluktaki tahtaları bizzat keser.»

«Fevkalâde, böylelikle bir sorunumuz daha halledilmiş olur,» diye onayladı Paulo. «Tabanı hallettik, iş onu nereye oturtacağımıza kaldı. Onu da şöyle düşündüm. Vagonun dört köşesine de bir bağ taşı oturturuz. Biraz sahamızı daraltır ama kırk santimlik bir yükseklik sağlar. Fakat rahat kıpırdanır ve soluk alabiliriz. Tünel boyunca bunlardan yüzlerce var. Dört tanesini aşırmaq için son geceyi

bekleriz. Tahtalarıysa ancak harekâttan bir saat önce. sabahın dördüne doğru ortaya çıkarabiliriz. Bütün bunları nerede saklayabileceğimizi biliyorum, hemen iki adım ötede daha önce başvurduğum bir zulam var.»

Pompon ve Hegoburu neden sabahın dördü de gece-yarısı olmadığını soracaklardı, ama 'şeflerinin, özgüveni kendilerini öylesine etkilemişti ki, susmayı yeğlediler.

Paulo durumu çakmış olacak ki, konuya kendi temas etti.

«Sabahın dördü, yani diesel'in son yolculuğundan az önce. Eğer gece yarısı harekete geçerse, avans açısından aynı kapiya çıkar, çünkü vagonlarımızın doldurulma-dığını gören sürücü olayı haber vermek zorunda kalır. Bence gün doğmasına en yakın saatte harekete geçmek daha akıllıca.»

Gizlenme yeri, seçilen saat, hepsi kusursuz! Ama harekâtın bağlı olduğu asıl sorun, vagonun güney kapısından çıkışı ve boşalmasındaydı. Koca kancalan kim açacaktı? İçleri girdiklerinde nasıl tekrar yerlerine takılacaklardı? İlk gün, Paulo bu konuda özellikle az konuşmuştu. Hafif bir göz kırpmayla sanki, «Eee, Yanko ne güne duruyor?» der gibiydi. Pompon da fazla sormaktan çekinmişti, ama bugün, her şey hollolmuşa benzediğinden sabırsızlıkla Pa-ulo'nun planının ikinci bölümünü açıklamasını bekliyordu. İnsan yaşamını tehlikeye attığında artık ağız sıklığının pek gereği yoktu.

Ne yazık ki patron da bu konuda pek bir şey bilmiyordu. Sadece SS kontrolundan sonra tren diesel'den ayrılıp küçük dekovili tarafından boşaltma yerine doğru çekildiğinde, iki yardımcının kaçakları buldukları yerden çıkaracakları biliniyordu. Diesel'in bir tutuklu olan sürücüsü nöbetçi mahallini geçmek hakkına sahip olmadığından kancaları başka iki kişiden biri çıkaracaktı: Dekovil sürücüsü ya da yardımcısı der Bremser. Ama hangisi? Sürücü mü, yardımcısı mı?

•

İşte iyi bir seçim için Yanko'ya başvurmak şart oluyordu. Ama adam gündüz çalıştığından ona bir mesaj gön-derebilmek için Dede'nin yardımı gerekiyordu. Cevabın gelmesi gecikebilirdi. Hem ne biçim bir cevap gelecekti? Bir sürü karşılıksız soru Paulo'yu kararsızlığa zorluyordu. Durumun güçlüğüne farkedenden Pompon yardıma kalkıştı.

«İçeri saklanmamız için bir sorun yok. Doldurma yerinde çalışan bir sürü arkadaş var.»

«Canımı o konu tamam, ben de onu düşünmüyorum, ama yine de kimden yardım isteyebiliriz? Komünistler ağız sıkı ve iyi örgütlüdürler, belki onlar olur. Başka soru var mı?»

Patavatsız Bearnlı, «Var,» diye yapıştırıverdi. «Gizlendiğimiz yerden ne zaman çıkacağız? Boşaltma görevlileri tarafından molozlarla birlikte silkelenmek bana koymaz. Uçurumlardan yuvarlanmaya alışığım. Ama sizler...»

Bu kez Paulo herifleri oyalama siyasetini bir yana bırakarak, «İş oraya varmayacak aslanım,» dedi. «İkiniz efe bana güvenin, yeter. Size söz veriyorum, boşaltmadan önce biri kancaları açacak. Yolun uçundaki o üç sivili tanırım, her biri ötekenden alçaktır. Eğer bir aksilik olur da tüymeden oraya varırsak senin dediğin gibi molozların arasında kaynamayız. Tersine kene gibi vagona yapışacağız ve demir çubuklarımızla o üç alçağın beyinlerini deşeceğiz. Ağızlarını açmamaları gerek.» Bu sözler Pompon'u keyiflendirdi. «Bırak silahlarla ben ilgileneyim. İnan bana, lastik cop olmayacak bunlar.»

Bu sözler üzerine Paulo kaygılarını fazla belli etmeden oturumu kapattı. En kısa zamanda Dedâ Menard - Yanko kanalıyla şu kancaların açılması sorununa bir çözüm yolu bulmalıydı. Gerisi nasıl olsa kolay!

Hafta sona ermeden üç arkadaş tek vücut halinde doldurma işlerini yürütmeye başlamışlardı. İki gün sonrd da, elli santimlik üç demir çubuk ve Kapo Bayer'in bizzat

; hazırladığı dört tahta jambon yuvasmdoki yerlerini almışlardı.

Planını Dede Menard'a anlatan Paulo onu sadece Yanko'yla temasa geçmekle görevlendirmede. Eğer adam kancalan açacak birini sağlamayı kabul ederse, yardım konusundaki istekleri biraz daha çoğalacaktı. Kaçış anında partizan dostların boşaltma yerinde bulunmaları da sağlanabilirdi. Silahlı yardımcıları bir tür hayat sigortası yerini tutardı.

Dede istenenleri çabuk anladı. Paulo bu görüşmeden, mesajının çabucak yerine ulaşacağına inanmış olarak ayrıldı. Ama Brötönyahnm da kendi planı için civardaki çetecilerden medet umduğunu ve bu durumun onun işini az da olsa aksatacağını düşünemedi bile. Dede bu tür küçük hesapların adamı değildi. Bunu ilk haberiyle kanıtladı: Dekovil sürücüsü İtalyanı program dışı tutmak gerekiyordu. Tito'nun adamları tarafından kara listeye alman bu makarnacı, Loibl'da gönüllü olarak çalışan tam bir faşist, bir haindi. Almanlar adama çok güvendiklerinden silah taşımaya izin veriyorlardı.

Son umut yardımcısmdaydi, DedĖ sadece adamın Hırvat olduğunu biliyordu. Heyecan sonuna dek sürecekti anlaşılın! Çünkü bunların aralarında da iyiler ve kötüler vardı. Hem de ne kötüler!...

«Mantiken herifin Almanları sevmemesi gerek,» diye fikrini belirtti Menard. «Yoksa bütün gecesini zavallı bir serseri gibi vagonların cengellerini takip çıkarmakla geçirmez, üstaşı kardeşleri gibi dağa çıkıp kılıcıyla Tito'cu haydutların kellelerini uçurmayı yeğ tutar.»

Paulo o geceden itibaren her şeyin bağlı olduğu bu herifi incelemeye karar verdi.

«Emin ol Dede, herifi bir an bile gözden 'kaybetmeyeceğim. Kendi ağızla çengelleri çıkaracağım söylemesini istiyorum. Bir yanlış anlaşma çok pahalıya mal olur.»

Önemli olan, bu bekleme devresinde heyecan ve tela-

şa kapılmamaktı. Hareketlerinde, sözlerinde, hatta yüz ifadelerinde ölçülü olmak da planının bir parçasıydı. Hele işi kesinlikle aksatmamalı, yoksa koponun biri işin ağır gittiğini fark ederse hepsini toptan, havalı çekicinin başına, toprak kazmaya ya da iskele kurmaya gönderiverirdi. İşgüzarlık da aynı ölçüde tehlikeliydi, o takdirde, çoğunluğu dedikoducu Polonyalılarından oluşan elli çıplak kafalının diline düşmek vardı. Kısacası hiçbir şey olmamış gi'bi, aym tempoda işi sürdürmek, bu aradö, özellikle vagonlar dolup çıkışa doğru yol almaya başladıklarında, sohbe devam etmek gerekiyordu. Henüz dokunamadıkları bir sürü ayrıntı vardı. Örneğin, karın doyurma konusu. Yanlarına yiyecek olarak ne alacaklardı? Kampta süregelen açlık düşünülürse, yiyecek stok etmek son derece zor olacaktı. Paulo hemen bu konuyu kestirip attı.

«Fazla ağırlığa gerek yok. Eğer partizanlar randevularına gelirlerse yiyecek de getirirler. Orada olmazlarsa, hızlı koşmamız gerekir. Hızlı koşabilmek için de hafif olmak gerekir... Sonuç olarak yiyeceklerle boş yere ağırlık taşımayalım.»

«Ya ayakkabı konusuna ne dersin?» diye sordu Hego-buru.

Paulo terslendi. «Ne ayakkabısı?»

«Bu ayağımızdaki tçhta tabanlı zımbırtılarla on metrede bir kayarız. Ben yalınayak olmayı yeğ tutarım. Ah, ip tabanlı pabuçlarım olmalıydı ki...»

«Hey gidi Basklı!» diye güldü Paulo. «Neuneil'ünki-Jeri çalsana.»

Hepsi adcrmakıllı güldükten sonra tekrar konuya döndü.

«Dalga geçiyordum. Hego'nun uyarısı hiç de yabana .atılır cinsten değil. Bu cenabet dağa tırmanabilmek için de hazırlık yapmalıyız. Eh! Bu işe uygun ayakkabı satın alamayacağımıza göre bize tek bir yol kalıyor: Antreman Yapmak. Soluk ve bacak hareketleri. Herhalde tünelde ne-

•v»

fes açma hareketleri yapamayacağımıza göre bu işi kampta halledeceğiz. İçtima yeriyle duşların arasında bir tepecik vardır. Yarından itibaren her gün iki üç kez gidip geliriz oraya.»

Paulo artık adamakıllı rahatlamıştı. Saat gibi çalışanı ekip, her gece vagonlarını iyice dolduruyor, arasıra orayo yolları düşen kapolar da söyleyecek bir şey bulamadan çekip gidiyorlardı. Bunca sabırla tezgâhlanan bu oyunu bozabilecek bir sorun herhalde tünelden çıkmayacaktı.

Oysa kampta atmosfer çok daha belirsizdi. Açlık ve ölümün geri dönüşüyle kıskançlıklar ve dalaşmalar da belirmişti. Ağustos ayında herkes savaşın bugünden yarma biteceğini sanmıştı, oysa artık bugün bu fikir de kafalardan silinmeye başlamıştı. Ve elbet, blok şefleri de çok geçmeden külahları değiştiler. Haieftllnge dostları hiç de savaş kazanacağına benzemiyorlardı. Fransızlar, eski ortakları, yine Scheisskülbel'liğe dönmüşler ve dayak yememeleri için bir neden kalmamıştı. Her saniye ortalığı altüst edebilecek bir olay çıkabilirdi.

Paulo çömezlerine tetikte bulunmalarını, bir mahkûm ya da şef kendilerini aradığında ortalıktan toz olmalarını, söylemeye gerek bile duymadı. Örnek mahkûmlar olmuşlardı üçü de: Erken kalkıp erken yatıyorlar, yoklamaya hiç gecikmiyorlar, angaryadan kaçmayı p, yemeklerde arsızlık etmiyorlardı. Hego'yu tanıyanlar bunu hiç yadırgamamış-lardı. Şimdiye dek ne bir dost edinmiş, ne de yardım dilen-mişti. Geldiğinden beri bütün boş vakitlerini, çevrelerini saran dağ zncirini incelemekle geçirmişti. Karawanken'ler sevgili Pirene'lerinden daha az sevimli buluyordu.

Buna karşılık Pompon'un yeni tutumu etrafındakiler} epey şaşırtmıştı. Şimdiye dek hayat dolu, herkesle dost bir tip olarak tanındığından blok arkadaşları çok geçmeden bu değişikliği fark ettiler.

«Sonunda o da soluğunu tüketti,» diye konuşuyorlardı kendi aralarında, ama, «Ne o, fırıncı? Yoksa sen d© mr

bunalıma yakalandın?» gibisinden şakalar çabuk kesildi. Paulo için de durum aynıydı, onun kuzeydeki moral çöküntüsünün tanığı olan birkaç kişinin dışında herkes, bu duvar diplerinden yürümenin, duştan çıkar çıkmaz vurup kafayı yatmanın, gevezeliklere tek heceli sözcüklerle karşılık vermenin ve can sıkıcı sorulardan- kaçınmanın ne anlama geldiğini merak eder olmuştu. Aslında* moral bozukluğu tüm Loibl sakinlerinin arasıra yakalandıkları nezle gibi bir hastalıktı. Üstelik bu aralık savaş konusunda da sevindirici haberler gelmediğinden, Paulo'nun keyifsizliği de Pompon'unki gibi anlayışla1 karşılandı ve pek üzerinde durulmadı. Ekip bu kararlı tutumunu sürdürdüğü, kışkırtmalara katılmadığı takdirde gece tünelde olduğu gibi, gündüz kampta da rahat edebilecekti.

Ama, ne yazık ki olaylar bu kayıtsız tutumu sürdürmelerini engelledi.

Önce Neunoel olayı! Dostları Eddy ve Sladek'le kuzeydeki arkadaşlarını ziyarete giden Neunoel döndüğünde kendisini, bloğun açları tarafından boğulmuş ve parçalanmış buldu. Akşam geç vakit yuvaya dönen şef tavsan kızartması kokusunu duymadı, ama kırk yıllık tecrübesi sayesinde kedisinin başına neler geldiğini kolayca tahmin etti. Bu tek gözlü hayvansever derin acısını içine gömüp bütün bloğu sopadan geçirmeyi ihmal etmedi. Ailahtan ne Pompon; ne de Hego, Neunoel'in bloğundaydılar, ama yine de dostlarının başlarına1 bir şey gelebileceği korkusuyla Paulo'nun gözüne uyku girmede.

Sinirlerine hâkim olması sayesinde bir başka tatsız olay da felaket haline gelmeden geçiştirildi. Bir akşamüstü başına gelenler, geçen yazın tükürük yağmurunu aratacak cinstendi. Yatağında kütük gi<bi uyurken —kuşkusuz düşünde özgürlüğe kavuştuğunu görüyordu— başefendi tarafından uyandırıldı. Kendi gibi, bir raslantı sonucu se-Çilmiş üç gecesiyle birilikte sahra helalarını boşaltıp temizlemekle görevlendirilmişti, Bloğun helalarını da değil,

kampındakilerini. Sekiz kabinlik! Bir tona yakın sıvı bok mazot fıçlarına doldurulacak ve yirmi metre ötedeki çukura boşaltılacak. Bok taşıma faslı beş saat sürmüş, sonunda Paulo'nun çizgili üniforması bok rengine, arkadaşlarının üç aydır biriken boklarının.rengine boyanmıştı. Paulo belki on kez kaçmayı, saklanmayı, yatağının altına girmeyi düşündü, ama her seferinde de sinirlerine hâkim olmasını bildi. Ancak, asıl sabrın; taşıracak raddeye getiren, angaryaya katılan köylülerden birinin saka olsun diye bok yığınınına koca bir taş atması oldu. Tam o sırada Paulo da eğilmiş kovanını döldürüyordu. Üstü başı, suratı bok içinde kaldı. Aralık ağzı, gözleri, her yanı... Suratına boktan bir maske geçmişti sanki. Paulo tam elindeki bok kovanını kendisini bu hale getirenin sırtık suratına geçirecekti ku Otto çıkageldi. Başefendinin gözleri önünde yapılamazdı bu. Sonuç çizgiye doğru bir gezintiye kadar varabilirdi!! Paulo tam zamanında kendini frenlemesini bilmiş ve kahkahadan dört kat olmuş Otto'nun izniyle yıkanmak üzere duşların yolunu tutmuştu. Tüm giysileriyle dalmıştı duşun altına.

Akşam, tünelde vagonunu doldururken öfkeden yanıp tutuşuyordu. Tüymeden önce bu tür vakalarla muhatap olmamalıydı. Revire Josip adlı genç bir Yugoslav geldiğinden beri firar konusu daha alevlenmişti.

Slovenya tepelerinde yakalanışından, yirmiye yakırv vatandaşıyla birlikte kampa getirilişi arasından on gün geçmişti, anlaşılan Herr Kommandant bir an önce galerilerini faaliyete geçirmek istiyordu. Bu acemileri Mauthausen'de pek üstünkörü muayene etmiş olmalıdır ki, Ram-sauer'in halefi çocuğu yokladığında cinsel organına gömülmüş bir makineli mermisi buldu.

Sabık partizan, «İşerken acıyor,» diye yokmmıştı.

Başın anormal iriliğini yoklayan doktor, «Aksini söyleyen inanmazdım,» diye karşılık verdi. Ama o bile böyle bir durumla karşılaşacağını ummamıştı, şişliği hafifçe yar-

dığmda kurşunu fark etti.

Kahraman doktor ameliyata girişmeden önce bu değişik vakayı herkese gösterdi. Tüm kapolarla blok şefleri revire doluştular.

«Ne garip bir parça!» diye haykırdı Dövmeli. Ama kurşunu mu, organı mı kastettiği anlaşıtamadı. Yugoslavların değerinin bilinmesi için böyle bir reklama ihtiyaçları yoktu, ama organa girmiş bu mermi olayının ardında bir uyarı gizliydi: Loibl da artık savaş alanı olmuştu.

Akşam ."evirde bir tur atan Paulo, çömezlerine fikrini belirtmekte gecikmedi.»

«Artık hiçbir kuşum, tereddüdüm kalmadı. Josip'le konuştum. Buralar kaynayacak yakında, hem de sanıldığından daha önce. Eğer bizim Hırvat haftasonundan önce yola gelmezse saldırıya geçeceğiz. Demir çubuklarımızla...»

Ötekiler konuşmayınca devam etti.

«Dikkat edelim beyler, galiba biraz gevşedik, ha? Bir hafta sonra Hırvat olsun olmasın ya özgürüz ya da ölü. Bilmem iyi anladınız mı?»

Sanki onu haklı çıkarmak istermiş gibi akşam, tünele gitmeden az önce Dede Menard yanına geldi.

«İş tamam, her şey yolunda, Hırvat kabul etti. Her şeyi Yanko ayarladı. Daha çok anlatacaklarım var, ama vakit yok. Yarın yoklamadan sonra, mutfağın arkasında buluşalım. Sana bir şey göstereceğim...»

«Hadi göster şimdi, daha vaktimiz var.»

«İmkansız, karanlık oklu. Ama tekrar söylüyorum, iş tamam. Bu akşam Hırvat'la görüşeceksin. Bu hafta hep gececi ve her yolculuktan sonra birkaç saniyeliğine tünele uğramaya çalışacak. Adı Stefan, az buçuk Fransızca konuşuyor. Yirmi beş yaşında, ufak tefek bir herif, kafasın-

Tünel — F : 21

— 322

da siyah muşamba bir kasket var. Sakın başka birine yanaşma...»

Bir süre sonra, üç arkadaş vagonlarının başında buluştuklarında Paulo susmalarını sağlayarak, «Hego, Pom-pon, beni iyi dinleyin,» diye söze başladı. «Harekât başladı. Hırvat okey demiş. Vagonu açacak, demir çubukları almamıza bile gerek yok. Biraz sonra gidip onunla konuşacağım, onayını bir de kendi kulağımla duyayım, sonra de günü saptarız.»

«Menard mı haber verdi?»

«Menard diyelim. Yanka her şeyi halletmiş, Menard'a haber vermiş. Kızın ne yoman olduğunu söylemiştim size.»

İki saat sonra, dolu vagonlarıyla komşu ekibin geldiğini gören Paulo ses etmeden yanlarından ayrıldı. Çaktırmadan ötekilerin arasına karışarak ilerledi. Saat dokuza yaklaşıyor olmalıydı. Diesel'in göz kırpan sarı ışıkları belirmişti bile. Az sonra sürücü inip, vagonların iyice takılıp takılmadıklarını kontrol edecek ve sonra hop... istikamet çıkış kapısı...

Paulo işemiş gibi duvara yapışıp trenin biraz yaklaşmasını bekledi, sonra üç adımda konvoyu yakaladı ve en son vagona asıldı. Kimse, belki Hego'yla Pompon bile görmemişlerdi olanları. Tek tehlike sürücüydü, SS'lerin bir Hceflinge'yi böyle bir işe koşmaları ona çok güvendiklerini gösterirdi.

«Fırar günü bu herif başımıza iş acmasa,» diye düşünüyordu Paulo, iren hızlanırken. Bok sineğinin gözüne çarpmamak için olduğu yere iyice büzüldü.

Güney kapısına ancak altı yüz metre kalmıştı, Paulo için sorun atlayacağı zamanı ayarlamaktı; hem nöbet yerindeki SS'lere görünmemen, hem de son vagonun iyi takılıp takılmadığını kontrole gelen Stefan'a sesini haykırmadan duyurabilmeliydi.

Böylesine bir girişimde metreleri, santimetreleri kılı kı-

ima bulmak gerekiyordu. Paulo bayılıyordu böylesi numaralara. Durumun nazikliği olmasa, tren durduğunda basacaktı kahkahayı. Tren durmadan on metre önce atlamış, az önceki gibi duvara yapışmıştı. Stefan elinde feneriyle yaklaşıyordu. Herif ışığı vagonlara çevireceğine tünel duvarına tutarak Paulo'yu arıyordu.

Harekâtin geleceği için umut verici bir tutum, diye düşündü Paulo. Bir noktaya daha sevinmişti. Diesel'in sürücüsü, dekovilinin ilerlemesi için makasa girmek zorunda kalıyordu. Bu da, trenin Hırvatın sorumluluğuna kalması demektir. Demek Almanlar çelik mızraklarıyla birer birer vagonları işlediklerinde Hırvat manevra yaparak vagonları önlerine getirecekti. Bu çok iyi bir noktaydı elbet. Kahraman Stefan, beylerin mızrakları fazla kurcaladığında, bir sonraki vagonu önlerine getirebilirdi. Tüm izledikleriyle iyice rahatlayan Paulo kendini arayan ışığın önüne atılıverdi.

«Stefan... buradayım.»

«Du bîsî PÛÛÏO? Sen Paulo musun?»

«Jci, nicht sprechen fransözisseh? Evet, Fransızca konuşabilir misin?»

«Evet... ein... pissel, biraz.»

Hırvatın Fransızcası oldukça ilkeldi. Paulo konuşmayı sürdürürebilmek için Almanca sözcükler bulmaya çabalarken Stefan aletiyle önündeki vagonun çengelini açiverdi. Yorulmaya gerek yok, her şeyi anlamıştı.

Ama günü ve saati saptamak epey güç olacaktı, Paulo yine o kamp Almanca baş vurdu:

«Warm rous? Felcher Teg? Ne zaman, hangi gün?»

«Freitag, es ist ein gut Tog. Cuma. İyi gündür cuma.»

Bugün günlerden pazartesi, demek daha dört gün bekleyeceklerdi. Paulo cumanın çok uzak olduğunu anlatmak isterdi, ama şimdi bu garip Fransızca-Almanca çorbasıyla bu işe kalkışmak sabaha dek sürerdi.

«Cumaya okey,» dedi. «Ama... wieviel Uhr! Kaçta?»

«Vier Uhr, gut Uhr.» ...

Saat dört iyiymiş. Bir yanlış anlaşılma olmasın diye Paulo tekrarlardı:

«Cuma, Freitag. Saat dörtte, vier Uhr. Okey?»

Hırvat anladığını belirtmek için kafasını salladı, sonra yumruğunu kaldırarak ekledi:

«Smort fascism, slotoetsu nrodu. Faşistlere ölüm, halka özgürlük!» Loibl'daki ve Mauthausen'deki Yugoslavların parolalarıydı bu, kaynayan Yugoslavya'deki tüm çeteciler böyle haykırıyorlardı.

Bu Stefan'ın şeref sözü vermesinden daha önemliydi. Çengelleri açacaktı! Üzerine ateş açsalar bile...

Paulo veda etmek için karanlıkta adamın elini ararken, öteki daha söyleyecekleri olduğunu belirtmek istermiş gibi ceketinden çekti.

«Vagon... Weiher wogon, hangi vagon?» diye söylendi, önünde sıralanan on beşe yakın vagonu göstererek.

Eliyle alınına bir şaplak indiren Paulo, «Hay Allah!» dedi. «En önemlisini unuttuyordum. Bu herife hangisinde olduğumuzu nasıl anlatmalı? Herhalde o nbeşini de açacak değil.» Yerden bir kireç parçası alarak vagona bir gamalı haç çizdi.

«Anladın mı? Verstehen?»

«Nicht gut, iyi değil,» diyen Stefan ceketinin ucuyla haçı sildi ve Paulo'nun elindeki kireç parçasını kaptığı gibi GÜNEY yazdı, güney kampı gtbi.

Hiç fena fikir değil, hem göze çarpmaz, kuşku uyandırmaz. Paulo kısa zamanda bu işin de hallolduğuna çok sevinmişti.

«Gut, Stefan,» dedi. «Cuma GÜNEY yazılı vagona. Auf Wiedersehen.»

Ve tünelin karanlıklarına daldı. Arkadaşlarına durumu anlatmak için o denli sabırsızlanıyordu ki, koşmaya başladı.

Doldurma yerindekiler boş vagonların gelişini bekler-

ken dinleniyorlardı. Pompon'la Hego karşısına dikildiler. Uzun silüetini seçer seçmez, «Ne haber?» dediler bir ağızdan.

«İs çantada keklik dostlarım, Stefan müthiş bir herif. Çengeller konusunda her şeyi anladı. Yanılmamız olanaksız. Az önce, oldu bu iş, derken biraz acele etmişim. Ama bu kez gerçekten oldu bu iş!»

Gerçekçi Bearnlı. «Ne zaman tüyüyoruz? diye sordu.

«Cuma günü. Dört gün sonra saat dörtte: Vier Uhr! Belki biraz uzun gelecek, ama fazla ısrar edemedim. Belki de Hırvat cumartesi çalışmadığından o günü seçti. Almanlar dışarıdan yardım edildiğini çakarlar, burunlarını sivil kampa uzatırlar, iş başında olmayan Stefan da onların geldiklerini görür. Onun da tüymeye bol bol vakti olur.»

Pompon'la Hego'nun sorulacak daha bir sürü sorulan vardı, ama diesel'in homurtusu duyulmaya başlamıştı bile.

«Kenara çekilelim,» dedi Paulo. «Sürücü köpeği bizim burada kümeleştiğimizi görmesin. Yürürken konuşuruz... Hem artık her şeyi biliyorsunuz,»

Halledilecek bir şey kalmıştı: Dede'nin sözünü edip göstermediği nesneyi görmek. Ne olabilirdi bu? Sakın yörenin bir haritası olmasın? Bu heriften her şey beklenir. Kıyısında köşesinde kim bilir daha ne haritalar vardır. Ve en müthişi, bunların üzerine toplu iğnelerle Almanların çekilişini de göstermesi olurdu.

Akşam yoklamadan az önce, Paulo, Menard'la ran-devulöştükleri yere gitti. Çocuk daha önce gelmiş, gözleri dağlarda, oturuyordu.

«Ben geldim,» dedi Paulo, onu düşlerinden ayırarak.

«Ah, Hoş geldin! Stefan'la işin halloldu mu?»

«Fevkalâde! Cuma günü yola çıkıyoruz, her şey saat gibi yürüyor. Senin sayende, Dede. Sana çok teşekkür borçluyuz.»

«Bu işte benim rolüm yok, her şeyi Yanka ayarladı.»

«Gerçekten mi? İnanamıyorum! Bu kadar becerikli olacağını sanmıyordum. Ha, bana ne gösterecektin? Bunun bir harita olduğuna iddiaya varım.»

«Pek sayılmaz, yine de gözlerini iyi açman gerek. Peşimden gel ve kolumun hareketini izle.»

«Tamam.»

«iyi. Bak, sivil kamp barakalarının elli metre kadar solundaki su küçük, açık renk çizgiyi görüyorsunuz? O-rası bir patika. Gözünü ayırma. Tepeye doğru zikzak çiziyor. Hâlâ gözden kaybetmedin ya?»

«Görüyorum,»

«İşte o yolu tutacaksınız, başkasını değil, Tepeye vardıktan sonra bir dere yatağına kadar iniyor, sonra ormandan geçiyor ve bir sonraki dağa tırmanıyor. Hemen ilk ağaçların arasında bir çoban kulübesi bulacaksınız, işte partizanlar orada. Yanka onlara haber vermiş.»

«Ama kız ne gün kaçacağımızı bilmiyor ki?»

«Bilecek. Her olasılıkla gün ışımadan önce o kulübeye varamazsınız. Bu kılıkta partizanların sizleri SS'ler sanıp ateş açacaklarını hiç sanmam.»

«Haklısın, ama daha Tito'culara ulaşmadık. Karanlıkta! şu senin patikayı nasıl bulacağız? Güpegündüz buradan izlemesi kolay.»

«Elbette. Yerinizde olsam dağın yamacına tırmanmak-tansa yola kadar doğru uçuruma vururum, daha iyi. Patika onu dikine kesiyor. Sivil kampın ışıklarını da rehber olarak alırsınız. Yoldaki birkaç metreyi aşmak biraz zor olacak. Ama yolu bulabilmek için tek çare bu, hem zamandan da tasarruf edersiniz.»

Paulo uçurumu, yolun geçilecek bölümünü, sivil kampı ve özellikle patikayı kafasına kazımaya çalışıyordu.

«Her şeyi iyice kafana yazdın mı?» diye sordu Me-nard.

-

«Hem nasıl! Başım dönmeye başladı. Yarın meşaleyi benim Pireneli çobana geçireceğim. Herif tırmanma uzmanı. Hem de gece. Baş dönmesi nedir bilmez herhalde!»

«İyi fikir. Ona da anlatmamı ister misin?»

«Gerekmez. Şimdi uslu uslu köşemizde oturup öğrendiklerimizi tekrarlayacağız. Cumadan önce görüşemeyecek olursak şimdiden bana iyi şanslar dile. Dede.»

«Sana iyi şanslar demeyeceğim, sadece yakında görüşmek üzere diyeceğim.»

Dede'nin de yakında kaçacağı Paulo'nun tümüyle kafasından çıkmıştı. Başarıya ulaştığı takdirde, kendisinininki-ni yatıracak ya da en azından zorlaştıracak bir firar için bunca çırpınan Dede gerçekten üstün bir insandı. Üç gün içinde özgürlüğe kavuştuğu takdirde Paulo'nun tek düşüncesi Dede Menard olacaktı. Ama bunu ona nasıl söy-iemeli? Sonunda bulduğunu sandı!

«Bak Dede. Ne dersin, Joel'le de vedalaşayım mı? Sen ve ben Tito'nun tarafına geçmeyi başarabilirsek bu, savaşmaktan başka söz bilmeyen Joel'i kudurtacak. Acaba ona biraz daha ısrar mı edeyim?»

«Unutmuş olmalı. Ya da inanmamış! Bence bu konuyu hiç açma. Bu yine de cuma günü gidip elini sıkmana engel değil. Her zamankinden biraz daha sıkı elbet.»

«Her sözün altın değerinde, Dede! Söylediğin gibi yapacağım. Ben gececiyim, sen gündüzcü, belki karşılaşa-mayız... Yakında buluşabilmek umuduyla!...»

«Yakında buluşmak üzere, Paulo, hem de iyi şanslar.»

Bir saat sonra Hego'yla Pompon her şeyi öğrenmişlerdi. Uçuruma dalış, yola çıkış, patika, kulübe, partizanlarla randevu... Bulmacanın parçaları yerlerine oturmuş, şimdi iş tahtaların yerlerinde durup durmadıklarını kontrol etmekle dört bağ taşını yükleme yerine taşımaya kalmıştı. Bu, programın birinci bölümü, tünelin içinde halledilmesi gereken yanıydı. Daha sonrası, dışarı için dizginler He-go'ya verildi. Mutfağın arkasında bir çeyrek kalmakla pot i-

kanın topografyasını iyice kafasına kazımişti. En karanlık gecede bile orayı kolayca bulacağından emindi.

Gözlem seansından sonra arkadaşlarına sevinçle «Çocuk oyuncuğ!» diye bildirdi. «Sizi oraya gözlerim kapalı götürebilirim beyler. Siz rehberinizi izleyin, yeter.»

Atladıktan sonra dönüp dolaşıp aynı yere çıkmak Pa-ulo'nun en büyük korkusuydu. Dağlarda kaçakçılığa daha beşikteyken başlayan Hego bu kadar olumlu konuştuğundan sonra, artık tasalanacak hiçbir neden kalmıyordu. Şimdiki en zoru, beklemektir.

Geceler geçmek bilmiyordu. Nazar değer korkusundan, çıktıktan sonra neler yapacaklarını konuşmaktan çekmiyorlardı.

Kafalarına son olarak, cuma günü hangi vagonun içinde kaçacakları takılmıştı. Evet, başka bir şey düşünmeleri olanaksızdı.

Sonunda neden bir buçuk yıldır beklediklerini kendi kendilerine sormaya başladılar. Paulo halden hale girmiş, çeşitli evrelerden geçmişti. Ama ya Hego'yla Pom-pon?

Garip bir ortaklığı bunlarınki. Oysa Loibl'da onlardan çok daha uyumluları vardı. Örneğin buraya düşmeden önce tanışanlar. Önce partili komünistler ya da aynı hücrede çalışan De Gaulle'cüler, sonra birlikte dolap çevirmiş soyguncular, komşu köylerden birbirlerini tanıyanlar, Lüksemburglular, Norveçliler gibi aynı küçük ülkenin vatandaşları, kısacası bunlar birbirleriyle yapışık kardeşler gibi yaşıyorlardı.

Ama Paulo'nun Pompon'la ya da Hego'yla ne gibi bir benzerliği vardı? Bir ay önce bu sonuncunun varlığından bile habersizdi.

Birinciyle de hiçbir zaman Joel'te, Dede'yle, ya da küçük Belloni'yle olduğu gibi sıkı fıkı olmamıştı. Gidiş günü yaklaşırken bir fırıncı, bir çoban ve bir kabadayının bu

doğaya aykırı kader birliği giderek kafasını daha çok meşgul ediyordu. Teker teker tüm zorlukların halledildiği bu girişimde aşılmayacak tek engel bu durumdu. Belki de serüvenin sonunda her üçü de yalnızca ölümü bulacaklardı. Madem öyle, neden bu dev riski birbirleriyle paylaşmalarının nedenlerini açıklamıyorlardı? Bundan Pompon'a bue söz etmemişti. Şu an tam sırasıydı. Çünkü iş yatarsa zaten konuşmaya fırsat kalmaz, başarıya ulaşırsa da, herkes yüce birtakım nedenler uydururdu. Bearnii dışında, o tip yalan söyleyeceklerden değildi.

«Baksana Hego,» diye işe girişti Paulo. «Sana bu bizim dalgaya katılman teklif edildiğinde hemen 'olur'u yapıştırdın, şu anda seni daha iyi tanımış olduğumuz için de buna şaşmıyoruz. Ama seni buna iten nedenleri bize açıklamadın. Ölebileceğim, kurşun yiyebileceğini, yakalandığın takdirde asılacağını biliyorsun. Burası bir askeri kamp değil. Bütün bunları göze alman için esaslı bir nedenin olması gerek. Savaş mı istiyorsun, yoksa amacın bir an önce Fransa'ya kavuşabilmek mi?» Hego şaşırıp kalmıştı. •

«Anlamadım Paulo. Ne yani, her şeye yeniden mi başlıyoruz?»

«Yok canım, ne ilgisi var? Laf olsun diye soruyorum. Beş dakikada bir cuma günü neler yapacağımızı tekrarlamak adamda sinir bırakmıyor.»

«Ha, iyi, memnun oldum,» diyen dağlı, küçük katır kafasından vereceği karşılığı geçirmekteydi...

«Çok basit, Loibl'a adım attığımdan bir saat sonra burada durmamaya karar vermiştim. Burası benim yetiştiğim bölgeye o denli benziyor ki, civara şöyle bir göz atmakla hangi yolu tutabileceğimi hemen kestirebilirim. Yalnız senin patikan yok yani...»

«Çok iyi dostum. Ama niye hâlâ buradasın?» «Çünkü tam bir fısat geçmedi elime. Hep atış mesafesindeydim. Almanları ve köpeklerini ekebilmek için hiç

.__oon__

^"-a \j\j ———

değilse on dakikalık bir avansım olmalıydı. Ama şimdi sana doğrusunu itiraf edeyim: Eğer sen beni bulmasaydın, ben belki çoktan tüymüş olurdum. Her şeyi inceledim. Bir akşam, tünete tırmanırken dalıverecektim uçuruma ve... ciao dostlar! Neden gece çalışmayı yeğ tuttum sanıyorsun?»

«Tamam, tamam, kuşukum yok, ama bu benim sorumun Karşılığı değil. Sen savaşmak için mi, yoksa Fransa'ya dönmek için mi tüyeceksin?»

«Yurda dönmek mi? Daha o kadar çıldırmadım. Bu kafayla tutabileceğim tek yol dağları izlemek olurdu. Aslında dağdan dağa geçilebilir, ama bu da bir yıl sürer. O zaman da yurda döndüğümde savaş çoktan bitmiş olur.»

«Demek sen savaşmak için dönmek istiyordun?»

«Hem nasıl! Bu beylerle görülecek hesaplarımız oldu-, şu kanısında değil misin? Pirenelerimde direnişçileri kaçırmakla yetiniyordum, barışçıydım. Şimdi elime bir silah alıp herkesi sıradan geçirmek istiyorum.»

«Hah! Neyse, sonunda konuştun,» dedi Paulo. «Birbirimizi daha iyi tanıdık.»

«Beni onaylıyor musun?»

«Elbette!»

«Ben de,» diye konuşmaya katıldı Pompon.

Eh, ağzını açtığına göre, şimdi de içini boşaltmak stresi onda demektir. Paulo fırsattan yararlandı.

«Yanlış anlamıyorsam sen de Hego gibi savaşmak amacıyla tüyüyorsun. Ama aranızdaki fark şu, o direniş

çi...»

«Direnişçi değil! Direnişçi değil!» diye patladı Pom-pom. «Oldu olacak Gestapoculuk yaptığımı söyle bari!»

«Kızma! Senin de temiz kaldığını biliyoruz. Seni memleketten tanıyanlar var. Ama Joel ve yandaşları gibi eylem-cili'k etmediğini de itiraf etmelisin.»

«Etmedimse ne çıkar? Bu benim Hego gibi düşünmemi engellemez ki. Ödeyecek bir hesabımız var. Sodece bi-

zimkini değil, burada bırakacağımız arkadaşların hesaplarını da ödemeliyiz. Tito'culara katıldığımızı duyduklarında zaten öçlerini almaktan başka bir şey yapmayacağımızı bilirler. Göreceksin Paulo, eğer buradan çtkarsak elime geçen Almanı sağ bırakmak yok!»

«Yapma yahu!» Eski fırıncı, Paulo'nun suratında beliren gülümsemeden sözlerine pek inanmadığını anladı.

«Bana inanmıyor musun? Neyse, görünce nasıl olsa inanacaksın. Hem söz aramızda, bana bu işi ilk açtığında sana hemen evet dediğime şaşırmd, değil mi? Kaçarken Ruslar gibi birkaç Almanı temizleyip temizlemeyeceğimizi bile sormadın. İster inan ister inanma, sorsan ona da evet derdim.»

Bu salt gerçek karşısında Paulo epey şaşaladı. Bir rastlantı sonucu seçtiği bu iki herif kendinden daha yırtıcı çıkmışlardı. Ve kaçma nedenleri konusunda çok daha bilinçliydi. Daha dışarıya çıkmadan renklerini belli ediyorlardı. Savaşmak için kaçıyorlar! Bunun bir nedeni, yakalanmadan önce gerçekten savaşmak fırsatı bulamamaları olabilirdi. Ama önemli olan bugün bunu istemeleriydi. Paulo açık seçik bir karşılık aramış ve tam beklediği olmasa bile bunu bulmuştu.

Geri dönüş olanağı kalmadığı bir anda dostlarının iç-yüzlerini deşmeye kalkmak da nereden aklına gelmişti? Mekanizma harekete geçmişti. Dışarıda onları bekleyenler vardı. Her üçünü de. Pompon'la Bearnlı bozulup, onu bir başına karanlıklarda keçiyolu aramaya bırakarak çekip gidebilirlerdi. Konuşmadan önce düşünmesi gerekirdi.

Üstelik onların bu derece kararlı, bu denli öç alma meraklısı olduklarını öğrenmek kendisini de pek rahatlatmamıştı.

Tam tersine, kendi nefreti, kaçma saati yaklaştıkça! daha da azalıyordu. Kuşkusuz birkaç gün sonra Tito'nun adamları eline bir tüfek tutuşturduklarında onu kullanmaktan kaçınmayacaktı. Puştun teki değildi elbet! Ama eğer

«Evine dön,» derlerse, bu sözlere de bozulacak değildi. Bir kez dışarı çıktıklarında öç almaktan başka düşünecek çok şeyleri olacaktı. Yemek yemek, çalışmamak, sırtüstü yatmak, ateşe sokulmak, sigara içmek, kafayı bulmak, bunlar az şey değildi, hepsi firar etmek için bir nedendi.

Az önce numara yapmış ve arkadaşları onun kendilerinden çok savaştırmaya istekli olduğunu sanmışlardı. Ekip dayanışması için belki böylesi daha iyi, ama kaçması için asıl dört ana nedeni vardı: Yanka ya da herhangi bir kızla yatmak isteği, avaz avaz yaklaşan kış ve yeniden kuzeye gitmek korkusu; adam öldürme olaylarının başlaması ve son yaklaştıkça bunun bir soykırıma dönüşmesi olasılığı; Belloni gibi ansızın Mauthausen'e postalanıvermek. Bu listenin yanında Pompon'un nedeni hiç kalırdı. Kısacası eğer Paulo tüyüyorsa, bu daha çok canını kurtarmak içindi.

Ve eğer başarıya ulaşırsa, hemen o gün, Loibl'da bazı kişiler kendi kendilerine sorular sormaya başlayacaklardı. Onun çılgın ve intihar meraklısı biri olmayıp tam tersi, ihtiyatlı ve düzenli olduğunu bilenler iki riskten en hafif olanını seçip seçmediğini soracaklardı. İşin içinde partizanların olduğunu anlayınca büsbütün şaşacaklardı. Hatta bazıları, «Bu başıbozuk alayını görünce Yugoslav çetecileri, Loibl direnişçileri hakkında kim bilir neler düşünecekler,» demeye kadar varıracaklardı işi.

Ya da, «Kampta bizi çok daha iyi temsil edecek kişiler vardı. Bunları engellemeliydik...» diyeceklerdi.

Paulo ve arkadaşları firarlarını başardıkları takdirde kuşkusuz hayırla anılmayacaklardı. Ruslardan sonra olduğu gibi, copların valsini birkaç gün kampı kasıp kavura-caktı. Hatta Herr Kommandant daha ileri gidip, kaçmak niyetinde olanlara gözdağı vermek amacıyla birkaç kişiyi de temizletebilirdi. Paulo bu olasılığı da düşünmüş, ama vazgeçmesi için bir neden olarak görmemişti. Ne de olsa kaçmakla kendi canını kurtarmış oluyordu.

Büyük günün sabahı tüneli terketmeden önce son bir brifing verdi.

«Bütün günü iyice uyumakla geçirin dostlar, çünkü, akşam bize dur durak olmayacak. Dostlara veda edemeyeceğinize hayıflanmayın. Nasıl olsa bir kartpostal göndeririz.»

Buna rağmen kendisi Joel'i yakalayabilmek için gün-düzcülerin dönüşünden az önce kalkmıştı. Ona yalan söylemek gerekse bile bu kardeşle vedalaşmadan kaçması olanaksızdı. Onun gelenlere bakındığını gören Brötanyalı yanına yaklaşarak, «Beni mi arıyorsun?» diye sordu.

«Evet. Bu budalaca saatler yüzünden ancak böyle yollarda rastlaşabiliyoruz. Nasıl olduğunu merak ediyordum. Görünüşte pek fena değilsin, yazınki formunu kaybetmemişsin.»

«Sen de öyle, Paulo. Hatta şişmanlamışsın bile diyebilirim. Sakın yeni bir yol bulmuş olmayasın?»

«Yok canım. Bir sivil arasına ekmek veriyor, o kadar.» Beden eğitimi hocasının belleği çok çalışmadan önce,, ufaktan kırmak yerinde olacaktı. Kaçmaya niyeti olmadığını söylediğinden beri bu konuya hiç değinmemişlerdi. «Günaydın, iyi akşamlar,» hepsi bu. Şimdi Joel tutup, «Ee, projen ne âlemde? İlerliyor mu?» diye sorabilirdi pekâlâ. Tek kelime etmedi. Anlaşılan Joel bu konuyu tümüyle unutmuştu. Ya da Dede'nin tahmin ettiği gibi, buna inanmamıştı. Yarın firarı öğrendiğinde suratı ne hal alacaktı kim bilir? Paulo biraz utanmıştı, ama sonuna dek dayandı ve Brötanyalı ayrılırken, arkadaşlarının elini her zamankinden biraz daha fazla ovucunda tuttuğunu fark etmedi.

Yoklama saati gelmiş, beş dakika sonra tünele çıkış başlayacaktı. Uzun gece de öyle!

Birkaç saat sonra katedecekleri yolun yanından geçerken Paulo birkaç sıra arkasından gelmekte olan He-go'ya bir göz attı. Bearn'lı kurtuluşa götüreceği yolu ba-

ktşlarıyla yiyordu âdeta. Hemen atılacakmış gibiydi. Az sonra su koyvermeyeceği kesin.

Birazdan Paulo tekrar arkasına döndü, bu kez tepeden kampı izlemek istiyordu, ama yoklama alanını, barakaları, nöbetçi kulelerini gözden geçirirken içinden, «Elveda Loibl, beni son kez görüyorsunuz,» demek geldiyse de, nazar değer korkusundan sustu. İş yatarsa, geriye dönüş pek acıklı olacaktı. Şu andan itibaren kafasını saçmalıklara yermemeliydi.

Meraklı kulaklardan uzaklaşır uzaklaşmaz Pompon'a, «Eee Pompon, komünistlerle işi hallettin mi?»

«Sorun yok. İçine girdiğimizde biri gelip çengelleri takacak.»

«Kim gelecek?»

«Adını vermediler. Ama kaygılanma, yoldaş zamanında yerinde olacak, ne yapacağını da çok iyi biliyor.»

«Herifi önceden görsem içim daha rahat olacaktı,» diye ısrar etti Paulo.

«İçin rahat olsun dedim ya. Her şey yolunda gidecek.» Fırıncı öylesine kendinden emin görünüyordu ki, Paulo bu konuda kaygılanmayı bırakıp dikkatini başka bir noktada yoğunlaştırdı: Tahtaların ve taşların taşınması. Saat ondaki mola sırasında hepsi rayların yakınına taşınmış ve üzerleri birkaç kürek toprakla örtülmüştü. Pompon'un üç-demir çubuğu da oradaydı.

Bu küçük iş de bitince Paulo, «Gelecek kez çıkış yoluna bir göz atarım,» dedi. «Bakalım bu geçenin SS'leri kim? İşgüzar birileri mi, yoksa yan gelip yatanlardan mı? Vagonlara şiş batıracaklar kaç kişi? Eğer bu işi sırayla yapıyorlarsa bizim vagona da yalnız bir kişi düşer!»

Gece yarısı lokomotif üçüncü seferine çıkarken, Paulo da, beş gün önce Hırvatı görmeye giderken yaptığı gibi, son vagona asıldı. Konvoy durmadan yirmi metre önce atladı ve duvara yaslanarak etrafı kolaçana başladı.

«Orospu çocukları! DCA projektörleri yerleştirmiş namussuzlar.»

Ortalık öylesine aydınlıktı ki, bulunduğu yerden vagonların çengelleri bile görünüyordu. Bunlardan biri iyi takılmadığı takdirde otuz metreden bile görünürdü. Ya Almanlar...

«Nasıl oldu da geçen gün bunu fark etmedim,» diye hayıflandı.

Bu a'a çok normaldi. Hırvatı bulamamaktan öylesine korkmuştu ki, gerisini unutmuştu. Simdi düşündükçe Ste-fan'ın gamalı haçı kabul etmemekte çok iyi ettiğini anlıyordu, çünkü bu ışıkta o işaret SS'lerin gözüne çarpacak ve düşman köpeklerin nasıl olup da bunu silmediklerini düşünerek pireleneceklerdi. Güney, elbette daha doğal ve daha az dikkat çekiciydi.

Paulo bu , gündüze benzer aydınlatmayı arkadaşlarına söylememeye karar verdi. Onlara iyi bir haber götürecekti: Vagon başına bir Alman düşüyor. Hele az önce is başında gördüğü miymıntıya rastlarsa, şiş yemekten korkmaları için bir neden yoktu.

Epey bilgi edinmişti. Diesel'in yavaşlamak zorunda kalacağı makasa kadar yürüdü ve bir çıkıntının ardına giz-fendi. Yarım kilometre yürüyeceğine yine trene asılarak dönecekti. Bu akşam, bacaları çok is göreceklerdi. On dakika sonra çalışma yerine varmıştı.

«Neredeyse kaygılanmaya başlayacaktık,» diye karşılıdı Pompon.

«Bir bakıma haklıdınız. Orası gündüz gibi aydınlık-Eğer çengeller adam gibi takılmazsa derhal dikkati çeker-ler. Şu senin görevli kızilla mutlaka konuşmalıyız. Bu civarda çalışıyor olmalı. Gerçekten onu tanıyor musun?»

«Vallahi tanımıyorum. Ama geleceğine eminim. Kızıllar atlatmaz...»

«Kim bilir, belki de izinlerini almadan tüydüğümüz içirt bize bozuluyorlardı.»

336

«Yok canım. Engel olamayacaklarını 'çok iyi biliyorlar. Beni tanırlar, sen de bu yaz onları iyi etkiledin. Yeşil ışığı yaktılar bir kez, geridekiler de onların sözünden çıkmaz. Beklediğimiz herife gelince, o hâlâ direnişçiliğini sürdürüyor. Öyle ki, yoklamadan önce ne yapacağını bilmiyordu bile. Tünele çıkarken görevi bildirildi ve benim adım verildi. Herifler çok iyi örgütlenmişler.»

«Kuşkusuz haklısın,» diyen Paulo içinden yoldaşın merakının galebe çalıp vaktinden önce bir keşfe çıkmasını diliyordu.

Sabahın birine doğru bekledikleri adamın geldiğini sandı. Yanılmış. Hem de nasıl, çünkü her vagonun başında durup kürekçilerle yiyecek pazarlığı yaparak yaklaşan herifin başında bir kasket vardı!

«Allah kahretsin, bir kapo!» Paulo neredeyse bağırarak söyleyecekti bunu.

Gerçekten de bir kapo, hem de bir Alman!

«Bu da nereden çıktı?»

«Tanımıyorum. Hiç görmemiştım şimdiye dek.» Pom-pon'la Hego hemen hemen bir ağızdan konuştular.

Nereden tanıyacaklar, bu uyurgezer tüm kuralları hiçe sayarak kuzeyden geliyordu.

Karanlıkta suratına bir yumruk yese şikâyet etmeye

hakkı yoktu.

Dikkati bir ayrıntıya çekildiğinde Paulo'nun kafasında bir şeyler kımıldamaya başlamıştı. Herifin ceketinde, politik suçluların işareti vardı. Loibl'da şimdiye dek kırmızı üç-genli bir Alman kaposuna hiç rastlanmamıştı. Belki de bu zebranın niyeti kötü değildi, azıcık kulağı bükülürse kendi toprağına giderdi. Bu yabancı kapo anlaşılan tüne! kurallarını da pek bilmiyordu.

Nasıl söze girmek gerektiğini iyi bilen Pompon, «Gute Ncicht, Kopo, iyi geçeler, Kapo,» diye yanaştı,

«Gute Ncrcht, IKcmerad fFrcnzosen?»
«Ja, Chef.» Aslında kafasına küreğini indirmekten

başka bir şey düşünmeyen Pompon, otuz iki dişini göstererek sırtıyordu. Yaşamlarının en önemli olayına üç saat kala bu herifle yarenlik edilir miydi?

Evet, herif sırf gevezelik etmek için gelmişti. Zavallı masum, şansının farkında değildi, üç saat sonra kafasına bir değil üç kürek yiyebilirdi.

Paulo, «Eğelr bir an önce çekip gitmesini istiyorsak hiç Almanca anlamazmış gibi yapalım. Çabuk sıkılır, çeker gider.»

Tam o sırada herif, «Sprechen Sie deutsch, Mensch?» diye sormaz mı!

Üç Menschen de bir ağızdan, «Nein! Nein! Nein!» diye bağırmaya başladılar.

Normal bir kapo böyle bir durumda yapıştırırdı copu. Ama gariban copunu bile yanına aJmamıştı. Herif sanki afyon yutmuş grbi dolaşıyordu.

Eğer herif gevezelik edecek adam bulamayıp da, Fransız dostlarının yanına kıvrılıp uyku çekmeye kalkarsa işimiz iş, diye düşünüyordu Paulo.

Ama herif uyumak niyetinde değildi, ortalığa kazık kakmıştı sanki. Gidip başka yer yokmuş gfbı, tahtaları, taşları sakladıkları tümseğın üzerine oturdu. Dehşete kapılan Paulo, Bearn'lıya baktığında, dağlının, adamın gizli yeri bulunduğunu sanarak küreği kafasına indirmek üzere olduğunu gördü.

Aceleye ne gerek var! Bu kesin sonuca başvurana kadar daha üç saatleri vardı.

«Ona aldırmadan işimize bakalım. Yakında sıkılır gider,» dedi Paulo, Hego'ya Almanın arasına girerek. Öteki de sanki onaylarmışcasıma, «Arbeit, Mensch,» gibilerinden bir söz etti. Her beş dakikada bir aynı sözleri giderek pel-tekleşen bir dille tekrarlayıp duruyordu. Herif sızıp kalmadan önce bir şeyler yapmak şarttı.

Tünel

Bunu da Paulo buldu. Vagon hemen hemen dolmuştu, son kürekleri biraz daha sertçe atınca toprak ve çakı; parçalan uyuyan kaponun üstüne döküldü. Üç dakika yetti. Herifçioğlu iki kez üstünü başını silkeledikten sonra, «Sch-isse,» diye homurdanarak kuzey yolunu tuttu.

Of! On dakika sonra kaçaklar hâlâ sinirden titreyiyorlardı, ama bu olay hiç değilse vaktin çabuk geçmesine yardımcı olmuştu. Saat ikiye yaklaşıyordu. Diesel sondan bir önceki yolculuğuna henüz çıkmıştı ki, Paulo yaklaşmakta olan bir gölgeyi görerek bağırırdı.

«Bizim herif yine geliyor!»

Gelen kapo değildi, ama bu da her vagonun önünde dura dura yaklaşıyordu. Birini arar gibiydi. Herif uzaktan onlara seslendi.

«Pompon burada çalışmıyor mu?»

«Bu gelen benimki,» dedi hemen Pompon. «Bu işin gizliliği kalmadı artık. Onunla konuşmalıyım.»
Selene doğru ilerledi.

«Kabul ettiğine sevindim yoldaş. Önceden uğraman da çok iyi oldu. Kaygılanıyorduk. Çengelleri neyle kapatacaksın? Elinle olmaz, çok paslılar, üzerine sert bir şeyle vurmalsın.»

Adam gülerek, «Merak etmeyin, bu konuda tedbirliyim,» dedi.

Paulo gelene şaşıp kalmıştı. Üçüncü bloktan olan adamı, Rauanet'yi çok iyi tanıyordu. Şimdiye dek ne siyasetten, ne de direnişten söz ettiğini duymuştu. Anlaşılan Paulo, Loibl'i at gözlükleriyle izlemişti bunca zaman.

Ertesi gün kişisel sorunu hallolup özgürlüğüne kavuştuğunda, gözlerinin de açılacağını umuyordu. O zaman uzun süredir yoksulluğu paylaştıkları bunca insanın bir rastlantı eseri burada bulunmadıklarını anlayacaktı.

Geri dönmeden önce komünistlerin elçisi ne yapacağını açıkladı.

«Üç buçuktan itibaren civarda olacağım, vagonetler

bağlanınca harekete geçeceğim, sürücünün dikkatini çekmek istemiyorum. İçeri dalmak için beni beklemeyin... Saniyede olacak işler.»

«Aman unutma, bizim vagonun üzerine tebeşirle GÜ NEY yazacağız.»

«Oldu, az sonra görüşürüz,» diyen Rouanet geldiği gibi kayboluverdi.

Saat ikide tahtalarla ayaklar ortaya çıkmış, yarım saat sonra da çift taban yerine oturtulmuştu.

Üç arkadaş, etrafındakilere sezdirmeden pespeşe içeri süzüldüler. Deneme başarılı olmuştu. Vagonu doldurabilirlerdi artık.

Bir süre sonra Paulo, «Böyle deli gibi kürektemeye ne gerek var,» dedi. «Baksanıza doldu vagon. Arkadaşları çoktan geçtik.»

İyi görmüştü. Böylelikle güçlerini fazla harcamadılar.

Dörde çeyrek kala, toprak ve taşlardan oluşan pramit öteki vagonlarla aynı düzeye ulaşmıştı. Hangisinin hileli olduğunu anlamak için tam bir Sherlock Holmes gerekirdi. Aletlerini bıraktılar. Ciddi işlere başlamanın saati gelmişti.

YİRMİ (SEKİZİNCİ BÖLÜM)

Birden, sanki onlara bir işaret vermek istemiş gibi, dizelin sürücüsü klaksonunu öttürdü. Bu numarayı pek sık yapmazdı, üç arkadaş bakıştılar.

«Haydi beyler,» dedi Paulo. «Biniyoruz. Kaputlarınızı çıkarın... daha kolay gireriz, hem az sonra tırmanışa geçtiğimizde daha rahat hareket ederiz. Soğuğa gelince, nasıl olsa hissetmeyeceğiz.»

Hemen söylediklerini yerine getirdi. Üstündekileri, az

önce tahtaları çıkardıkları yere koydu, üzerine kum örttü ve koşarak vagonun yanına gitti. Kapağı açtığı gibi iki büklüm içeri daldı, karın üstüne sürünerek öteki kapıya yapıştı. Kırk santimlik yüksekliği olan bu kutuda dönebilmek olanaksızdı, ancak kollarını bacaklarını kıpıratabiliyorlardı. Bir de konuşabiliyorlardı...

«Haydi kıpırdayın,» diye seslendi. «Rouanet orada mı?»

«Burada, elinde de tokmağı. Her şey yolunda.» «Demir çubukları almayı unuttuk.» diye sızlandı Pom-pon. Deliğe girmeden önce çubukları alıp her birinin elinin yakınına bir tane bıraktı.

Of! Herkes yerinde! Hemen hemen. Fırıncı bütün zorlamasına rağmen tam sığmamış, baldırı ve omuzları beş santim kadar dışarı taşmıştı, Rouanet kapıyı kapata-mıyordu.

Ayağının olanca gücüyle Pompon'un kalçasını iterken, «Sıkışın biraz yahu,» diye bağırdı. «Bir santim, üç santim, beş santim...»

Kapı kapandı. «Çengeller yerlerine takıldı, şimdi iyice yuvalara geçmeleri kalıyordu.

«Haydi bakalım,» diye tokmağı yapıştırdı Rouanet. İkinciye indirmeye hazırlanırken tren sarsıldı. Yerinde bir başkası olsa, «Bu kadar yeter,» der ya da her şeyin yolunda gitmesi için dua ederdi.

Ama Rouanet sorumluluk duygusu güçlü kişilerdendi. Kapıyı bırakmadan bir süre koştu, sonra arka platforma sıçradı ve bir kez daha yapıştırdı tokmağı. Tam o sırada büyük bir gürültüyle tren de durmaz mı! Baştaki vagon raydan çıkmıştı.

Rouanet fırsattan yararlanıp bir kez daha indirdi tokmağını, sonra da hiçbir şey olmamış gibi, tokmağını omzuna koyup ne olup bittiğini görmeye gitti. Vagonun sadece iki tekerleği raydan çıkmış ve yükün bir bölümü kaymıştı. Herkes işe koyulduğu takdirde beş dakikada her şey düzelirdi. Millet toplanmıştı bile.

Rouanet tüm otoritesiyle, «Haydi arkadaşlar, şunu yerine koyuverelim,» diyerek tokmağını atıp vagonu elleriyle kavradı.

Gerçekten sıkı herifmiş. Eğer Paulo ve arkadaşları, lanet olası vagonu bir an önce yerine oturtmak için şişen damarlarıyla olanca gücünü nasıl harcadığını görselerdi, ona bir kez daha teşekkür ederlerdi. Ama bu raydan çıkmanın bir kaza eseri olmadığını duysalardı büsbütün şaşırırlardı. Öyle ya! Alçağın biri, ancak otuz metre kadar gitmiş olan trenin önüne bir kütük atıvermişti. Üstelik bu namussuz bir Fransızdı. Paulo ve çömezlerinin hazırladıkları dümeni fark etmiş, Almanların misilleme yapmasından korktuğundan muhbirlik etmek yerine bu budalaca yola başvurarak firara engel olacağını sanmıştı.

En baştaki vagonunda çalışan bu ödlele bile durumu gördüğüne göre, tüm doldurma görevlileri, elliye yakın adam da görmüş demektir. İşin asıl ilginç yanı bu alçağın dışında kimsenin zorla ya da dostça rknaya baş vurarak kaçakları engellemeye kalkışmamış olmasıydı. Ahlaksız olarak nam salan Polonyalılar bile. Hepsi firar başarıya ulaştığı takdirde başlarına gelecekleri biliyordu; yine de o anda, kendileri için değil, kaçmakta olan arkadaşları için korkuyorlardı.

Bu yüzden olacak birden koro halinde bir ısıklık sesi kubbeleri cınlattı.

Si itu vcrs ja Parts

Diş Ibonjour laux ta m is

Bu melodi Paulo'nun saltanat günlerinde Fransa'ys kasıp kavurmuş bir şarkıya aitti, ama bu akşam daha çok BBC'nin direnişçilere, yeni ajanların geliş gidişlerini bildiren özel mesajlarına benziyordu.

«Okey, tüyebilirsiniz!» O gecenin ajanları, uçakları olmadığından boktan bir vagonla yola çıkan Paulo ve dostları; yardım şebekesiye, doldurma bölümünün elli tutsağıydı.

Poulo'nun tüyleri ürperdi, ama güvene layık görmediği bu kahraman dostlara teşekkür etmek için çok geçti artık. Üstelik korkmanın ya da duygulanmanın da hiç sırası değildi.

Oysa tren durduğundan beri Pompon'la Hego'nun korkudan dilleri tutulmuş, dehşetten taş kesilmişlerdi. Ro-uanet rkinci çengeli taktığı zaman bile kendilerine gelememişlerdi. İhtiyatı bir yana bırakan Paulo, arkadaşlarını dürtükledi.

«Hey dostlar, uyanın. Gidiyoruz.»

Pompon fısırtı halinde, «Neden durduk, ne oldu?» diye sordu.

«Herhalde makas yerinde bir baktuk var. Önemli olduğunu sanmıyorum. Pek Almanca ses gelmiyor kulağıma.»

Önemli değilmiş, aslında Paulo da bundan pek emin, değildi. Ama 'şeflik' görevi gereği güven vermek zorundaydı. Biri ona gerçek duygularını sorsaydı herhalde, «Mah-votduk, fare gibi kapana kısıldık. Bizim tabut ancak dışardan açılır,» gibilerinden bir karşılık alırdı. Ama kapana bizzat kendisinin sürüklediği arkadaşlarına bu nasıl söylenir?

Doğrusu, kancaların takıldığı zamanla açıldıkları zaman arasında zor anlar yaşayacaklarını söylemişti, ama bunu beş dakikayla sınırlamıştı.

Oysa, hareketten otuz metre sonra başlarına gelen bu zoraki bekleme tüm hesapları altüst ediyor, endişeyi çoğaltıyordu.

Neyse ki Tanrı yardımlarına yetmişti, Si tu was G Paris, ısıklarla yükselirken, tren de sarsılarak harekete geçti. Yeşil ışık yanmıştı. Bu duraklama geçiciymiş demek. Tünelde Almanlar yokmuş. Yakayı ele vermemişler. Uf! Sağ-olun dostlar!

«Önemli olmadığını söylemekte haksız mıymışım?» dedi Paulo. Pompon'la Hego deminden beri çektiklerini öğrenmek zorurda değildiler elbet.

Birden tüm özgüvenine kavuşmuştu. İsalet, çünkü beş dakika sonra karar saati çalacak, asıl tehlikeyle burun buruna geleceklerdi, kendine güven duymaya çok ihtiyacı vardı. Gerek düşüncede, gerek düşte, belki yüz kez, soluğunu tutup tepesinde Almanların ayak seslerini duyduğu, çelik şişlerini batırdıkları anı yaşamıştı. Her şeyin o anda oynanacağını bildiğinden, nöbetçi SS'lerinkilere benzer demir çubuklarla birçok kez deneyler yapmıştı. Sonuç olarak on seferin dokuzunda çubuk yarı yolda bir ça'kıla takılmıştı. Kırk santim derinde olan tahtalara vurabilmesi için herifte demir gibi kol olmalıydı. Kısacası o geceki SS cirit atma şampiyonu olmadığı sürece umut vardı.

Ha, bir de kafestekilerin kırıdamamaları, öksürmeme-leri, kampta tutulmamaları ya da neredede olduklarını unutmamaları şarttı elbet... Uykusu kaçmış bir itin gelip de burnunu tren boyunca gezdirmemesi de gerekti. Yapılacak tek şey işi şansa bırakmak oluyordu. Dualar sayesinde her üçünü de hayatlarının en önemli randevusuna götüren bu vagona korkuları epey azalmıştı.

Tren yavaşlayıp durduğu sırada Paulo vagondakiieri paniğe uğraşmadan, «Pompon demir çubuğunu eline al,» dedi. «Eğer Stefan bir oyun ederse, ilk çıkacak olan sensin, kancaları açan sivilin beynine yapıştırırsın elindekini. Yardımcı gelene kadar elimizi çabuk tutmalıyız.»

Olayların akışını bu şekilde düşünebildiğine göre soğukkanlılığını takınmış demektir. Kontrol daha başlamamış-tı bile.

Yaklaşmakta olan dekovilin sesi onları gerçeğe döndürdü. Ve hemen sonra: Güm... güm... Bu çarpma dizelin ayrıldığı ve baştaki vagonun dekovile bağlandığının belirtisiydi. Özgürlüğe götürecek olan cici makine! Bir başka gürültü daha ve sonra trenin başında çelik çubukların molozların arasına dalarken çıkardıkları ses!

«Artık konuşmak yok,» dedi Paulo. «Sıra bize geldiğinde kırıdamak da yok. Dudaklarınızı ısırın, soluğunuzu tu-

344

tun, ölü gibi davranın. Anlaşıldı mı?

Pompon'la Hego öyle iyi anlamışlardı ki gıkları çık-modı, yalnız çubukların tiktakları sessizliği bozuyordu. Bir de hâlâ tünelin nemini taşıyan çöplerle çizmeleri kirlenen SS'lerin «Scheisse Arbeit» feryatları.

Üç dört Scheisse Arbeit'dan sonra aynı Atman, «Fol-gend!» diye bağırdı. «Bir sonraki!» Bunu lokomotifteki faşiste söylüyordu. Bu bir vagonun kontrolünün tamamlandığını ve ötekini yaklaştırmasını belirtiyordu. Paulo Fol-gend'leri saymaya koyuldu. Çubukların sesini de... Vagon başına yarım düzine hışırtı. Bekleyiş dayanılmaz bir hal almıştı. «Folgend: Folgend!»

Paulo bir solukta, «Dikkat, sıra bizde,» dedi. Üç arkadaş başlarını yere yapıştırıp taş kesildiler. On saniye sonra vagonları projektörlerin gündüz gibi aydınlattığı alana giriyordu.

Bir Alman homurdana homurdana vagona tırmandı. Ve birden üstlerindeki her şey hareket etmeye başladı. Krak, krak, uyuz herif paldır küldür girişmişti işe. Kaçakların büyük bir özenle

oluşturdukları piramidin her yanı dökülmeye başlamıştı. SS, ayının biri olmalı, çubuğu bir kez tahtaya kadar indi. Gerçek tabana eriştiğini sanan herif o yanı bırakıp, soldan tam Pompon'un üzerinden saldırıya geçti. Çubuk yine dibe indi, hem bu kez tahtanın çatlağının da ardından üç santim kadar girmiş, tam Pompon'un kışının üstünde durmuştu.

Bu serüvenden kurtulurlarsa fırıncı bu olayı arkadaşlarına anlattığı takdirde milleti epey güldürecekti anlaşılır. Ama bu akşam herhalde gülecek halleri kalmamıştı. Tık tık sesleri bu kez yanlardan gelmeye başladı, ama Almanlar bu gidişle sabaha dek tıklatsalar yine de bir şey bulamayacaklardı. Herifler Fransızları toprak yığınlarının altına saklanacak kadar budala sanıyorlardı. Paulo'nun buluşu nedeniyle göğsü kabarıyordu. Doğrusu ya, bu çift taban tam bir deha eseri idi.

Bir iki üstünkörü tıklatmadan sonra sesler kesildi. Üzerinde 'GÜNEY' yazılı vagon da arama tarama sırasını savmıştı.

Almanlardan biri, «Fertig, folgend,» diye haykırdı. Ve bir sonraki vagon lanet olası projektörlerin ışığı altındaki yerini aldı. Hurra! Özgürlükle ölüm arasındaki sınır aşılmıştı. Üç kafadar yaşam tarafına geçmişlerdi. Paulo el yordamıyla Hego'nun elini aradı ve iyice sıktı.

Az sonra, on beş gündür tüm düşlerini karartan, korkunç tık-tık geri kaldığında, şakaklarının zonklamasından ve kalbinin deli gibi atışlarından başka bir ses duymaz ol-- du. Bearn'lıyla Pompon da aynı durumdaydılar herhalde. Bam-güm, bam-güm, bam-güm, vuruşlar şakaklarında tamtam sesi gibi yankılar yapıyorlardı. Eğer Paulo konuşmaya cesaret etseydi herhalde, «Sakin olun arkadaşlar, Almanlar duyabilir...» derdi sınırları gevşetmek için. Tehlikenin büyük bölümü geçmiş olmasına rağmen boşaltıma kadar daha epey atlatılacak vartalar vardı.. Uyanık bir köpeğin koku alma duyarlığı, ya da kontrole yardımcı olmak amacıyla1 kumanda yerinden ayrılan kalyanın yağcılığı örneğin.

Hatta tren yola çıktığında bile tam kurtulmuş sayılmazlardı, ikinci büyük heyecan anı vardı daha: Vagonların açılacağı zaman. Eğer ilk görecekları surat Stefan'inki olursa paçayı kurtarırlar sayılırdı. Bütün kalbiyle bunu dileyen Paulo yine de içindeki kuşku kırıntılarını sindire-miyprdu. Neden görevi vagonların takılmasına gözcülük etmek olan Hırvat daha kendini göstermemişti? Örneğin, vagonun kapısını tıklatabilirdi. Tebeşirle işaretlediklerinden nasıl olsa kolaylıkla bulurdu. Öyleyse neden? Acaba Paulo derdini iyi anlatamamış mıydı?

Daha geride karıştırılacak ona yakın vagon kalmıştı. Stefan'ı düşünmemek için yoklanan vagonları saymaya başlamıştı. Paulo. Geriden bu kez... Bir daha eksildi, iki daha eksildi, üç... Uzunca bir sessizlik ve sonunda miskin geceyi yırtan bir çığlık Nöbetçi, «Fertig,» diye haykırmakla

İtalyan sürücünün içindekilerle birlikte konvoyunu çekip götürebileceğini belirtmekteydi.

Of! Of! Of! Üç kaçak aynı anda içlerini çektiler. Köpekler ortaya çıkmamış, tren yola çıkmış, artık kenetlenen dişleri açılabilir, sıkışık ciğerler soluk verebilir, uyuşan kollar, bacaklar canlanabilirlerdi. Özellikle, dekovilin tüm gürültüsüne rağmen konuşulabilir de ... «iyi trene binmişiz dostlar,» dedi Paulo. Bu deyim zaten pek severdi. Eğer dostları karanlığın içinden yüzünü görebilselerdi, ifadesinden randevu yerinde Stefan olsun olmasın, onu hiçbir gücün durduramayacağını anlıyorlardı. Ama yalnız değildi. Dostlarının da kendilerini kapıp koyvermemeleri gerekirdi. İçinin rahatlaması için konuşmasını sürdürdü.

«Baksana Pompon, demirin hâlâ elinde mi? Geliyoruz. Ne yapacağını biliyorsun.» «Merak etme yahu!»

Sabık fırıncının konuşmasına bakılırsa onun cephesinde de işler yolundaydı. Yolunu engellemek kimsenin haddi olmayacaktı anlaşılır.

Bearn'ının sesi soluğu çıkmıyordu, ama bir süre sonra dağlara tırmanabileceği fikri onu öylesine sarmıştı ki, yerinde rahat duramıyor, kıpır kıpır oynuyordu. Kafese kapatılmış bir ayağa benziyordu. Onun da yoluna çıkacak olanın vay haline!

Tren yavaşladığında hepsinin kafasında boşaltma sırasında karşılıklarına çıkabileceklere çekecekleri kötek ziyafeti vardı, ama serüvenin başından beri ekipe eşlik eden şans, onları bu son sınavda da yalnız bırakmıyordu.

«Kapı kurcalandı! Biri açmaya çalışıyor!» diye bağırdı Pompon.

Tren durmadan kapıyı kurcalayan ancak Stefan olabilirdi.

Paulo patladı. «Kurtulduk! Bu benim Hırvat, kurtulduk.»

Çengelleri sıkıca kapayan ahmağa, Yeboni! Yeboni!» diye Sırpça sövüp sayan bu herif ancak Stefan olabilirdi. Zavallı Rouanet cesurca davranışının, kardeş bir partinin yoldaşı tarafından nasıl

değerlendirildiğini bilse neler düşünürdü kimbilir? Ama Stefan epey güçlüydü. Yedi sekiz vuruştan sonra ilk çengel açıldı ve bir temiz hava dalgası saklananların yüzünü yaladı.

Öteki çengel, yani Rouanet'in ilk taktığı, daha gevşetti, bir darbede açıldı. Artık çifte taban bir tabut olmaktan çıkmış, yol açılmış, iş sadece atlamaya kalmıştı. Hem de çok zaman geçirmeden.

«Birlikte çıkalım,» dedi Pompon, «Birbirimizi kaybetmeyelim... Bizi bekle Hego.»

«Bana ne zaman atlayacağımı söyle, yeter... Hazırım.»

Sabırsızlıktan kaynaklanan koca vücudun bir bölümü dışarı sarkıtmıştı bile.

Stefan da harekâtın hızlanmasını isteyenlerdendi. «Schnetl, Schnell,» diye haykırıyordu. Bu Hırvat gerçekten sağlam herifmiş! Sadece sözünü tutmakla kalmamış, şu an işi bittiği halde belki yine yardımına gereksinim duyarlar diye molozların üzerine oturmuş onları izliyordu Onun da sabırsızlandığına btkılırsa trenin varacağı yer pek uzakta sayılmazdı.

«Altımızda ne var Pompon?» diye sordu Paulo. «Çok, mu dik? Görebiliyor musun?»

Bir şey görebilmek olasılığı yoktu, ay daha yeni çıkmış, üstelik sabahın dördü... biraz sonra katran gibi gece onlar için yararlı olacaktı, ama şu anda işlerini zorlaştırı-yordu. Paulo bu ayrıntıyı da hesaplarına katmamıştı. Yakınmak için çok geçti artık! Çabuk karar vermek zorundaydılar, yoksa boşaltımla görevli ustaşilerle gırtlaklaşmak da vardı işin içinde. Stefan durumu anlamaz olmuştu. Kırık dökük Fransızcasını toparlayarak, «Atla, Franzose! Atla,» dedi.

«Haydi beyler gidiyoruz,» diyen Paulo vagonun kapalı tarafından destek alarak Pompon'un ceketinin eteğine yapışmış olan Hego'yı itti, böylelikle ikisi birden paldır küldür yuvarlandılar. Bir saniye geçmeden Paulo da onları izledi.

Şansları devam ediyordu. Kararlamadan atlamışlar ama en iyi yere inmişlerdi. Uçuruma yuvarlanmak yerine kendilerini tren yolunun iki metre kadar uzağına kıçüstü oturmuş buldular. O an ancak on beş kilometre hızla gittiklerinden sonraki vagon otuz metre kadar ilerlerindeydi. Tam zamanında harekete geçmişler meğer.

Paulo boşluğa atılırken, Stefan, «Sloboda norarfu,» diye selamladı. Sloboda, özgürlük... Hego'yla Pompon'u izlemeye çalışarak yola çıkan yokuşu tırmanırken bu sözcükler kafasında uğulduyorlardı. İşin zor tarafı sona ermişti, ama Hırvat'ın kastettiği anlamdaki özgürlüğe, ancak Yanka'nın arkadaşları çoban kulübesindeki randevularına geldikleri takdirde kavuşacaklardı.

Şimdilik iniş kolay geliyordu. Karanlıkta bir dağ keçisi kadar rahat hareket eden Hego kıçüstü oturmuş, kayarak ötekilere yol açıyordu. Paulo'yla Pompon ona yetişene kadar hemen bir sonraki geçiti buluyordu. İşin kötü yanı ana yola ulaşan en kısa yol boşaltım yerinin altından geçiyordu. Paulo'yla Pompon ona yetişene kadar hemen bir sonraki geçiti buluyordu. İşin kötü yanı ana yola ulaşan en kısa yol boşaltım yerinin altından geçiyordu, yani yu-kardaki siviller çöp boşaltmaya başladıklarında tüm molozları kafalarına yiyebilirlerdi. Buna yakalanmamak için çok hızlı hareket gerekiyordu. Sonuç olarak pantolon, don, hatta kışlarının derisi bile parçalanıyordu.

Küçük grup ancak yamacın yarısına varmıştı ki, korkunç bir gümbürtüyle sağanak başladı.

Sıçrayan bir taşın ne denli hasara neden olabileceğini çok iyi bilen Hego, «Karinüstü yatıp korunun,» diye haykırdı.

İyi ki uyarılmış, çünkü yattıkları yerde bile her biri, çakıllar dahil, bir kiloya yakın çöpü üstlerine yediler. Bombardıman durduğunda Hego, «Haydi, hop, gidiyoruz,» dedi ve kayma başladı.

İkinci vagon daha da zararlı oldu, bu kez pisliğin arasında uzun tahta parçaları da vardı ve bunlar düşerken önlerine çıkan küçük fidanları da koparıp sürüklüyorlardı. Üstelik bu tahta parçaları çifte tabanı oluşturanlar değil miydi! Stefan öteki üç boşaltıcıyı işe karıştırmadan, bir başına temizleyivermişti vagonu. Ama ne malmış bu Yugoslav! Onun partizan dostlarını tanıma arzuları büsbütün artmıştı, üçüncü vagon iepelerine inmeden yola vardılar.

Burada büsbütün dikkatli olmaları gerekiyordu. Her an ilk dönemecten bir otomobil çıkabilirdi. Ya da cuma gecesi olduğundan zilzurna bir grup sivil! Sonra şantiyenin merkez projektörü, kamp kulelerindeki... yani dikkat edilmesi gereken bir olay şey!

«Boşaltımdakiler bir şey fark edemediler. İki dakika soluklanıp, sonra tekrar yola çıkarız,» dedi Paulo.

«Oldu.»

Vagondaki yoklamayla, yolun geçilmesi bu firarın en tehlikeli aşamalarını oluşturuyorlardı. Üçü de bunu bildiklerinden, az önceki derin sessizlik geri dönmüştü. Oysa üzerinde bunca acı çekip, kanlarını döktükleri, namlularında her an bir kurşun bulunan iki sıralı katillerin refakatinde binlerce kez inip çıktıkları bu yolda şimdi sevinç çığlıkları atmaya ne kadar isterlerdi.

Hegoburu palavra atmamış. Gerçekten tanıyordu dağı. Hem de tüm tuzaklarıyla. En önemli konunun yankı olduğunu belirtmeden geçmedi. En büyük çılgınlığın yolun ortasından gitmek olacağı konusunda Pompon'la Paulo'yu uyardı. Asfalt yolda tahta tabanlı ayakkabılarıyla yürüdükleri takdirde sadece nöbetçi SS'leri değil, tüm vadiyi uyandırabilirlerdi. «Durun,» dedi Hego. «İzimizi belli edeceksiniz.»

Durumu derhal kavrayan Pauio ayakkabılarını çıkarmaya davrandı, ama Bearn'lı engel oldu.

«Buna gerek yok. Benim arkam sıra gelin, yeter.»

Ve yolun dağa yakın tarafındaki, hafif çukur, toprak yere geçti. Yerler nemli ve sonbahar rüzgârının sürüklediği kuru yapraklarla doluydu, kaçakların adımlarının çıkardığı hışırtı, kulelerdeki nöbetçilerin kulaklarına rüzgârın sesi gibi gelebilirdi.

Bu eğri büğrü yolu izleyebilmesi için Hego'nun gerçekten kedi gibi gözleri olması gerekti, ama arkadaküler ona zar zor ayak uydurabiliyorlar ve her on metrede bir durup geridekileri beklemek zorunda kalıyordu. Sonunda iki ağacın arasındaki patıkayı buldu ve bir keşif gezisine çıktı. Çabucak indiğinde, Paulo'yla Pompon onu görmeden yolun önünden geçip gitmişlerdi bile. Onları yakalayıp, «Buradan beyler,» dedi. «Yolu buldum. Artık işimiz kolaylandı sayılır.»

Kolaylanmış! Aman bu herif ne kadar iyimserdi. Pau-lo soluk soluğa kalmıştı, ama bu kez dört ayak üstünde tırmanmak zorunda bile kalsa ara vermeyecekti. Çünkü Dede Menard'ın da belirttiği gibi özgürlüğe giden bu tek yol, artık düş olmaktan çıkmış, üzerine yürüdükleri gerçek bir yol olmuştu.

Durumun önemine rağmen önüne bir tırmanma fırsatı çıktığı için sevincini gizleyemeyen Hego, «Artık durmak yok,» dedi. Bir yıldır bu anın özlemiyle yaşamıştı.

Ona göre mesele hallolmuştu artık: Onu kendi dünyasına, dağa bırakmışlar, özgürlüğüne kavuşmuştu. Hemen başa geçti, bu kez arkasındakiler onu duraklamadan izliyorlardı.

Saat beşe doğru Mk tepeye varmışlardı, ama onun ardında bir tane daha vardı. Hem de epeyce yüksek. Işımaya başlayan günle önlerindeki duvar adamakıllı belirginleşiyordu.

Yorulan Paulo, «Biraz mola verelim,» dedi.

Yerinde bir uyarı, çünkü ortalık aydınlanmadan bu cenabete tırmanmaya kalkışmak, kafayı gözü yarmak demektir. Patika da bir garipleşmişti. Kayalara kazılmış küçük su yolları gibi birçok yöne ayrılıyordu. Bearn'lımm surati asıldı. Bir dağ keçisi gibi kayadan kayaya sıçrayarak çıkış yolunu aramaya koyuldu. Yok! Karawanken'ler bu noktada Çin şeddinden beterdiler.

«Çare yok, aşacağız,» dedi. «Solda boşaltma yeri, sağda kampa inen yol. Kayaları aşacağız.»

Elbet aşacaklar. Ve üçü de bu işi becerdiler, ama ne bahasına! Dört ayak tırmanarak, birbirlerine omuz vererek. Sonunda tüm umulanın tersine, ilk pes eden Bearn'lı oldu.

Yavrucak izcilik oynayarak, önce yolu bulup sonra arkadaşlarını almaya giderek epey yorulmuş, sonunda güçsüz düşmüştü. Yurdundan Yahudileri ve havacıları kaçırmak için kaç kez gider gelirdi. Ama zavalılık dağ havasını içine çekmekle tüm gücüne kavuşacağını sanmıştı. Bu arada Mauthausen'i, Loibl'i, açlığı, günde on iki saat zor koşullar altında çalıştığını, tümüyle unutmuştu. Yasının kaldıramayacağı kadar yıpranmıştı. Tepeye yirmi metre kala ytkıtdı. Arkasından gelen Paulo nerdeyse üzerine basıyordu.

Düştüğünü sanarak, «Bir yerin kırılmadı ya?» diye sordu.

«Hayır ağabey. Fenalık geldi, hava çarptı galiba, hepsi bu. Bensez devam edin. Toparlanınca size yetişirim.»

Tek kelime konuşmadan Pauio'yla Pompon onu birer omzundan yakaladılar ve tepeye doğru sürüklemeye başladılar. Hego bağırp duruyordu.

«Bırakın beni arkadaşlar, bırakın beni, siz gidin, başımın çaresine bakarım.»

Bearn'lımm böyle bir teklifte bulunmasına çok içerleyen Paulc, «Kapa çeneni,» diye karşılık verdi.

Bacakları kırılmış bile olsa onu orada bırakamazdı.

— 352

Pompon'un do aynı fikirde olduğunun anlaşılması için konuşmasına gerek yoktu. Onlarda Hegoburu'dan daha iri yapılı değillerdi, ama yedekleri fazlaydı. Son aylarda yiyecek bulmakta pek zorluk çekmemişlerdi ve aradaki bu küçücük, birkaç kiloluk fark onları ayakta tutuyordu. Tepeyi aşip, Hego'yu bir kavuğa yerleştirdikten sonra bile yıkılmadılar.

Tatlı bir sürprizle karşılaşmışlardı, önlerinde kayalıklar yerine, hafif bir eğim halinde ormanın başlangıcına kadar inen, üzeri çiğle kaplı bir çayırılık uzanıyordu. Sonra ağaçlıklı bir yamaç olup tekrar yükseliyordu. Menard'ın verdiği bilgiler doğruysa partizanların kulübesi de oralarda olacaktı. Hemen hemen başarmışlardı bu işi. Paulo geri dönüp, çektiklerinin sonu olan bu çıplak platoyu ve ormanı daha iyi görebileceği yüksekçe bir yer aradı. Bulur bulmaz da gözlemine başladı. Aşağıdan pek görünmeyen, ağaçların arasındaki yolu fark eder etmez arkadaşlarını oraya nasıl götürebileceğini hesaplamaya koyuldu. Kulübeye giden yol bu olmalıydı. Bunu kaybetmemek gerekiyordu, aslında hemen yola çıkış emrini vermek daha yerinde olacaktı ama etrafın güzelliğinden öylesine etkilenmişti ki, bir türlü tüneğinden inmek canı istemiyordu. Bir buçuk yıldır bu sakin kuytunun varlığından habersiz nasıl yaşamıştı? Normal zamanlarda, bu mevsimde çayırılığın koyunlarla, ineklerle dolu olması gerekirdi. Kuşlarla da, oysa Lorbi'de bir tek kuş bile yoktu, serçeler sanki ölüm vadisinde uçmamaya sözleşmişlerdi. Dağın iki yüzü arasında ne büyük fark vardı. Ayaklarının dibinde uzanan yamaç, yaşamı, özgürlüğü haykırıyordu. Oysa öteki... Gün adamakıllı ışımtı, hava son derece berrak olduğundan bir kez de yukardan Loibl'in ne menem şey olduğunu görmek istedi. Tek bakışta hepsini görebiliyordu, boşaltım yeri, tünelin girişi, hele kamp, bu mesafeden son derece zararsız, hatta gülünç görünen kamp. Çoğunlukla, gerek fiziksel, gerekse ruhsal açıdan dayanıklı beş yüz

kişinin bunca zaman, bunca açlığa, işkenceye hiç karşı koymadan boyun eğmeleri olur şey değildi. Bu zavallı barakalar, bu lahta nöbetçi kuleleri, elektrik bile taşımayan dikenli tellerin sarılı olduğu cılız sopalar, bütün bunlar beş yüz adamın önünde neydi ki!

Partizanlar kimbilir kaç kez bu gözlem yerine tüneyip kampı izlemişlerdi. Ve su an Paulo'nun yaptığı gibi, dışardan kuleler ve SS'lerin yattıkları yerler makinalıyla tarandığında, bir başkaldırının başarıya ulaşma şansının epey yüksek olabileceğini düşünmüşlerdir. Oysa küçük parmaklarını bile kıpırdatmamışlardı. Kuşkusuz, Dede Menard'ın söylediği gibi, besleyecek boğazların çoğalması işlerine gelmiyordu. Kimbilir, belki az sonra Loibl'm beş yüz koyunundan üçü yanlarına sokulduğunda bundan pek hoşlanmayacaklardı. Yanka onları bu sürprize hazırlamış olsa bile!

Neyse, yakında anlayacağız diye düşünüyordu Paulo.

Sağduyu, iki dünya arasında; sınırı oluşturan bu çayırı koşar adım aşmalarını emrediyordu. Amo ne gezer, içindeki duygu, bu cehennemden kaçma isteğine de baskın çıkıyor, gözünü kamptan ayıramıyordu.

Üstelik aşağıda hayat başlamıştı. Karıncalar gibi, küçük, çizgili adamlar içtima yerini işgale başlamışlardı, birkaç dakikaya kadar gündüzcüler işbaşı yapacaklardı. Saat tam altıda. İşe gidişte olsun, dönüşte olsun, her şey saatle yürürdü Loibl'de. Bu demektir ki tünelde millet toplanmış, az sonra komandokırdan sorumlu astsubay sayıma başlayacak. Bir kez, iki kez, beş kez... üç kişi eksik olduğunu anlayana dek kaç kez!...

Fırası belirten ateş sesleri duyulduğunda arkadaşlarının söyleyeceklerini duyabilmek için neler vermezdi Pau-lo? İp gibi sıraya girenlerin arasında bir fısıltı dolaşacak-

Tünel — F : 23

- , OCA —

- vJw"

ti: «Duydunuz mu Paulo'ymuş! Aferin aslana!» Bu işe şaşmayacak tek kişi Dede Menard olacaktı, herhalde ister istemez bakışları patıkaya takılırdı. Ona el sallayabilmeyi ne çok isterdi!

Pompon'un kaygı dolu sesi Paulo'yu düşlerinden ayırdı.

«Eh! Babalık neler kuruyorsun öyle? Senin bizi bırakıp tüydüğünü sanmıştık!»

Gözlem yerini terk eden Paulo, «Hego nasıl?» diye sordu.

«İyidir, toparlandı epey.»

Gerçekten de yanlarına yaklaşan Beam lı dinlenmişe benziyordu. Derin derin soluk alıp vererek hafiften idman bile yapıyordu. Yola çıkmalarına hiçbir engel kalmamıştı. «Haydi beyler, gidiyoruz,» dedj Paulo. «Saat altıda ormana varmış olmalıyız. Beni izleyin, aradığım yolu buldum.

Koşaradiin çayıra daldı. Az önce izlediği kampın görüntüsü onu büsbütün canlandırmış, düş gücü de çalışmaya başlamıştı. Nasıl olup da bunca zamandır bu oyuna kaî-lanabilmişti? Dışardayken budala SS'leri atlatmak son derece kolay gözüküyordu. Öyleyse neden kaç kez zavallı Ange Belloni-'nin çağrılarını karşılıksız bırakmış, hatta konuyu incelemekten bile çekinmişti.

Belloni yitirilmiş olsa bile, Dede'yle Joel'e neden fazla ısrar etmediğine kızıyordu Onları, 'büyük bir olasılıkla, derhal öç alma işlemlerine girişecek olan delilerin eline bırakmıştı. Aralarındaki dostluğu iyi bilen Dövmeli, copunu kaptığı gibi Joel'le Dede/ye girişecekti.

Zavallı Joel, zavallı Dede! Adımları hızlanan Paulo içinden onları cellatların pençesinde bırakmayacağına, öçlerini alacağına yeminler ediyordu. Az önce dorukta, küfür yiyecek, dövülecek, ırzlarına geçilecek, öldürülecek adamların toplandığını gördüğünde içini bir bulantı kaplamıştı. Birkaç gün önce. Pompon kurtulur kurtulmaz eline bir silah

355

geçireceğini söylediğinde, onunla dalga geçmişti, ama şu an tek arzusu bir silah bulabilmektir. Kış, yurda dönüş, yiyecekler, kızlar, bunların hepsi bekleyebilirdi. Loibl'de olup bitenleri lüm dünyaya yaymak isteği bile önemini yitirmişti. Bam, bam, doruktan katillere basıvermek ateşi, işte bu yüzden kulübeyi bulabilmek için bunca sabırsızlanıyordu. Partizanlar, bu yeni katılanların hiç de işe yaramaz takımından olmadıklarını anlayacaklardı.

Aralıklı üç el ateş sessizliği bozdu. Alarm verilmişti.

Tüm iyimserliğine rağmen Paulo'nun yüreği hopladı. Bunu bekliyorlardı, ama dağlarda yankılanan bu silah sesleri epey etkileyici oldu. Eğer Ruslara uyguladıkları yönteme başvurulursa, kuzeydeki, güneydeki tüm jandarma ve SS'ler seferber edilecek, peşlerine âdeta bir ordu düşecekti. Allahtan, bu cellatların uçakları yoktu. Buna karşılık bir hayli köpekleri vardı, şimdiden gazojenli kamyonların homurtularıyla karışık köpek havlamaları duyulmaya başlamıştı. Bir çeyreğe kalmadan tünelin üzerindeki yol insan avcılarımıyla kaynaşmaya başlayacaktı. Almanlar uyanmışlar, soluk soluğa tepelere tırmanmaktansa, kamyonlarla tırmanıp arayarak inmeyi yeğ tutunmuşlardı. Bu durumda iki saatlik avansın da değeri kalmamıştı. Bunu düşünemeyen Paulo suratını buruşturdu.

«Kıpırdanalım beyler. Soldan gelecekler.»

Kulübeye giden, ağaçların arasındaki yolu bulduklarında bir başka kötü sürprizle karşılaştılar: Kimsecikler yoktu. Ne yolda, ne de .civarda Tito'culardan eser yok!

«Partizanlormuş, hıh!» dedi Pompon. Paulo bu küçümsemeyi kendi üzerine alındı.

«Böyle söyleme, bunlar düzenli heriflerdir, herhalde umulmadık bir olay çıktı.» Birden aklına bir özür nedeni geldi. Randevu cuma günü içindi. Bugün ne günlerden? cumartesi elbet. Vakit çabuk geçti, Stefan da gidip haber ve-remedyse çeteci yoldaşlar durumdan habersizdiler elbet.

Kulübeye girdiklerinde bir gece önce orada ziyaretçi-

lerin bulunduğunu anladılar. Ateş yakılmış, hatta bir şeyler yenilmişti. Ama ortalıkta ne bir ekmeğin kabuğu, ne de bir kemik parçası kalmıştı kemirmek için. Anlaşılan Tito'cular da kıtlık çekiyorlardı. Büroda fazla sallanmaya gelmezdi. Havlamalar yaklaşıyor, hatta derinden derine insan sesleri bile duyuluyordu.

Hego söyle bir etrafına bakımp güney yönünü saptadıktan sonra ekip ormana fiildi. Randevu saatini kaçırdıklarına hayıflanan Paulo henüz umutsuzluğa^ düşmemişti. Başını çeken Bearn lıdan pek geri kalmamak için adımlarını açarken, kaygılanmaya başlayan Pompon'u teselliye çalışıyordu.

«Önemi yok moruk. Partizanlar bütün buraları tutmuşlar, yakında onları buluruz.»

«Sana inanmak isterim, ama arkamızdaki itlerin ulumalarını duymuyor musun? Gittikçe yaklaşıyorlar.»

Doğruydu dedikleri, kulübede kaybettikleri zaman sırasında geridekiler epey yol almışlardı. Ama efendiler köpeklerini salıvermişlerdi. Çivili çizmeleri, silahları ve cep-haneleriyle bu tür koşullara hazır .değildiler.

«Hiç kaygılanma Pompon,» diye devam etti Paulo. «Bu şiş göbekliler bizden önce pes ederler. Yeter ki biz dümdüz gidelim, sağa sola sapmayalım. Neyse ki dağcı bu işleri bilir.»

Hego, Pirenelerdeki formunu bulmuştu. Burnunu gösteren güneşin yardımıyla, pusulaya gerek duymadan ilerliyordu. Saat sekiz olmalıydı; içtima yerinde, özellikle suç ortakları geceler için sıkı bir dayak faslı başlamıştı herhalde.

Kaçaklar daha da hızlandılar. Bu telaşın nedeni, aşağıdaki dayak .değil, ormanın dikleşmesiyle çoğalan köpek seslerinin yankılarıydı. Önden, arkadan, sağdan, soldan, her yandan ulumalar yükseliyordu. Sanki bir süre avın-daydılar. Hego'nun, «Beni izleyin, beni izleyin,» diye hay-

kırmalarına rağmen dehşete kapılan Paulo'yla Pompon du-ruverdiler. İt gürültüsü eski kaçakçıyı zerre kadar etkilememişti. «Güneye, doğru güneye.» Adam sanki kulaklarına pamuk tıkamış! Hego'nun duyduğu güven, ötekileri d© etkiledi, ama kılavuzdan epey geri kalmışlardı. Son bir gayretle atağa kalktılar.

«Dur. İkimiz de gebereceğiz.» Can havliyle Hego'ya yetişen Paulo soluk soluğa herifi tuttu ve zorla ysre oturttu.

Yeter derecede soluklandıktan sonra, «Şimdi durumumuzu saptayalım,» dedi, «İki yüz metre sonra ağaçlar bitiyor, çıplak alana çıkıyoruz. Herhalde böyle ortalıkta gezine-meyiz.»

Hego gerçekten tam bu koşulların adamıydı.

«Bırakın kılavuzunuz sizi götürsün çocuklar,» dedi. «Dağda, paçayı ele vermemek için bir kurai vardır: Tepeleri tutmak ve oralardan ayrılmamak. Biz de öyle yapacağız.»

Paulo itirazsız boyun eğdi, içinden, keşke baştan îepe-leri izleseydik, diye düşünüyordu. Çünkü şimdi Bearn linin dediğini yaptıkları takdirde, 90 derecelik bir tırmanış onları bekliyordu. Neyse ki ağaçlara tutunmakla bu iş nispeten kolaylaşmaktaydı. Bu kez ilk su koyveren Pompon oldu.

Göğsünü tutarak yıldırım çarpmış bir çam kütüğünün üzerine yıkılmadan önce, «Daha ileri gidemeyeceğim beyler,» dedi. «Bensiz devam edin.»

Tamam, demek kendini feda eden kahraman rolünü oynamak sırası bu kez ondaydı. Yarı duygulanmış, yarı öfkeli Paulo fırıncıyı sarsmaya koyuldu.

«Senin söz hakkın yok, burada emirleri ben veriyorum. Bu yokuşu çıkmak için seni taşımamız olanaksız. O zaman biz de burada seninle kalırız.»

Pompon gözyaşları içinde, «Hayır, istemiyorum, Gide-miyeceğimdiyorum. Almanlar yetişmeden çabuk toz olun», diye karşılık verdi.

En iyisi bu durumun geçmesini, kalbinin normale dönmesini beklemektir. Hem bu çılgınca tırmanıştan sonra böyle bir dinlenme hepsi için gereklidir. Yarım saat kadar oturdular, bu arada köpek seslerinin giderek azalmakta olduğunu fark ettiler. İtler kulübeden sonra izleri kaybetmişlerdi anlaşılan. Bu Pompon'u güçlendirdi.

«İyiyim, haydi biraz darıa deneyelim.»

Köpek tehlikesi savuşturulduğuna göre yollarına daha rahat devam edebilirlerdi. Bunu fark eden dağ keçisi Hego bile yavaşladı. Hatta güç yerlerde geride kalıp Pompon'u itiyordu, bu kez öylesine ağırdan almışlardı ki dağın ormanlık tepesine vardıklarında güneş de tam dikey olarak yolluyordu ışınlarını. Saat on iki ya da yarım olmalı. Firar başarı lalı beri sekiz saat geçmişti. Ufukta Alman yoktu, ama partizan da; bu da yeni bir sorun olmuştu. Düşmanın görülebileceği bir tepede mi beklemeli, yoksa dostları bulabilmek için ilerlemeli mi? İşin kötüsü iki tepe vardı, bunlar önce paralel duruyorlar, fakat iki üç kilometre sonra birbirlerine sırt çeviriyorlardı. Sağdaki Loibl'e iner gibiydi.

«Ne yapıyoruz?» diye sordu Pompon. «Kur'a mı çekelim?»

Tırmanma faslı sona erdiğinden keyfi yerine gelmişti.

«Ben soldakini tercih ederim,» dedi Hego. «Yoldan epeyce uzak.»

Paulo da onu onayladı.

«Haklısın, daha doğru olur, partizanlara da rastlayabiliriz.'Bu yükseklikte sınır filan olmaz.»

Yola çıkmadan önce bir süre bakmıp yörenin coğrafyasını kafalarına kazımaya çalıştılar. Dağlar, yine dağlar ve tekrar dağlar. Bir çiftlik ve tek tuk koyunlar da göze çarpanlar arasındaydı, ama insana benzer hiçbir şey yok. İzlenecek tepenin seçimi tamı bir piyango işiydi. Üstelik biri seçildi mi, ötekine geçmek olanak dışıydı, aralarında korkunç bir uçurum vardı.

QCQ
• J\J\ f ^ ^ ^

«Hadi, tek mi çift mi oynayalım?» dedi Pompon.

«Saçmalama,» diye karşılık verdi Paulo. «Oyun oynamıyoruz. Soldakine karar verdik. Yalnız, sağdaki şu bacası tüten çiftlik evine bakmak isterdim, ama yolumuz oradan geçmeyecek.»

Gerçekten beyaz bir duman, düzenli aralıklarla göğe doğru yükseliyordu.

İçerdekiler bu saatte yemek pişiriyorlardı herhalde. Üç kaçak son yemeklerini yirmi dört saat önce yemişlerdi.

«Galiba biraz acele karar veril'm,» diye kendi kendine bozulmaya başlamıştı Paulo. «İki lokma yesek iyi olurdu. Ama, öte yandan, sağı tutup kendimizi Loibl'in tepesinde buluvermek de vardı. Olmaz olsun!»

Solu izlemeye başladıklarında saat ikiye varmış olmalıydı. Arasına uzaktan uzağa bir havlama sesinden başka çit yoktu; aslında iki yüz metre aşağıdaki kayalara düşmemek için cambazlıklar yapmak olmasa yolculuk bayağı rahat geçecekti. Hego bu zorluklara gık demiyordu. Nereye basılması gerektiğini ötekilere de gösteriyordu, onun sayesinde ilk kilometreyi bir saatte aldılar. Saat beşe doğru, güneş saklandığında, buldukları yer öğleyin yola çıktıkları noktadan görünmez olmuştu. Artık rahat soviuk alabiliyorlardı,

Tek kaygıları kalmıştı: Partizanlara ulaşabilmek. Bunu Alman tehlikesinden kurtulmak kadar, karınlarını doyurabilmek için de istiyorlardı. Temiz havanın ve yorucu çabanın büsbütün artırdığı açlık, dayanılmaz bir hal almıştı. Paulo yine takımı durdurup bir görüşme yapma gereğini duydu.

«ilk rastladığımız kulübeye dalıyoruz, tamam mı, Eğer içerde Almanları bulursak şansımıza küseriz.»

Bir saatlik yürüyüşten sonra iki yüz metre kadar aşağılarında bir bina gördüler. Hurra! Partizanlar suçlarını bağışlatmak için herhalde onları adamakıllı doyururlar. Birden suskunlaşanğ hatta kaygılanmaya başlayan Hego'yo

•360 —

karşın Pompon heyecandan titremeye başlamıştı.

«Yugoslavya'da olduğumuza emin misiniz?» diye sordu Hego, «Bence öğleden sonra çok sola çark ettik.»

Küçük Bearnlınm sözleri dostları için tam bir soğuk duş oldu. Aslında büyük bir hizmette bulunmuştu, çünkü çiftlik Alman ya da Avusturyalıların elindeydi. Hego haklıydı, bir süredir adamakıllı sola dönmüşler, etrafta hiçbir işaret olmadığından üç arkadaş Avusturya'ya geçmiş olduklarını fark etmemişlerdi.

Allahtan Bearnlı bu kuşkusunu tam zamanında diie getirmişti. Paulo hemen arkadaşlarını, görünmeden binayı gözetleyebilecekleri bir ağaçlığa sürükledi. Ne bir kimse görülüyor, ne de bir ses duyuluyordu, ama bacadan tüten duman bakılırsa burada da birilerinin oturduğu kesindi.

On beş dakikalık bir gözlemden sonra Hego, «Beiki ben yamldım, hâlâ Yugoslavya'da olabiliriz,» dedi.

Kararsız Paulo tam bir keşif gezisine çıkmaya hazırlanıyordu ki, sağından gelen adım seslerini ve konuşmaları duyunca dondu kaldı. Almanca konuşuluyordu ve sesler giderek yaklaşıyordu. Üstelik konuşanlar kadındı, kaçmak yerine eline bir sopa almayı yeğ tuttu. Sarı karılar on metre daha ilerledikleri takdirde başlarına gelecek vardı.

Paulo alçak sesle, «Bunları elden kaçırmamalıyız,» diye fısıldadı. Ama senaryo sandıkları gibi gelişmedi. Kanlar çok ağır ilerliyorlar, iki metrede bir durup mantar toplamak için yere çöküyorlardı. Kadınlar sopa menziline girmeden önce üç kaçağı gördüler.

«2u Hilfe! İmdat!»

Evet, Almanmışlar. Kanlar civarı iyi bildiklerinden sopa yemeden önce bağıra çağıra eve doğru kaçıştılar.

«Çabuk kaçalım,» diye bağırdı Paulo. «Tepeye kaçalım.»

Öyle olması gerekir, çünkü karıların sesine binadan üç herif fırlamıştı. Ellerinde silâhları, üç izbandut. Ve arkalarından da iki koca köpek! 'Jandarmalar! Mahvoiduk!' de-

di Pompon bir solukta.

«Çeneni kapa a'a koşmaya bak! Şansımız var, karanlık basmaya başladı.»

Herhalde görüş zorluğundan olacak ilk kurşunlar kaçakların kafalarının üstünden geçti. Heriflerin SS okulunda eğitim görmedikleri belli oluyordu. Bunlar ya ihtiyattılar ya da gümrükçü filan, çünkü çok geçmeden köpeklerini de çağırıp evlerine kapandılar. Kimbilir, belki de karılarının düş gördüklerini sanmışlardı. Yine de bizimkilere geldikleri yolu tekrar katedip Loibl'e geri dönmek düşüyordu.

«Yapamayacağım,» diye inledi Pompon.

Hego bir yandan onu sürüklemeye, bir yandan da, «Haydi, cesaret dostum,» diye yüreklendirmeye çalışıyordu. Sabırla, adım adım arkadaşlarının yürüyüşlerine gözcülük ediyordu. Acele etmek zorundaydılar, çünkü bir saate varmadan ortalık iyice kararacak ve bu tehlikeli yörede yürüyüşün intihardan farkı kalmayacaktı. Bunu hisseden Paulo çiftlik gözden kaybolur kaybolmaz uçuruma inmeyi ve gün doğana kadar orada kalmayı teklif etti. Ama bu bile, en aşağı beş yüz metre daha cambazlık oynamalarını gerektiriyordu, Hsgo bir kez deha zamansız bir düşüşten kaçınmak için nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösterdi. Tıpkı bir maymun gibi, dört ayak üstü, kayadan kayaya geçiyor, peşinden gelen Paulo elini attığı anda, o kayadan elini çekiyordu, En arkadan gelen Pompon da aynı şekilde davranıyor, fakat ikide bir, «Bok SS'ler! Puştlar! Sonuna kadar yakamızı bırakmayacaklar anlaşılın!» diye söylenmekten geri durmuyordu.

Paulo onu susturmak isterdi, ama sabık fırıncının sözleri gerçeği o denli iyi yansıtıyordu ki Pompon'la Paulo neredeyse yorgunluktan bayılacaklardı. Neyse ki çiftlik ufuktan silindi ve kaçaklar bu cehennem yolculuğuna bir ara verdiler. On dakikalık soluklanma sırasında izbanduî-ların peşlerinden gelmediklerini görüp rahatladıktan sonra, Bearn'lı başta olmak üzere uçuruma inişe geçtiler.

Elli metre kadar indikten sonra titremeden bir gece geçirilebilecek ideal yeri buldular. Köklerinin uçuruma doğru bir balkon oluşturduğu, zemini kuru yapraklardan bir halıyla kaplı, dört kara çamın

arası! Öte yandan merdiven biçimi dizilmiş küçük ağaçların oluşturduğu bir perde bu yerin tepeden görülmesini engelliyordu. Üstlerinden güpegündüz geçecek bir alay asker bile onları göremezdi. Üç kaçak, ertesi gün kendilerini bekleyen olayları unuta-bilseler yaşamlarının en sakin gecesini geçirebilirlerdi burada. Yine de küçük bir aksilik vardı, yürümleri sona erdiğinden soğuğu hissetmeye başlamışlardı. On iki saat süren yürüyüşten sonra terden sırtlarına yapışan giysileri buz kesilmişti. Arasına buz gibi bir kuzey rüzgârının yokladığı bu delikte, sıcaklık beş, altı derece dolayında olmalıydı. Şafak sökmeden önce herhalde sıfırın altına düşerdi. Adam kaçırma serüvenlerine çok kez tanıklık etmiş olan Hego duruma el koydu.

«Soğuğa karşı en duyarlı olan yer sırtımızdır. Bunun için birbirimize iyice sokularak yatacağız, birimizin göğsü ötekini sırtına iyice yapışacak ve her on beş dakikada bir öndeki arkaya geçecek.»

Bu, Mauthausen'in karantina bloklarındaki top biçiminin bir başka şekliydi. Yoksulluk yeni buluşların anasıdır. Oradayken sırtında bir başkasının sıcaklığını duymak çok etkileyici oluyordu ama bu akşam bunun da bir başka zevki vardı. Başardıkları muazzam olayın, birlikte gerçekleştirilen bu büyük serüvenin pekiştirdiği bir dostluk duygusuydu bu belki.

Böyle bir durumda insanı uyku tutmaz, ama tüketici yorgunluğun etkisiyle kendilerinden geçtiler. Yer değiştirmeler nedeniyle belki gecede yirmi kez uyandılar, ama bundan kimse yakınmadı, sabah uyandığında özgür olmanın verdiği tadın yanında bu neydi ki?

Gün ışımaya başladığında moralleri yerindeydi. Kuru yapraklardan oluşan şiltelerinde, doğan güne karşı geri-

— 000 —
— ^J\J -

nirken bir gün önceki korkularını, kan içindeki ayaklarını ve kendilerini bekleyen tırmanışı düşünmüyorlardı bile.

Bir süre sonra Paulo, « Eee, arkadaşlar, biraz kıpırdanmanın zamanıdır,» a'edi. «Sabah keyfini Tito'nun yanma vardığımızda yaparız.»

Fcmpecn hâlâ uyur pozunu takındığından onu dürtükle-mek zorunda kaldı.

«Kıpırdayın dedim, miskin. Hâlâ Avusturya'da olduğumuzu unuttun galiba?»

Avusturya'da! Bu sözler fırıncıda bir elektrik etkisi yaptı ve yerinden fırlayarak Paulo'nun karşısına dikildi. Hego civardan tıkınacak bir şeyler bulmaya gitmişti. Buldukları da hiç fena değildi.

«Haydin kahvaltıya!»

Yabani meyvalardan oluşan bir şölen! On dakika süreyle üç arkadaş dutları, böğürtlenleri, keçiler gibi homur-dana homurdana, avuç avuç yediler. Yüce Tanrı bu yöreyi hiç değilse meyva yönünden zengin kılmıştı. Hego'nun da burnu iyi koku alıyormuş doğrusu!

Gökten gelen bu nimetlerin en hoş yanı damaklara bayram ettiren o tatlı ve kokulu lezzetleriydi. Paulo belleğini yokladığında en son meyveyi Cherche-mîdi tutukevinde yediğini anımsadı. Yanlışlıkla gelen elma, armut dolu bir koliyi geri aımasınlar diye bir solukta midesine indirmişti. Tabii aradan iki yıl geçmişti.

Son avucu da yuttuktan sonra, «Haydi beyler, fazlası ishal yapar,» dedi Paulo.

Ve geridekilere örnek olmak amacıyla, doğan günle iyice ortaya çıkan tepeye doğru ilerlemeye koyuldu. Pom-pon'la Hego da istemeye istemeye kutsal yiyeceklerini bırakıp yola düzöldüler, on dakika sonra hepsi tepede buluşmuşlardı. Civarda kimse olmadığına emin olmak için bir göz attıktan sonra geriye dönüş yolculuğu başladı. Gelirken hafif bir eğim indiklerinden bu kez yokuş çıkmak gerekiyordu. Kısa zamanda bunu bacaklarında hissetmeye

364

başladılar. Özellikle Paulo. Diğerleri sanki böğürtlen kürü canlarına can katmış gibi ona yetişmiş ve geçmişlerdi bile. Şimdi de kayadan kayaya sıçrayarak ilerliyorlardı. Adamakıllı formdaydılar.

Paulo tüm iradesine karşın, yarım saatlik insanüstü çabalardan sonra durmak zorunda kaldı. Bacakları söz dinlemez olmuş, bu arada Hego'ya Pompon da arayı üç yüz metre kadar açmışlardı. Zayıflığından utanmasına rağmen arkadaşlarını yardıma çağırarak zorunda kaldı.

Ellerini ağzına götürerek, «Ne oluyor yahu!» diye seslendi. «Beni gebertmek mi istiyorsunuz?»

Koşarak yanına gelen Pompon, «Ne oldu ahbap?» diye sordu. Suratından Paulo için duyduğu kaygı okunuyordu. Paulo'su da pes ederse yaman olurdu halleri. «Gel seni taşıyalım. Hiç kaygılanma. Dün Hego'ya ben sıramızı savdık. Görüyorsun işte, bugün hiçbir şeyimiz yok. Neren ağrıyor?»

«Bacaklarım, her ikisi de, sanki kramp giriyor.» «Oiu! Vaktimiz bol, ormanda bir süre dinleniriz.»

«Ormana gitmek söz konusu değil. Ya benim dediğimi yaparsınız, ya da burada ayrılırız.»

O kadar kesin konuşmuştu ki Pompon dostunun bacaklarından başka bir derdi daha olduğunu anladı.

Aslında Paulo Yugoslavya'ya doğru inen öteki tepeyi tutmak için, ormanlık yamaç yerine uçurumdan dolaşmanın yerinde olacağını anlamıştı. Kolayca pes diyeceğini hiç sanmadığı Winkler'in arama kollarından gizlenebilmek için uçurumdan başka bir yo! olamazdı. Alçaklar kulübenin etrafında da tuzak kurmuş, dürbünleriyle çevreyi gözaltında tutuyor olabiliyorlardı. Oraya kadar tepeden gitmek intiharın daniskası olurdu. Paulo böyle bir tedbirsizliği yapmayacağına emindi, ama asıl emin olamadığı uçuruma inip çıkmaya dayanıp dayanamayacağıydı.

Alışılmamış bir ses tonuyla, «Beni iyi dinle Pompon,» dedi. «Ben pes edersem sakın orman yoluyla tepeye ulaş-

mak budalalığını yapmayın. SS'lerin hâlâ orada olduklarına eminim. Bizi gebertmek için bunu bekliyorlar. Buradan, sağ çıkabilmek için tek yol aşağı inmektir.»

Yanlarına gelen Bearn'lı işi dalgaya dökmek istedi.

«Tamam, senin dediğin yoldan gideriz, ama bunu dağ gibi bir mesele yapmanın hiç gereği yok, üstelik tırmanış dünden kolay olur. Kılavuzunuza güvenin. Dünkü gibi fe-nalaşmayacağıma da söz veriyorum. Sen de öyle ağabey,, kendini bana bırak.»

Dostları öylesine sevecen, öylesine heyecan doluydular ki Paulo da canlanıp bacaklarının üstünde dikildi.

«Sağolun dostlar. Deneyeceğim, iniş zor değil. Sonrasına bakarız.»

Pompon rahatladığını belirten derin bir soluk aldı. Onları özgürlüklerine kavuşturan bu dostunu, bu kardeşini; asla terkedemezdi, ama onu sürükleyerek götürmek de işleri epey zorlaştırırdı. Yankıdan korkusu olmasa neredeyse bir dağ havası tutturacaktı.

Bu kez grup halinde harekete geçtiler, Hego'nun yürüyüşü öyte ustalıklıydı ki, Paulo da çok geçmeden tahta kesilen bacaklarını unuttu. Hatta bu kaplumbağa hızıyla bir saatlik yürüyüşten sonra, bizzat Paulo tepeyi nerede terkeceklerini saptadı.

«Şu ağaçlara kadar, iki yüz metre daha yürürüz, sonra aşağı ineriz. Tamam mı arkadaşlar?»

Ağabeyin morali de yerine gelmişti.

Ağaçlığa vardıklarında, güneşe bakılırsa saat sekizi pek geçmemişti. Gece basmadan önce aşağıya inip, sonra da karşı yamaçtan tırmanmak için bol bol vakitleri vardı. Ama uçurum sandıklarından daha derinse, o zaman iş değişirdi. Paulo gözlemlerde bulunmak için yeni bir mola önerdi. Aşağıda kötü bir sürpriz olamazdı, bir kurt sürüsü ya da ayıyla tolaşmanın dışında. Görüldüğü kadarıyla yukarda da kayda değer bir durum yoktu. Doğa, göz alabildiğine doğa, pırıl pırıl bir güneşle yıkanan orman-

— 366—

3ar, dağlar, uçurumlar. Manzaranın güzelliği ve sakinliği karşısında etkilenen Paulo, şanslarının tekrar güldüğüne inandı. Öyle ya, güneş yerine kara bulutlar olsa ya da bu •mevsimde her zaman olduğu gibi yağmur yağsa, uçuruma inmek yatarı. Öyleyse neden boş yere moral bozmalı? Bearn'ının adımlarını izleyerek, güven içinde inmeye koyuldu. Arkasından da cıvı cıvı Pompon geliyordu.

Yirmi metre sonra, kıcüstü oturup kaymayı denediler. Çünkü tahta tabanlı ayakkabılarla yürünmüyor, kuru yapraklar üzerinde kayak gibi kayıyorlardı, Hego bile zorluk çekmeye başlamıştı. Cesur delikanlı önden kayıp, tehlikeli yerlerde sırtını bir ağaca vererek arkadaşlarını bekliyordu. Çıplak kafaları, çizgili giysileri olmasa onları gören kızak kayan yaramaz çocuklar sanırdı.

Kayma faslı on dakika kadar sürdü ve birden kendilerini çukurda buldular. Pantolon ve donları delik deşik olmuştu, çıplak kollarını görünce çılgınca gülüştiler.

Öteki tepeye tırmanmak için çıktıkları bir keşif gezisi sırasında tertemiz, berrak bir dere buldular. Hemen kafalarını suya daldırdılar. Otuz altı saattir boyuna ter akıttıklarından vücutlarının da suya ihtiyacı vardı.

Pompon yarım litreye yakın su içtikten sonra, «Böğürtlenleri sindirmemize de yarar,» dedi.

Haklıydı. Programın ikinci bölümüne geçmek için hafiflemeleri gerekiyordu. Tırmanmak zorunda oldukları tepenin dikliği başlarını döndürmüştü. İndikleri yamaçla tam bir simetri oluşturuyordu, ama bu kez kollarıyla değil elleriyle, dizleriyle çıkmak zorundaydılar.

Dağa saldırmadan önce biraz güç kuvvet toplamak için dinlenmeye karar verdiler. Dere kenarındaki düz bir taşın üzerine yayılan Paulo biraz kestireceğini bildirdi.

«Burada güvencede olduğumuza göre, fazla aceleye •gerek yok.»

Küçük bir şekerlemeye hepsinin ihtiyacı vardı. Bir çeyrek sonra, suyun tatlı ninnisiyle üçü de uykuya dalmıştı.

Öğleye doğru ilk uyanan, tırmanışın ne kadar süreceğini iyi bilen Hego oldu. Paulo'yı dürterek uyandırdı.

«Ağabey, eğer gece basmadan önce çiftliğe varmak, istiyorsak yoia çıkmalıyız.»

Ağabeyin kendini toparlaması epey zor oldu. «Nereye gideceğiz? Hangi çiftlik?» diye söyleniyordu doğrulurken, Tepesinde yükselen dev yokuş onu bir cop darbesi gibi; kendine getirdi.

«Hiiiih! Olamaz! Buna mı tırmanacağız? Olur şey değil.»

Bal gibi olur! Ama Hego'nun Pcmpon'a anlattıklarına kulak vermek koşuluyla: Dümdüz tırmanmaya çalışmayın, bir kayakçı gibi yan yan yürüyün ve adımlarınızı sıkı basın. Böylesi daha uzun sürer, mesafeyi üç, beş katına çıkartır ama halat ve kancalarımız olmadığından başka; çaremiz yok. Böylece, sonuncu olması dileğiyle tırmanışa, geçtiler.

İlk yarım saatte, epey dinlenmiş olan Paulo, Bearn'ının da yardımlarıyla hiç sorunsuz ilerledi, hatta başının dönmesinden korktuğu halde arasına aşağıya da bir göz atmaktan çekinmiyordu. Az önce serinledikleri derenin bir, su birikintisinden farkı kalmamıştı. Geçtikleri yola bakmakla önlerindeki mesafeyi düşünmeyi unutuyordu. Kışının dibinden ayrılmayan Pompon daha karamsardı.

«Bu gidişle iki saatten önce yukarıya varamayız.»

Söylenecek laf mı yani! İki saat daha cambazlık edecekler demek! Paulo bacaklarının gevşediğini hissetti. Nabızı hızlanmıştı, on dakika sonra iik uyarıyı aldı.

«Dur Hego, ciğerlerim patlayacak,» diyerek taşların-üzerine çöküverdi.

Dağda soluma zorluğu bir kez başlayınca geçmek bilmezdi; Paulo da on dakikada bir durup soluklanmak zorunda kalıyordu. Sonuç olarak Pompon'u ürküten iki saat dörde çıkmış oldu. Çiftliği görebilecek yüksekliğe vardıklarında güneş en ulu ağaçları bile aydınlatmıyordu.

Bu tırmanış sırasında Paulo belki on kez öleceğini sandı, on kez de baygınlık geçirdi. Ter ellerindeki, dizle-rindeki yaralan yakıyor, pabucunun tekini kaybettiğinden <çam iğneleri ayağına batıyordu. Kulakları uğulduyor, başının içinde kıyametler kopuyordu. İki kez ağzından kırmızı bir su geldi, bu da büsbütün moralini bozdu. Neyse ikincisinde Pompon da bunu görmüş ve sandığı gibi kan ol-:mayıp kara dutun suyu olduğunu söylemişti.

Sonunda Paulo artık zavallı bacaklarını kaldıramadığından son metreleri sürünerek aşmak zorunda kaldı. A-mo hiç sızlanmamıştı, bunun farkına varan dostları kendi yorgunluklarını bahane ederek her on dakikada bir mola veriyorlardı. Paulo için her şeyi yapmaya, gerekirse, kendi 'bitkinliklerine rağmen, onu sırtlarında taşımaya bile hazırıldılar. O hâlâ, henüz sona ermemiş bu serüvenin ruhu, şefleriydi! Hedefe bunca yaklaşmışken beliren bu çöküntü, üstelik en güçlü, en yapılılarında meydana gelen bu çöküntü, son derece mantıksız görünüyordu.

Ashnda Paulo'daki gerçek çöküntü ruhsal alandıydı, ilik kez sabah yoklamıştı onu. Birden her şeyden vazgeçmişti, geçmişten, gelecekte, yaşadığı andan, her şeyden bıkmıştı. Dostlarının sevgiyle karşılık vermeleri ve sonraki ;kayak faslı onu biraz canlandırmış, tırmanış sırasında da düşmek korkusu ve ellerinin, dizlerinin acısı her şeyi u-nutturmuştu. Ama her şeyin yoluna girdiği şu an depres-yon tekrar başlamıştı. Hem de bir sinir krizine yol açabilecek şiddette. Ağlamıyordu, ama sanki sorumluları onlar-mış gibi Hego'yla Pompon'a yönelttiği bakışları çok daha korkunçtu. Ağzından çıkan küfürlerin de kimlere yöneldiği belli olmuyordu.

Hezeyanları giderek artıyor, küfür seli durunca, isterik kahkahalar başlıyordu. Son yüz metreyi aşmak için o-na yardım etmeyi isteyen dostları bu çılgınlıkları görmezlikten gelmek için kafalarını çeviriyorlardı. Doğrusu da buydu, çünkü dudaklarının ucuna gelen, «Geldik sayılır,

Paulo son bir gayret,» gibi sözcükler durumu daha da a ğırlaştırabilirlerdi. Bu çöküşün bir nedeni de yolun sonuna gelmiş olmasıydı. Yılların acıları, korkulan, aşağılanmaları birer hançer gibi kalbine saplanıyorlardı. Tepenin öte; yanındaki küçük çiftlikte, kâbusunun son bulacağını hissediyordu. Ama bunun getireceği özgürlüğü, yurda dönüş olasılığını, hatta öç almayı düşünmek yerine kâbusuna sığınıyor, en iğrenç anılarına dönüyor, suratına yediği balgamları, çıplak kışına inen sopaları, puşt şeflerin cinsel; organ muayenelerini, tek söz etmeden yediği binlerce takati, tekme kafasından geçiriyordu. Hiçbiri unutulmadan, atlanmadan anımsanıyor ve bunlar Paulo'yu utançtan titretiyordu. Eğer midesinde bir şeyler olsa mutlak: kusardı.

Bunca zaman, bunca hakareti kaldırmak bir erkeğe' yakışır mıydı? Öte yandan, en büyük şeften en boktan ka-poya kadar, tüm bekçilerin zırdeli olduğu, kimselere hesap vermeden adam öldürübilme hakkına sahip oldukları bir tımarhanedeki tutsaklar ne yapabilirlerdi ki? Üstelik öldürme hakkını kullanabilmek için önemli nedenlere de gerek yoktu, adamın suratının hoşa gitmemesi yetiyordu artıyordu bile. Siskalar, hastalar, çirkinler, sakatlar, kamburlar, çorbasını temiz bir şekilde içmeyen

çocuklar, iki kez ekmek alan ihtiyarlar, arkadaşları firar edenler, hepiniz, hepiniz, önce çizgiyi geçeceksiniz, sonra da doğru fırına,. Bir tutsak kampında ancak iki günlük cezayı gerektiren eylemler yüzünden bu insanlar kül oluyorlardı. Şimdiye dek dünyanın hiçbir kampında, hiçbir savaşta böylesine hunharlık görülmemiştir.

Artık sona ermişti, ne kendinden, ne de ötekilerden utanıyordu, ama öfkesi henüz geçmemiştir. Her şeyi anlatacağı, iyileri de kötülerini de. Benciller, korkaklar/, saklananlar, kışkırtıcı oğlanlar, bunlar kurban değildiler

Tünel

<de neydiler? Ancak Pozzi ve Riton gibi alçaklar kötüler arasında sayılabilirlerdi. Hepsini aynı kefeye koymak ne derece doğruydum? Herhalde şu anda savcılık oynamanın gereği yoktu. Kafesin dışına çıkınca ahkâm kesmek kolay •oluyordu. Tutsaklık arkadaşlarını, ayrıcalıksız hepsini, savunacaktı.

Ama bu programı uygulamak için önce yurda dönebilmek lâzım, gerekirse bir süre Tito'nun yanında silâhşörlük oynayıp sonra dönmek. Haydi yallah! Kahramanlar ileri! Doğruldu, artık eski Paulo olmuştu. Bunalımın canı •cehenneme! Hego'yla Pompon da durumu anladılar. Suratlarında en içten gülücükler belirdi.

Pompon, «Ağabey toparlandı galiba,» demekten kendini alamadı.

Paulo hiç karşılık vermeden tırmanmasını sürdürdü, bu kez Bearn'ın bile önüne geçmişti. Serüvenin başlan--gıcından beri ekip hiç bu kadar hızlı ilerlememiştir. Bunun •nedeni, biraz Paulo'nun sinir krizlerinin yol açtığı zoraki dinlenmeler, biraz da yokuşun hafiflemiş olmasıydı. Sıkı tutunmak koşuluyla ayakta bile durabiliyorlardı. On beş dakika sonra doruğa ulaştılar.

«Hemen yere yatın,» diye emretti Paulo. «Çiftlik iki yüz metre kadar solumuzda kalıyor, bizi görebilirler.»

Gerçekten de, dün uğramadıkları küçük kulübe oracıkta duruyor, bacasından hafiften duman tütüyordu. Dün Avusturya'da gördüklerinden çok farklıydı. Bunun daha yoksul bir görünüşü vardı. Pencerelerde pancur yoktu, görünüşe göre ne elektrik, ne de telefon; üstelik tek odadan oluşmuşu benzerdi. Tabii bunlar hep iyiye işaretti.

Paulo alçak sesle, «Meydana çıkmadan önce bir süre daha beklesek iyi olur,» dedi.

Çevreyi de gözden uzak tutmamak gerekiyordu, öyle ya belki buralarda da mantar toplayan kanlar vardı. Beş dakikalık gözlem ve dinlemeden sonra içleri rahatladı: Etrafta otlayan birkaç siska koyundan başka in cin îop oy-

nuyordu. Köpek bile yoktu...

«Evde yiyecek bir şey bulamazsak hiç değilse koyutuf keseriz,» dedi Pompon. «Boşu boşuna gelmiş sayılmayız.»

Çanından bezmiş bir koyun yanlarına yaklaşıyordu,. Hego da yavaşça ona doğru sürünmeye başladı.

«Saçmalama,» diyerek arkadaşına engel oldu Paulo. «Şimdi meler, köylüleri de başımıza toplar.»

Bu haklı uyarı karşısında herkes olduğu yerde kaldı..

Çiftlik tarafında kuşku verecek en ufak bir belirti yoktu, etrafın sessizliği de sürüp gidiyordu. Buldukları yer bin sekiz yüz metreye yakın yükseklikteydi, tüm civarı, ormanı, patikayı göz altında bulundurabiliyorlardı. Uzaktan gelecek partizanları... ya da SS'leri görebilmek için bundan iyi bir yer olamazdı.

Paulo bir gözüyle çiftliği izliyor, ötekiyleyse .Loibl ve tünelin nerelere düştüğünü kestirmeye çalışıyordu. Yukardan bakılınca manzara epey değişik görünüyordu, bakışları birden iki dağın arasındaki uzun çatlağa takıldı,

«Hey arkadaşlar, baksanıza,» diye seslendi. «Şu beyaz: taşların olduğu, çığ düşmüş gibi yer, burası içtima alanından gördüğümüz yer olmasın? Hani şu keçilerin dolaştığı dağ? Çok benziyor...»

«Haklısın, ben.de anımsadım.» Pompon'la Hego âdeta; bir ağızdan konuştular.

Yanımları olanaksızdı. Belki binlerce kez görmüşlerdi orayı. Her esas duruşta, sağa sola bakmak yasak olduğundan, yanlarındaki dayak yerken bile onlar bu manzarayı izliyorlardı. Bu kâbus dekoru öylesine kazılmıştı ki. belleklerine, silinmesi imkânsızdı.

«Eeh! Yabancı yerde değilmişiz yahu!» dedi Pompon.

«Hem bu çok iyi, Yugoslavya'da olduğumuz garanti,» dedi Hego.

Neyse aslında bunlar önemsiz ayrıntılardı, onlar buraya çiftlik için gelmişlerdi. Paulo konuya döndü.

«Barakayı işgal etmeden önce, elimize birer sopa a-

lalim. Sağlamından olsun.»

Yeşil dallan bıçaksız koparmak zor oluyordu. Güç bela bu işi de becerdiler ve ellerinde sopalan, açılarak aşağı inmeye başladılar.

Yirmi metre kadar yaklaşmışlardı ki, kapı birden açıldı ve kara elbiseli, kara başörtülü bir ihtiyarcık dışarı çıktı. Elinde bir tas tutuyordu. Kadından saklanamayacak kadar yakın ve onu etkisiz hale getiremeyecek kadar uzaktılar. Neyse ki ihtiyarcık hayal gördüğünü sanmış olacak, Avusturyalı edepsizler gibi şirretlik edeceğine hemen yere diz çöktü, tasını bıraktı ve üç kez haç çıkardı. Gözlerinin önündeki şeytanların her biri için bir kez.

Fırsattan yararlanan Paulo birkaç adım daha yaklaştı, böylelikle kadın kendini toparlayıp da çığılı basacağı sırada üzerine atılacaktı. Bu ihtiyarın ne yapacağı hiç belli olmuyordu. Dehşet çığılıkları atacağına hiçkıra hiçki-ra ağlamaya başladı ve şaşkına dönen Paulo saldırmak-ılan vazgeçti.

«Yardım istemek ya da düşüp bayılmak yerine neden ağlıyor?» diye kendi kendine soruyordu. Bunun karşılığını Jiemen bulamadı. Kendi gibi, şaşkınlıktan oldukları yerde kalakalmış arkadaşlarının ne düşündüklerini öğrenmek için onlara döndüğünde sorusunun karşılığını buldu. FıKa-ra kadının gördükleri insan değildi ki, yırtık paçavraların •arasından kemiklerinin seçildiği hortlaklardı. Bu garip kafalar, bu deli bakışlar, kendisini almaya gelen zebanilerden başkaları olamazdı. Bu görüntü karşısında sesinin çıkmaması son derece doğaldı. Etrafı ayağa kaldırmamasın da,

•varsın ağlasın.

Kimbiir, belki kulübede ondan başka kitnse yoktur, •diye düşünüyordu Paulo. Bunu öğrenmek için biraz daha -sokuldu, kadın çöktüğü yerde, zebanilerin yok olması için tıaç çıkarıp duruyordu.

«Ağlama nine, sana bir kötülük yapmayacağız,» dedi.

Sopa tutmayan eliyle kadını yerden kaldırdı ve bir

tekmede evin kapısını ardına kadar açtı.

Ötekiler de yaklaşmışlardı, hepsi birden içeri daldı. Ne bir Alman, ne de bir jandarma, sadece ateşte bacıklarını ısıtmaya çalışan bir dedecik. Herhalde ninenin kocası olmalıydı bu. Yanında da on beş yaşında kadar, tatlı mı tatlı bir kız çocuğu. Kızcağız tutsaklığın ne olduğunu bilmiyordu herhalde, ama gelenleri görür görmez sanki altında yay varmış gibi sıçradı, ihtiyar, bacıklarının dermansızlığından olacak, yerinden kıpırdımadı. Ama bakışları dehşetle dolmuştu.

Yine de onların heyecanı, odaya girerken Paulo, Pom-pon ve Hego'nun duyduklarının yanında hiç kalırdı. Aylardır tüm dünyaları telaş, şiddet, çığılık, dayak ve gece gündüz kendilerine yönelik namlulardan oluşmuştu, şimdi birdenbire karşılıklarına sıcak bir aile yuvası görünümü çıkıve-riyordu: Ateş çevresinde toplanan bir aile. Aptala dönmüşlerdi.

Ev sahiplerine kötü niyetleri olmadığını belirtmek için sopalalarını ocağa attılar. Atmosfer birden değişti ve küçük kız yanlarına gelerek:

«Siz, Frcinzosen?» diye sordu.

Ne şans! Demek bu yavrucak dillerini de biliyordu. Şimdi ona her şeyi anlatıp özür dilerlerdi. O sırada talihsiz nine de ağılıya ağılıya içeri girdi, Paulo onu sakinleştirmek ve güven vermek amacıyla ellerini tuttu. Boşuna, gözyaşları daha da hızlandı. Tam bir çeşme, ama bunlar korku yaşları değildi. Ninenin yüreciği insanların bu durumlara düşürülmesini kaldıramıyordu. Almanların çok kötü davrandıklarına dair söylentiler duymuştu, ama çıplak kafalı, tier tarafları yara bere içinde, paçavralara sarılı bu üç iskeleti görünce pek fena olmuştu. Belki de tüm bunların kendi oğullarının da başına gelebileceğini düşünüyordu, kimbilir? Onlar da, tüm Yugoslav gençleri gibi dağa çıkmışlardı. Her şey bir yana, bu köylü kadın çok anlayışlıydı, elinin tersiyle gözyaşlarını kurulayıp, doğru dolaba

•374 —

koştı. Sormaya bile gerek kalmamıştı.

Bunlar da para kesmiyorlardı elbet. Özür dilercesine eklemek, haşlanmış patates ve süt sundular. Üç şeytan derhal yiyeceklerin üzerine atılıp, patatesleri kabuklarıyla çiğnemededen yutuverdiler, ama onları asıl çıldırtan süt olmuştu. Dedenin hayret dolu bakışları altında her biri birer litre yakın sütü mideye yuvarladı.

Dedenin gözü etajere kayıyordu, anlaşılan o da biraz içki, örneğin slibovic sunmak niyetindeydi. Geberip gitmek için ideal bir fikir tabii. Zavallı adam sütün bu konuklar için hayat iksiri yerine geçtiğini ne bilsin!

Ama Loibl rejimiyle mideleri tüm esnekliğini yitirdiğinden kısa zamanda şişip kaldılar.

Onian ilgiyle izleyen küçük kız sanki bir rekor kırılmasına tanık olmuş gibi el çırpmaya başladı.

«Bravo! İster misiniz daha yemek?»

«Tıkandık, sağolun, kein Pkstz, yer kalmadı,» diye özür diledi Pompon. Daha iyi anlaşılması için göbeğini işaret etti.

Paulo da, «Dcnke schoers,» demekle yetindi.

Ama ihtiyarların, buraya sadece tıkmak için gelmiş olduklarını düşünebilecekleri onu rahatsız etmişti. Bir şeyler söylemek gereğini duydu.

«Özür dileriz efendim, kırk sekiz saattir bir şey yememiştik... Loibi - Pass kampından kaçtık. Orayı biliyor musunuz?»

Nasıl bilmezlerdi! Kampa en yakın bina bu kulübeydi, o kadarla kalsa iyi, kaçakları barındırmanın cezasını da biliyorlardı. Paulo'nun bu saçma sorusu tam bir ikiyüzlülük örneği idi. Küçük kız bile kamptan haberdardı.

«Loibl'de var kötü SS'ler. Partizanlara mı gitmek?» Konu tam Paulo'nun istediği yöne dökülmüştü. Ama kızın ifadesine göre Almanlar arasına bu kulübe de baskınlar yapıyorlardı.

«Partizanlar nerede? Hangi yönde?» diye sözlerini

kesti Paulo.

«Dün geldiler buraya. Partizanlar uzak değil, orman-dalar. Sık gelirler, sizi burada beklerler.»

Ne şeker şeydi bu kız! Fransızcasını ilerletecek bu yeni dostları kulübesinde barındırmak fikriyle gözleri parlamıştı.

Anası babası onu tatil yapması için dedesinin yanına yollamışlardı herhalde. Burada da pek eğlence yoktu. Hem bu gökten inen üç genç, iğrenç kılıklarına, çıplak kafalarına rağmen hiç de fena sayılmazlardı. Eh, kız da tam fingirdeme çağımdaydı.

Paulo bu fikirleri kafasından sildi. Şu an onu sadece partizanlar ilgilendiriyordu.

«Yürüyerek kaç saatte partizanlara ulaşırsınız? İki mi üç mü?»

Cici kız bir kahkaha attı.

«Hayır, çok yakındalar, bir kilometre. Yann gelirler.»

Bir kilometre! Yani burunlarının dibinde! Bir saatlik mesafe! Kızın cıvıltılarını bir yana bırakan üç kafadar bakıştılar. Geceyi burada geçirmeden hemen Tito'culara yollanacaklardı. Akşamın bu geç saatinde Almanların baskın yapması olasılığı yüzde birdi ama yine de korkulu düş görmek istemiyorlardı. Kızcağız silâhların gölgesinde uyumanın tüm konukseverliklerden üstün olduğunu ne bilebilirdi? Nine de öyie, dolaptan örtüler çıkarmış, odanın bir köşesini yatakhaneye dönüştürmeye hazırlanıyordu.

«Hayır madam, burada kalamayız,» dedi Paulo, «Almanlar geliverirlerse, bizler kaput, tamam. Hemen gidiyoruz. Her şey için tekrar teşekkürler.»

Küçük kız söylenenleri çevirdi, sonra bir teklifte bulundu. Partizanları bulmaya kendi gitmek istiyordu.

Paulo oturduğu yerden fırladı, kızı kucaklamak gelmişti içinden.

«Adın ne senin?»

«Tina.»

376 —

«Bak Tina, Fransa'ya döndüğümüzde sana uzun Fransızca mektuplar yazarız ve Paris'in en güzel giysilerini yollarız. Haydi kızım götür bizi, seni izleriz.»

Ama Tina oyuna gelmedi. «Partizanları bulmaya gideceğim,» demişti, «Sizi partizanlara götürürüm.» değil. Arada fark var elbet. Paulo'nun, «...bak gece oldu... bu yaşta akşam tek başına dışarı çıkman doğru değil...» gibilerinden sözlerine kulak asmadan, kapıyı açtığı gibi dışarı fırladı ve gecenin karanlığında kayboldu.

Dedeyle ninenin tüm konukseverlik gösterileri karşılıksız kalıyor, kafadarlar kaygılanmaya başlıyorlardı. On dakika sonra Pompon, «Ya kız bizi Almanlara satmaya gittiyse,» demek gereğini duydu.

«Saçmalama, hiç de öyle hali yoktu,» dedi Paulo. Ama yine de bu fikir ortalığı bulandırmış, kaçakların kafaları kötüye çalışmaya başlamıştı. Neden Tina onların da gelmesini istememişti? Belki de Fransız dostlarını kaybetmemek için küçük kafaçığımda birtakım karanlık planlar yapmıştır. Her şey olabilirdi. Örneğin, az sonra tek başına gelir ve, «Partizanlara rastladım, ama yarın sabahtan önce gelmek istemiyorlar. Burada gecelemeniz gerek...» diyebilirdi.

Kuşku, hepsinin kafasını kapladığından kızın dönüşünü bekleyecek tokatları kalmamıştı. Paulo söze girişti. «En iyisi biz yine eski yerimize saklanalım. Kız yalnız dönerse, ne yapacağımıza karar veririz.» Gel de bunu ihtiyara anlat.

Kalkış işaretini veren Paulo, onlara da, «Atif wieder-sehen,» dedi. Beş dakika sonra küçük ekip ağaçların altındaki yerlerini almış ve aşağıyı gözlemeye koyulmuşlardı. Moralleri epey yüksekti, bunun nedeni sadece kadınlarının dolu olması değildi, küçük kız eli boş döne bile, yarın bu serüvenin sona ereceğine inanıyorlardı. Partizanlar buralarda bir yerde olmalıydılar. Bu biraz da Paulo'nun sivil yaşamda pek övündüğü koku alma duyusuna daya-

377

niyordu. Şimdi de sivil değil iniydi? Birden aklına gelmiş gibi, kendi elleriyle dikmiş olduğu numarasını hırsla söktü.

«Mauthausen cehenneme! Loibl cehenneme!» diye haykırarak soluk bez parçasını fırlatıp attı.

«Anı olarak saklasaydın keşke!» dedi usulca Hego.

Bearn'larının sözlerine şaşırarak Paulo öfkesini sürdürdü,

«Anıymış! Bu boklu numara mı? 28214, puştılar! Belki on bin kez söylediler bana bunu, üstüne üstlük Almanca. Acht und zwanzig tausend, zwei hundert vierzehn, ezbere biliyorum artık. Cehennem dibine! Bu akşam ya da yarın, Tito yoldaşın yanına vardığımızda bu boktan giysileri de fırlatıp atacağım. Anıymış, bunları yakacağım, belki de krematoryumda yanan ilk giysiler bunlar olacak... evet yakacağım, Fransa'ya çıplak dönecek bile olsam, bunları bir avuç kül haline getireceğim.»

Paulo içini boşaltıyordu, üstelik gülererek söylüyordu bu sözleri. Öğleden sonraki sinir krizinden çok uzaktı. Sivil formuna giriyordu. Yugoslav köylülerin yanında yediklerinin de etkisi vardı bunda. Barsaklarındaki gurultu onu uyardı, şükran dolu bakışları kulübeye yöneldi.

İhtiyar sandalyesini kapının önüne çıkarmış, ellerini ağzına götürerek söyleyecek şeyleri olduğunu belirtiyordu.

«Gelmemizi işaret ediyor,» dedi Pompon.

Gerçekten! «Dönün Frnczosen!» diye bağırdığı duyuluyordu. Karısı gibi, o da yabancıların kendilerine güvenmemesine bozulmuştu.

İyice gevşeyen Paulo, «İhtiyar buraya tırmansın, ona da rehin alalım,» dedi. «Ben açık havada bir gece daha geçirmeye karşı değilim. Hem burada yosun var, daha da yumuşak. Herhalde ihtiyarların yanında uyumaya pek niyetim yok.»

Birden Hego, «Susun,» dedi. «Gürültü etmeyin, aşağıda bir kırırtı gördüm.»

— 378 —

Pireneli dağcının gerçekten şahin gibi gözleri varmış. O mesafeden Tina'nın geldiğini görmüştü.

«Yanında başka biri de var mı?» diye sordu Paulo.

«Hayır, yalnız.»

«Kıpırdamayalım. Belki de onu izliyorlar. Sen bakmaya devam et Bearn'lı.»

Kızın taşlar üzerinde, sek sek oynamış gibi, sıçrayarak yürüyüşünü izleyen Paulo, az önce duyduğu kaygıdan utandı. Güler yüzlü küçük kızın Almanlara haber iletmesi olanak dışıydı.

Fırtına gibi kulübeye daldı, az sonra yine fırtına gibi dışarı çıktığında gülümsemesi silinmiş, yerini gözyaşları almıştı. Gitmişler! Fransız dostlar gitmişler!

«Boşu boşuna telaş ettik. Haydi gidip haber soralım,» dedi Paulo.

«Evet gidelim. Kimse kızı izlemedi.»

Üçünün geldiklerini gören Tina bir sevinç çığlığı atarak ok gibi onlara doğru koşmaya başladı. İki dakika sonra, hepsi masada kızın açıklamalarını dinliyordu.

«Partizanları gördüm. Onlara şöyle dedim: Loibl'dan kaçan üç Fransız bize geldi.»

Kızın heyecandan boğulur gibi olduğunu gören Paulo ellerini tuttu.

«Sakin ol Tina. Partizanları gerçekten gördün mü? Onlarla konuştun mu?»

«Evet, gerçekten gördüm. Evet, konuştum onlarla.»

«Kaç kişiler? Neden onları da beraberinde getirmedi?»

Kız kendisine inanmıyorlar diye neredeyse ağlayacaktı. Paulo soruşturmayı kesti. Hem artık kızın yalan söylemediğinden emindi,

«Sana inanıyoruz Tina. Ama gidip gelmen ancak yarım saat sürdüğüne göre herhalde çok yakındalar.»

«Evet, çok yakın partizanlar. Hiç uzakta değiller!» Sonunda kendine inandıklarından sevinçten çığına dön-

— 07Q —

O i \ J —

muştu. Paulo bundan yararlanmayı düşündü.

«Bizi onlara götürebilir misin?»

«Evet, mösyö.»

«Bu akşam olur mu? Hemen?»

«Evet.»

Evet, biraz zoraki çıkmıştı ağzından. Bu ağabey kendisini mat etmişti. Nasıl oisa bu adamların kalıcı olmadıkları iyice anlaşılıyordu. Öyleyse onlara yardım etmeliydi.

«Haydi gidelim,» diye kalktığına Paulo dayanamadı, kızı kavradığı gibi havaya kaldırıp yanaklarına iki öpücük kondurdu. Zaten pembeleşmiş olan yanaklar büsbütün kızardı. Hey gidi koca Paulo! Her yaştan, her milletten kızı tavlamaşın! biliyorsunuz!

Sonra sıradan, dedeyle nineyi de öptü ve Tina'yı izlemek üzere hep birlikte dışarı çıktılar.

Anlaşılan kız buraları ovucunun içi gibi biliyordu. Tuttukları yol tatlı bir eğimdi. Ama onları böylesine rahat kılan ilk kez korkmadan yol almalarıydı. Düşündükçe, bu Yugoslav ailenin daha ilk andan onlara yardımcı olduklarını, onları ülkelerini kana boğan zalim Almanların pençesinden kurtarmaya çalıştıklarını anlıyordu.

Partizanları bulacaklarına da inanıyordu, cesur Tina mutlaka onları uyarmıştı. Bu da uzun kâbusun kısa bir süre sonra sona ermesi demekti.

Nazar değmesin diye, öteki yakada, özgürler arasında olacakları ânı, kurtarıcılarının nasıl sarılacaklarını, neler yapacaklarını düşünmek istemiyor, ilerledikçe kalbinin a-tışları da hızlanıyordu. Yorulmak bilmeyen Tina'nın ardından koşarcasına yürüyorlardı. Sevimli kılavuz sola dönüp dik bir sırta tırmanmaya başladığında ardındakilerde hiç sızlanmadan onu izlediler. Başta yavru ceylan, küçük grup âdeta uçuyordu. Bu acelenin nedeni, karanlık çökünce partizanların ayak seslerine ateş açabilecekleri olasılığıydı, iyi ama, kızcağız karanlıkta nasıl dönecekti?

O da geceyi bizimle geçirir, diye bir karara vardı Pau-

lo. Aslında içi pek rahat değildi. Tepeye vardıklarında küçük kız parmağıyla oldukça sık bir çalılığı göstererek, «İşte partizanlar orada,» dedi. Sonrada Paulo'nun boynuna sarılıp az önceki öpücüğünü iade etti.

Tıpkı tünelde Yanka'ya yaptığı gibi, kızı sıkı sıkı kollarında tuttu. Tabii bu çocuğa sarılırken art düşünceleri yoktu. Ama, tuhaftır, iki genç ve güzel kız, ona bu cehennemden kurtulmak için yardımcı olmuşlardı. Nedeni? Yakışık-ğı mı yani? On sekiz aylık tutsaklığın onu ne hale getirdiği ortadaydı, yine de doğru dürüst iki çift söz etmeden, hiç karşılık beklemezsin ona yardımcı olmaları başka nasıl açıklanabilirdi? Bu gözlem çok hoşuna gitti.

«Sen bizimle gelmiyor musun Tina'cık?»

Kızcağız Hego'yla Pompon'a yanak veriyordu.

«Hayır, ben eve gitmek, gece oluyor. Ama sizin bana ihtiyaç yok. Doğru gidin, partizanlar yüz metrede... iyi şanslar. Sırbotfa norodu.»

Ve yine uçarcasına koşup gitti. Üç tutsak yola koyulmadan önce, kız gözden kayboluncaya dek ardından baktılar, kız yok olduktan sonra bile fikara keplerini sallamayı sürdürdüler. Paulo'nun akli hep partizanların onları nasıl karşılayacaklarına takılıyordu. Acaba Tina geleceklerini bildirdi mi? Kuşkusuz evet, ama onların ne karşılık verdiklerini söylememişti. Tito'cuların boş yere adam beslemekten hoşlanmadıkları herkesçe biliniyordu.

Paulo, «Aman canım, mutlaka anlaşırız. Bizi Loibl'a geri gönderecek değiller ya!» diye kendi kendini kandırmaya çalışıyordu. Ama heyecanının son ana dek süreceğinin de farkındaydı.

Bu son fası! için harekâtın yönetimini kendi üstlendi. Çalılıklardan çıkar çıkmaz başa geçti. Vagonların aranması dışında, serüvenin başından beri hiç bu denli heyecan-lanmamıştı. Öyle ki, ormandan yana bakmaya cesaret e-demiyordu. Bir insan kıpırtısını iik fark eden Hego oldu.

«Dur!» diye seslendi. «İlk çalının ardında biri var. Si-

|

lahını da bize doğrultmuş.»

«Farkına varmamış gibi yapıp yürümeye devam edelim. Alman olsalardı çoktan cayırtıya başlamışlardı,» diyerek ilerlemesini sürdürdü Paulo.

İşin garip yanı, karşılarındaki her kimse bir türlü ortaya çıkmıyor, ama yaklaştıkça silâhının namlusu büyüyor-du. İlerleyen Paulo çok geçmeden bunların iki kişi olduklarını seçebildi. Ama sırtlarındakini farkedemez zıncı diye duruverdi. Alman üniformaları! Ardından gelen Pompon da durumu çakmıştı.

«Yandık, tüyelim,» diye haykırdı.

Allahtan dediğini yapmadı. Wehrmacht giysilerine rağmen bu iki gölge partizandılar, herhalde giysilerini de düşmandan almışlardı. Ama kaçak Fransızların geleceğinden haberleri olsun olmasın, onları görünce kaçan kişilerin ü-zerine ateş açmaktan çekinmezlerdi. Ortalık yerde kala kalan bu

silâhsız serserinin görüntüsü onları rahatlatmış olmalı ki, dehşet saçan namlularını indirmeden çalılar ardından çıktılar.

Paulo dostluk elini uzatarak, «Kemarad! Franzosen! Yoldaşlar! Fransızlar» diye haykırdı. Heriflerin keplerinde-ki Yugoslav komünistlerinin kızıl yıldızını bile seçebilmiş-ti. Tito'ya ulaşmışlardı sonunda. Kazanmışlardı. Fertîg Lalbl! Loibl bitti!

Havayı ısıtmak için, «Smart® fachismus! Faşistlere ölüm!» diye bağırmaı da unutmadı.

«Stoboda narodiu! Halka özgürlük!»

İki çılgın bir ağızdan haykırmışlardı. Hemen aynı anda a'a sırttılar.

Pompon, «Hurra! Kazandık!» diye havalara sıçradı. Heyecanını dizginleyemiyordu. Bir dakika önce, «Yandık, tüyelim,» diyerek az kalsın her şeyi berbat etmeye hazırlanırken, şimdi hem ağlıyor, hem gülüyor, Hego'nun, Pa-ulo'nun kulaklarına eğilip, «Sağol! Sağol! Bırak da seni

— 382-

öpeyim kardeşim!» diye söyleniyordu.

Bu sevinç gösterilen, iki Yugoslav'ın duygulu bakışları beş dakika kadar sürdü. İçindekileri ortaya vurmaktan hoşlanmayan bir tip olan Bearn'ı Hego bile pusulayı şaşırmişti. Havalara sıçırıyor, diz üstü çöküyor, toprağı öpüyordu. Paulo da öyle. Onları gören, hayatlarının golünü atmış futbolcular sanırdı. Aslında hayatlarını ortaya koyarak bu oyunu oynamış ve kazanmışlardı. Sırtlarındaki delik deşik çizgili üniformalar da maçın ne kadar uzun sürdüğünün kanıtıydı.

Tito'çu yoldaşların yaşlıca olanı bu özgürlük balesine son verirdi. O da çat pat Fransızca konuşuyordu.

«Siz Kommissar politik'e gelmek,» buyurdu.

Zafer sarhoşu olan Paulo ve arkadaşları neden sadece iki kişi tarafından karşılandıklarını merak etmemişler, bu konuda hiç bir kaygıya kapılmamışlardı. Çete dedikleri bu muydu?

Galiba erken öten horozlara benzedik, diye düşünmeye başlamıştı Paulo.

Neyse ki Yugoslav içlerini rahatlattı: Çete ormanday-mış, Parti Kommissar'ı da yüz metre kadar ilerlerinde.

Üç kafadar, koruyucu meleklerinin gözetiminde, komiserin önüne geldiklerinde, ortalık henüz tümüyle karar-mamıştı. isabet, çünkü köşeyi döner dönmez gözlerinin önünde beüriveren, en yüce devrin destanlarına lâıyk bu tablonun en küçük ayrıntısını bile kaçırmak yazık olurdu. Kırmızı yıldızlı bir bayrağın etrafına, göğüslerinde süâhiar, ellerinde Alman el bombalan, her yanları mermi doıu, delikanlılarla genç kızlar sıralanmışlardı. Şefleri olan komiser henüz otuzunda bile yoktu. Tam bir inanç ve kardeşlik tablosu! Bunların yanında Loibl'in SS'leri ne kadar zavallı kalıyorlardı! Kâhin olmaya gerek yok! Galipler burada, De-de'nin, Joel'in ve zavallı Etcheverry'nin defalarca söyledikleri gibi, Yugoslavya'nın, Makedonya'nın ve Hırvatıs-jtan'ın her yanındaki bu çalılıkların arasındaydı.

uer canisi kalbine iğnesini boşaltmasaydı ihtiyar öğretmen tarih kitaplarına kimbilir ne güzel sayfalar eklerdi. Ve bu gerçek vatanseverin düşümü şimdi Paulo yaşıyordu. Dede, Jcel ve birçok savaş gönüllüsünün düşlerini de. Öyleyse onların yerlerine işe sıvanmalı, öğlerini almalydı. Bu güzel kızların, delikanlıların yambaşında savaşmak büyük zevk olacaktı. Kimbilir, belki Yanka da onlara katılırdı. Verdiği sözü tutmuştu yiğit kız. Komiser bunu onayladı, firardan haberleri vardı, tarih değişikliği nedeniyle adamları randevularına gelememişlerdi. Önemli olan, komiserin sözlerinden, partizanlarca kabu! edildikleri anlamının çıkmasıydı. Yanka onlara bu üç kaçağın boş yere beslenecek boğazlar olmadıklarını söylemişti. Artık zafer kesinleşmişti. Eski kabadayılardan Paulo savaşını başarıyla noktalamış, ölüm evi Mauthausen'den Loibl yoluyla kurtulmayı becermişti. Bu kez, çevresinde saygıyla halka cian tüm taburun heyecan dolu bakışları altında, dostlarını zaferleri için hora tepmenin başını çekmek ona düştü. Aralarından bazıları Loibl'in ve oradan kurtulmanın ne olduğunun bilincin-deydiler. Kızlar ağlıyordu, üç tutsağın dansı bittiğinde herkes birbirine sarıldı.

Paulo, Pompon ve Hego, Fransa'nınki kadar güzel, kendi küçük kurtuluş bayramlarını kutlamışlardı. Bu arada Fransa hâlâ çok uzaklardaydı ve daha buralarda yapılacak işler vardı. Kurtuluş'a gelince!... Bu sözcük biraz zamansız kullanıymıştı galiba...

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Paris, Mayıs 1845

Raspail bulvarındaki Lutetia otelinin önünde garip bir kalabalık vardı. Bir sürü pijamalı adam. Sabahın erken saatleri olmasına rağmen bunlar ekmek almaya çıkmış mahalle sakinlerine benzemiyorlardı: Sürgünler geri dönmüş-

ler. Ve Paris bunları görmeye gelmemiştir. Paris uyuyordu. Yaşadıkları cehennemi yüzlerinde taşıyan, kül kokulu bu insanlar yıkanıp paklanıp giydirildikten sonra tekrar sokağa salıverildiklerinde, kimse bir şey anlamayacaktı. Bu hortlakları şimdi, otele girmeden önce görmek gerekti.

Gelenlere yol göstermek için çabalayan iki polis memuru gözlerine inanamıyorlardı. Onlar da son derece rahatsız olmuşlardı. Hortlakları yumuşak hareketlerle otelin kapışma doğru ilerlerken, duruma uygun sözcükler bulmaya çabalıyorlardı.

«İtişmeyin, bir yeriniz acıyacak. Zaten çok çektiniz,?»

Öyle nazik bir ses tonuyla konuşuyorlardı ki, Parisli aynasızlar da yelkenleri suya indirmişler, diye düşünen sürgünler bu fikirlerini açığa vurmamayı yeğ tuttular. Giriş çok kolaydı. Kâğıt falan göstermeye gerek kalmıyor, çıplak kafaları görmek yetiyordu. Bir çeşit kimlik belgesi!.

Otobüslerden inen yeni bir grubun arasına karışmaya çalışan, kıvrık saçlı, iriyarı genci gören polis hemen yolunu kesti.

«Yolunuzu şaşırdımız galiba. Burası sürgünler için.»

«İyi ya, ben de onlardanım,» dedi Paul Chastagnier.

«Hayır delikanlı, gönüllü işçiler başka taraftan. Gardan size yanlış bilgi vermişler.»

Aslında Paulo ayna kafalıların yanında adamakıllı sırtıyordu. Saçları yerinde, yanakları dolgun ve renkli, üstelik gözlerinde o korku dolu bakışlardan eser yok. Giysilerine gelince, biraz garip olmakla birlikte, tutsakların giydiği paçavralardan çok farklı. Bilinmeyen bir ordunun üniforması, palaskası, çizmeleri de yerinde.

Sadece pijamalı ke! kafalıları içeri sokmak emrini almış polise, kendinin de onlardan olduğunu, yedi ay önce bu kamplardan birinden kaçtığını anlatması epey zor oldu. Sinirlenmemeye gayret ederek, «Bakın nöbetçi bey,» diyordu. «Size ben de sürgündüm diyorum, bırakın gireyim.»

Zavallı polis sonunda bakışlarını kuyruktaki sürgünlerde, dolaştırmaya başladı. İçlerinden biri Paulo'ya, «Hangi kamptaydın?» diye sordu.

«Mauthausen.»

«Ve kaçtın ha? Bravo!»

«Dediğin gibi bravo! Burada Mauthausen'den kimse yok mu?»

Kimse yoktu, ama Paulo'nun öfkeli bakışları karşısında polis girmesine izin vermek zorunda kaldı. Nasıl olsa içeride daha birkaç elden geçecekti.

Fena örgütlenmemişlerdi. Sanki zafer kazanılmış yerlerin adlarıymış gibi pankartlar asılmıştı: Buchenwald, Dora, Dachau, Oranienburg, Auschwitz, Birkenau, Struthof, Flossenburg, Ravensbrück, Neuengamme, Bergen - Bel-sen... Holün dibinde kendisinininkini gördü, Mauthausen, ve gidip altına dikildi.

Arkasından sevimli bir kadın sesi duyuldu.

«Ne istemiştin delikanlı?»

Mauthausen'den gelenlere özel olarak ayrılmış karşılama hostesi. Paulo'nun garip garip baktığını görünce gülümsedi:

«Mauthausen'deki bir yakınınızı mı arıyorsunuz?»

«Hayır, ben oradaydım, Doğu garında Lutetia oteline gitmemi söylediler.»

Az önce aynasızla olduğu gibi, bu hatuna da, Mauthausen'den Kızılhaç konvoylarından başka yollarla çıkılabileceğini anlatmak zor olacaktı. Şimdiden suratında alıksı bir gülümseme belirmişti.

«Kaçalı yedi ay olduğundan saçlarım uzadı.»

«Özür dilerim efendim, bilmiyordum,» diye kekeleydi karı. «Burada bekleyin. Bir subay sizinle ilgilenir.»

Yalnız kalan Paulo, koskoca bir panonun üzerine tutturulmuş kayıp ilânlarını incelemeye koyuldu. Belki bir ta-

Tünel

nıyan çıkar diye yakınlarının fotoğraflarını gönderen ailelerin, resimdekilerin saçlarını ve yanaklarını rötuşlamaian gerekirdi. İyi beslenmiş, bol saçlı bu resimler çıplak kafalılar diyarından gelenlere hiçbir şey söylemezdi. Paulo birer birer fotoğrafları gözden geçirdi. Kadın hâlâ dönmediğinden bu kez altlarındaki yazıları da okumaya başladı. M harfine geldiğinde birden olduğu yerde kalakaldı. Bir Menard vardı, Andre, 1922 Rennes doğumlu. Dede! Fotoğr raftaki de ta kendisiydi!

Az önce fark etmeden geçmişti resmin önünden. Saçı başı taralı, kravatlı bu temiz aile çocuğunun koca kafalı mahkûma benzer bir yanı yoktu ki!

Ancak iyice bakıldığında kurnaz gülümsemesi ve zekâ dolu bakışları seziliyordu. Zavallı Menard ailesi! Onu son kez kim görmüş? Kim ondan haber verebilir?

Bilen bir kişi vardı elbet: Paulo. Ama haberler kötü, hem de çok kötüydü. Dede üç ay önce Hırvatistan dağlarında ölmüştü. Yaşadığı gibi, kahramanca. Hem de özgür, o da Loibl'dan kaçmayı başaranlardandı. Kardan kopan bir teli tamir için götürüldüklerinde dört arkadaş, SS'lerin kafalarını kancalarıyla delerek kaçmışlardı. Partizanlara ulaştıklarında gardiyanların silâhları ve cephaneleri de yanlarındaydı. Ama o andan itibaren Paulo ve firar arkadaşları gibi, onlar için de yeni bir cehennem hayatı başlamıştı. Soğuk ve açlık yerindeydi, üstelik ne yatacak yatakları, ne de yıkanacak duşları vardı, eksi yirmi derecede buzla kaplı doruklarda gecelemiş, her gün SS'lerle, jandarmalarla, Ustaşiler ve Cetniklerle çarpışmışlardı. «Tito'nun yanında bir yıl kalmaktansa Loibl'da ömür boyu kalmak yeğdir,» diyordu Paulo. Abartıyordu elbet, ama yine de tünelde 1944 yazı boyunca boks, güneş banyosu, hatta yiyeceklerle dolu tatlı günleri olmuştu. Oysa bu vahşi dağlarda hayat eskisini aratır bir düzeyde sürmüştü. Anılarından sıyrılan Paulo, Menard'm kayıp ilânını sonuna kadar okudu. Haber verilecek kişi: Madam Menard,

Alfred de Musset sokağı, Rennes. Olanları bir anaya nasıl anlatmalı? Hele sonunu. Yalan söylemek, uydurmak en iyisi. Oğlunun, kaçışından dört ay sonra, sırtında aynı giysilerle, çıplak ayak, yorgunluktan tükendiğini nasıl bildirmeli? Geri çekilmek zorunda kalan partizanlar, güçsüz olduğu için onu olduğu yerde bırakmışlardı. Onu en son sağ gören Paulo bile, çarpışma sırasında mı öldüğünü, yoksa SS'ler tarafından giysileri dolayısıyla kurşuna mı dizildiğini bilemiyordu. Bu duvarlar dolusu ilânlardakilerin yüzde doksanı ölmüştü. Başka tanıdık çehreler aramaya hiç gerek yoktu. Üstelik Loibl'da oynanan finaii de bilmiyordu. Belki de arkadaşların hepsi kurşuna dizildi, tünele gömüldü ya da yakılmak üzere Mauthausen'e gönderilmişlerdi. Lutetia'da tutsaklıktan dönenleri kahraman olarak görmek eğilimi vardı. Dönenler... dönemeyenler. Paulo'nun da buna hakkı yok muydu? Sağsa, kimse onu merak edip fotoğrafını yollamadıysa, bu onun suçu değildi ki. Evet, saçlarının uzun oluşu bir sorun yaratıyordu, ama bunu a-çıklamak kolaydı. Sonunda peşinde genç bir yüzbaşıyla, az önceki kadın geri geldi. Paulo'yu göstererek, «İşte, Mauthausen'e bağlı bir komando birliğinden kaçtığını iddia eden genç!» dedi. «İddia eden ne demek?» Yüzbaşı, «Sakin olun delikanlı,» dedi. «Oturun ve bana adınızı, soyadınızı, adresinizi, doğum tarihinizi söyleyin. Sonra da öykünüzü anlatırsınız.» Paulo anlatıyor, yüzbaşı da not tutuyordu. Adam sadece kimliğine ait bilgileri not etti, bir de formalite gereği tevkif edildiği Compiègne'e gönderildiği tarihi kaydetti. Sonra da, «Madam Dunant sizinle ilgilenecek,» diyerek çekip gitti. Keşke buraya gelmeden önce kafamı kazıtsaydım, diye düşünüyordu Paulo, Ya da hiç gelmeseydim.

Tüymenin yollarına bakarken Dunant kansı kolunu tuttu. «Gelin, önce biraz karnınızı doyruralım. Sonra da bir duş alırsınız.» Paulo kurt gibi acıkmıştı, kolay mı, iki buçuk yılın açlığı! Kahvaltı fena değildi, karnı doyduktan sonra kendini daha iyi hissetti. Duşlarda da hava iyiydi, az önce kendisine surat a-san çıplak kafalılar bu kez dalga geçiyorlardı. «Hey sivil, sen hiç değilse saçlarını yıkayabilirsin, seni gidi şanslı herif.» Ve kahkahalar... Taşı gediğine koymanın sırasıydı: «Benim kafam sizlerden önce kazanmıştı beyler. Bir buçuk yıl, ortasında bir çizgiyle dolaştım. Sizde Autobohn yok muydu?» Bu ayrıntılar sonucu onun da kendilerinden olduğuna inanmaya başlamışlardı. Hele dezenfeksiyon sırasında iyice benimsediler. Duşlardan çıkınca el biçimi bir ok gidecekleri yeri gösteriyordu, bu kez beyaz giysili iki hastabakıcı, vücutlarının bütün tüylü bölgelerine DDT püskürtüyorlardı. «Kolunu kaldıc, dön, bacaklarını aç...» Tıpkı Mauthausen'deki gibi. Demek Paris'tekiler de bit hummasına yakalanmışlardı. Paulo kendini tutamadı. «Hey, asker kardeşler, bizler vebalı falan değiliz. Bu numarayı SS'lerden mi öğrendiniz?» Lafı tam yerine oturmuştu, tüm sıfır numaralar homurdanmaya başladılar. «Haklı, bunlar ne biçim işler... Biz kendi bitimizi kendimiz yok edecek kadar büyüğüz.»

Başhekimin hıyarlığını zavallı hastabakıcılar ödüyorlardı. Paulo kendini yeniden Mauthausen'e gelmiş sandı. İri yarı bir Parisli, «Ben Mauthausen'de değildim, ama İsviçre'den buraya trende iki mahkûmla geldim. Bütün

gün anlatıp durdular. Ne öğrenmek istiyorsun?»

«Her şeyi!»

Ve Paulo herifin Mauthausen'in sonu üzerine anlattıklarını ağız bir karış açık dinledi. Loibl'da olduğu gibi orada da gizli bir komite kurulmuş ve çeşitli uluslardan sekiz yüze yakın mahkûm askerler gibi örgütlenmişler. Bu kozmopolit ordu, bir ispanyol komutan, bir Rus yarbayı, bir Avusturyalı yüzbaşı ve yirmi değişik ülkeden elli subayın oluşturduğu bir komite tarafından yönetiliyordu. Kutsal birlik.

Başkaldırı bu meslektan yetişme adamlar tarafından en küçük ayrıntılarına kadar hazırlanmış ve bu sekiz yüz asi karanlıklardan çıktıklarında, dörtte birinin ellerinde tabancalar, el bombaları, hatta bir de makineli varmış. Nasıl sağlamışlar, nerelere saklamışlar? Bilinmiyor. Ama bu silâhlarla, birkaç Molotof kokteyli, elektrikli telleri kesecek makaslar, halatlar ve merdivenlerle önce kulelere, sonra SS'lerin silâh depolarına saldırmışlar. Ertesi gün ilk Amerikalılar kaleye girdiklerinde, 3500 mahkûmdan ayakta durabilenler, ellerinde silâhlan, marşlar söyleyerek karşılamışlar onları. Tabii bu arada korkunç bir kıyım da olmuş. Muhbirler, kapolar, blok şefleri, kaçamayan SS'ler kitle halinde, sopayla, elle, hatta tekmeyle linç edilmişler. Ama katillerin komutanı Zierys bu linçten kurtulmuş, Amerikalı bir çavuş herifin ensesine kurşunu bastığı gibi işini bitirmiş.

«Hay Allah! Gözlerini oymalıydı onun!»

«Trendeki arkadaşlar da aynı şeyi söylemişlerdi. Sekiz gün önce bu Zierys bir konvoydaki tüm kadınların baltayla kafalarını uçurmuş ve yıllar yılı orada çalışan mahkûmları fırınlarda yakmış. Olan bitenlerin dışarıda an-iatılmasını engellemek için.»

«Baksana arkadaş. Arkadaşların hiç Loibl - Pass'tan da söz ettiler miydi? SS'lerin oradakileri Mauthausen'e taşıyıp taşımadıklarını öğrenmek istiyordum.»

«Bu isim bana bir şey anımsatmadı, ama o ikisi de

fazla ayrıntılara girmemişlerdi zaten. Bana özellikle kampın kurtuluşunu anlattılar.»

«Evet, özür dilerim, devam et. Nasıl bitmiş olay?»

«Çok iyi. Kampta tek canlı Alman kalmayınca adamlar bir birlik oluşturmuşlar, tepeden tırnağa silâhlanmışlar ve kampta uslu uslu İsviçre Kızılhaçmın gelmesini bekleyeceklerine, yollarına çıkan SS'leri geberterek müttefikleri bulmaya çıkmışlar.»

İnanılır gibi değil Paulo heyecandan ve gururdan titriyordu. Biraz da pişmanlıktan. Keşke bu intikam birliğinde yer alsaydı!

«Chastagnier!»

Adını seslenen, kahramanlara saygı duyanlardan değildi. Ses tonu biraz otoriter, hata saldırgandı. Oysa sıradan bir acemi erdi.

Bu kendini beğenmişin şansı varmış, Madam Dunant da oralardaydı. Duştan sonra uzun saçlı sürgünü tıbbi muayeneye götürecekti. Şüpheli yüzbaşı istemişti bunu, hekim muayenesiyle bu belirsiz herifin gerçekten kampta kalıp kalmadığı anlaşılacaktı.

Klasik bir otel odası, muayene salonuna çevrilmişti. Bir spirometre, bir baskül, boy ölçüsü almaya yarayan alet, idrar sondalan, içi ilâç dolu bir ecza dolabı, röntgen aygıtı ve bir tekerlekli sedye.

«Soyunun delikanlı. Hepsini çıkarın,» dedi doktor.

Koruyucu meleğinin sırtını dönmesinden yararlanan Paulo, pantolonunu çözmeye başladı. Aslında Dunant karısı görmüş görmemiş, pek fark etmezdi. Karı yine de saygı edip odadan çıktı.

Lutetia'nın doktoru eskilerdendi. Dokunmak yerins sormayı yeğ tuttu.

«Daha önce kaç kiloydun? Kaç yaşındasın? Ne hastalıklar geçirdin? Neden tutuklanmıştın?»

O bile bu konuyla ilgileniyordu. Duşa girerken hastabakıcıların yaptığı gibi, kollarını kaldırtıp orasında burasında-

da, SS'lere katılmış olduğunu belirten bir dövme aramamasına şaşmıştı. Aslında Nazi'lere katılan çılğınların hepsi ölmemişti elbet, orada burada gizleniyorlardı, kafalarını kazıtıp aralarına da sızabilirlerdi, ama yine de bu tür bir kontrol gerçek mahkûmların onuruna dokunuyordu.

Paulo yanılmıştı. Doktor, tansiyon, tartı, göğüs ölçüsü, ağız muayenesi gibi yoklamalara geçmeden önce sadece genel bilgileri topluyordu.

«Kamptan kurtulduğundan beri fazla bir şey yememiş olmalısın.»

«Oradakinden fazla doymadı karnım.»

«Belli. Şimdi şu alete gir bakalım. Birkaç filmi alacağım.»

Sırt, cephe, profil. Onuncu filmde Paulo kaygılanmaya başladı. Acaba tünel ciğerlerinde izler bırakmış mıydı? Ya da Loibl'da veya dağlarda, binlerce kez bir yere sığınma olanağı bulamadan yediği yağmurlar?

«•Doktor, yaramaz bir şey mi var?»

«Ciğerlerin iyi. Dağda yaşadığın ve çok sigara içmediğin belli oluyor. Buna karşılık kalbin pek iyi değil. Ayak bileklerin gibi, çok büyümüş. Dinlenmen gerek. Ne iş yaparsın?»

«İşe sonra bakacağız. Yugoslavya'da bir ömre yetecek kadar çalıştım. Doktor, ölecek filan değilim ya?»

«Yok canım, için rahat olsun. Fazla ileri gitme, yeter. Hadi git, formaliteler bitene kadar holde bekleyeceğine bir odada dinlensen iyi olur.»

Dunant karısı kapıyı mı dinliyordu ne, pantolonunu giyer giymez, odaya dalıverdi ve Paulo'yu üst kata çıkardı.

Bir oda göstererek, «Buraya girin,» dedi. «Bir saat sonra gelir alırım! Biraz yatıp kestirseniz iyi olur.»

Sonra da dışarıdan kapıyı kilitleyip çıktı gitti.

Klak, klak, Paulo olanın farkına vardığında karı uzaklaşmıştı bile.

«Namussuz! Bana oyun oynadı!» diye haykırıyordu ka-

pıyı yumruklarken. Pencerelerin de tokmaklan yoktu, burası bir otel odası değil, bir hücreydi. Yatağa uzandı. Doktorun kalbi hakkındaki sözlerini anımsayıp sakinleşmeye çalıştı.

«Boş yere tasalanıyorum. İşbirlikçiler listesinde adım olmadığını görecekler. Tutuklanışımın nedeni? Ne olmuş yani? Kafa kola aldığım karaborsacı bir Naziydi, herif şikâyet edecek değildi ya! Hem bunca yaptıklarımın sonra bana madalya vermeleri gerek.»

Paulo'nun isyanı durulmuştu.

Ama bu kez bir tiksinti kaplamıştı içini.

«Neyse ne, vız gelir,» deyip uyudu.

Karının bir saatini dörtle çarpmak gerekiyormuş, geri geldiğinde öğleni geçmişti. Yüzbaşı ancak dört saatte bilgi toplayabilmişti. Demek bu firar öyküsüne pek akıllı yatmamıştı, şimdi de sorularıyla şaşırtmaya çalışacaktı herhalde.

«Eh! Eğleneceğiz galiba,» diye söyleniyordu Paulo yc-taktan inerken.

Dört saatlik uyku iyi gelmişti. Götürüldüğü yemek salonunda, üzerinde kampların adlarının yazılı olduğu masalar vardı. Üzerlerine haritalar yayılmış, sorguya çekilenlerin dolduracağı kâğıtlar sıralanmıştı.

Mauthausen yazılı panonun altındaki subayın duyacağı sesle, «Güvenimiz tamam,» diyerek gösterilen yere oturdu.

Karşısındaki az önce geçmişini sayıp döktüğü yüzbaşının yerine, daha sevimsiz, küçük rütbeli bir subaydı. Sinsi bakışlarını Paulo'nun üzerinde gezdirdi.

«Aranıza hainlerin girebilmesi olasılığını unutmamak gerek, Bay Chastagnier,» dedi.

Adam numara yapmıyor, konuya doğrudan giriyordu.

«Bakın müfettiş bey...»

«Burada müfettiş yok. Ordudayız.»

Jlk puanı aldığını hisseden Paulo sırttı.

«Dilimin sürçmesini hoşgörün, teğmenim. Ama üzerlerindeki daktilolarla tüm bu masalar, karşılama salonunuz, bana biraz emniyet müdürlüğünü anımsattı da.»

«Neyse, hadi bakalım, bana şimdi öykünü en başından anlat, tutuklanmanın nedeni, Almanya'ya gönderilişin, dönüşün. Tarihler de çok önemli.»

Kuralına uygun bir sorgu. Sayın polis memuru tüm sevimliliğini yitirmişti. Üstelik sen diye hitap eder olmuştu

«Madem senli benli olduk, öyleyse beni iyi dinle.» diye patladı Paulo. «Sen benim, Almanlarla al takke ver külah olduğum takdirde buralara geleceğime gerçekten inanıyor musun? Hem kendimi mahkûm diye yutturmaya kalkıştığım takdirde, ilk işim kafamı usturaya vurdurmak olmaz mıydı? Boşuna yorulma, beni köşeye kıştırılmazsın. Bu salanda kuşku çekmemesi gereken bir kişi varsa o da benim.»

«Ama...» diye kekeleydi teğmen, birden yumuşamış ve yine siz diye konuşmaya başlamıştı. «Sizi köşeye kıştırmak istediğim falan yok, Chastagnier. Tam tersi, ben burada size yardımcı olmakla

görevliyim. Tutsaklıktan dönenlere çeşitli imkânlar tanındı, tazminat, özel yiyecek karnesi, giyecek falan gibi... ama dosyanızı geliştirmem için bazı bilgilere gerek var.»
Söylediklerinde pek haksız değildi. Paulo yatıştı. Üstelik giysilere ve yiyecek karnesine ihtiyacı vardı.

«Efendim, benim öyküm şöyle başlar,» diye söze girdi. «1943'te Gestapo tarafından tutuklandım. Cherche-Mî-di hapisanesinde üç ay. Nisan'da Compiègne yoluyla Ma-uthausen'e postalandım. Haziranda Avusturya - Yugoslavya sınırındaki Loibl' Pass'daydım. 44 Ekim'inde kaçtım, yedi ay Tîto'nun kuvvetleriyle çetecilik yaptım. Yeter mi? Özür dilerim, bu yerlerin hiçbirinde bana bir ikametgâh tezkeresi vermediler.»

Aynasız pis sorularına başladı.

«1943 Ocağında tutuklandım, dediniz, hangi gün?»

«Üçünde, şafakta.»

«Mauthausen'de bir numaranız var mıydı?»

«28214, ama plakamı attım.»

Numara yetmişti beye. Not defterine bir göz atıp, geliş tarihiyle uyuşup uyuşmadığına baktıktan sonra sorulara devam etti.

«Nisanda dediniz, değil mi, hangi bloktaydınız?»

«On yedincide.»

«Çok güzel. Bana kampın bir krokisini çizebilir misiniz? Sonra da aynı kâğıdın üzerinde kendi bloğunuzun yerini işaretleyin, mutfağın, revirin ne yanına düştüğünü gösterin.»

Sabrı taşmaya başlamıştı Paulo'nun.

«Ya fırın? O da ilginizi çeker miydi acaba?» Etrafına bir göz attı, civardaki ayna kafalılar uslu okul çocukları gibi cici resimler çiziktiriyordardı. O da çizmeye başladı. Mauthausen, revir, elektrikli tetler, Kremotcfium. Kamp planı epey başarılı olmuştu.

«Benziyor,» diye onayladı teğmen.

Ukala, bari oraları görmüş olsa!

«Şimdi de gelelim tutuklanmanıza. Alman polisiyle neden başınız derde girdi?»

Adam yine not defterine göz attı, ama Paulo tersten okunmasını da beceriyordu. Defterde 40'lardan önceki bir' iki ıvır zıvırdan başka bir şey yoktu. Almanlar herhalde Chastagnier dosyasını yakmış ya da böyle bir dosyayı hiç açmamışlardı. Nedeni karaborsa, kırk milyon Fransızın kıyısından köşesinden bulaştığı karaborsa. O yandan bir şey tutturamazlardı.

«Neden mi tutuklandım? Bunu ben de merak ediyorum, belki siz beni aydınlatabilirsiniz. Defterinizde neler yazıyor?»

«Direniş hareketiyle ilginiz oldu mu?»

«Hem nasıl! İki buçuk yıl boyunca. Anlatmaya kalkarsam sabaha cfek sürer.»

Görevli dinlemek istemiyormuş. Onun asıl istediği, tutuklamanın nedeniydi. Planı, numarayı, tarihleri atamayacağına göre bu herif gerçekten Mauthausen'e postalan-mıştı. Ama Paulo'nun bu kendinden emin hali sinirine dokunmuştu. Ne yani, bu serseri kendini kahraman filan mı sanıyordu?

«Mauthausen'de bulunduğunuz sırada orada sadece direnişçilerin olmadığını da fark etmişsinizdir. Serseriler, sabıkalılar, işbirlikçiler de vardı. Siz bu kategorilerden hangisine giriyorsunuz?»

Görevli, Paulo'yu direnişçilerden saymamakla bardağı taşırılmıştı. Sabotaj, firar, çetecilik, bunlar ne oluyordu? Paulo adamın gırtlığına sarılmamak için kendini zor tuttu.

«Vız gelirsin bana,» diye haykırdı. Sonra da başını bir düzine kel kafaya doğru çevirdi.

Biraz da onlar yüzünden patlamıştı. Döndüklerinin ilk günü, ne biçim bir davranıştı bu? Saçları ve düzgün görünüşü nedeniyle Paulo'dan kuşkulananabilirlerdi, ama cehennemden kurtulanları kamplarının planını çizmeye zorlamak, aralarına nifak sokmak için abuk sabuk sorular sormak, bu olacak şey değildi. Aralarında işbirlikçiler bile olsa ne çıkardı yani, hiç değilse adamların ailelerini görüp, karılarını, çocuklarını, annelerini kucaklamalarını bekleyemezler miydi?

Petaın bunağı, «Fransızların bellekleri zayıftır,» demekte haklıymış! Bu zavallıları utanç verici bir hastalık ta-şıyorlarmış gibi böyle gizlice karşılayıp polis soruşturmalarına tutacaklarına, onlar için zafer takları hazırlamalıydılar. Gidenlerin yerini alelacele kapan ordudaki, bakanhk-lardaki, hatta kerhanelerdekilere sormalıydılar bu sorular. Bunlar Fransa pastasını bir yıl önceden paylaşmışlardı. Nasıl olsa, canı çıkmış, yorgun dönenlere bundan pay çıkmayacaktı, neden bu kadar şamata ediyorlardı?

Belki de yıllardır öldü sanılan bu hortlakların dönüşü canlarını sıkış, rahatlarını bozmuştu. Bunların çoğu, rh-

bar sonucu Almanlarca yakalanmışlardı, muhbirlerin kim olduklarını da biliyorlardı, yoksa bundan mı korkuyorlardı şimdiki görevliler?

Bu sersem ne cesaretle kendine serserilerden, sabıkalılardan, işbirlikçilerden hangi gruba ait olduğunu soruyordu. Aynı soru Joel'e de sorulacaktı. Paulo, bu durumda Brötanyalının yüzünün alacağı ifadeyi düşündü.

«Chastagnier, terbiyeli olun. Yorgun olduğunuzu biliyorum, ama bunun da bir sınırı vardır.»

«Kamplarda da aynı böyle konuşuluyordu ahabap. Bizimle ilgileneceksen oralarda staj görmeliydin.»

Askeri güvenlik sorumlusu budala değildi. 'Şüpheli ki-şi'den bir şey öğrenemeyeceğini anlamıştı. Üstelik bir de rezalet çıkma korkusu vardı. Şimdiden öteki masalardan da homurtular yükselmeye başlamıştı. «Daha ne kadar sürecek bu?... Burada uyuz it muamelesi görüyoruz...»

«Tamam, tamam, yiyecek karnesi alman için yazacağım.»

Paulo adamı izliyordu. Görevli, karşısındakini Fresnes hapisanesine gönderemediği için epey hayıflanıyordu herhalde. Ayağını Fransa topraklarına attığından beri görüp duydukları anda öfkeden çok bir tiksinti duygusu uyandırmıştı. Bu boktan toplumda değişen hiçbir şey yoktu. Herkes yine 1943 öncesi gibi sınıflandırılıyordu. Polisler yine polis, imtiyazlılar yine aynı, bunaklar daha beter bunamış ve sürgünden dönenler de can sıkıntısından başka bir şey getirmiyorlar. Dokuz aydır bunlar gelmeden çok daha iyi yaşamışlardı.

Şu anda tek arzusu buradan tüymekti. Yaşadığı kahramanlık serüveninin sonunda, hasta bir vücut, bomboş cepler, bir kat giysi ve büyük bir olasılıkla - kimse o yokken kirasını ödemediyse - evsiz barksız kalmıştı. Kuşkusuz direnişçilere madalyalar dağıtılacak, evler bulunacak, maaşlar bağlanacaktı. Ama kendisinin ne bir şeyi, ne de bir hakkı vardı. Oysa kamp süresince ne bir pisliğe bu-

laşmış, ne de bir alçaklık etmişti.

«Sürgünler dahil, hepsinin cehenneme kadar yolu var,» diye söylendi.

Ama öfkesi yatışmıştı. Lutetia'ya gelirken neler düşünmüş, ne düşler kurmuştu oysa. Kahraman bir savaşçı gibi karşılanacağını, kutlanacağını sanmıştı.

Holden geçerken yüksek sesle, «Sürgün, direniş, ordu,, hepsini tattık. Bunlar benim için bitti artık,» diye söylendi.

«insanlar da, onlardan da bıktım artık,» diye ekleyebilirdi tabii. Üç yıldır, gerek bedensel, gerekse ruhsal olarak binlerce çıplak insan görmüştü. Artık gözü kızlardan başkasını görmek istemiyordu. Döner kapıdan çıkacağı sırada Dumant karısı onu kolundan tutup bir odaya soktu. Geçici kimlik kartı, yiyecek karnesi, bir kostüm ve bir çıtt ayakkabı alarak tam bir sivil olacaktı.

«Neden olmasın?» diye kuyruğa girdi. Fakat vestiyerden çıkanları görünce vazgeçti. Askeri otoriteler nereden toplamışlardı bu inanılmaz renklerdeki, daracık giysileri? Mauthausen'in pijamalarını aratmıyorlardı.

«Çizgili bir şeyiniz yok mu?» diye sordu şakayla karışık.

Kuyruktakiler de güldü bu sözlere. Şu an en önemlisi Paris kaldırımlarında kafa ütülenmemesi için bir kimlik belgesine sahip olmaktı.

Büro şefi bir kadın onbaşı elindeki kartı uzatırken, «Ağır işçi yiyecek karnesine hak kazandınız,» dedi.

«isabet olmuş, zaten öyleyim,» diye karşılık verdi Paulo.

«Meslek olarak ne yazayım?»

«Serbest... ya da emekli.»

Sonra da kartın imzalanıp mühürlenip gelmesini bekledi. On dakika sonra her şey hazırlanmış, yeniden yaşamaya başlamıştı.

«Eyvallah beyler!»

Otel kapısının önü yine çıplak kafalılarla doluydu. Gi-

renlerle çıkanlar öpüşüyor, bağırişiyor, birbirlerinin sırtlarını yumrukluyorlardı. Yol tıkanmıştı. Paulo sol taraftan, biraz dirsek kullanarak kendine yol açmaya çalıştı, aslında sürgünden dönenler bu itiş kakışa alıştıkları, ama uzun saçları şimşekleri üzerine çekti.

«Hey, sivil! iyi bari, içimize gir.» Bunu söyleyen çizgili elbiseli, kırk kiloluk bir mezar kaçkınydı.

«Kusura bakma arkadaş, dışarıda bekliyorlar.» «Aman beyim, rahatına bak, istersen suratımıza da bas.» Sesini iyice yükseltmiş, ötekiler de dönüp bakmaya başlamışlardı. Küfürler yağmaya başladı: «Tembel... koca sivil ahmak... kapolar bitti artık,» ama bu patırtıda Paulo da kapiya yaklaşmıştı. Bir hamlede kendini dışarıda buldu.

Aksi gibi dışarıdakiler de homurdamyordu, «Arkadaşlar, ben de sizin gibi sürgünden döndüm.» «Sürgünmüş, ha hay!» dedi koca bir iskelet. Saçlar adamakıllı sinirlendiriyordu milleti anlaşılan. Tam gruptan uzaklaşıyordu ki, arkadan bir ses, «Cici babanın yanında mı sürgündün?» diye bağırdı.

Bu kadarı fazlaydı. Yumruklarını sıktığı gibi, sabık 23 214 bunu söyleyene haddini bildirmek üzere geri döndü. «Kim dedi bunu? Sıkıysa çıksın ortaya.» Ama herkes katılmıştı şamataya. «Şeker çocuk... puşt... kimin dizinin dibindeydin?» Bir kapo gibi hepsine saldırmak geçti içinden.

Sonra bu adamların bir hafta öncesine kadar çektiklerini düşündü, öfkesi yatıştı ve kahkahaları duymamaya gayret ederek hızla uzaklaştı.

Metro istasyonuna geldiğinde tüyleri ürperdi: Sevres -Babylone. Joel'le Dede tam burada enselenmişlerdi. Gözlerini Joel'in kanının bulaşmış olduğu kaldırımdan ayıramadı. İki arkadaşın anlattığı sahne gözlerinin önünde canlanmıştı. Paulo artık geçmişe bir çizgi çekmişti. Ama iki Brötanyalı'yı anımsadıkça yüreği sızlıyordu. Onların öykü-

sunu kimlere anlatabilirdi ki, kendininkini bile kimse dinlemek istememişti. Metroya dalarken, «Joel dönünce anlatır nasıl olsa!» diye kendini kandırmaya çalıştı.

Yoksa Fransa, en ünlü kahramanlarından birinin Andre Menard adlı Rennes'li bir öğrenci olduğunu hiç öğrenemezdi.

«Hadi canım, unutmali bütün bunları. Şimdi ben kendi başımın çaresine bakmalıyım.»

Cebinde meteliği yoktu, Lutetia'dakiter bir metro bile-ti bile vermemişlerdi. Gişedeki memura, «Bu kort geçer mi?» diye sordu.

«Evet. Nereye gidiyorsunuz?»

«Mcmtmartre'a.»

«Porte de la Chapelle yönüne sapın. Pigalte'de inersiniz.»

Pigalle ha! Belki Dövmeli de oradadır.

SON SÖZ

Paulo'nun öyküsü, 1945 Mayıs'ında, Sevres Babyione metro istasyonunda sona eriyor. Eski bir Loibl - Pass'lı o-lan yazarın, otuz üç yıl sonra bunları anlatmaya gerek duymasının nedeni Mauthausen ve Auschwitz gibi büyük ölüm fabrikalarına bağlı olan kamplardaki yaşamdan söz edilmez olmasıdır.

Genellikle direnişçilerin anlattıkları kampın kapısından dışarı çıkamamıştır. «X kampına gönderildi...» sözcükleri, on olayın dokuzunda bir mezartaşı kitabesinin yerini tutar. Bu cehennemden kaçmayı beceren bir avuç insanın sonradan başlarına gelenler kimsenin ilgisini çekmemiştir. Bu sistemin yaratıcısı Himmler'in istediği gibi, gece ve sisten başka bir şey kalmamıştır ortada. Kurtulanların anlattıkları çoğu kez birbirinin eşidir: Açlık, revir, gaz odası ve krematoryum.

Gördüğümüz gibi Loibl - Pass'lılar için eylem, kendilerine bir numara verilmesiyle bitmemiştir. 1943 Haziran'ın-da kurtulmayı becerdikleri Mauthausen'de yaşam ortalamasının dört buçuk ay olduğunu ve 250.000 kişiden 225.000'inin sonunun krematoryumda bittiğini bilirsek, becerdikleri işin ne denli büyük olduğunu da anlayabiliriz.

«Tünel»deki tüm sahneler, tüm olaylar yaşanmıştır. Sadece kahramanların adları, ölenlerin ailelerine savgsız-

lık olmaması için değiştirilmiştir: Biri dışında: Andre Me-nard.

Ötekiler, kendilerini ister tanısınlar, ister tanımasınlar, ne oradaki vahşeti, alçalmayı, ne de kahramanlıkları yadsıyamazlar. Tarihe karşı sonuna dek dürüst davranmış oimak amacıyla, bu Son Söz'de, Loibl Pass'ın sonundan da söz etmek gerekir. Okunulanlar zaten bu sonucun nasıl olabileceği konusunda bir fikir verebilmiştir. Loibl kendi kendine kurtuldu. Ama Joel'in sandığı, Paulo'nun korktuğu gibi bir kıyımla değil, akıllıca düzenlenmiş bir başkaldırıyla.

5 Mayıs 1945 öğleden sonra, kendisiyle bir görüşme yapmak amacıyla gelen Hceftiinge delegasyonunu gördüğünde, Winkler'in neredeyse yüreğine iniyordu. Hemen ba-şefendiyi, blok şeflerini ve kapoları, düzeni korumak için seferber etmeye girişti, ama 333 numaralı yolda Alman bozgunu başladığından beri bu beyler kendi kendilerine sorular sorar olmuşlardı. Onların isyanı bastırma konusundaki bu isteksizliklerini fark eden herif hepsini tel örgülerin öte yanına sepetledi.

Gittiklerinden bir saat sonra, Fransız bayrağı beş bloğun üstünde dalgalanmaya başlamış, mutfaklar işgal edilmiş ve artık yüzlerini göstermekten korkmayan direnişçiler, kamp yönetimine el koymaya başlamışlardı. SS'lerden bir karşılık gelmiyordu, herifler kaçma hazırlıklarına girişmişlerdi. Ertesi gün, La Marseillaise'lerin (*) en görkemlisi tünelin kubbesinde çınıyordu. İşte böylece Loibl - Pass se-

(*) Fransız ulusal marşı.

Tünel

vinç ve gurur dolu gözyaşları içinde sona ermişti. Tek ü-züntüleri: Paulo, Pompon, Hegoburu, Lepreux, Dede Me-nard ve cesaret örneği gösteren tüm kişilerin tünelin bir başından ötekine kol kola yapılan bu zafer gösterisine katılamamış olmalarıydı. O tünel ki neredeyse hepsinin mezarı olacaktı.

Aslında Winkler, mahkûm, sivil, bu tünel yapımına katılan herkesi içeri tıkıp, girişleri dinamitleyip, tek tuk sağ kalanları da alev makineleriyle taramayı planlamıştı. Son anda Klagenfurt valisinin bir emriyle harekât iptal edilmişti.

Demek son ana kadar, ölüm X komando birliğinin başında dönenip durmuştu. Özgürlüklerine kavuştukları anda hepsinin tek isteğinin bir an önce Fransa'ya varmak olduğunu sananlar yanılırlar. Tünelin çıkışında partizanlara rastladıklarında, yansından çoğu Tito'culara katılarak savaşı sürdürmek kararına varmışlardı.

Tüm Fransız ve Polonyalı komünistler, Joel, Burgon-yalı Francois ve Jeanblanc da bunların arasındaydılar. Gençler bir an önce ilk silahlarına kavuşmak için sabırsızlanıyorlardı. Ötekiler, usullar, sabıkalılar, bir bankacının önderliği altında Kızılhaç'a teslim olmaya gitmişlerdi. Kuşaklar arasındaki, sosyal sınıflar arasındaki kopma tünelin hemen birkaç yüz metre ötesinde olmuştu. Oysa tünel, İngiltere'nin VIII. ordusunun zırhlı birliklerinin ya da partizanların kamyonlarının rahatça geçebileceği kadar enine boyuna genişlemişti. X komando birliğinin de görevi bitmiş sayılırdı; ikiye ayrılabilirlerdi.

Orada olsaydı Paulo'nun hangi tarafı seçeceğini görmek ilginç olurdu. Joel'in katıldığı, savaşı sürdürmeye karar verenlerin kolunun pek açıcı bir görünüşü yoktu. İşi çok sıkı tutmuşlardı: Beşerli olmuşlar, komünist şeflerden biri olan komutan yoldaşın karşısında selam çakılıyor, sol kol kaldırılarak bayrak selamlanıyor, Enternasyonal, Par-

., | "• ^ tizanların Şarktsı ve sonra silâh ve teçhizat kuşanmak için

Klagenfurt'un ilk kışlasına kadar... uygun adım... bir... iki... Yöreyi SS artıklarından temizleyebilmek için adama ihtiyaç vardı. Ve içler acısı güçsüzlüklerine aldırmandan (Loibl'da son aylar açlık son sınırına varmıştı) Joel ve arkadaşları, bunca güçlülükle koruyabildikleri canlarını yine ateşe atmaya gitmişlerdi.

Katillerin şefi Winkler'in ve Madalyalı gibi en hunhar SS'lerin ellerinden kaçamamış olması büyük bir başarıydı.

Nice talanlardan sonra mahkûm askerler biraz durup soluklanmak gereğini duydular, bu arada Yugoslavya'da Özgürlük Taburu diye bilinen bu birlik âdeta bir efsane halini almıştı. Belgrad, Zafer Geçiti töreni için silâhlarıyla, özellikle Mauthausen üçgeninin yerini alan kızıl yıldız pi-jamalarıyla, onları istiyordu. Joel için büyük bir gün, belki de genç yaşamının en güzel günü. Loibl'de kalmakla, Paulo'nun kaç kez söylediği gibi, savaşma fırsatını kaçırmamıştı.

* **

Aradan otuz üç yıl geçti, buna rağmen Loibl, her yıl ekim ayının ilk pazarı, X Komando birliği eskilerinin yıllık yemeklerinde yeniden yaşıyor. Ve işin garip yanı, her ay yayınlanan dostluk bültenlerinde, 'Açılarımız' sütunlarında, ki isim ve numaralar çoğalmakla birlikte, yine de katılanlar 1946'daki buluşma yemeğine katılanlar kadar kalabalık.

İlk yıllarda boşlukları, yurda dönemeyen oğullarının arkadaşlarıyla tanışmak isteyen ana babalar doldururdu. Sonra, yıllar geçtikçe, onların yerlerini kurtulanların her şeyi anlayacak yaşa gelmiş çocukları aldı. Babaları yerinden kıpırdamayacak kadar yaşlanmış ya da ölmüş olsa bile, çocuklar defalarca aynı öyküleri dinlemek için Loibl'a geliyorlardı. Bunlar firar ya da kahramanlık öyküleri yerine matrak olayları, şakaları, sululukları dinlemeyi yeğ tutu-

yorlar ve her yıl anılar şöleni kahkahalar ve şarkılarla sona eriyordu.

İhtiyarlar olsun, gençler olsun, oraya ağlamak amacıyla gelenler bile, bu şakalara katılmaktan geri kalmıyorlardı. Örneğin, bir belediye başkanının oğlu olan bu tünel kazacak gücü tükendiğinden Mauthausen'e geri postalanan küçük, kızıl saçlı gencin kızkardeşi! Eskilerin, zavallı kadına

kardeşinin son günleri hakkında söyleyecek pek bir şeyleri yoktu. Ama kadıncağiz yine de yılmadan yirmi yılı süreyle bu toplantılara katıldı. Hiçbir şey sormadan masanMi bir ucunda oturup söylenenleri dinlemekle yetiniyordu. Son yıllarda, havaya kapılıp gözleri yaşardıysa bunun nedeni kahkahalarıydı.

Bu yıllık yemeğin tarihe de yararı dokunuyordu. Her infazın, Mauthausen'den gelen ya da giden her konvoyun, firarların, çarpışmaların tarihleri saptanıyordu. Bu ciddi, bu yararlı çalışmalar sonucu İkinci Dünya Savaşı'yla ilgilenen Fransız ve Yugoslav tarihçileri eserlerine yeni satırlar ekliyorlardı. Bu arada Loibl'da da küçük çapta bir Nuremberg mahkemesi kuruldu. Cellatların şefi ve birkaç SS idama mahkûm oldular. Doudoune yirmi yıl yedi. Madalyalı on yıla paçayı kurtardı.

Deli doktor Ramsauer ömür boyu'na hüküm giydi. Bu arada Tito'cular hareket sırasında Mezar Kaçını'nı temiz-leyivermişlerdi. Kapılara gelince, hemen askeri giysilerini sırtlarından atıp sivri halkın arasında kaynayivermişlerdi.

Yalnız Kapo Bayer'le Neunoeil enselenmişlerdi. Birincinin anası ta Fransa'lara gitmiş, Pompon'dan oğlu için iyi hal kâğıdı almış ve beş yıla kurtulmuştu. Neunoeil'ü o kadar çok suçlayan çıkmıştı ki, tüm Avrupa'da aranmaya başlamıştı. Oysa fıkara o korkunç görüntüsüyle fazla u-zaklaşamazdı ki. Nitekim başıboş kalınca hırsızlık yapmış ve tutuklanarak Loibl'dan elli kilometre uzaktaki bir Avusturya hapisanesine tıklmıştı. Mahkeme ona da hoşgörölü davrandı. On yıl küreğe hüküm giydi. Copuyla zaval-

lıları krematoryuma sürüklemenin cezasını pek hafif ö-demişti.

Dayanışma şöleninde, ilk başlarda eskiler ailelerin önünde Dövmeli'yi, Fritz'i, Otto'yu ve Taze Fasulye, Helmut gibi SS'leri ellerinden kaçırdıklarını itirafa utanıyorlardı, ama neyse ki katılanları eğlendirecek bir sürü öyküleri vardı. Örneğin, güney kampının sonu, tüneli ve 333 numaralı yolu ele geçirmek için SS'lerin, partizanların ve beyaz muhafızların verdikleri kanlı kavga. Bombalanan, yakılan kamptan hiçbir şey kalmamıştı, bir doktor gözetiminde bırakılan, taşınmaz durumdaki yirmi kişiden yalnızca bir tekinin ölmesiyle tek kelimeyle mucizeydi. İlgi çeken bir başka öykü de güzel Yanka'nın yakalanışı ve Zimmermann komutasındaki bir partizan mangası tarafından kurtarılmasıydı, eski SS Zimmermann yüzbaşı rütbesiyle Tito'nun ordusunda görev yapmıştı. Ama en büyük sevgi gösterisi, Paris ziyareti sırasında vagon bağlayıcı Yanko'ya yapılmıştı.

Bu anma törenleri sonunda beklenen oldu: Herkes -eskiler, ana babalar, çocuklar . gidip şu olağanüstü tüneli yakından görmek istedi. Ve bu yıl, büyük Loibl ailesi trenle, otomobille, otobüsle, Karawanken'leri ziyaret eder oldu.

Kurtulanlar abartmamışlardı. Manzara anlattıklarından çok daha güzel ve tünelleri, her iki ucunda sınır karakollarıyla gerçek bir tüneldi. Elleriyle, kanlarıyla kazdıkları bu iki kilometrelik tünelden geçmek onları nasıl heyecandırıyor! Avusturyalılarla Yugoslavlar tüneli birlikte o-narmak, asfaltlamak ve ışıklandırmak için anlaşmışlardı. Aslında atla arabaya, ayağını gaza, elini klaksona bastır, uçarcasına git! Ama tam tersi, eski tutsaklar, ağır adımlarla yürüyor, belki yirmi kez durup anılara dalıyor ve Tanrıya onları sağ salim buradan çıkardığı için şükrediyorlardı.

Güney kapısından çıktıklarında hepsi şok geçiriyordu. Barakalar tümüyle toz olmuş, yemekhanenin bulunduğu yerde de üç yıldızlı bir otel yükselmişti: Löibl Oteli.

mosferinde, cellatla kurbanın karşılaşması yabana atılır bir manzara olmazdı!

Eski Haeflinge'nin burukluklarına aldırmayanlar arasında Universcrle'in patronları da vardı. Tünelden ve onun yapılış biçiminden utanç duyacaklarına bunu bir reklam aracı yapıyorlardı. Yörenin her yanını pankartlarla donatmışlardı. Ama sınırın geçer geçmez Yugoslavların candan karşılayışıyla her şey unutuluyordu.

Yugoslavlar o günleri unutmamışlardı. Fransızlar hep dost, hep kardeş olarak kalmış, özellikle kaçaklar ve Özgürlük Taburuna katılmış olanlar, bizzat Tita'nun emriyle partizanların madalyalarıyla donatılmışlardı. Yazın, sancakları ve pijamalarıyla geldiklerinde Loibl'a neşe katıyorlardı. Kamp yıkıntıları arasında nutuklar, bando mızıka, iyi bakılan, çiçekli krematoryumu ziyaret, tünel girişinden ve kampın her yanından görülebilecek bir yere dikilen ölümler anıtında bir dakika saygı duruşu. Anıt kolları göğe açılmış, bronz bir iskeletten oluşmuştu. Altında Fransızca «itham ediyorum,» sözcükleri kazılmıştı.

Törenden sonra, Trzic'e, 1943 Haziran'ında üç yüz kel kafalı Fransızın indirildiği küçük kente gidiliyordu.

Orada eski mahkûmların otele inmelerine izin yoktu. Evlerde konuk ediliyorlar, ziyafetler, şenlikler girila gidiyordu. Ama tüm şenliklerin kahramanı Burgonyalı Fran-çois'di. Dayak yeme rekorunu elinde tutan Burgonyalı kurtuluşundan önce yörede nam salmış, tüm Trzic'i heyecana boğmuştu.

Francois, ülkenin gözbebeği olmuştu. Belediye meclisi ona bir arsa ve tüm mevsimler için geçerli, denizde ve karada avlanma ruhsatı vermişti, partizan üniformalı resmi ele geçer geçmez, bölge gazetesinin baş sayfasına konulmuştu. Bu arada doktorun baldızı Boja da oğlana tutulu-vermişti. Burgonyalı'nın Loibl serüveninin evlilikle noktalanmasında şaşılacak bir yan yoktu. X komandolarının yalnızca

Yugoslavya'da ilgi çekmeleri için acı yanıydı. Fransa'nın Loibl! - Pass'dan haberi yoktu.

Aralarından bazıları bu cehennemden kurtulunca da hayatlarıyla kumar oynama yolunu sürdürmüşlerdi. Jeanb-lanc Vietnam'da ölen ilk paraşütçülerden biriydi, Pauio'-nun dişini çektiği adamcağız Kore'de can vermişti. Cam-pana'larm büyüğü, uslanmamış ve altın yüklü bir kasayı yürütürken kalbura dönmüştü.

Ama asıl feleğin sillesini yiyen Pozzi olmuştu. Arkadaşlarıyla birlikte Kızılhaç konvoyuya yurda dönmüş, bir iki yumruk dışında kimse onunla uğraşmamıştı, Lutetia o-telinin güvenlikle görevli subayları bile ondan hesap sormamışlardı. Üç yıl boyunca, yakasına taktığı sürgün roze-tiyle bulvarlarda çalım satmıştı. Aslında bu eski kaponun pek göze gözükmemesi gerekirdi, çünkü Kızıllar onun a-ieyhinde koskoca bir dosya oluşturmuşlardı: Düşmanla işbirliği, ispiyonculuk, pek çok kişinin yorgunluktan ölmesine neden olmak gibi. Bir sabah yakalandı, hüküm giydi ve yoksulluk arkadaşı Limoges'lu avukatın yürek parlayan savunmasına rağmen Montrouge kalesinde kurşuna dizildi.

işin en müthiş yanı, son ana dek bunun sadece bir korkutma olduğunu sanmasıydı. Ancak avukatı af dileğinin geri çevrildiğini bildirdiğinde acı gerçeği anladı. Onun yerinde bir başkası olsa yalvarır, adli bir hataya kurban gittiğini haykırırdı. Ama o da Loibl okulundan yetişmişti, gözlerinin bağlanmasını bile red ederek, tek kelime söylemeden ölüme gitti.

Neyse ki Loibl - Pass'dan kurtulanların hepsinin sonları böyle trajik ve zamansız olmadı. Aradan geçen otuz üç yıl boyunca, pek çokları ecelleriyle ölmüş olmakla birlikte, hâlâ her yıl tüneli ziyaret eden birkaç düzine mahkûm vardı. Bugün, içlerinden biri hakkında matrak bir öykü anlatılınca, hemen o kişinin ne yaptığı, ne durumda olduğu soruluyor. Aslında bunu söylemek biraz acı ama

tüm dostluk gösterilerine rağmen sosyal engellerin aşamadığı da bir gerçek. Kimse burada edindiği dostuyla ortaklık kurmadı, köylüler çiftliklerinde kaldılar, tüccarlar dükkânlarında, hiçbir patron darda bulunan bir arkadaşını işine almadı. Şöleden ve Yugoslavya ziyaretinden sonra evli evine köylü köyüne döndü hep. Yazık tabii, ama bir araya gelselerdi bile: Bir senatör (Limoges'lu avukat), bir genel müdür (tercümanlık yapan bankacı), bir edebiyat öğretmeni (Reboux Baba,) bir hazır giyim kralı (Elie Katz, küçük Yahudi), bir veteriner, bir seyyar satıcı (eski ringler fatihi Pommier), bir gümrük memuru (Templier, ağır sıklet), bir denizci (Leblond), bir kayak merkezi yöneticisi (Lepreux,) bir lokantacı (Pompon, Paulo'nun yol arkadaşı,) bir mal mülk sahibi (Pierrot Martin, otelciliğe el atan eski bitirim), bir marangoz ve bedensel uğraşlardan nefret etmiş bir gazeteci (Joel Le Goff, eski beden eğitimi öğretmeni), bütün bu kişiler birlikte ne yapabilirlerdi? Hiç değilse bunların bir ortak noktaları vardı: Çalışmaktan zevk alıyor ve bunun sonucu olarak işlerinde başarıya u-Saşıyorlardı. Bunlara bitirimleri, işsiz güçsüzleri de katınca iş büsbütün çıkmaza giriyor ve birlikte içilen son içkiden sonra herkesin kendi yoluna gitmesi son derece doğal o-luyordu.

Aslında bitirimler bu dayanışma toplantılarından kaçınıyorlardı. Özellikle Neunoel'ün oğlanı Maumau ve Riton, bunlar Pozzi'nin acıklı sonundan sonra Loibl'in adını bile duymak istemiyorlardı, Campana kardeşlerin kampanyalarından sonra, karı satmak olanaklarını da kaybetmişler ve serseri olup kaldırımlara düşmüşlerdi.

Paulo'ya gelince! Lutetia'dan çıkarken geçmiş yaşamına bir çizgi çekmeye karar vermiş ve bu sözünü tutmuştu. Otuz üç yıl boyunca bir kez bile dayanışma toplantılarına katılmamış, buna karşılık her toplantıda onun adından, serüvenlerinden, Yanka'yla olan aşklarından bol bol söz edilmişti. Kendi orada olmasa bile, yine de toplantıların yıldızı olmuş ve kulakları onun serüvenleriyle dolan gençler babalarına sormaya başlamışlardı.

«Baksana baba, neden Paulo hiç gelmiyor? Çağrılmıyor mu yoksa?»

«Fazla kurcalama.»

Acaba Loibl hiçbir işe yaramadı mı?

Almanlar bu kanıda değiller. Haftasonlarında Yugoslavya'ya, kayak kaymaya gidebilmelerine yarayan bu sınır . tüneli çok pratik buluyorlar.

SON